This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 8461.65 (1905/00)

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

VE RI TAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

it. 398.

OMLADINA

GLASILO

NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA.

II. Letnik.

Ljubljana 1905./06.

Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika nasl.

Digitized by Google

law 8461.65 (1905/06)

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
SEP 23 1963

Keller fd.

Digitized by Google

Vsebina

II. letnika „Omladine“.

Članki:

Abiturijentom in mladim filozofom. — Dr. Lj. Pivko 67
Dijaštvo proti dvoboju. — Cir. Premrl 8
Dvajset let narodnega dela. — V. M. Zalar 72
Ob dvajsetletnici družbe sv. Cirila in Metoda. — G. Žerjav 107, 122
Koroških dijakov v Ljubljano! 113, 129
Narodni domovi. — J. Breznik 131
Delo v društvu. — J. Glonar 163, 177
Izrodki na našem literarnem polju. — G. Potrato 42
Učimo se italijanski! — G. Potrato 120
Nekoliko besed o pravu in pravnikih. — Bogumil Vošnjak 5
O potrebi narodnih knjižnic na Slovenskem. — A. Ribnikar 23, 74
Narodni idealizem. — Bogumil Vošnjak 37
Nabirajmo gradivo o narodnem življenju! — Dr. Ljudevit Pivko 148
O Slovanih v Istri.— Josip Agneletto 185
Ob začetku novega letnika. — C. Premrl 1
O pomenu vzgoje in izobrazbe naroda! — K. Škapin 39
O potrebi organiziranega narodnega dela. — C. Premrl 88, 134, 150
Poziv »Prosvete« 49
Pomen in cilji socijologije. — G. Ratzenhofer — B. H. 50, 69
Našim predavateljem. — C. Premrl 53
Poziv na shod v Trstu 66
Poziv »Skale« 135
Sistem poslovanja ljudskih knjižnic Prosvete — P. 151
Resolucije I. shoda narodno-radikalnega dijaštva v Trstu 99
Statistika uradništva na slovenskem ozemlju 103, 115, 138
Slovenski Omladini. — Dr. X. 3
K I. shodu narodnega radikalnega dijaštva v Trstu. — G. Žerjav 17
Samoizobrazba dijaštva. — C. Premrl 19
Več statistike! — A. Sodnik 22
Statistika slovenskega visokošolskega dijaštva. — O. Fettich-Frankheim 55
Pred tržaškim shodom. — C. Premrl 81
Slovenske srednje šole. — C. Premrl 82
Statistika srednješolskih profesorjev na slovenskem ozemlju. — F. V. 85
Po tržaškem shodu. — C. Premrl 97
Da se poblizje spoznamo. — Gregor Žerjav 180
»Zorinemu« kritiku Ivanu K. v odgovor. — Mihajlo Rostohar. 183
O naši turistiki. — A. Sodnik. 59

Digitized by Google

Ob 30-letnici Triglava. — Verus 161
Vodnik za narodne knjižnice. — O. Fettich-Frankheim 26
Vseučiliško vprašanje v državnem zboru. — O. Fettich-Frankheim 35
Vzgoja za bodoče gospodarsko življenje. — K. Škapin 57
Vseučiliško vprašanje. — G. Žerjav 146
Zveza akad. fer. društev — Mihajlo Rostohar 114

Listek:

Sodelovali so: Agneletto, Breznik, Caričević, Fettich-Frankheim, Hristo Georgijev, Glonar, Grošelj, Jan, Jurca, Kadunec, Kramer, Lah, Lesničar, Mastnak, Pavlin, dr. Pivko, Potrato, Prekoršek, Premrl, Ribnikar, Slamnik, Šorli, Vajda, Vesenjak, Vodopivec, Vošnjak, Zalar, Ženko, Žerjav.

»Adrija« 91
»Bodočnost« 90
»Ilirija« 11, 12, 189
»Prosveta« 28, 78, 79, 90, 109, 110, 139, 156, 157, 169, 189
»Skala« 139, 155, 156, 191
»Slovenija« 13, 61, 125, 136, 141, 153, 154, 168, 189
»Tabor« 12, 44, 61, 124, 139, 154, 155, 168, 189
»Vesna« 125
Zadeve nar.-rad. dijaštva . . . 15, 28, 46, 61, 75, 89, 109, 138, 144, 158, 159, 190, 191
Gmotno vprašanje 28, 45, 62, 125, 126, 143, 171, 172, 174
Narodno knjižništvo 16, 110, 125, 143, 157, 169, 170, 190
Ljudska izobrazba 15, 76, 140, 143
Slovanska dijaška vprašanja . . 13, 16, 30, 62, 75, 92, 128, 141, 142, 173, 174, 196
Narodni kolek 15, 31
Srednješolska vprašanja 15, 29, 47, 48, 77, 78, 92, 93, 94, 95, 111, 127, 141, 190, 191, 192
Naznanila in ocene 32, 143, 160, 169, 153, 157, 175
Polemike 78, 126, 153, 192
Vseučiliška vprašanja 14, 29, 76, 92, 123, 159, 160, 191
Slovensko vseučilišče 28, 63
Ženstvo 31
Listnica uredništva 128
Listnica upravništva 160, 176

Večji del kritik in polemik na platnicah.

Digitized by Google

CIRIL PREMRL:

OB ZAČETKU NOVEGA LETNIKA.

Pred nekaj leti je završelo med slovenskim dijaštvom. Mladi ljudje, ki so odhajali na vseučilišča, niso nosili s seboj prijetnih spominov. Ljubili so svojo domovino, a ker so jo ljubili, jim je bilo srce polno žalosti in gnjeva. Ozrli so se krog sebe in videli so, kako pada naša zemlja na eni strani v roke tujcem, na drugi strani pa so opazili, kako postaja naše ljudstvo od dne do dne bolj hlapčevsko in nesamostojno. Videli so ljudstvo narodnostno nezavedno, gospodarsko oslabljeno, duševno neizobraženo. In vendar so vedeli. da je to ljudstvo v srcu dobro in zdravo, da je pridno in delavno, da hrepeni po izobrazbi. Obrnili so torej svoj pogled kvišku, do onih, ki bi jim moralo biti za narodovo srečo, ki so poklicani, korakati na čelu, stati na braniku — do inteligence. Premotrili so vrste naših advokatov, uradnikov, zdravnikov, profesorjev in učiteljev in opazili so, da so to večinoma duševno leni ljudje, brez globje izobrazbe, brez smisla za napredek, ki žive ob lepi frazi in laži, kruhoborci, ki nimajo niti smisla niti volje za vse, kar ne spada v ozke meje njihovega poklica, niti srca za narod. Videli so, kako se odtujuje ta inteligenca ljudstvu, kako raste nasprotje med glavo in trupom bolj in bolj. Kaj je mogla dati narodu ta inteligenca, ki ga je poznala le, kadar ga je potrebovala, ki je bila sama tako zelo duševno revna, brez smotrov, brez idealov, kaj naj bi mu dala, razun od česar je sama živela! Vrgla je med narod par laži in fraz in pustila ga je zanje se ruvati. In pri tem se je še čudila, zakaj da izgublja upliv pri ljudstvu, zakaj da se tako širi klerikalizem med našim narodom. To so videli mladi ljudje, ki so odhajali na vseučilišča in zato so nesli s seboj mnogo nezadovoljnosti, žalosti in gnjeva, a še mnogo več ljubezni do domovine in trden sklep, biti drugi ljudje.

Takrat je začelo pokati po akademičnih društvih. Stara društva, ki so imela za seboj zgodovino in tradicije, so postala torišče načelnih bojev med »starimi« in »mladimi«, takoimenovanimi narodnimi-radikalci. Šlo se je za to, da se odpravijo razvade, ki so onemogočevale že akademiku vsak napredek, vsako prosto gibanje, težilo se je za tem, da se da društvom boljšo podlago, nek višji smoter, da ne bodo več le zabavišča, ampak organizacije, kjer se bodo vzgajali akademiki umstveno in nravno, kraji, kjer se bodo resno pripravljali mladi ljudje na svoj bodoči poklic, kjer se bo v medsebojnem kontaktu izpopolnjevalo to, kar se ne uči na univerzi, kar pa je za izobra-

Digitized by Google

ženega človeka neobhodno potrebno. Nikomur se ni hotelo omejevati svobode, delalo se je le na to, da bi se ta svoboda prav uporabljala, da bi se zavedal akademik poleg prijetnih strani, ki mu jih nudi svoboda, tudi dolžnosti, ki so z njo združene. Zagotoviti vsakomur prosti razvoj, vzgajati ga v to, da izrabi vse svoje sile v kolikor mogoče najvišjo umstveno in nravno popolnost, utrditi mu značaj in voljo, navajati ga k delu v korist celote, to je bil in ostane namen novemu stremljenju.

Kmalu se je pokazalo, da so bile te ideje močnejše nego vsa zgodovina in vse tradicije. Večina slovenskega dijaštva v vseh vseučiliških mestih, ki jih pohajajo Slovenci, jih je postavila za svoje načelo, največja slovenska akademična društva v omenjenih mestih so danes njih reprezentanti.

Temu namenu in tem načelom služi tudi naš list. Z nezaupnostjo v bodočnost so stopili pred letom njegovi ustanovitelji na dan, ozek je bil krog njihovih somišljenikov, nič dobrega se jim ni prerokovalo. Vedeli so, da nalete na odpor od vseh strani, da nimajo nobene zaslombe, da so navezani sami nase. Nasprotstev res ni manjkalo, posmehovalo se jim je in se jih je preziralo, napadalo in smešilo, a list je napredoval. Zadeli smo v živo in to nam je bil dokaz, da smo na pravi poti.

Danes stoji list trdno, in brez skrbi nastopamo drugi letnik. Večina slovenskega dijaštva stoji v sklenjenih vrstah za nami, pa tudi somišljeniki v izvendijaških krogih se množe. List je sicer premenil uredništvo, a program mu ostane isti. »Omladina« izhaja iz dijaštva in naj bo namenjena dijaštvu. Svoje pozornosti ne bomo obračali samo akademikom, ampak tudi srednješolski mladini: opazovali bomo tudi razvoj in razmere na višjih dekliških šolskih zavodih, ker smo prepričani, da ne bo brez zavednega, izobraženega ženstva nikdar zavednega naroda. Da se povspne dijaštvo kolikor mogoče visoko, da pridejo do veljave vse njegove sile in silice, da vzgojimo tako iz dijaštva nov, krepak zarod, ki se bo zavedal svoje naloge in svojih dolžnosti napram sebi in narodu, v to hočemo delovati po svojih skromnih močeh. Predvsem bomo zasledovali gibanje narodno-radikalnega dijaštva, a tudi nasprotnikov nočemo prezreti. V vsem pa bomo objektivni in strožje grajali napake, ako jih zapazimo pri svojcih, kakor pa pri nasprotnikih. V tem oziru mislimo, da bi popustljivost ne bila na mestu. Kompromisov ne poznamo; za to, kar spoznamo za pravo in dobro, bomo nastopali z vso odločnostjo. Daleč smo od tega, da bi mislili, da smo popolni ali nezmotljivi, v prehodni dobi smo, v dobi razvoja in učenja, zato se bomo dali z veseljem podučiti in bomo sprejeli radi vsak dober svet, naj pride od kjerkoli. Vendar se bomo omejevali v priobčevanju dopisov, ki so v direktnem nasprotju z mnenjem uredništva.

To je naš program. Svojih ciljev ne stavimo previsoko, a da dosežemo to, kar je možno, v to bomo zastavili vse svoje moči.

Digitized by Google

DR. X.:

SLOVENSKI OMLADINI.

Vest, ki jo je prinesla zadnja »Omladina«, da so namreč jugoslovanski akademiki začeli razmišljati o ustanovitvi zveze jugoslovanskih akademičnih krogov, oziroma novega jugoslovanskega društva v svrho intenzivneje širitve jugoslovanske zajednice, me je odkritosrčno razveselila. Pozdravljam jo kot znanilko naše bodočnosti.

Ker le spoznanje resnice omogoči napredek, zato naj tu podam nekoliko podatkov o resničnih odnošajih, kakoršni so bili pred sicer že več leti med nami na vseučilišču.

Najbolj in pravzaprav edino so se poznali med seboj slovenski in hrvatski »krokarji« po poklicu; kajti imeli so skupne »interese« skupna »zbirališča«, kjer so se gotovo našli. O tej zajednici na dnevni red!

K društvenim zborovanjem slovenskim so včasi prišli Hrvati, k hrvatskim slovenski; a to je bila čisto pasivna asistenca, ki je oživela jedva pri več ali manj križevačkem zabavnem delu.

Odborniki, da, celo tajniki društev niso pogosto niti enkrat v celi dobi svojega poslovanja prišli v dotiko, osebno dotiko z odborom bratskega, n. pr. hrvatskega društva.

S Srbi ni bilo skoro nobenih zvez.

Na univerzi, to je pri predavanjih smo občevali z drugimi Slovani, tudi s Hrvati in Srbi kakor z Nemci in Italijani, celo v slavističnem seminarju le nemški.

Med mojimi kolegi ni bilo enega, ki bi družbo Hrvatov ali Srbov hotel uporabljati v priučenje srbo-hrvatskega jezika ali v proučevanje njihovih kulturnih in literarnih razmer. Jaz nisem bil nič boljši; hrvatskih strank nisem razumel niti njih glasil po duhu razločeval.

Osramotil me je nekoč neki Čeh, ki se je bil do dobra naučil hrvaščine in me je nagovoril hrvatski ter mi povedal nekaj o »kiši«; ko te besede nisem razumel, se je zelo, zelo čudil — in tega me je še sedaj sram.

Pač pa sem se diletantski bavil s frančoščino angleščino in italijanščino, seveda brez pravega dobička.

* * *

Na (izvenkranjskih) gimnazijah nismo o Hrvatih ali Srbih čuli niti besede, vsaj na tisti gimnaziji ne, ki sem jo pohajal jaz.

Kranjski vseučiliščniki, ki so kot gimnazijci pač čitali srbske narodne pesmi, niso v tem oziru na nas druge nič uplivali; ne spominjam se, da bi kateri v tem oziru kazal širše zanimanje.

Edini dijaki gimnazisti, ki so takrat čitali hrvatski, so bili gojenci našega deškega semenišča.

Digitized by Google

Velika krivda zadene tu srednješolske profesorje, ki puščajo mladino tako brez — idealov.

* * *

Pri razvoju poedinega človeka opažamo to-le didaktično istino:

Ne podajajmo mu vsega gradiva naenkrat in ne konfuzno! Uglobimo se marveč v eno poglavje in ne prehajajmo k naslednjemu, dokler nismo prvega obdelali.

Po dovršeni uglobitvi v eno poglavje razširimo obzorje z novim poglavjem.

Torej: najprej globoko na enem polju, potem široko na drugo! Najprej poglobitev, potem širitev!

Vendar pa pogodi učni smoter najbolje tisti učitelj, ki je znal v splošni pripravi celega učnega predmeta zbuditi slutnje, opozoriti na težave in zagonetke, ki se potem polagoma rešijo, skratka vzbuditi zanimanje za končno nalogo.

Prenesimo to na razvoj narodov! Ilirizem je bil tisti pripravljalni čas, ki je postavil cilj in vzbudil slutnje; za njim je morala priti doba poglobitve na omejenem okrožju: Slovenci smo si ustanovili, očistili, utrdili in razvili svoj jezik z neprestanim ozirom na iztočne brate, razvili smo svojo literaturo, a sedaj se bliža čas širitve našega zanimanja in delovanja, širitve s slovenskih tal na srbo-hrvatsko ozemlje (oziroma za Srbe in Hrvate v nasprotni smeri).

Končni, svetli cilj pa nam mora biti isti, kakor ga nam je postavil ilirizem, le v izpremenjeni obliki, in dosezati ga je treba z drugimi, času in razvoju prikladnimi sredstvi.

Med jugoslovanskim prostim ljudstvom ni strogih mej niti v jezikovnem niti v kulturnem oziru. Ločena pa je doslej jugoslovanska inteligenca; njena bodoča naloga bodi, da podere »kitajske« zidove, ki jo ločijo, in se s tem približa naravnim razmeram med preprostim narodom, edino merodajnemu demokratskemu temelju.

V dobi našega preporoda se je vršila živahna korespondenca med našimi pisatelji in Hrvati. A koliko naših sedanjih literatov ima ožje zveze z literati hrvatskimi in srbskimi? Treba se je vrniti k vzajemnosti ilirski in vzpostaviti vezi, ki so se pretrgale tekom poglobitve našega narodnega življenja.

* * *

In to se že vrši. Jugoslovanske umetniške razstave, umetniška društva, glasovi o društvu jugoslovanskih literatov in novinarjev, o vzajemnosti jugoslovanskih akademičnih društev, to so znaki, da se vračamo k ciljem velikih časov...

In ti, akademična mladina, zavedaj se, da nastopijo ti časi, ko boš pozvana ti, da prevzameš krmilo z močjo svojega narodno-radikalnega in demokratskega mišljenja...

Digitized by Google

V to svrho se pripravljaj! In ni ti ugodnejšega mesta za to, nego bivanje na visokih šolah v družbi vse jugoslovanske omladine. Tu je prilike za medsobojna osebna znanja, ki pogosto odločujejo v poznejši dobi, tu se morajo in morejo zametniti prve močne kali zanimanja za ves jugoslovanski svet...

Novi ljudje.

BOGUMIL VOŠNJAK.

NEKOLIKO BESED O PRAVU IN PRAVNIKIH.

Priznati je treba, da pravo in pravna fakulteta ne uživata posebnega ugleda med akademično mladino, ki prihaja v prvem letu na vseučilišče. Večina, trditi smem, ogromna večina, si izbere svoj poklic ne ravnajoča se po lastnem nagibu in srčni želji, edinole pod uplivom gmotnih motivov. Kdor se inskribira na juridični fakulteti, stori to navadno radi tega, da bi čem prej prišel do kruha. Ves študij se mu dozdeva samo velika ovira na poti k cilju, kjer so mu zagotovljeni primerni dohodki, ki ga rešijo vse dosedanje bede. Nepravično bi bilo komu to očitati. Ker pa je bilo doslej navadno, da je bila juridična fakulteta posebno priljubljeno pribežališče vseh onih, ki ne študirajo iz veselja k bodočemu poklicu, in ker je prišla radi tega ta fakulteta na nekak slab glas, ne bi bilo odveč izpregovoriti nekoliko besed o pravnih študijah in razmerju med pravnim in socialnimi vedami.

Dobro se še spominjam, s kakim strahom sem vzel v roke institucije rimskega prava. Prvoletniku se vceplja nekak srd proti pravnim studijam, češ, da so skrajno suhoparne. Storijo to običajno ljudje, ki so se pač pečali z njimi, nikakor pa ne prodrli radi lastne površnosti v njih pravo jedro. Še prej se pa čujejo nepovoljne sodbe o pravnih študijah med onimi, ki smatrajo sofistično zgovornost odvetnika-koristolovca in način njegovega dokazovanja za vrhunec pravnih ved. Vkoreninila se je cela vrsta predsodkov, ki pričajo, da se je smatralo pravoznanstvo za nekako manjvredno vedo, ker se ga tolikokrat diskretiralo v sodni dvorani in zunaj v realnem življenju. Mislilo se je, da more jurist zagovarjati vsako stvar, da lahko govori, naslanjajoč se na svoja pravna pravila in določbe zakona, v isti zadevi za in proti, da more v istem trenutku zagovarjati in obtoževati. Ni bilo vede, ki bi imela tekom tisoč leti toliko stika z realnim življenjem kot pravo. Ta stik pa mu je škodoval, ker je prosta množica začela dvomiti v njegovo vzvišenost. Povrh so pa pravniki sami pozabljali ravno raditega, ker so vedno stali sredi življenja, da ne sme izginiti znanstveni značaj pravoznanstva, to je da se ne sme zanemarjati neke važne resnice: Pravo je, izraz socialnih dejstev, ono je nastalo pod vplivom gospodarskih razmer in vseh onih sil, ki učinkujejo na vse izpremembe v raznih državnih panogah

Digitized by Google

in ki jih popisovati je naloga sociologije. Pravo ne stoji sredi življenja, kakor skala sredi morja, neomajna in neizpremenljiva; vsaka doba mu pritisne svoj pečat. Vse priznava, da je avstrijski civilni zakonik silno pomanjkljiv v svojih določbah glede razmerja med podjetnikom in delavcem in v vseh pravnih vprašanjih, ki se ozko tičejo gospodarskih problemov. Današnje narodno gospodarstvo se temeljno razlikuje od onega začetkom preteklega stoletja, ni čuda, da ne morejo več zadostovati določbe iz onih časov, ko še nikdo ni sanjal o ogromnih preobratih na gospodarskem polju. Zastarelo je vsako pravo, ki ne odgovarja svoji dobi, in vsaka doba si bo izkušala ustvariti svoje pravo, ki naj bo zrcalo vsemu naziranju v državi, gospodarstvu, o vseh državnih in socialnih pojmih.

Kdor smatra pravo za prezanimiv izraz vsega socialnega življenja, ki ga obdaja, znal ga bo ceniti in ne bo preziral pravnega študija. Žalostno je, ako se punta mlad pravnik proti pravu kakor len gimnazijec proti grški gramatiki. To pa ni krivda dijaštva samega, ampak to so čisto drugi činitelji. Na vseučilišču ne skrbi nikdo, da bi se vcepilo novincu veselje k pravni vedi. Predavanja odbijajo prvoletnika, in tudi učne knjige niso mnogo boljše. Duh rimskega prava, ta nedosežni umstveni produkt rimskega naroda, ostaja skoraj tuj visokošolcu. Ni pač dvoma, da ni nikjer slavil rimski narodni duh večjega triumfa kot na pravnem polju. Prvoletniku pa ostajajo navadno institucije rimskega prava knjiga s sedmimi pečati, ker odganjajo predavanja poslušalce in ker ne odkrivajo suhoparne učne knjige na lahko umljiv način vseh teh skritih zakladov.

Privatno pravo se goji na vseučilišču mnogo bolj kot javno pravo in državne vede. Oficielni naziv »pravna in državoznanska fakulteta« nima pravega smisla, ker se pravne discipline v ožjem pomenu besede, torej privatno pravo, mnogo bolj negujejo kot državne in socialne vede. Intenzivno se visokošolec običajno peča samo z onimi predmeti, ki jih potrebuje za drugi izpit, dočim zanemarja neredko snov za tretjega, ker si misli, da je zanj ta snov manjše važnosti in da mu eksaminatorji ne bodo več delali sitnosti. To prevladanje privatnega prava v učnem načrtu provzroča še druge posledice. Ako izgubi pravnik stik z življenjem, ker je veroval samo črki zakona, ako se začne baviti edinole s subtilnimi finesami privatnega prava, pozabljajoč, da je javno pravo v luči socialnih in državnih ved popolnoma jednakopraven, morebiti mnogo važnejši činitelj kot privatno pravo, tedaj postane zakrknjen juridičen dlakocepec. Ako vzgaja vseučilišče samo pedantične, ostroumo-prebrisane dlakocepce, ki nočejo poznati onega polja, kjer bi lahko delali, potem je zgrešilo svojo nalogo. Vseučilišče ni namreč samo poklicano, da se šolajo na njem ozkosrčni in bojazljivi sodniki in uradniki, ki ne prinašajo z vseučilišča nikakega duševnega fonda. Jasno je, da bi lehko vseučilišče vršilo svojo nalogo, da bi moglo uplivati na bodočo smer akademične mladine, vzgajajoč ljudi, ki bodo povsodi na pravem mestu in ne bodo nikdar zanemarjali onih dolžnosti, ki jim jih nalaga narod in družba.

Digitized by Google

Privatno pravo s svojimi fikcijami, ostrimi pojmi, ki zavajajo k sofističnemu zavijanju, je povzročilo, da je prišla vsa jurisprudenca v slabo luč. V svoji zadnji knjigi o državnih teorijah je ožigosal Gumplovič počenjanje vseh onih, ki skušajo biti na videz veliki učenjaki in bistroumni juristi. Vzkliknil je: S pomočjo juristarije se da vse deducirati, vse dokazovati. Nekoliko preveč je generaliziral, ako je naprtil pravu v obče oni greh, ki so ga zakrivili samo zaslepljeni sluge boginje Temide. Prezanimiva in preznačilna pa je trditev Gumploviča: »Nesreča je bila za državne vede, da so prišle juristom v roke«. Jasno je, da v tem nekoliko pretirava graški učenjak. Brezdvomno so pač uprav juristi poklicani, da se pečajo z državnimi vedami, ker so poslednje vendar bližje pravu kot filozofiji in naravnim vedam. Ako se čuje v poslednjem času vedno bolj klic, da se morajo raziskavati državne vede na podlagi prirodoslovne metode, ni vsled tega že upravičena zahteva, da se naj z njimi pečajo samo filozofi in naravoslovci, ne pa juristi. Na Nemškem se sicer podučuje narodna ekonomija na filozofični fakulteti, kamor pa gotovo nikakor ne spada. Praktično narodno gospodarstvo, ki je narodnogospodarska politika, je v najtesnejši zvezi z zakonodajateljstvom in spada radi tega brezdvomno na pravno fakulteto. Nadalje pa kaže že ime državno pravo dovolj jasno, da je ozko spojeno tudi poslednje z ostalimi pravnimi strokami. Kljub temu, da se predava na nemških vseučiliščih narodno gospodarstvo na filozofični fakulteti, bavili so se doslej ravno narodni gospodarji mnogo premalo s filozofičnimi problemi ter jih skoraj popolnoma zanemarjali. Tesnih vezi pa med vsemi panogami prava in državnimi vedami ne bode mogoče nikdar zatajevati. Prav pa ima Gumplovič, ako se obrača proti juristični tehniki, ki gotovo ni posebno pripravno orožje za raziskavanje socialnih dejstev. Radi tega je treba iskati sociologu pomoči ne samo pri starih rimskih juristih in njih formulah, ampak pri modernih eksaktnih vedah.

Ali je res upravičena Gumplovičeva zahteva, da naj raztrgajo državne vede vso vez, ki jih veže na ostale pravne stroke? Vedno bolj se čujejo glasovi, da se mora tudi pravo približevati socialnim vedam, da ne sme ostati osamljeno in nedotaknjeno sredi „občnega znanstvenega razvitka. Kazensko pravo se ni moglo odtegniti temu vplivu, morebiti radi tega, ker je samo pravzaprav že del javnega prava. Vrsta prihaja na privatno pravo. V svoji brošuri »Das juristische Denken« pravi Wurzel: Ako bi se jurist intenzivno pečal s socialnimi vedami, širilo bi to njegovo obzorje in njegovo socialno svetovno naziranje bi zapustilo dosedanje ozke meje in postalo univerzalno in stanovitno. Omenjeni pisatelj zahteva, da naj ne smatra jurist prava za golo zapoved ali prepoved, ampak za družaben fenomen. »Treba je juristu poznati ona tla, iz katerih srka vsak pravni institut svojo moč, in poznati njegove socialne funcije«. To bi bil pa že usodepolen korak. Pravo bi postalo del sociologije. Ali je pa dandanes sociologija res že toli razvita, da bi mogla v tem oziru rešiti svoje naloge. Premegleni so še njeni nauki, prenejasni so še njeni zakoni. Ni pa treba obupati. Pride dan, ko bode most med privatnim in javnim pravom, ki ga hočejo nekateri podreti, stal zopet krepek in se ne bo več bati, da bi ga odnesla deroča reka. Ko si

Digitized by Google

bo priborila znanstvena metoda, zahtevajoča zvezo z ostalimi socialnimi vedami, veljavo tudi v privatnem pravu, potem izginejo vsi predsodki.

O takem pravu, ki leži seve v daljni bodočnosti, bi se izražali možje, kakor Tolstoj, menda manj zaničevalno kot o današnjem. Tolstoj je imel v tem oziru imenitnega prednika, ki prav nič ni čislal prava svoje dobe. In to je Goethe, ki pravi v Faustu: Es erben sich Gesetz und Rechte, wie eine ew'ge Krankheit fort. Ali je upravičena nadeja, da Goethe ne bi napisal teh besed, ako bi živel nekoliko stoleti pozneje?

CIRIL PREMRL:

DIJAŠTVO PROTI DVOBOJU.

Pred nekaj leti se je pričelo po vseh večjih kulturnih središčih Evrope gibanje, ki je naperilo ost proti dvoboju. Ustanovile so se v ta namen splošne lige, ki skušajo doseči na eni strani zboljšanje postavnega varstva posameznikove osebne časti in ki dajejo na drugi strani svojim članom priložnost, da se poravnajo v slučaju kakega žaljenja pred posebnimi častnimi sodi. To gibanje, ki zavzema vedno širše meje in čegar blagodejni uplivi se že kažejo, se je preneslo v najnovejšem času tudi že na akademična tla, ki so danes poleg armade gojišče dvoboja κατ' ἐξοχήν.

Dne 11. marca t. l. se je vršil na Dunaju sestanek akademikov, kjer se je sklenilo ustanoviti akad. podružnico splošne avstrijske lige proti dvoboju, ki naj bi bila pristopna akademikom vseh dunajskih visokih šol brez razlike narodnosti, konfesije ali političnega naziranja. Že to, da gredo tako različni elementi v boj za isto idejo, kaže njeno moč in pomen tega gibanja.

Mi pozdravljamo ta korak dunajske akademične mladine. Akademične svobode si precejšen del dijaštva še danes ne more misliti brez kontrahaž, častnih afer, menzur in dvobojev; in da imajo te „vitežke“ navade tudi med slovenskim dijaštvom privržencev, to ve vsakdo. Saj se celo čuje, da dobimo v kratkem po vzgledu praške „Čehije“ tudi na Dunaju vseslovansko — pa še pravijo, da je slovanska vzajemnost fraza! — burševsko društvo, pri katerem bodo baje igrali Slovenci precejšno ulogo.

Večji del slovenskega dijaštva obsoja sicer v svojem razumu in srcu dvoboj — to trdimo lahko s polnim prepričanjem — toda deloma to, da je med njim večje število rezervnih častnikov in kadetov, ki so eo ipso prisiljeni se biti, deloma predsodki in strah pred dijaško javnostjo provzročajo, da si upa le malokdo nastopiti proti dvoboju, še manj pa v slučaju, da je izzvan, odreči zadoščenje z orožjem.

V očigled tem dejstvom se nam zdi potrebno, da obrazložimo enkrat na tem mestu svoje stališče v tej preporni točki.

Digitized by Google

Ne bomo preiskavali postanka dvoboja, okolnosti, iz katerih se je razvil, in ki so ga nekdaj kolikor toliko opravičevale. Nam je pač vseeno, ali je dvoboj nemškega ali španskega izvira, ali se je razvil iz božjih sodov, germanske bojaželjnosti ali iz vitežkih iger. Za vse to naj se prepirajo drugi. Danes ni dvoboj nič drugega kakor barbarski anahronizem iz srednjeveških časov. Starost sama kake inštitucije je menda vendar še ne opravičuje in ne dokazuje njene potrebe; tradicije nimajo za nas nobene veljave, ako ne soglašajo z današnjimi razmerami in ako se ne morejo vzdržati pred sodiščem razuma.

Zagovorniki dvoboja se sklicujejo na pomankljivost današnjega postavnega varstva časti, vsled česar so baje prisiljeni uporabljati samopomoč in morajo poseči k orožju. Da so zakoni, ki imajo varovati osebno čast posameznika, pomankljivi, radi priznamo. Dosledno bi bilo tedaj, težiti za tem, da se ti zakoni spopolne, da se tako preskrbi za jamstvo in sredstva, ki bodo kaznovala krivega in da ne bo zadela kazen — kar se pri dvoboju pogosto zgodi — tudi ali samo nedolžnega. To bi bilo dosledno in pravilno.

Pravijo tudi, da se pokaže v dvoboju pogum. Da se da oporekati tudi temu, bomo dokazali pozneje. Pa če bi tudi bilo res, potem ni ta pogum na mestu. Pogum naj pokaže človek v tem, da skuša dobro in koristno živeti v očigled dolžnostim, ki jih ima proti sebi, svojcem, narodu in družbi.

Dalje! Ali je dvoboj pravo sredstvo, ki naj da žaljenemu zadoščenje za vzeto ali napadeno čast? Abstrahirajmo pri tem od takozvane notranje časti t. j. od dobrega prepričanja posameznikovega, ali je njegovo mišljenje in delovanje vredno poštenega moža, ali je tedaj častivreden in ozirajmo se le na čast kot socialen pojem! Ta čast obstoji v tem, da nas smatra okolica za poštenega in častivrednega človeka, da veljamo za takega v očeh družbe. Pri tem se ozira seveda vsakdo v prvi vrsti na ono skupino, kateri pripada, ki mu stoji po svojem socialnem kakor duševnem stališču blizu, ki mu je enakovrstna in enakovredna. Kakor pripoznam, da me ne more vsakdo žaliti in mi je le na tem, kako sodi o meni skupina, ki jej stojim blizu, tako bom tudi reagiral le na žalitve, ki pridejo od te strani in si bom iskal zanje zadoščenja. Prva stvar je tedaj, da se ne čutim od vsakogar žaljenega. Ravnotako me ne morejo užaliti dijaške »froclarije«, ki kažejo le omejenost. Če me je pa žalil človek, čegar mnenje o sebi upoštevam, čegar žalitev bi mi lahko vzela ali zmanjšala ugled v očeh družbe, za katere mnenje mi je, kako zadoščenje bom iskal?

Najuspešnejše zadoščenje je pač, če spozna oni, ki me je žalil, da mi je delal krivico in prekliče javno svoje žalitve, ali obžaluje svoje dejanje. Zadoščenje nam more dati dalje sodišče, in tudi častni sod, v katerem se izrečejo možje, ki imajo v družbi ugled in upliv in ki uživajo vsled svoje nepristranosti obče zaupanje, da je žalitev neopravičena in naša čast neomadeževana. Vprašamo se zdaj lahko, ali je opravičeno stališče zagovornikov dvoboja, ali je tudi dvoboj sredstvo — in po njih mnenju edino sredstvo —, ki je v stanu, vrniti nam čast.

Digitized by Google

To dvoboj po našem mnenju ni. Dvoboj nam ne more vrniti niti izgubljene, niti napadene časti. Kdor je z nečastnim dejanjem izgubil čast, **je ne more zopet dobiti, če se bije ali streljа.** To bi mogel doseči k večjemu, če bi izvršil kako dejanje, ki je take veljave in tako zaslužno, da bi bilo prejšnje njegovo nečastno dejanje z njim kolikor toliko poravnano. Kaj takega pa menda vendar ni dvoboj, ker odločuje pri njem poleg večje ali manjše izurjenosti v orožju pogosto gol slučaj. Ravnotako smo mnenja, da ne more vrniti dvoboj napadene časti, da ne more dati zadoščenja po nedolžnem žaljenemu. Čegar čast je bila napadena, ne more z dvobojem dokazati, da je njegova čast kljub obrekovanju neomadeževana. Vzemimo najbolj neugoden slučaj: žaljeni je v dvoboju ranjen ali celo usmrčen. Kaj je s tem dokazal? Ničesar drugega, kakor da je bil od nasprotnika ranjen ali celo usmrčen. Da ni ničesar nečastnega storil ali da je njegov značaj brez madeža, tega ni dokazal; poleg tega pa se mu je zgodila še nova krivica.

Vzemimo zdaj drug slučaj: nasprotnik je v dvoboju ranjen ali usmrčen. Kaj je s tem dokazal? Ali da je znal bolje rabiti orožje ali da je imel večjo srečo, ničesar drugega. Dvoboj tedaj ne dokaže ničesar, nam ne more vrniti časti, niti dati zadoščenja za storjeno krivico. Upravičen bi bil deloma, če bi krivega v dvoboju vedno zadela kazen; za to pa ne more nihče jamčiti.

Ali slednjič naj se že bije, kdor je prepričan, da je dvoboj „vitežki“, da je sredstvo, ki je edino primerno varovati dostojnost, lepe navade in fin ton družbe, da je edini pripomoček, varovati osebno čast posameznika.

Toda koliko pa jih je, ki so o tem res prepričani? Ali ni veliko večje število onih, ki sicer vejo, da je dvoboj neumnost, a se vendar bijejo in streljajo iz strahu pred družbo, iz strahu, da bodo veljali v očeh družbe za bojazljivce, ki se tedaj podvržejo dvoboju sicer neradi, a moralno prisiljeni in strahovani, ker izgube v nasprotnem slučaju svoje družbeno stališče ali — kakor je to pri častnikih — celo svojo službo. Zato pa pade v nič trditev, da odločuje duelant prostovoljno in svobodno in da se mu ne zgodi tedaj nobena krivica, češ volenti non fit iniuria. Ali pokaže tak duelant — in teh je vendar večina — pogum, s tem da sprejme dvoboj?

Zato pa je to strahovanje od strani družbe in od strani posameznih njenih skupin, ta pritisk, ki mu skoro mora posameznik podleči, ono, proti čemur moramo v prvi vrsti nastopati. Izpodbiti je treba načelo, da je brez časti oni, ki se ne dvobojuje, delati je nato, da se enkrat javno pripozna, da je brez časti le oni, ki je storil kaj nečastnega.

Tega pa ne more doseči posameznik, zato je treba, da nastopimo skupno. V javnosti mora zavladati mnenje, da je dvoboj nesmisel, le dozdeven pripomoček v varstvo osebne časti. Prodreti je treba proti predsodkom, pridobiti zase javno mnenje. Doseči je treba vsaj toliko, da ne bo nihče siljen k dvoboju, da ne bo nihče zaradi tega, ker je nasprotnik dvoboja, trpel na svojem ugledu ali da ne bo celo materialno oškodovan. Ako zavlada to mnenje enkrat v javnosti, se mu tudi posamezne skupine ne bodo mogle več dolgo upirati. Ako zmaga to mnenje, potem bo to socialna reforma

Digitized by Google

dalekosežnih posledic, ki bo povzdignila etični nivo družbe, odpravila madeže, ki tiče na njej še iz srednjeveških časov in pripomogla pameti in razumu do zmage.

Zato pozdravljamo gibanje proti dvoboju in nas veseli, da se je preneslo že v akademične kroge. Zdi se nam, da se zlasti slovenskemu dijaku ne bo težko odločiti, ali naj se ogreva za dvoboj ali ne, ker se ne more opirati na to, da bi bil dvoboj zgodovinska inštitucija slovenskega dijaštva. Lažje odpustimo nemškemu buršu, če je zagovornik menzur, ker se lahko sklicuje na to, da je ta uredba že stoletja lastna njegovemu stanu, da je to »staroslavna« nemška tradicija, ki se je razvila na germanskih tleh in ki jo je treba gojiti kot zgodovinski ostanek. Pri slovenskem dijaku odpade tudi to. Saj se pogosto toži, da se ne zavedamo kot en stan, stiki z ostalim narodom so pri nas veliko ožji kot pri nemških dijakih, in v našem narodu ne velja dvoboj. Če hočemo poživiti stanovsko zavest slovenskega dijaštva, tedaj glejmo, da nas bodo vezale v eno skupino dobre strani, ne pa to, kar se je začelo že pri tujcih zametati.

Zato želimo, da bi se našli tudi med slovenskimi dijaki, ki bi si upali nastopiti proti dvoboju. Glavnega pomena ne polagamo v to, če jih pristopi več ali manj k novi organizaciji, ki se je te dni ustanovila, glavni pomen novega gibanja vidimo v tem, da bodo imeli sedaj oni, ki so proti dvoboju, a se niso upali dosedaj vsled pritiska drugih tega izreči ali z dejanjem pokazati, neko zaslombo, neko moralno oporo, ker »verba movent, exempla trahunt«.

LISTEK.

»Ilirija« je sprejela sledeči program: »Ilirija« — 1. je organizacija, ki hoče, razvijajoč sile posameznika v korist celoti, povzdigniti slovensko dijaštvo duševno, nravno in gmotno. V samopomoči in delu vidi rešitev vsakega organizma. Narodno delo je prva dolžnost vsakega »Ilirijana«, kateri se klanjajo vse druge. — 2. smatra vsestransko izpopolnitev narodnega šolstva temeljem emancipacije slovenskega naroda in posebno povdarja potrebo ustanovitve slovenskih srednjih in visokih šol. — 3. smatra organizirano delo za gospodarsko povzdigo vsega naroda predpogojem narodne osamosvojitve in vidi v spoznavanju in umevanju sodobnih socialno-ekonomskih vprašanj bistven del potrebne splošne izobrazbe akademika. — 4. smatra razdirajoče razlike med narodom, izvirajoče iz imetka in nasprotstva med duševnim in telesnim delom, za nepravičene: zato stoji na stališču splošne in enake volilne pravice. Razlike, izvirajoče iz neizobraženosti, upošteva in hoče z razširjanjem vsestranske izomike manjšati to zlo. — 5. ne pripada nobeni političnih strank. Isto razmerje do njih od strani posameznika v

Digitized by Google

akademični dobi je potrebno za svobodni razvoj njegovega političnega prepričanja. — 6. navaja člane k praktičnemu izvrševanju slovanske vzajemnosti. V to svrho goji sistematične stike z vsemi Slovani, v prvi vrsti s Čehi, ter proučava njih kulturne, gospodarske in politične odnošaje. — 7. zahteva za vedo in umetnost vsestransko svobodo. — 8. smatra vero za zasebno stvar društvenikov, ki ne spada v njen delokrog. — 9. ne stoji na stališču brezpogojnega zadoščenja z orožjem. — 10. želi si prijateljskih odnošajev z vsemi slovensko in slovansko narodnimi društvi, katera po svojih programih ne nasprotujejo njenemu programu; z ostalimi stopa v dotiko le tedaj, kedar veleva narodna dolžnost.

»Ilirija« v zimskem tečaju 1904—5. V zadnjem času se je jela »Ilirija« prav krepko razvijati in pojmiti svojo nalogo kot središče slovenskega dijaštva v Pragi. Na občnem zboru dne 27. svečana t. l. je bil vsprejet program, ki se docela krije z idejami narodno-radikalne struje, s poimenskim glasovanjem soglasno. Poročamo ga na prvem mestu. V društvu se je jelo tudi prav pridno predavati. Da se slovenski dijaki kolikor toliko seznanijo s češkimi razmerami je priredila »Ilirija« s posredovanjem »Svaza československega studentstva« sistematičen ciklus predavanj o Čehih. Prvi večer je govoril g. K. Jiřík: »O českih političnih strankah«; sledili sta predavanji tovariša J. Kopala: »O češkem dijaštvu« ter tovariša M. Dvořáka: »O češkem manjšinskem delu«, projektirano tretje predavanje: »O češkem prosvetnem delu« se zaradi nekaterih ovir žalibog ni moglo vršiti. V najbližji dobi se »Ilirija« revanšira Čehom s ciklom predavanj »O Slovencih«. — V društvu najkrepkeje deluje tehnični klub, ki je imel več predavanj. S poučnimi izleti v razne tovarne skuša razširiti članom praktično znanje o tehničnih vedah. Klub nabira tudi gradivo za slovenski tehnični slovar, ki ga izda »Slovenska Matica«. Poleg tega se je redno predavalo v jeseni ustanovljenem znanstvenem klubu. Važen korak je napravila »Ilirija« s sklepom, da se preseli v središče češkega dijaškega življenja, v »Akademický dům«. S tem pridejo »Ilirijani« z boljšim češkim dijaštvom v tesnejo dotiko ter bodo gotovo mnogo pripomogli k temu, da postane razmerje med slovenskim in češkim dijaštvom tesnejše in bolj prijateljsko, kot je bilo dozdaj. Želeti je le, da bi društvo nadaljevalo, kar je tako lepo započelo.

Akad. tehn. društvo »Tabor« ob koncu I. tečaja. Delovanje društva je bilo organizirano v treh klubih. V izobraževalnem klubu (načelnik phil. Jug) so vršila sledeča predavanja: 1.) Kako si mislim delovanje izobraževalnega kluba? (phil. Rostohar); 3.) O hrvatskih strankah (tehn. Benigar); 3.) Socialni problem (phil. Rostohar); 4.) O koroških razmerah (iur. Štefančič); 5.) Bolgarska narodna pesem (phil. Bratina); 6.) Nekaj misli o glasbenem pouku (phil. Beranič); 7.) Nekaj misli o splošni volivni pravici (phil. Ozmec); 8.) Razmere na Hrvatskem (tehn. Benigar); 9.) Je-li glasba jezik? (phil. Beranič); 10.) O postanku in razvitku poljudnih vseučiliških predavanj (iur. Kotnik); 11.) Socialni problem v Aškercu (phil. Bratina); 12.) O postanku delavskega vprašanja (iur. Kotnik); 13.) Porotno sodišče (iur. Zdolšek); 14.) Kak program mora imeti akad. društvo?

Digitized by Google

(tehn. Benigar). — V tehniškem klubu (načelnik teh. Žnidaršič) se je predavalo o sledečem: 1.) O grafičnem reševanju aritmetičnih nalog (tehn. Žnidaršič); 2.) O geologiji (tehn. Benigar); 3.) O grafičnem določevanju plošč (tehn. Žnidaršič); 4.) Elektromagnetična teorija sveta (tehn. Poznik); 5.) Zgodovinski razvoj mostov (tehn. Žnidaršič); 6.) O merjenju dežel (tehn. Pertot); 7.) O ladjevju in razsvetljavi na morju (tehn. Černe); 8.) A ladjevju, teoretični del (tehn. Žnidaršič); 9.) Predavanja iz zvezdoslovja I. (tehn. Černe). Živahno življenje je bilo tudi v pevskem klubu (načelnik phil. Beranič) obstoječem iz 20 pevcev. Nastopal je ob raznih prilikah, zlasti pri koncertih slav. društva »Naprej«. Občinstvo je sprejemalo proizvajane točke z velikim navdušenjem. Pelo se je na novo blizu 15 moških zborov (med temi tudi nekaj večjih n. pr. dr. B. Ipavic »Kdo je mar?« za zbor, tenor- in bariton solo ter spremljanje glasovirja, več čveterospevov, pet mešanih zborov. Društvo je priredilo vrsto ljudskih predavanj za graške Slovence. Vršila so se štiri predavanja, in sicer: »O sv. Cirilu in Metodu«, »O alkoholu«, »O ogljikovi kislini«, »O civilnem zakonu«.

Iz Slovenije. V zadnjem času so se vršila v društvu sledeča predavanja: phil. Grošelj: »O radiju« — Andrijašević: »O gospodarskih razmerah v Dalmaciji« — iur. Vošnjak: »O delavcih na Ruskem« — Caričević: »O Srbih na Ogrskem« — phil. Mole: »O Aškerčevem »Primožu Trubarju« — phil. Furlan: »O aktualnih vprašanjih slovenske politike« — phil. Fettich-Frankheim: »O duševnem razvoju na Francoskem pred revolucijo« — iur. Pavlič: »O našem programu« — iur. Žerjav: »O programu »Ilirije« — iur. Premrl: »Zgodovina slovenskih čitalnic, bralnih in izobraževalnih društev«. — Klubi so izpolnjevali redno svojo nalogo. »Klub za ljudsko izobrazbo« se je pečal s teorijo poljudnega izobraževalnega dela, tudi »Vodnik za ljudske knjižnice« je napredoval, in smemo upati, da izide prvi snopič tega dela do jeseni. Načrt, ki ga je izdelal klub, objavimo prihodnjič. V veliko oporo društvu je bil izborni društveni pevski zbor, ki je nastopal pri različnih slovanskih prireditvah in seznanjal dunajske Slovane s slovensko pesnijo. »Slovenija« priredi navadno vsako leto večjo slavnost s koncertom in plesom. Vodi jo pri tem prepričanje, da s tem povzdigne v dunajski javnosti ugled društva in da nudi svojim članom priliko, priučiti se nastopa in primernega kretanja tudi v najodličnejši družbi. Tako se je zgodilo tudi letos. Dne 2. marca je priredila »Slovenija« slavnostno akademijo v čast 60-letnice svojega častnega člana Simona Gregorčiča. Vspeh te prireditve je bil popolen. Izbranemu umetniškemu programu je sledil sijajen ples. Zbrana je bila tu vsa odlična slovanska družba dunajska ter najuglednejši slovanski državni poslanci. Slovenskih poslancev — razun par častnih izjem — ni bilo, pa se nam zdi, da se jih tudi ni preveč pogrešalo.

»Literarni klub naprednjačke čitaonice« v Zagrebu. Napredna akademična mladina zagrebška ima klub, ki mu je glavni namen samoizobrazba članov. Hrvaški akademiki uvidevajo, da je edino temeljita izobrazba ono sredstvo, ki bo omejilo strankarske strasti in nasprotstva med njimi. Kedar

Digitized by Google

bo mislil vsak s svojo glavo in se ne bo dal fanatizirati in izrabljati v korist tujih elementov, tedaj bo delala hrvaška omladina roko v roki, čeprav na različnih potih, samo za narodno srečo. Vsako nedeljo prireja klub predavanja, pri katerih se jemlje ozir zlasti na sociologijo, socialno higijeno, politiko, narodno ekonomijo itd. Ta predavanja so javna. Enkrat na teden pa je sestanek društvenikov, kjer se referira in debatira o aktualnih vprašanjih, ki zanimajo izobraženca. Boljši referati se potem še javno predavajo. Tekom letošnjega leta priredi klub tudi astronomski tečaj, dalje naravoslovski tečaj, skupne obiske muzejev, tovarn in izložb, kjer se bo članom obenem strokovnjaško pojasnjevalo razstavljene predmete. Tako bo budil literarni klub zanimanje za lepe umetnosti, prirodne znanosti in obrt ter širil znanje v različnih strokah. Na ta način vzgaja klub visokošolce »za rad i solidarnost« v edino in glavno svrho: »davati narodu ljude«.

Shod nemškega visokošolskega dijaštva se je vršil prve dni meseca marca na Dunaju. Dnevni red smo objavili v jedni zadnjih številk našega lista. Shod je imel strogo nemško-nacijonalen značaj, umljivo je tedaj, da se je mnogo zabavljalo nad Slovani. Nas to ne razburja. Veseli nas pa, da moremo poročati, da so se reševala v odsekih tudi vsedijaška strokovna vprašanja. Naj omenimo le nekatere predloge. Graški filozofi so nastopili z memorandom, v katerem zahtevajo, da naj se izpremeni red izpitov za učiteljsko usposobljenost. Tako se je predlagalo, da se odpravi sedaj obstoječa norma, da se mora delati izpit iz stranskih predmetov pred izpitom iz glavnega; da se dovoli delati izpit iz stranskega predmeta eventualno že tekom četrtega študijskega leta; da se da učiteljskemu kandidatu pri izberi in kombinaciji strokovnih skupin več svobode itd. Ti nasveti so po našem mnenju zelo upravičeni in le želeti bi bilo, da se ozira učna oblast nanje. — Drug referat je meril na to, da se dovoli abiturijentom realke vstop na vseučilišče proti temu, da napravijo pripravljalni kurz iz latinščine. Tej zahtevi je naučno ministerstvo že deloma ugodilo s tem, da je otvorilo take pripravljalne tečaje na dunajskem vseučilišču. — Z ozirom na to, da prihajajo mnogokrat na srednje šole učitelji s pomanjkljivo pedagoško izobrazbo, se je stavil predlog, da bi imeli učiteljski kandidatje že tekom zadnjega študijskega leta priliko, se vaditi v poučevanju pod vodstvom kakega izkušenega praktika, in da bi tako štirimesečno prakticiranje (2 uri na teden) veljajo mesto sedaj normiranega poskusnega leta. Ta predlog moramo i mi z veseljem pozdraviti. — Inomoško dijaštvo je vložilo memorandum na naučnega ministra, v katerem zahteva, da se na učiteljskih pripravnicah nastavljajo le akademično izobraženi učitelji. Ko se je pojavilo pred dobrim desetletjem pomanjkanje srednješolskega učiteljstva, si je pomagala naučna uprava s tem, da je začela nastavljati na pripravnicah meščanske učitelje. Pravno v to ni bila upravičena, kajti pripravnica je po svojem značaju srednja šola, dasi nominelno ni uvrščena mednje. Pa tudi izobraznemu nivoju ljudskošolskega učiteljstva mora škodovati taka uredba, ako se prakticira dalj časa. Mi smo o stvari že enkrat izrazili svoje mnenje in se strinjamo s predlogom tem bolj, ker mora slovenska mladina, z ozirom na to, da preti vsled neprimerno mnogo-

Digitized by Google

brojnega modroslovskega naraščaja v doglednem času zabarikadiranje učiteljskih služb, gledati na to, da se z revindiciranjem starih pravic odpro nova službena mesta.

»Ljudski oder«. Društvo s tem imenom se je ustanovilo dne 16. marca t. l. v Trstu. Društvo ni politično in je namenjeno predvsem delavcem in prostemu ljudstvu. Namen mu je izobrazba prostega ljudstva; začelo se bo s poukom v čitanju, pisanju in računanju. Oziralo se bo tudi na socialna vprašanja in se bodo prirejala v to svrho poljudna predavanja. V ta namen se je naprosilo za sodelovanje »Akademijo«. Nam se zdi to važen korak in znaten napredek v tržaškem narodnem življenju. Ljudstvu izobrazbe!

Shod narodno-radikalnega dijaštva se bo vršil menda v letošnjih velikih počitnicah v Trstu. Stvar je uvaževanja vredna in bomo izpregovorili v eni prihodnjih številk kaj več o njej. Že danes opozarjamo na ta shod, ki bi bil velikega pomena za naš prihodnji razvoj, naša akademična društva, da premišljujejo, kako bi se dala ta misel najlepše in najkoristnejše uresničiti. Tudi abiturientom, ki simpatizirajo z nami in ki nameravajo mogoče imeti svoj abiturientski sestanek, svetujemo, naj ga združijo raje s tem shodom, ki bi naj bil vsedijaški.

Nemški nacijonalec — slovenski (!!) knjižničar je profesor Peerz na ljubljanski ženski pripravnici.

Ženski licej in meščanska šola v Ljubljani. Z zadovoljstvom treba zabeležiti, da je ljubljanski občinski svet v jedni svojih zadnjih sej sklenil ustanoviti ta dva zavoda, ki sta za naš narodni razvoj prevelike važnosti. V ustanovitvi ženskega liceja vidimo garancijo, da se nam naše ženstvo ne bo več ponemčevalo po različnih nemških institutih, meščanske šole v Ljubljani pa se veselimo kot zavoda, ki bo vzgajal slovenski srednji stan in ljudi za ona številna boljša delavska mesta, ko nam jih pri raznih podjetjih jemljejo Nemci, ker slovenski delavec nima dovolj izobrazbe.

Javno ljudsko knjižnico, ki obsega 2000 knjig, so si ustanovili ljubljanski Nemci. In Slovenci? Kaj pravi ljubljanski občinski zastop?

Narodni kolek na Českem. Shod zastopnikov čeških občin, ki se je vršil nedavno v Pragi, je sklenil pozvati vse češke občine, da naj z vsemi svojimi močmi razširjajo narodni kolek. Govornik dr. Baxa je opozarjal občinske činitelje na to, da naj osobito v društvenih organizacijah zastavijo svoj upliv, da se narodnega kolka čim največ razširi. Od občin odvisi, ali se bode to novo podjetje vživelo in prineslo českemu narodu to, kar se od njega pričakuje. Česke občine, naj stopijo v ozki stik z „Narodnim svetom“, in sicer na ta način, da ima vsaka občina svojega zaupnika, ki ima nalogo, izvrševati to, kar mu naroča „Narodni svet.“ Mnogi narodni občinski uradi so že naročili večje množine narodnega kolka, ki ga rabijo na vseh svojih listinah in dopisih, ob jednem ga prodajajo strankam, da kolekujejo vsako ulogo. »Narodni svet« je naprosil vsa narodna društva, da ga rabijo na društvenih legitimacijah, dopisih, na vstopnicah k vsem družabnim priredbam in da ga članom priporočajo. Vsak dan je čitati v

Digitized by Google

českih listih, da je par društev: sokolskih, strokovnih, gasilnih, ženskih itd. vsprejelo v svojo upravo narodni kolek. Nekatera so celo sklenila, da dopisov brez kolka ne vsprejemajo. Tudi naša »Družba sv. Cirila in Metoda« bi mogla pričeti s tako akcijo: zaupanje in ljubezen slovenskega občinstva do nje vkljub vsem homatijam ni padlo, ampak celo vzrastlo, saj vsakdo ve, da je povsod znak življenja in napredka, kjer se energično začne pometati smeti in staro šaro.

Javna ljudska knjižnica v Gorici. Društvo »Narodna Prosveta« v Gorici je odprlo te dni slovensko čitalnico in javno knjižnico. Čitalnica je pristopna le članom, knjižnica pa, ki je urejena modernim zahtevam primerno, je namenjena vsem goriškim Slovencem. Knjige se izposojujejo vsak dan proti mali odškodnini. — Čudno se nam zdi, da se ni zasnovala z javno ljudsko knjižnico tudi čitalnica, ki bi bila namenjena vsem slojem. Smatramo namreč za prvo dolžnost voditeljev goriških Slovencev, da pridobe kolikor možno veliko kulturnih sredstev za rojake, da čim preje in krepkeje utrdimo svojo tamošnjo pozicijo. Sicer pa danes prešinja že najreakcijonarnejšo inteligenco nekam bolj demokratski duh in moderni izobraženci se tudi v javnih lokalih ne sramujejo sedeti poleg navadnih trpinov. Mislimo, da zasluži tako lepo podjetje, kot je »Narodna Prosveta«, da je vseskozi popolno in moderno.

O bolgarskem dijaštvu. Vseučilišče v Sofiji je ustanovljeno l. 1889. in je najmlajše v Evropi. Razdeljeno je na tri fakultete: juridično, filozofično in fiziko-matematično, torej nekoliko drugače, kakor so urejene naše univerze. Teologične in medicinske fakultete sofijska visoka šola nima. Od l. 1900 so pripuščene k študiju tudi ženske, ki se na vseh treh fakultetah prav pridno poslužujejo tega dovoljenja. — Začetkoma se dijaki niso organizirali po društvih; pač pa so se dejansko z vso vnemo zanimali za aktualna nacionalna in politična vprašanja: tako so se postavili ljudstvu na čelo v boju proti Stambulovu, in še dandanes izhajajo makedonski vstaški vodje zlasti iz krogov bolgarskih visokošolcev. Po društvih, ki bi odgovarjala posameznim političnim strankam v deželi, se bolgarško dijaštvo ne organizira. Obstoječe dijaške struje bi se dale razdeliti v dve skuptni: socijalistična struja in nacijonalistična. Prva se zopet deli v radikalno-socijalistično, strogo marksistično iz takozvano zmerno-socijalistično, ki skuša socijalistične teorije modificirati primerno bolgarskim razmeram. Mnogo mlajša je druga, nacijonalistična struja. Društvo njenih privržencev delûje jako marljivo: sleherni teden prireja shode in predavanja, kjer se diskutirajo najrazličneja vprašanja. Inteligencija se živo zanima za razvoj dijaških struj: vseučiliški profesorji in poslanci pogosto predavajo v društvih. »Veliko se pričakuje od mladega nacionalističnega društva. Bolgarski narod je še mlad in mora na nacionalnem polju še mnogo izvršiti, predno more posvetiti svoje moči v blagor celokupnega človeštva.« Hristo Georgiev.

Oblastem odgovoren Alfonz Mencinger. — Urednik Ciril Premrl. — Izdaja konsorcij »Omladine«.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

GREGOR ŽERJAV:

K I. SHODU NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA V TRSTU.

Že pred dvema letoma smo premišljevali resno, ali bi ne bilo potrebno in koristno, da se zberemo na velikem shodu, da tam izpopolnimo program narodno-radikalnega dijaštva. A bili smo tedaj še preslabotni, da bi izvedli svojo namero. Za shod, ki ima vse drug namen kot reprezentacijo, treba mnogo vnanje moči, še bolj pa izdatne notranje sile. Če tedaj trdimo, da smo se do danes že silno ojačili, nimam v mislih toliko števila somišljenikov, ampak ugodni razvoj programa narodno-radikalnega dijaštva. Temeljni ideji, ki sta kot prvi široki okvir združevali narodno-radikalno dijaštvo in ki jih obsega oficijelni naziv »narodno-radikalni«, nista zadoščali na znotraj se krepeči dijaški struji:

V nacijonalizmu je tako izhodišče, kakor tudi zadnji smoter programa. Vsestranska osamosvojitev slovenskega naroda mu je cilj. S tega stališča sodi vsa druga stremljenja n. pr. cerkvene težnje, gospodarske ideje. Radikalizem skuša izlečiti nezdrave razmere pri njihovem izviru, išče »korenino vsakega zla«. Objekt radikalne reforme so pred vsem ljudje, posamezni člani naroda. Ker ima največ upliva v tem pogledu inteligenca, je prvi korak radikalizma: reforma inteligence in po njej slovenskega ljudstva! Radikalna reforma je možna le v stremljenju, da postanemo Slovenci popolnejši v funkcijah razuma, čuta in volje, da se vzgajamo v razumnike visoke izobrazbe, — v može poštene, požrtvovalne, značajne, — v energične delavce.

Iz idej, ki se izvajajo iz imena »narodnih radikalcev«, se je program nujno širil. Takoj mu je pristopila ideja doslednega demokratizma, tedaj tudi socijalna ideja, ki jo je nacijonalizem vsprejel v svoj okvir kot enakopravno družico. Neizobraženost ljudstva, ki je poglavitna ovira vsakemu napredku, sili idejo ljudske izobrazbe v radikalni program. To pa brž zanese strujo v boj proti klerikalizmu, ki je tačas že v ostrem konfliktu z nacijonalizmom. Pogled na stagnacijo slovenske inteligence ji diktira v programu načelo dela in sicer pozitivnega dela in samopomoči i. t. d. Tako se je program širil, se zaokroževal, — vedno več vprašanj se v njem rešuje. Pri tem ne sega preko kompetence dijaka v politiko, kajti inteligent naj tem splošnim načelom šele pridodene politične zahteve primerne konkretnim razmeram, v katerih je začel javno delovati.

Digitized by Google

Programi so potrebni, ker so vez in podlaga organizacijam in njihovemu delu. Oni so zastava, pod katero se zbirajo ljudje enakih teženj, programi so prvi in pravzaprav edino poklicani agitator. Čim več vprašanj rešuje program, tem bolj napreduje struja, ker je enotnejša in agilnejša v delu. Ker pa program, najbolj pa dijaški program ne sme pristašem delati nobene sile, ampak sme vsebovati le tisto, kar je zanje obsebiumljivo prepričanje, treba pred onim časom, v katerem se ga fiksira, neprestanega notranjega dela; zato je storilo narodno-radikalno dijaštvo prav, da se šele letos prvič zbere na velikem shodu. Tako ni nikomur vezan razvoj, pač pa se nam odpira vedno več vprašanj, ki jih dijak hoče in ker je v skupini, tudi more rešiti. Da si ojačimo ali bolje rečeno, šele ustanovimo na podlagi bolj in bolj v sebi dovršenega programa organizacijo, to je glavni namen 1. shoda narodno-radikalnega dijaštva.

Organizacija naj nam pomaga pri nadaljnem napredovanju programa, pri izvrševanju njegovih idej, naj nam pomaga, da ga zadostno razširimo. Kaj nam pomagajo najlepše ideje, če ne pridejo med ljudi? Naša socijalna dolžnost je, da napravimo svojega napredka deležne tudi vse druge ki bi jim utegnil koristiti. Nazor, da se dobra ideja sama priporoča, je napačen. Ideja brez apostolov nima nobenega pomena. Tudi solidni trgovec, osobito oni, ki se na novo upeljuje, mora o sebi razglasiti, da obstaja. Klerikalci so v zadnjem času podvojili agitacijo. Ž njimi se bijemo z neenakim orožjem. Skoro na vsakem zavodu je katehet agitator, njemu se pridružijo klerikalni profesorji, na srednješolce prihaja po več »Slovencev« zastonj, »Zor« in »Katoliških obzornikov« je dovolj. Temu nasproti treba organizovano širiti svojega glavnega agitatorja — naš program.

Poleg vprašanj programa in organizacije mogla bi se na shodu obravnavati neobvezno tudi druga pereča vprašanja n. pr. o splošni enaki volilni pravici, o važnosti Trsta za Slovence, katere stanove kaže danes najbolje izbirati Slovencem. Ob času sestanka si bomo tudi ogledali gospodarske zanimivosti Trsta. Pa tudi med slovensko ljudstvo bomo lahko šli in takoj praktično izvrševali del programa s poljudnimi predavanji v Trstu in okolici. S tem je že podana obilica gradiva za vspored našega tržaškega sestanka.

Odločili smo se za Trst. Na obzorju moremo v tem mestu pridobiti več kot v katerem koli slovenskem mestu. Ako pa se narodno-radikalno dijaštvo prvič zbira ravno v Trstu, stori to tudi demonstrativno. Klic »v Trst«, pomeni danes cel program. Pričkati se in prepirati o tem, kje je centrala Slovenstva, se mi zdi prav brez vsake vrednosti. Ljubljana je in bo ostala v mnogih ozirih središče Slovencev. Dijaštvo pa se hoče seznaniti s tržaško pozicijo in povdariti njeno važnost.

Ljubljana — vsaj oficijelno in po večini — ni prijazna narodno-radikalni omladini. V redkem številu grehov, ki morejo v tem ljubeznjivem mestu imeti slabe socijalne posledice, je največji, če kdo pove in kaže, da je v mnogem drugega mnenja, kot so ti in ti oficijelni krogi. V Ljubljani

Digitized by Google

je danes malo življenja. Na zunaj so naši Ljubljanci, čeravno se jim ne more očitati, da ne mislijo, podobni tistim »rejenim možem, ki dobro spe«, o katerih govori Julij Cezar v Shakespearju, da mu vgajajo in jih hoče imeti krog sebe. Kedar je prišlo dijaštvo v Ljubljano, so ga vsprejeli z jedjo in pijačo. »Narodno ženstvo« je priskočilo na pomoč. Da bi jim bil kdo kedaj več povedal, kot da so bodočnost naroda, nisem mogel zaslediti. Klerikalne dijake pa vsprejemata škof in tretji red. — »Prosveta« je bridko izkusila Ljubljano. Drzen sem dovolj, da se upam trditi, da se mi zdi, da je »Prosveta« v resnici precej pozitivnega izvršila. Ko pa je morala z ozirom na svojo blagajno prositi za podporo, je prišlo iz Goriške 10 K, iz Kranjske pa samo 10 K — manj.*) »Savi«, o kateri z isto drznostjo trdim, da je nekaj čisto brezpomembnega, pa so pošiljali stotake. — Vse to razmerje do Ljubljancev se mi zdi za narodno-radikalno dijaštvo le ugodno znamenje.

V Trstu bomo našli odkrite prijatelje, ki nas razumejo. Več pa od njih sploh ne zahtevamo. Ne pride nam na misel, da bi zahtevali od njih, da se za nas eksponirajo, kakor i mi ž njimi nismo identični.

Za naš sestanek, ki bo trajal 2—3 dni, se mi zdi prva polovica meseca kimovca najprimernejši čas. Do tistega časa je treba najintenzivnejših priprav. Ako hočete, bratje, da nismo na Slovenskem efemeren pojav, ampak hočete, da iz radikalnega dijaštva izhaja leto za letom inteligenca vedno mladih idej in navdušene energije, delajte vsi, da se nam shod v popolni meri posreči. Eni nasprotniki bodo v skrbeh, drugi si bodo skušali pomagati s smešenjem, mi pa bodimo ponosni: Kar smo mi vstvarili, smo vstvarili iz lastne sile.

CIRIL PREMRL:

SAMOIZOBRAZBA DIJAŠTVA.

Majhen narod smo in v posebnih težkočah živimo. Tako glede na število kakor na narodno bogastvo smo daleč za svojimi nasprotniki. Edino orožje, ki nam ostane v tem nejednakem boju, je duševna moč in lastna pridnost. Ako hočemo, da bo naš narod obstal in procvital, potem ga moramo napraviti duševno močnega in vstrajnega, izobraziti ga moramo, kajti le izobražen narod bo imel v današnjih razmerah bodočnost.

Naloga, skrbeti za izobrazbo naroda, pripada inteligenci. Od zgoraj navzdol, od višje izobraženega do zaostalega, iz središča proti periferiji naj prodira izobrazba in naj pronikne ves narod. Da pa more vršiti inteligenca to prvo svojo nalogo, ki ji pripada kot glavi narodne organizacije, za to je potrebno, da je sama duševno močna in izobražena. Zato pa je in mora biti

*) V zadnjem času je prišlo še 10 K. Kranjci so došli Goričane.

Digitized by Google

glavna težnja dijaštva kot bodoče inteligence, če se isto zaveda važnosti svojega poklica, da se samo čim višje izobrazi, da se čim bolje pripravi za svoje bodoče naloge.

Današnja šola ne dosega svojih namenov in rodi — kar je obče znano — večinoma polovičarstvo. Vrzeli, ki jih puščata v splošni izobrazbi ljudska in srednja šola, ne more izpolniti niti vseučilišče s svojimi strokovnimi študijami. Ker nam pa to polovičarstvo, ki rodi nadutost in vero v lastno vsegavednost in nezmotljivost, več škodi nego koristi, je potreba, da izpopolni dijak svojo pomanjkljivo šolsko izobrazbo z izvenšolskim učenjem. To je mogoče potom samoizobrazbe.

Prva stvar je, da se dijaštvo otrese enkrat one duševne lenobe in brezbrižnosti, ki že v začetku onemogoča vsako resnejše stremljenje. Z žalostjo moramo konstatirati, da trpi velik del slovenskega dijaštva še danes na tej bolezni. Kaj da ima od takega blaziranega dijaštva pričakovati naš narod, to lahko vsak sam presodi. Brez strahu si upamo trditi, da je boljši oni dijak, ki v svoji navdušenosti in mladostni energiji pade tudi v kak ekstrem in se poloti stvari, ki so nemogoče, kakor blaziranec, ki že v naprej s prezirljivim nasmehom na ustih odvrže vsako stvar ali si pusti brez lastnega razmišljanja sugestirati mnenje drugih. Prva stvar torej, ki bi jo zahtevali od slovenskega dijaštva, je, da bo nekoliko agilnejše in da si ne bo mislilo: naj delajo drugi kakor hočejo, mene to ne briga. Pri nas kot majhnemu narodu je vsak delavec, ki se trudi na narodnem polju dobrodošel in nenadomesten; oni, ki ne dela, škoduje.

Napačno je mnenje, da naj se dijak bavi le s tem, kar mu nalaga šola, do česar je obvezan. Že v srednji šoli mora dijak misliti tudi na življenje. Niso vedno najboljši oni dijaki, ki imajo v raznih predmetih izvrsten red, ko pridejo v življenje, se vidi, da je njih duševno obzorje pogosto zelo omejeno, da znajo morda zelo dobro naštevati razne letnice, da znajo kopico latinskih in grških besed in razna slovnična pravila in da vam povedo mogoče na pamet celo vrsto različnih matematičnih formulc, a v vsem česar se ravno ne uči v šoli, so popolni tujci, brez lastne razsodnosti, brez širjega duševnega obzorja. Nočemo s tem odvračati dijakov od šolskih študij, prva stvar je, da jih vsak čim preje izvrši, a edina naloga dijakova to ni. Poznamo abituriente, ki se komaj izražajo v svojem domačem jeziku, kaj še le, da bi bili vešči kakega tujega, ki nimajo pojma o svetovni literaturi ne o sodobnih socialnih vprašanjih, ki žive tja v en dan brez premisleka, brez trohice lastnega svetovnega nazora. In to naj bi bili zreli dijaki! Zavoljo tega ne moremo srednješolcem dovolj priporočati, da berejo in zopet berejo, da si v medsebojnih pomenkih širijo duševno obzorje, da ne hodijo okrog gluhi in slepi, ampak da se okoristijo z vsem, kar jim nudijo življenske okolnosti in razmere, v katerih žive.

Dovoljeno naj nam bo, da spregovorimo na tem mestu tudi par besed o učiteljskih pripravnikih! Upoštevamo in smatramo za opravičene tožbe učiteljstva o njegovem slabem socialnem položaju. Toda če si hoče pridobiti učiteljstvo v družbi ugled, ki mu gre kot stanu s tako vzvišeno nalogo,

Digitized by Google

mora poskrbeti samo s tem, da si pridobi višjo izobrazbo, kot jo ima današnji povprečni učitelj. Izobraženega učiteljstva se ne bo dalo več slepiti s praznimi obljubami, njegov glas se bo upošteval in cenil. Ugovarjati bi se dalo sicer, da se splošni izobrazni niveau učiteljstva povzdigne, čim se mu zboljša gmotni položaj. Morda je to res. Ali če pričakujejo učitelji zboljšanje svojega položaja le od drugih in če ne začno z odpomočjo najprej pri sebi samih, tedaj bodo lahko še dolgo čakali. Že lastni interesi govore tedaj za to, da bi pripravniki svoj čas bolje uporabljali in tudi kot učitelji se resneje potrudili, da se višje izobrazijo. Od tega bodo imeli korist oni sami, kakor tudi narod. Kakoršno učiteljstvo, kakoršna šola, tako tudi ljudstvo.

Še potrebnejša je samoizobrazba akademikov. Potrebujemo strokovnjakov na vseh poljih in zato bo tu temeljita poglobitev v strokovne študije prva zahteva. Saj je obče znano, kako nam primanjkuje na Slovenskem strokovnjakov. Zato tudi naše znanstvo tako počasi napreduje in je še skoro v povojih. Treba nam je pa tudi splošno socialno-izobraženih ljudi. Pri nas se govori o političnih, socialnih vprašanjih itd. pogosto iz čisto malenkostnega, otroškega stališča. Govore in laste si pravico govoriti o javnih zadevah ljudje, ki nimajo o njih pojma. Iz naivnosti in hudobije se spravljajo potom časnikov med ljudi mnenja, ki morajo le mešati pojme in širiti zabitost. Kdo naj se stavi temu v bran? Pa tudi vseučiliška mesta sama s svojim velikomestnim življenjem, bogatimi umetniškimi in znanstvenimi zavodi in zbirkami, nudijo človeku, ki si jih zna izkoristiti, marsikaj. Ravno tako ne moremo dovolj priporočati, da izpremene visokošolci večkrat kraj svojih študij. Ni treba, da bi študirali vsi v enem mestu, vsak kraj, vsaka dežela nudi svojih zanimivosti. Pridružujemo se umestnemu predlogu, ki ga je stavil svoje dni v »Ljubljanskem Zvonu« Aškerc, naj posečajo premožnejši dijaki tudi inozemska vseučilišča. Komur pa to ni mogoče. naj si vsaj s popotovanjem širi duševno obzorje.

Dijak naj uporabi svoj čas pametno in koristno. Iz dosedanjega kritikovanja in nezadovoljstva z obstoječim izvajajmo posledice, če ne pademo sami v iste napake, ki jih danes grajamo. Kdor hoče biti učitelj in voditelj, ta se mora najprej sam učiti in pustiti voditi. Ne mislimo pa, da je naša izobrazba popolna, čim se napravijo izpiti. Kdor ne napreduje z duhom časa, ta nazaduje. Vse znanstvene stroke napredujejo danes tako bliskovo, da zaostane vsak, kdor jim ne sledi korak za korakom. Če nočemo postati slabi uradniki, profesorji, zdravniki, učitelji itd., potem moramo tudi po dovršenih študijah zasledovati razvoj svojih strok. Če ne, nas bo doletela ista usoda, kot je zadela pred nedavnim časom nekega profesorja, ki poučuje slovenščino na neki naših srednjih šol, ki se ni sramoval pripoznati javno pred svojimi učenci, da ni bral od Gregorčiča dalje nobenega slovenskih pisateljev. Ako hoče bodoča inteligenca, bodoča narodova glava prav vršiti svojo nalogo, potem se mora najprej sama učiti in izobraževati.

Digitized by Google

A. SODNIK:

VEČ STATISTIKE.

Večkrat se čujejo tožbe, da se pri nas preveč študira. Posebno raznim ravnateljem in profesorjem dela skrbi vedno naraščajoče število slovenskih dijakov. Zato skušajo nasprotniki slovenskih dijakov kolikor mogoče omejiti njih število. Tako se zgodi, da napravi v najugodnejših slučajih od dijakov, ki so skupaj vstopili v prvi gimnazijski razred, le 15 do 20 % istočasno maturo.

Če se pa razmere natančneje opazujejo, se spozna, da študira v primeri z drugimi narodi še vse premalo Slovencev. Koliko mest, ki bi jih morali zavzemati Slovenci, je še zasedenih od tujcev.

Le navidezno so tožbe o velikem številu naših dijakov opravičene. Dijaki se namreč po končanih srednješolskih študijah ne razdele pravilno po raznih strokah, največ ker ne poznajo razmer. Tako študira zdaj skoro polovica naših visokošolcev filozofijo. Prišel bo čas, ko si bo večina izbrala kako drugo stroko. Tako vlada tudi pri študijah neka moda. Ker se pa v praktičnem življenju ne rabi raznih stanov po modi, ampak po potrebi, taka moda in tako nesorazmerje pri našem majhnem narodu gotovo nista umestna.

Veliko število juristov se še da opravičiti, ker so jim, ko končajo študije, vsestranska pota odprta.

Filozofičnih in juridičnih študij se torej naši dijaki trdovratno drže. Precej redki so še medicinci. Toda naš narod potrebuje delavcev tudi v drugih strokah. Treba bi nam bilo tudi agronomov, veterinarcev, akademično izobraženih trgovcev itd., posebno pa tehnikov.

Temu se slednjič ni čuditi. Dijak si voli stan pogosto brez prevdarka, večinoma pa tudi ne pozna resničnih razmer in se zapiše »na srečo« v to ali ono fakulteto.

Zato bi bilo treba dijake, še ko so srednješolci, nekoliko informirati in jih opozarjati, da si izbero pravi stan. Upam si nasvetovati, da prevzame »Omladina« ta posel. To si mislim tako, da bi navajala »Omladina« sistematično različne stroke, za katere se Slovenci še premalo zanimajo. Da bi označevala vsebino raznih študij, podajala informacije zanje, in potom statistike kazala, kje je potreba največja. Na ta način bi se naši dijaki sorazmerno porazdelili in bi ne bilo takih navalov na nekatere stroke.

Tudi visokošolcem bi bilo večkrat treba kakih navodil, da bi se po končanih študijah obrnili na pravo mesto. Svetovati bi bilo namreč, da bi se jih opozarjalo na mesta v različnih strokah, ki so odprta in kjer posebno pomanjkuje slovenskih strokovnjakov.

Kako malo mest je še zasedenih od Slovencev po Koroškem, Štajerskem, Primorskem. Kakor je »Omladina« že večkrat povdarjala, je Trst in sploh Primorje za obstoj Slovencev največjega pomena. Potrebno bi bilo zato, da bi se Slovenci bolj učili italijanščine in hrvaščine, da bi

Digitized by Google

izpodrinili v teh krajih tujce. Tudi tu bi bila »Omladina« lahko na svojem mestu. To delo opravljajo sicer nekoliko naši dnevniki, toda dnevnik se prebere in se pozabi njegova vsebina. Več bi uplivalo na dijaštvo njegovo glasilo.

Umestno bi dalje bilo, če bi objavljala »Omladina« statistične črtice dijaštva avstrijskih visokih šol, kakor je to storil profesor Apih v »Zvonu« l. 1890. Absolutno in relativno po številu prebivalstva navaja število avstrijskih dijakov po narodnostih. Kakor drugod, tako bi tudi tu koristila statistika.

A. RIBNIKAR:

O POTREBI NARODNIH KNJIŽNIC NA SLOVENSKEM.

ČITALNICE. — »KAT. IZOBRAŽEVALNA DRUŠTVA.« — KNJIŽNICE.

Dalje.*)

Že iz navedenega smo lahko izprevideli, da je med našim ljudstvom veliko nezdravega berila. Ta nedostatek je tem občutnejši, ako pomislimo, da pri nas nimamo pravih zavodov, ki bi razširjevali izobrazbo. Čitalnice, bralna društva, obstoječe knjižnice, bodisi čitalniške, bodisi učiteljske ali šolske, izobraževalna društva in druga naša izobrazna sredstva bi sicer po svojem bistvu morala skrbeti za ljudsko prosveto, vendar njihovo delovanje kaže, da daleko ne dosezajo svojega smotra.

Naše čitalnice bi morale biti znamenit činitelj kulturne organizacije. Dajati bi morale našemu ljudstvu po končani ljudski šoli priliko, se nadalje izobražati. Čitalnice so pri nas nekaj storile v tem oziru. Niso sicer služile vsem slojem, vendar so bile poleg družabnega tudi upoštevanja vredno duševno središče vodilnega dela naroda. Da so po svojem pokolenju bolj družabnega kot izobraževalnega značaja, je pripisovati tedanjim našim potrebam in duhu časa. Politični vodja slovenskega naroda je hotel ustvariti ž njimi družabne centre, ki naj bi v prvi vrsti budili in gojili nacionalno idejo in uničili upliv nemških kazin. Izobraževalnih namenov Bleiweis ni niti mogel imeti v veliki meri pred očmi, ker tedaj Slovenci nismo imeli niti knjig niti časopisov, ki bi služili temu smotru. Za časa taborov so bile čitalnice s svojimi prapori reprezentantinje slovenske zavednosti. Ko se je pa začelo razvijati naglim korakom naše slovstvo in publicistika, so postale čitalnice res bralna društva. Danes so čitalnice pri nas nekaj zastarelega in pravo mrtvilo med našimi društvi, ako niso še pravočasno skrbele za svojo modernizacijo. Po mestih so sedaj več ali manj brezpomembne, ako se na knjižnico in na predavanja ne polaga važnosti, ker čitajo njih sedanji člani časopise po kavarnah. Tudi niso čitalnice namenjene pretežno nižjim slojem, ampak so le torišče takozvane inteligence; člani so največ meščani in uradniki, ki še danes preradi

*) Glej 10. številko I. letnika!

Digitized by Google

pozabljajó, da so izšli iz ljudstva. Če pa so udje kake čitalnice tudi zastopniki nižjih slojev, opažamo, da so isti navadno prepuščeni samim sebi in da se inteligenca — ako je slučajno tudi pri društvu — ne udeležuje aktivno društvenega gibanja. Poznam čitalnico, ki obstaja 20 let. Kakor živahno je bilo njeno gibanje v prvih časih obstanka, tako klaverno ji potekajo moderni časi. Včasih je imela svoj lokal, sedaj so jo potisnili v zadnjo vaško gostilnico, včasih je imela na desetine članov, danes jih šteje še devet, včasih je bila naročena na lepo število časnikov, danes vise na steni „Slovenski Narod“ in „Slovenec“ kot zadnji ostanki nekdanje slave. Čitalnice hirajo največ na osebnih in strankarskih prepirih in na popolni impotenci vodstev. Največja živahnost kake take zastarele čitalnice se pokaže v tem, da uprizori kako prav blazirano francosko burko ali pa aranžira dolgočasen ples. Škoda govoriti še nadalje o žalostnih prototipih slovenskih čitalnic. — Omeniti pa moram, da imamo na drugi strani že precejšnje število reformiranih čitalnic, ki so postale več ali manj moderna socialno-izobraževalna društva, ki vidijo svojo nalogo v tem, da premoščajo prepad med izobraženci in neizobraženci.

Takoimenovana bralna društva tvorijo prehod med čitalnicami in katoliško-izobraževalnimi društvi.

Slednja so se tekom par let razvila v prav obsežno organizacijo — danes štejemo 116 društev z 10.061 člani. Za svoj postanek se imajo zahvaliti političnemu vodstvu kranjskih klerikalcev, ki je z vso doslednostjo skušalo presaditi analogno organizacijo nemških klerikalcev v rajhu na slovenska tla. Radi tega so ista faktično le gnjezda, v katerih se goji sistematično strankarska jednostranost in daleko ne ljudska izobrazba. Iz precej obsežnega statističnega gradiva, ki so ga nabrali člani „Prosvete“, navajam v podporo teh trditev le nekaj. Glasom § 2 društvenih pravil je naloga katoliško-izobraževalnega društva: krepiti versko in narodno zavest, izobraževati ude v smislu okrožnice Leona XIII. Normalno je povsod predsednik duhovnik, tajnik pa organist; v društvu »Kamnik« — tudi slična organizacija — morajo biti po pravilih v odboru dekan in oba cerkvena ključarja. Najvažnejše delovanje se razvija za časa volitev, ko so ta društva torišče lokalne politične klerikalne organizacije. Kulturno delo obstaja v tem, da se uprizarjajo igre kakor »Lurška pastirica«, »Sv. Neža«, »Jezusovo rojstvo«, »Poguba socijalista« in slične. Da se čitateljem nudijo edino slovenski klerikalni listi — semtertja najdeš od nemških „Vaterland“ — je značilno. Predavanja so zasnovana v Domoljubovem štilu. Kdor ve, kako »Domoljub« sistematično hujska celo proti ljudski šoli, in kako je politični vodja kranjskih klerikalcev v svojem slavnem govoru v Cerknici zabavljal črez »učiteljske palače«, si bo mogel tudi napraviti pojem o duhu, ki veje po teh »izobraževalnih« društvih. Kljub temu pa so katoliško-izobraževalna društva faktor, kterega ni podcenjevati. Vedno pogosteje ponavljajoči se shodi mladeniških organizacij in katol. nepolitičnih društev zažigajo gromado »katoliškega« navdušenja, knjižnica kršč.-soc. zveze pa daje političnim voditeljem lokava taktična navodila, kako fanatizovati našo mladino. Paralizacija tega zla je nujno potrebna, kajti neizobražena in fanatizovana masa je brezdvomno največja nesreča za narod.

Digitized by Google

Razen že omenjenih izobraževalnih sredstev imamo na Slovenskem še — knjižnice: šolarske, dijaške, učiteljske, župnijske, nektere privatne in ljudske (v Šmihelu pri Novem mestu, v Zagorju na Gorici, v Ponikvah in v Kobaridu) in potujoče knjižnice »Prosvete«. Škoda, da v tem pogledu še nimamo v rokah zanesljive statistike in da smo vezani večjidel le na pomanjkljiva privatna poročila. Šolske knjižnice so vsekakor najboljše, čeprav ne bi škodovalo, da bi se na učiteljišču predavalo vsaj par ur o vodstvu šolskih knjižnic. Jako slabo je preskrbljena s čtivom ona mladež, ki pohaja srednje šole. V obmejnih mestih so srednješolske knjižnice popolnoma nedostatne. To kar obstaja v tem oziru v Beljaku, Celovcu, Celji, Trstu, Gorici, sploh ne zasluži tega imena. V celovškem »Marijanišču« sicer obstaja slovenska dijaška knjižnica, a Prešerna radi pohujšljivosti (!) dobe v roke šele dijaki najvišjega razreda. Jako stroga cenzura vlada tudi na kranjskih gimnazijah, kjer so modernejše knjige sploh bele vrane. Baje je najvzglednejša srednješolska knjižnica na ljubljanski realki.

Učiteljske knjižnice so za širšo javnost brezpomembne, pa tudi za učiteljstvo samo le deloma strokovno uporabne. Moderne socialne stroke niso v njih prav nič zastopane. — O anahronizmu licealne knjižnice v Ljubljani, ki je največji književni zavod na Slovenskem, smo že svoj čas govorili. Splošno je pri nas udomačeno načelo, da so knjižnice le za takozv. privilegirane stanove, kvečjemu še za dijake. Kdor ne spada med učenjake, naj gleda sam, kako si bo izpopolnil svoje elementarno znanje. Celo tako odlično zastopstvo, kot je za nas Slovence ljubljanski občinski svet, v katerem sedijo naši prvi politiki, šolski ravnatelji, narodni kapitalisti itd., ne kaže dovolj smisla za ljudsko izobrazbo*). Madež ostane na tej korporaciji, dokler tudi v tem pogledu ne krene na modernejša pota.

Nekaj novega so za Slovence potujoče knjižnice. Tekom prvih treh mesecev se je izposodilo v treh »Prosvetinih« knjižnicah nad 900 knjig, dasi je imela vsaka izmed njih le po 60 knjig. O uspehu teh knjižnic bo lažje izpregovoriti koncem prvega leta kaj več — marsikaj zanimivega so že sedaj poročali knjižničarji. V Žireh žele imeti še najmanj 30—45 knjig, »kajti pri nas« — tako poroča knjižničar — »je ljudstvo jako vneto za čitanje; najrajše čitajo zgodovinske romane in povesti«. — Knjižničar v Domžalah piše, da za pesmi skoro nihče ne vpraša, največ se zahteva »Zaobljuba«, »Iz viharja v zavetje«, »Z ognjem in mečem«, »Dom in Svet« in podobno. »Junake« jako radi bero; sploh kaj takega »od vojske« ali »kako je bilo včasih«. »Čemu je v knjižnici sploh kak izvod »Večernic«, ne vem. Bralka št. 15, ki dosti čita, me je nekoč prosila, naj ji preskrbim, tiste lepe bukve, ki se jim pravi »Ciganska sirota« in obsezajo okoli 100 zvezkov, pa so tako lepe, da mora jokati vsak, kdor jih bere. Rekel sem ji, da za sedaj ni mogoče, a ker je čutila, da pravzaprav le nočem, je ni več po knjige«.

*) Barjanska cerkev!

Digitized by Google

F.:

VODNIK ZA NARODNE KNJIŽNICE.

Če hoče biti ljudska knjižnica res to, kar bi imela biti, namreč važen faktor za pospeševanje narodove izobrazbe, mora biti preskrbljena z vsem, kar daje poroštvo, da se je bo ljudstvo s pridom posluževalo. Prvi pogoj je seveda, da obsega knjižnica izobraznemu stanju onih slojev, katerim je namenjena, primerne knjige, velike važnosti je tudi, da je vodstvo knjižnice v rokah spretnega človeka, ki zna vzbuditi pri ljudeh zanimanje za čitanje in jim gre pri izberi knjig na roko. Vendar oboje še ne zadošča. Izobrazna in interesna sfera posameznih čitateljev je silno različna in tudi najspretnejši knjižničar ne bo mogel zadeti vselej prave knjige. Kaj storiti? Že iz tehničnih ozirov je naravna upeljava kataloga, ki obsega natančni naslov vseh v knjižnici nahajajočih se knjig. Čitatelj sam izbere, kar se mu zdi primerno. Če bo imel pri tem vedno srečo, da najde v knjigi to, kar od nje pričakuje, je seveda drugo vprašanje: saj je znano, da se ne da vedno izpoznati iz par besed naslova vsebine in tendence knjige. Vsled tega bo marsikak čitatelj že po prečitanju ene knjige razočaran in bo opustil posečanje knjižnice, kar mu gotovo ne bo v korist.

Iti čitateljem — zlasti onim nižjih slojev — na roko pri izberi knjig in vzbuditi v njih zanimanje za čitanje, to je tendenca vodnika ali vzornega kataloga, ki ga izda »Prosveta«.

Prvotni namen, ki smo ga imeli pri premišljevanju o vzornem katalogu, je bil, dati snovateljem ljudskih knjižnic v roko primerno gradivo, da si morejo pri snovanju narodnih knjižnic izbrati res primerne knjige. Take kataloge imajo skoraj vsi izobraženi narodi. Pregledal sem nemški vzorni katalog, ki ga je izdal W. Bube*) in ki je urejen na sledeči način. Iz cele nemške literature je odbranih 800 knjig, najprimernejših za narodne knjižnice. Razdeljene so po strokah in sicer obsega leposlovje 70%, naravoslovje in poljedelstvo 10%, zgodovina 10%, zemljepis in narodopisje 5%, razno 5%. V vsakem oddelku slede knjige po abecednem redu in sicer dobiš pri vsaki knjigi: ime pisatelja, natančen naslov knjige, izdaja, format, število strani, letnica in cena. Na to je na kratko označena vsebina knjige in če to ni mogoče, vsaj oznaka tendence in duha, v katerem je knjiga pisana. (Slednje je pri Nemcih važno, ker so pri izberi leposlovnih knjig dostikrat merodajni konfesionalni oziri.) Ob koncu najdeš še nekoliko biografičnih notic v informacijo snovatelju.

Ne da se tajiti, da je tak katalog zelo poraben za snovatelja ljudskih knjižnic in pri izpolnitvi že obstoječih; dvomljivo pa je, ali bodo imeli manj izobraženi sloji dosti koristi od njega. Naš namen pa je, pritegniti ravno te kroge k čitanju ter jim dati v roko nekaj, s čemur bodo mogli sami izbirati sebi primerne knjige, nekaj, kar jih bo animiralo za čitanje ter jim obenem razširjalo duševno obzorje.

*) W. Bube: Die ländl. Volksbibliothek. Ein kritischer Wegweiser und Musterkatalog.

Digitized by Google

A kako doseči ta namen? Treba je sestaviti katalog, ki bo obsegal poleg natančnih naslovov poljudno pisane ocene, sestavljene tako, da bodo zamogle vzbuditi zanimanje za ocenjeno knjigo in da bodo obenem nudile čitatelju nekaj pozitivnega znanja. Razne stroke so takemu ocenjevanju različno primerne. Pri pesnikih pač ne bo kazalo napisati kaj drugega, kot s par markantnimi biografičnimi potezami označiti pesnikov značaj, smer in tendenco njegove poezije. Da mora biti pisana taka ocena ognjevito, v vznešenem tonu, se razume samo ob sebi — suhoparna ocena ne bo mogla navdušiti za čitanje nikogar, najmanj pa manj izobraženega bralca. Morda bi bilo tudi primerno, vplesti med tekst citate, zlasti take, ki so postali že več ali manj splošno znani.

Lažje bi bilo delo pri leposlovnih knjigah. Tudi tu bi ne bilo neumestno, ako se začne s par črticami iz pisateljevega življenjepisa. Sledila bo v večini slučajev kratka vsebina povesti ali romana, vendar sem mnenja, da to ni absolutno potrebno ali vsaj ne glavna stvar. Pri mnogih povestih je pripovedovanje vsebine odveč, pri knjigah. v katerih je več krajših povestij ali črtic, tudi tehnično težko izvedljivo. Večjo važnost polagam na takozvani poučni del ocene. Ta bi se moral ravnati seveda po kategoriji, v katero spada povest: pri zgodovinskih romanih in povestih bi se kratko označilo zgodovinsko ozadje, drugod bi bilo zopet dobro povedati, kdaj, zakaj in čemu je pisatelj pisal, opozoriti na važnejše stvari, razrešiti in razložiti težje probleme itd. Pri znanstvenih knjigah bi največkrat zadostovalo, če se pregledno pove vsebino knjige in sicer v poljudni obliki. Koristne bi bile tudi bibliografične opazke, ki bi navajale čitatelja k čitanju.

Tehnično si mislimo stvar takole urejeno. Odbrati bi bilo le one knjige, ki so v resnici primerne za narodne knjižnice. Takih knjig imamo Slovenci okrog 300. Vsaka knjiga naj bi se na prej navedeni način opisala in ocenila in to naj bi se tiskalo za vsako knjigo na poseben listek. Da smo se odločili za ta modus, je bilo merodajno v prvi vrsti dejstvo, da je na ta način katalog zelo gibljiv — tudi na novo izhajajoče primerne knjige se lahko takoj ocenijo in list se pridene katalogu brez posebnih težkoč. Nadalje si nabavi vsaka knjižnica lahko le ocene za one knjige, ki jih ima. Ozir se je jemalo tudi na potujoče knjižnice, ki bodo s tem katalog vedno po potrebi lahko izpreminjale. Da bo imel katalog oni uspeh, ki ga nameravamo doseči, bo treba poskrbeti, da ga dobe čitatelji ali zastonj ali proti nizki odškodnini.

Pripravljalno delo za tak vodnik se je vršilo tekom letošnjega in lanskega leta v »Slovenijanskem klubu za ljudsko izobrazbo«. Danes smo v toliko naprej, da imamo o stvari v glavnem jasne nazore, tako da pojde delo urno izpod rok in da smemo upati, da izda »Prosveta« tekom letošnjega leta vodnik vsaj za kakih 100 knjig. V podrobnostih je treba seveda še o marsičem razjasnitve in zato bomo z veseljem upoštevali vsak nasvet, kajti če kje, velja tu pravilo, da več ljudi več ve.

Digitized by Google

LISTEK.

Slovensko vseučiliško vprašanje. V kratkem pride v dunajskem državnem zboru do razprave o vladnem predlogu za italijansko pravno fakulteto v Roveretu. Tu bo šlo za življenske interese slovenskega naroda, ker bodo zahtevali Italijani za sedež svojega vseučilišča Trst. Opozarjamo ponovno slovenske merodajne kroge, da tega nikdar ne pripuste. Naše stališče je izraženo v lanskem letniku (str. 170) in to stališče mora zavzemati vsak Slovenec. Zdaj je obenem čas, da se spravi tudi naše vseučiliško vprašanje do razgovora v parlamentu. Slovensko in italijansko vseučiliško vprašanje se mora razrešiti vsporedno. Ali oboji ali nihče. Drugače čakamo lahko zopet desetletja in desetletja!

Shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu. Deputacija narodno-radikalnega dijaštva se je predstavila voditeljem tržaških Slovencev, imenoma dr. Gregorin-u in dr. Rybař-u in jima razodela namero shoda v Trstu. Gospoda sta naše odposlance kar najprijaznejše sprejela in jih zagotovila, da bodo tržaški Slovenci z navdušenjem sprejeli narodno-radikalno dijaštvo.

„Prosveta“. Kratki dobi velikonočnih počitnic odgovarja kratko delovanje »Prosvete« v tretji seziji. 5. velikega travna je bil prijateljski sestanek, katerega se je udeležilo nad 40 oseb. Tovariš Fettich-Frankheim je poročal: o vodniku za narodne knjižnice, tovariš Gregorin: o narodnih knjižnicah, tovariš Jaklič pa: o samoizobrazbi dijaštva. — Zelo povoljno sta uspela izleta v tobačno tovarno in mestno elektrarno v Ljubljani; ki sta se vršila 12. in 15. malega travna. Med udeleženci — okoli 70, oziroma 50 posetnikov, je bilo največ dijaštva, pri drugem izletu precej učiteljstva. Taki izleti imajo jako veliko vrlin; osobito na mlade duše vplivajo z ugodno duševno obzorje razširjajočo silo. — Neizbrisljive sledove sta pustili v Postojni predavanji tovariša Grošelja z dne 27. in 28. malega travna: »Izlet na luno in solnce« in »Konec sveta«. Udeležilo se je obeh predavanj okoli 250 ljudij, večina inteligence. — Dne 30. pretečenega meseca je otvorila »Prosveta« V. potujočo knjižnico v Šmartnem pri Litiji. Tovariš Ribnikar je govoril »O narodnih knjižnicah«. Pevsko društvo »Zvon« pa je ob tej priliki priredilo lep koncert.

Podporna člana „Prosvete“ sta postala gospod dr. H. Tuma in gospod dr. Zbašnik z letno podpornino 10 K.

„Slovenski tehnični klub“ se osnuje v kratkem v Pragi. To je prva samostojna organizacija slovenskih tehnikov, ker so bili dosedanji enaki klubi vedno v področju kakega drugega akademičnega društva. Novemu klubu želimo najlepših uspehov, ki jih bo tudi lahko dosegel, če bo vodila člane vztrajnost in resna volja, če ne bo strankarski, ampak če bo služil edino strokovni izobrazbi članov. Kolikor smo dozdaj zvedeli, se bo izdajalo tudi »Tehnično prilogo« v kakem slovenskem časopisu.

Podporno društvo za koroške slovenske visokošolce se je osnovalo minulega meseca v Celovcu. To je bila tudi že skrajna potreba. Ako hočemo,

Digitized by Google

da ostane Spodnje Koroško Slovencem, je treba poskrbeti za inteligenten posveten naraščaj. Iz Koroškega prihaja tudi relativno najmanj slovenskih akademikov, izvenkoroškega naobraženca je pa danes težko pripraviti do tega, da bi se nastanil na Koroškem. Poskrbeti bo treba tudi, da se ohrani srednješolce slov. narodnosti in za to imajo skrbeti predvsem celovška in beljaška slovenska inteligenca — ki naj išče ožjega stika s slovenskimi srednješolci — in pa koroški slovenski visokošolci. Novo društvo priporočamo toplo vsem slovenskim rodoljubom v podporo.

Kranjska gimnazija postaja pod vodstvom znanega ravnatelja Hubada vedno bolj klerikalen zavod s skoro samimi klerikalnimi profesorji. Od leta 1900 dalje se nastavljajo za suplente večjidel sami Daničarji in Zarjani, ki ostanejo potem tudi na zavodu, dočim morajo neklerikalni suplentje, kolikor takih sploh pride na tą zavod, navadno po enem letu oditi drugam, bodisi že radi ravnatelja, ali pa drugih neznosnih razmer na zavodu. Tako je sedaj na zavodu od 16 profesorjev 9 klerikalcev, katero število pa se s prihodnjim letom, kakor čujemo, zopet pomnoži. Ti klerikalni profesorji so si vzgojili med dijaštvom že celo vrsto svojih pristašev in kar je še hujše, denuncijantov, ki črnijo potem pri njih svoje kolege in neklerikalne profesorje. Tako se vzgajajo značaji! Kar se tiče šolskega pouka, moramo reči, da se za splošno izobrazbo dijaštva, kar je vendar namen gimnazije, ne stori prav ničesar. Dijaški knjižnici (slovenska in nemška) sta skozi in skozi pomanjkljivi; če si pa dijak pomaga na kak drug način do kakih knjig, se mu to neštetokrat očita in bati se mu je skoro disciplinarne preiskave. — Čuditi se ni, če nam od vseh strani bivši kranjski dijaki tožijo, kako jim je žal, da so študirali kdaj na tem zavodu, kjer se niso druzega naučili kot par suhoparnih dat iz šolskih knjig in pa morda tudi krokanja. Tako je tudi še sedaj. Ker jim je na eni strani prav vsaka nedolžna zabava prepovedana, na drugi pa nimajo tudi nikakih sredstev, da bi se v prostem času sami dalje izobraževali, zato ni čuda, če se jih uda toliko in toliko pijači in drugim škodljivim zabavam, ki peljejo, kakor najnovejši slučaji kažejo, do večnih preiskav in mnogoštevilnih »karcerjev«. Da ne morejo te razmere dobro uplivati na zavod, je jasno in zato tudi isti od 1900. leta dalje rapidno propada. Saj se je zmanjšalo število dijakov v teh letih za celih 150. *B.*

Neumestna prepoved. Nedolgo tega kar je priredila »Akademija« v Kranju ljudsko predavanje. Govoril je srednješolski učitelj, bivši suplent na gimnaziji v Kranju gospod dr. Lončar o delavstvu. Predavanja bi se bili radi udeležili tudi tamošnji gimnazijci, a ravnatelj Hubad jim je to zabranil. Tako postopanje nikakor ni opravičeno in to tem manj, ker ravnateljstvo dovoljuje dijaštvu, da se sme udeleževati političnih klerikalnih priredb v Kranju. Dijaštvu več svobode!

Ljubljansko učiteljišče. Piše se nam: Posvetiti treba nekoliko pozornosti tudi ljubljanskemu učiteljišču kot zavodu, katerega delovanje je namenjeno v prvi vrsti ljudski izobrazbi. Ta zavod ima namreč nedostatke, ki nikakor ne pospešujejo razvoja našega srednjega šolstva. — Na tej šoli vlada velika protekcija. Razun tega imajo nekatere ženske učne moči prevelik

Digitized by Google

upliv in delujejo v nemškem smislu. Sploh opažamo, da veje na tem, izključno slovenskemu narodu namenjenem zavodu prav na tihem nemški duh. V zadnji številki »Omladine« ste se spomnili slovenskega knjižničarja nemško-nacijonalnega profesorja Peerza. — Letos sta bila vzprejeta dva Nemca iz Kočevja, popolnoma nevešča slovenščine. Kako moreta neki napredovati na zavodu, ako ne razumeta glavnega učnega jezika! Da moreta sploh shajati je pripisovati le veliki protekciji nemških profesorjev. — Na učiteljišču poučuje profesor G. nemško stenografijo. Sicer je vse koristno, česar se človek nauči, in gospodu G. bodo njegovi učenci in učenke gotovo hvaležni za njegov trud, a mnogo hvaležnejše delo bi bilo, poučevati slovensko stenografijo! To bi bilo tudi bolj primerno! Pri predmetih, ki se predavajo v slovenščini, bi se lahko uporabljala slovenska stenografija. A to je minimalno. Največ truda napravljajo kandidatom in kandidatinjam praktični nastopi ravno vsled mnoge pisarije. Ti nastopi so seveda v ogromni večini slovenski. Kako bi bil trud učiteljišnikom olajšan, ako bi znali slovensko stenografijo! Še mnogo več bi jim koristila slovenska stenografija, kadar bi dokončali svoje študije. Saj bodo gotovo vsi, ki se bodo posvetili učiteljstvu, službovali na slovenskih ljudskih šolah. Slovenska stenografija je uvedena zdaj na obeh gimnazijah in v višji dekliški šoli, da dela le učiteljišče izjemo, je žalosten dokaz za duh, ki veje na tem zavodu. Naše mnenje je torej, da se lahko brez škode opusti nemško stenografijo in se jo nadomesti s slovensko. Ako bi se pa morda tista dva Kočevarja rada učila nemške stenografije, pa naj se je učita ali sama, ali pa naj izrazita svojo željo profesorju Peerzu. Ta bo gotovo drage volje prevzel pouk za svoja ljubljenca, saj bo tema nasproti še bolj neženirano in brez ovinkov izvrševal svojo misijo kot pridigar pangermanizma. — Za danes naj to zadostuje, saj bo itak še prilika, da osvetlimo razmere, ki vladajo na ljubljanski pripravnici. *M.*

Ravnatelj meščanske šole v Krškem misli menda postati znani germanizator profesor Peerz v Ljubljani. Caveant consules!

Belgrajska univerza. Vsled sklepa srbske narodne skupščine se je izpremenila dosedanja belgrajska »Visoka škola« v vseučilišče. Predavanja na tej najmlajši evropski univerzi so se pričela dne 7. aprila t. l. S tem je dobil srbski narod najvišje kulturno središče in napravil v narodni osamosvojitvi znaten korak naprej. Srbska mladina, ki je bila dosedaj navezana na tuja vseučilišča, se bo vzgajala sedaj lahko doma in v materinem jeziku. Število srbske inteligence se bo vsled tega brezdvomno pomnožilo, srbski narod bo kulturno napredoval. Srbom čestitamo na tej pridobitvi, ki je obenem pridobitev vseh Jugoslovanov.

Dunajsko vseučilišče je štelo v letošnjem zimskem tečaju 8233 slušateljev; med temi je bilo 356 dam in 1930 izrednih slušateljev in slušateljic. Število slušateljev na posameznih fakultetah se deli sledeče: teologov 229 (42 izrednih), juristov 3476 (315 izrednih), medicincev 1801 (755 izrednih), filozofov 2727 (838 izrednih). Pozornost vzbuja veliko število modroslovcev, ki je razmerno previsoko; iz Kranjskega n. pr. je študiralo 111 dijakov pravo-

Digitized by Google

slovje in 93 modroslovje, le 16 medicino. Pričakovati je, da bodo profesorska mesta v par letih prenapolnena. Slične razmere vladajo tudi na drugih avstrijskih univerzah, v Gradcu n. pr. je bilo letos 97 teologov, 842 juristov, 322 medicincev, in 609 filozofov.

Slovenske učiteljice. Na zborovanju »Društva slovenskih učiteljic« je imela gdč. Ema Žerjav predavanje, v katerem je med drugim razvila tudi naslednje ideje: 1.) Društvo naj ustanovi poljuden list slovenskim materam in dekletom, ki naj jim daje nasvete za vzgojo otrok in gospodinjstvo; 2.) da se moreta šola in dom podpirati in spopolnjevati, naj učiteljice sklicujejo ob primernih časih matere otrok in jim predavajo v tem smislu in se ž njimi razgovarjajo; 3.) učiteljice naj podpirajo ljudsko knjižničarstvo.

Narodni kolek in „Družba sv. Mohorja“. Pred par meseci je stavila »Prosveta« javno vprašanje, kako je z onim njenim nasvetom in prošnjo, ki se je vposlala »Družbi sv. Mohorja«, da dovoli da pobirajo poverjeniki pri razdajanju knjig od vsakega Mohorjana minimalen davek za družbo »sv. Cirila in Metoda« v obliki narodnega kolka. Da ne pride vsled tega javnega vprašanja v kako krivo luč naša družba »sv. Cirila in Metoda« se čutimo dolžne stvar objasniti: Prošnja je bila odposlana v Celovec, a »Družbi sv. Mohorja« se ni zdelo vredno nanjo kaj odgovoriti. Mi prav objektivno cenimo zasluge »družbe sv. Mohorja«, a ta njen nastop se nam zdi tolik škandal, da bomo z vso energijo tirali stvar naprej, dokler ne dosežemo svojega namena.

Društvo slovenskih časnikarjev in književnikov se je osnovalo. Za predsednika je izbran dr. Zbašnik, čegar dolžnost je čuvati društvo, da ne postane enostransko politično gnezdo, mesto samopomoči. Menimo, da bi bila ena prvih društvenih nalog gledati tudi nato, da dobi slovenska žurnalistika naraščaj, ki bi bil vsaj deloma tudi žurnalistično visokošolsko izobražen. S samimi sicer izgubljenimi ekzistencami se tudi slovenska žurnalistika nikakor ne bi mogla povspeti na višek.

„Slovenska Matica“ je razposlala društvene knjige za l. 1904. Število članov se je zopet skrčilo za 39. Med člani opazimo kaj malo visokošolcev, ravno tako so izginili iz letopisa dijaki-naročniki. Tu bi bilo pač treba malo več veselja in malo manj apatije. Štiri krone utrpi lahko marsikdo. Izmed slovenskih čitalnic, bralnih in izobraževalnih društev, ki jih je danes nad 350, je naročenih na Matične knjige le 82, torej niti ena četrtina. Med temi jih je le pet, ki nosijo privesek »katoliško«. To so pač znamenja, da ne razumejo naša društva svojega namena. Naročajo se in nudijo svojim članom le časnike, ki so dostikrat daleč od tega, da bi se ljudstvo iz njih izobraževalo, so člani »bratovščine« sv. Mohora, dasiravno ima gotovo vsak društven član Mohorjeve knjige, za Matico se ne zmenijo. To je slabo znamenje za naša društva. — Letošnje Matične knjige nam ugajajo. Primeroma so boljše, kot druga leta. Prav bi bilo, da bi se začelo enkrat tudi pri »Matici« živahnejše življenje. Čudimo se dejstvu, da se obdeluje v znanstvenih knjigah, ki jih izdaja Matica, leto za letom skoro izključno literarna zgodovina k večjem še zgodovina ali kaj sličnega. Ali se pri Slovencih res ne mogla producirati

Digitized by Google

nobena druga znanstvena stroka ali so temu krivi »obziri«? V tem vidimo znatno napako, ki gotovo mnogo pripomore k temu, da kaže število Matičnih udov vedno »minus«.

V znamenju življenja se imenuje ravnokar izišla knjižica, katero je spisal založil in izdal Ferdinand Lev Tuma. Na drugi strani knjige je pisateljeva, založnikova in izdajateljeva slika. Sapienti sat!

F. V. Krejči: „Náboženství a moderní ideál člověka“ je naslov knjigi, ki je izšla pred kratkim v Pragi. Vzbudila je v Čeških, predvsem praških krogih izvenredno zanimanje ter bila prav kmalu razprodana. V njej razmotriva pisatelj versko vprašanje in označi sedanje svetovno naziranje moderne inteligence, oziraje se na raziskovanja največjih svetovnih kapacitet kakor Goethe-ja, Lamarck-a, Darwina, Haeckela itd. Kakor se sliši izide to delo tudi v slovenskem prevodu, kar je najiskreneje pozdraviti, ker se poda s tem slovenski javnosti res trezno in znanstveno razpravo tega tako perečega vprašanja. *P—n.*

Poljudne brošure. Med Čehi je razširjena knjižica »Národní katechismus aneb co má věděti každy Čech!« (Narodni katekizem ali kaj mora vedeti vsak Čeh.) V tej knjižici so navedena vprašanja in odgovori res najbolj primitivnih stvarij, ki morajo biti pač znane vsakem Čehu, tako zgodovinski razvitek češkega kraljestva (seve le v glavnih potezah), verstvo (zgodovinski momenti češkega bogoslužja, Hus in njega doba, tridesetletna vojska itd.) dalje geografični pregled, obenem kratek poduk o samoupravi čeških občin, okrožij in dežel, državne institucije itd. — Enako knjižico potrebujemo pač tudi Slovenci. Naloga, izdati tak »Katekizem« pripada v prvi vrsti »družbi sv. Mohorja«. Naj bi ista mesto svojih vsakoletnih molitvenikov nudila — za izpremembo — enkrat tudi tako res podučljivo čtivo svojim bralcem. Potrebno je, da pride taka knjižica v roke vsem Slovencem, v prvi vrsti nižjim slojem in to je le mogoče, če jo izda imenovana družba. Pripomniti je le, da bi morala biti knjiga pisana v res narodnem duhu. *P—n.*

„Wiener Volksbildungsverein“. Iz poročila o občnem zboru tega dunajskega izobraževalnega društva posnemamo, da se je izposodilo iz društvenih knjižnic v minulem letu 1,244.000 knjig, da je priredilo društvo 114 znanstvenih predavanj, 43 ljudskih koncertov in 34 recitacij. To so uspehi, ki jih ne bodo mogla naša ljudsko-izobraževalna društva seveda nikoli doseči, ki nas morajo pa vendar vzpodbujati, da se nadaljuje med Slovenci začeto izobraževalno delo.

„Deutscher Schulverein“, društvo, ki ima namen germanizirati slovansko mladino, je izdalo v to svrho že 10 milijonov, in praznuje v tekočem mesecu svojo petindvajsetletnico. Slavnosti, ki se bo praznovala te dni tudi v Ljubljani, naj odgovore Slovenci s tem, da tem požrtvovalnejše podpirajo našo šolsko družbo sv. Cirila in Metoda!

Oblastem odgovoren Mihael Rožanec. — Urednik Ciril Premrl. — Izdaja konsorcij »Omladine«.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

MILAN JAKLIČ:

„ABC“ NAŠEGA GIBANJA.

V očigled tržaškemu shodu je postalo pereče naše programsko vprašanje; zatorej hočem izpregovoriti o tem predmetu.

Kaj pa je program?

»Program je v geslih izražena idejna in socialna smer, ki se javlja v vsem kulturnem delu.«

Kaj je naše kulturno (duhovno in socialno) delo?

Dosedaj se to delo kaže na dve strani: 1.) regeneracija inteligence potom duhovne, nravne in gmotne vzgoje dijaškega pokolenja, temelječe v prvi vrsti na samopomoči, 2.) duhovna, nravna in gmotna reformacija ljudskih mas.

V našem gibanju tičita torej dva elementa: dijaško-intenzivni in splošno-narodni ali ekstenzivni. — Prirodno je, da si dijaštvo, katero se zaveda, da je važen člen v narodni organizaciji, izdela nazore o vsestranskem položaju naroda, torej narodni program in theoria. Umljivo se mi zdi, da v smislu tega programa posega tudi v narodno prakso, tem umljivejše pri nas, kjer vsled splošne narodne zaostalosti in vsled duhovne onemoglosti starejše generacije inteligentov absolutno nedostaja kulturnih delavcev, — četudi ni najbolj metodiška in najplodovitejša ta stran dijaškega dela. Zategadelj izražam to misel, da mora naše gibanje, dijaško gibanje osredotočiti glavno svoje delovanje v dijaški masi, v reševanju dijaškega vprašanja po teoretiški in praktiški strani; saj le-to je važen del slovenskega vprašanja.

Ali pa je naše dosedanje kulturno delo koristno in aktualno?

Vsekako; koristno in časovno v dvojni smeri! Prvič: naš narod tiči že lep čas v krizi, v socialni bolezni, ki vzbuja v mnogih (tudi v takoimenovanih vodilnih krogih!) neutemeljen pesimizem in samomorno razpoloženje, ki zopet slabo upliva na krizo in jo veča. Ta kriza, ki se pojavlja na vseh kulturnih in socialnih organih narodnega življenja (politiška, znanstvena, gospodarska, literarna itd. organizacija, žurnalistika itd., dijaštvo itd.) je pred nekaj leti med dijaštvom kot odpor, kot protest vzbudila novo napredno smer, ki je nastopila v imenu radikalne afirmacije Slovenstva proti njega negaciji bodisi v smislu propadajočega nacionalizma (liberalnega), bodisi v smislu rastočega klerikalizma. Nova smer je kmalu izpočetka obrnila pozornost na dva značilna momenta naše narodne krize: na degeneracijo

Digitized by Google

inteligentnih in konservatizem ljudskih mas; postavila si je cilj: radikalno prerojenje obeh osnovnih elementov, ki na nju sloni vse slovensko narodno življenje.

Po drugi strani se naše gibanje zaveda, da si more mal, zakasnel narod le na ta način zagotoviti svoj narodni obstanek, da dohiteva in dohiti naprednejše narode v njih kulturnem razvoju. — Najsplošnejši moderni kulturni proces je socializacija kulture. Kultura (država, narodnost, gospodarstvo, pravo, veda, verstvo, nravnost, umetnost) se v novem veku podružablja, socializuje; ne le po svoji tehniki in formi (tisek, komunikacije — popularizacija, demokratizacija itd.) temveč tudi v svojem jedru in bistvu: vse kulturne betve se lotevajo bolj in bolj svojih socialnih nalog in funkcij — moderna kultura se poroča s človeštvom. Po svoji konkretni strani pomenja ta proces, ki še daleč ni dovršen, da postajajo deležni kulturnega življenja predvsem tisti, ki so bili doslej od njega izključeni — milijoni... Kultura v vsej svoji polnoti postaja njih last, več, njih posest. — Za slovensko narodno taktiko nastaja važen problem, važna naloga: v tem kulturnem procesu dohiteti druge narode in jih prehiteti. Naše gibanje se je zavedlo te naloge v vsem nje obsegu: pospešiti in organizovati kulturno socializacijo v našem narodu in na podlagi te mobilizovati vse sile in silice, zlasti priprosto ljudstvo za narodno akcijo: izvesti torej socializacijo narodne prakse.

S tem je dano tudi naše demokratiško, bolje ljudsko stališče, ki hoče preko napak in nedostatkov ljudstva napredovati; dano je tudi naše razmerje do odkrite in neodkrite slovenske demagogije, ki organizuje najslabše ljudske instinkte v človeški prirodi in ki zlorablja naše ljudstvo kot golo sredstvo v samopašne svoje namene.

To je v glavnih potezah bilanca našega kulturnega dela.

In končno: kaj je tega kulturnega dela idejna smer, kaj torej programska formula, pod katero moremo spraviti vse naše napredno gibanje?

Abstrakcija in generalizacija našega dosedanjega kulturnega gibanja in prizadevanja vede k programskemu geslu: Revizija narodnega programa v smislu moderne filozofske in sociološke situacije. Ta formula, ki točno precizira i naš cilj s perspektivami za prihodnjost i naše razmerje do slovenske javnosti, do dosedanjega slovenskega kulturnega dela, je ena in edina smotrena osnova in abstracto, na kateri moremo et in concreto et in praxi dalje zidati.

Naše gibanje še ni stabilizovano; je pač gibanje, ki kipi in vre v njem cel kompleks raznorodnih idej. Malo ustaljenosti, malo ujasnjenosti! Da često ni metodiško in ne ekonomsko se takisto ve: vse kipi in vre... Da v praksi nismo dosedaj dosegli kdove kakšnih uspehov — študent je že po naravi bolj teoretik kot praktik. Ali da smo si vstvarili še tako malo teoretiškega temelja, to je naša Ahilova peta; temu moramo posvetiti svoje sile!

Če sem sedaj obrazložil, kaj je naš program, smem tudi povedati, kaj naš program ni, ne da bi si s tem nakopal ime »zanikovta«, ki človeku tako rado na plečih obvisi...

Digitized by Google

Naše programsko geslo ni ne nacionalizem, ne radikalizem. Precej smela trditev taka, zlasti v očigled dejstvu, da se je to dosedaj šablonsko podajalo za program, podajal se je namesto kruha — kamen... Nacionalizem - radikalizem... kamen... Milejša, a na videz paradoksna postane trditev, če z naglasom pristavim, da smo i narodni (afirmacija slovenstva; torišče naše socialne prakse: naš narod!) i radikalni (izkoreninjenje zla na narodnemu telesu!). Ali to še daleč ni nacionalizem - radikalizem. Obračam se torej proti postopanju, ki hoče z nekakim hokuspokusom verbalne interpretacije pritresti nacionalizem-radikalizem na beli dan. Toda o tem prihodnjič!

H.:

VSEUČILIŠKO VPRAŠANJE V DRŽAVNEM ZBORU.

Dne 13. maja se je vršilo v poslanski zbornici prvo branje vladne predloge o ustanovitvi samostojne pravne fakultete z laškim učnim jezikom v Roveretu. Ker se je o tej priliki tudi mnogo govorilo o slovenskem vseučilišču, je treba, da se tudi mi z njo bavimo. Kakor je bilo a priori jasno, so italijanski poslanci enoglasno protestirali proti Roveretu in zahtevali Trst za sedež fakultete. Njih govornik je v svojem utemeljevanju ponavljal stare argumente, ki baje govore za Trst. Pri tem se je seveda spretno izognil dejstvu, da Trst ni zgolj italijansko mesto in da kot sedež iredentističnega gibanja ni primeren za vseučiliško mesto — seveda nihče rad ne pljuje v lastno skledo. A če smo slišali zastopnika istih Italijanov, ki nam v Trstu ne dovolijo niti jedne ljudske šole za 2000 slovenskih otrok, reči: »Kar se Slovencev tiče, jim nikakor ne odrekamo pravice, da dobe lastno univerzo v Ljubljani«, — se prično človeku res mešati najnavadnejši pojmi! — Pesek v oči!

Izmed Slovencev je govoril poslanec Plantan. Razvijal je stare vzroke, ki govore proti ustanovitvi italijanskega vseučilišča v Trstu in končno povdarjal potrebo rešitve slovenskega vseučiliškega vprašanja. Novega ni povedal. Dvomimo sicer, ali je liberalna stranka poslala svojega najboljšega govornika v boj za slovensko vseučilišče. Njegov govor sicer v zbornici ni dosegel pričakovanega vtisa, a tem večji upliv je imel na slovenske liste. »Narod« in »Slovenec« sta si že 14 dnij v laseh, kdo je pravzaprav izdal slovensko vseučiliško vprašanje. »Slovenec« je iztaknil, da je nemško-slovenska zveza kriva, da so liberalci izdali slovensko stvar ter zahtevali le zakonitega zajamčenja ustanovitve slovenske pravne fakultete in ne že v jeseni cele univerze v Ljubljani. »Narod« pa je natančno poučen, da so klerikalni

Digitized by Google

poslanci izdajice, češ da nameravajo v odseku prodati slovensko vseučilišče proti zvišanju duhovniških plač. Tako jim je baje ukazal — Lueger. Take otročarije so tem bolj smešne, ker bi bilo sedaj pač bolj na mestu, da se potom resne diskusije slednjič natančno fiksirajo in formulirajo slovenski postulati in da se jih složno tudi izvede.

Naučni minister Hartel je ponavljal stare vladne izgovore o pomanjkanju učiteljev in o gmotnih težavah, ki baje ovirajo vlado, uresničiti vseučiliške zahteve posameznih narodov. Glede stovenske zahteve je dejal, da se hoče v proračunskem odseku obširneje z njo baviti.

Važna za nas je izjava ministrstva, da mesta z nacionalno mešanim prebivalstvom a priori niso primerna za vseučilišča in da se vlada radi tega tudi ne more odločiti, da bi postavila projektirano laško fakulteto v Trst, »kajti Trst ne stoji na popolnoma italijanskih tleh«. Izrazil je tudi svoje pomisleke, češ da se boji, da bi ne postale v kratkem v Trstu enake razmere kakor v Inomostu.

Zanimiv je bil govor socialnodemokratskega poslanca Ellenbogna. Razvijal je misel, da se more večnim nacionalnim borbam odpomoči le na ta način, da se da vsakemu narodu prilika, da svoje moči v svojem delokrogu samostojno razvija in se slednjič reši narodnostno vprašanje potom nacionalne avtonomije. Da je ta način rešitve najsigurnejši in bi najbolj odgovarjal kulturnim potrebam posameznih narodov, tega mnenja smo tudi mi. Prej ali slej se bodo morala avstrijska narodnostna vprašanja rešiti na ta način: treba bo le še počakati tistega Kolumba, ki najde dosledno izpeljan in pravičen sistem narodne avtonomije v Avstriji, ki je tako gosto posejana z manjšinskimi otoki. Žalibog smo zastonj pričakovali, da nam dr. Ellenbogen razbije to Kolumbovo jajce. — Da imamo tudi Slovenci iredentistične težnje in da se unemamo za ustanovitev velikohrvatske države, smo prvič zvedeli iz ust soc. dem. poslanca.

Poslanec dr. Ploj je podal izjavo, da se ne upira ustanovitvi italijanskega vseučilišča na popolnoma laškem ozemlju, da pa zahteva istočasne ustanovitve slovenske pravne fakultete. — Vladna predloga se je izročila proračunskemu odseku, kjer pride sredi junija na razpravo. Iz vsega tega se vidi, da so se slovenski poslanci bore malo pobrigali za slovensko vseučilišče. Govorilo se je mnogo o »junktimu« med italijansko in slovensko zahtevo, danes pa je že skoraj gotovo, da ne bo delal ta »junktim« vladi sivih las, niti oviral uresničenja italijanske zahteve, ker bo ostal najbrž le na papirju. Čas bi bil še, mogoče je še, ako postopajo vsi slovenski poslanci s primerno enerižjo. Umestno bi bilo pa tudi, da se dvigne dijaštvo in da se oglasi brez razlike struj zopet za svoje skupne, opravičene zahteve. Izrabiti je treba vsa sredstva, kajti nevarnost je, da bomo prazni odšli. Še enkrat torej: Caveant consules!

Digitized by Google

B. VOŠNJAK:

NARODNI IDEALIZEM.

Čez leto bode trideset let, kar je preminul v Gorici dr. Lavrič, eden najznačilnejših zastopnikov dobe našega narodnega idealizma. To bi bil zares nekak jubilej, ki bi nas spominjal, kako daleč je za nami doba taborov s svojim prekipevajočim navdušenjem, s svojim toplim, čistim, nekritičnim in — pristavi se menda tudi še lahko — nepolitičnim idealizmom.

Stara istina je, da ustvarja vsaka doba večinoma take može, katerih naziranje in značaj odgovarja duhu onega časa.

Doba taborov je ustvarila poseben tip požrtvovalnega, ognjevitega narodnjaka, ki je bil vse, pisatelj, lirični pesnik, agitator, politik in ako je bilo treba, pa še umni živino- ali sadjerejec. Delitve dela tedaj niso poznali. To je bil seve vzrok, da se je udomačil usodepolen diletantizem. Delali bi pa oni dobi veliko krivico, ako ne bi brezpogojno priznavali one idealno etične podlage tedanjega čistega in svetega idealizma, ki je bil poln vzvišenega poleta.

Lavrič ni bil hladno-preračunjajoč, ostroumen politik. Čustvo, ne razum, je bila gibna sila celemu njegovemu delovanju. Njegova impulzivna narava ni dopuščala, da bi se klanjali razlogi, ki jih narekuje pamet, razlogom srca in čustva. Eden izmed protagonistov one dobe, eden izmed najodličnejših mož one dobe, je nekoč izjavil: Bili smo tedaj politični otroci. Nekoliko ostra je ta sodba, ali ona odkriva neko preznačilno črto. V teh besedah je izražena neka naivnost, ki se ne boji zaprek, bojev in prevar, ona naivnost in vera v zmago ideje, ki karakterizuje vsako veliko gibanje. Početki so navadno mali, neznatni, prvi zagovorniki sami sicer verujejo v tajno silo svojih stremljenj, ali obupen je njih položaj in mala je junaška četa. Ali ni bilo treba prvim borilcem za slovenski preporod mnogo takega naivnega idealizma, ki je povzročil, da so bili slepi in niso videli, da je vse proti njih gibanju, da ta mali narodič nima ne svoje zgodovine, ne literature, ne politične samostojnosti, da je, kar se tiče geografične lege, v takem opasnem položaju, kakor noben drug narod srednje Evrope? Heroično in smelo je bilo, da se niso zbali vseh teh neskončnih težav. Prvi uspehi so dokazali, da so zadeli v živo, da ima njih ideja pravo življensko moč. Naravno, da je bila začetkom slovenska stranka prava kmetska stranka, ki si je na deželi priborila najprej veljavo. Gibanje se je širilo in laži-nemški duh mest na Slovenskem je moral kapitulirati pred naraščajočim uplivom slovenske narodne misli. Ista usoda, ki je zadela Prago, je čakala tudi Ljubljano. Bodoči zgodovinar slovenskega socialnega in stanovskega razvitka bode gotovo rdeče podčrtal oni dan, ko je bil izvoljen Ambrož prvim slovenskim županom Ljubljane. Tega dne je bil

Digitized by Google

položen temeljni kamen v slovenskem stanovskem razvitku, tega dne so lahko vzklikniti narodnjaki: Imamo meščanstvo!

S kratkimi besedami označujoči vso duševno sredo, ves milje, v katerem so se razvijali možje, kakor Lavrič, smo pretrgali karakteristiko njegove osebe. S celim ognjem svoje duše udan idejam, ki so ga prešinjale, ni bil Lavrič skrben in vzoren gospodar. Tuji mu menda niso bili samo hladni nauki in zakoni narodnega gospodarstva, zanemarjal je tudi svoje lastno privatno gospodarstvo. Pomena denarja ni znal ceniti, razdajal je vse, kar je imel, in dasi po poklicu ugleden odvetnik, ni imel včasi ne beliča v žepu. Pisarna njegova je bila v veliki sobi, ki je bila obenem tudi spalnica. Ni bil prijatelj reda in bil je navadno jako zanemarjeno oblečen. Vse te črte spominjajo na ono zunanjo genialnost, po kateri so se nekdaj radi odlikovali dolgolasi liriki, pisatelji in zgovorni tribuni Aristidovega kora.

Izredno je ljubil mladino, jo vnemal in navduševal. Na gimnaziji je podučeval slovenske dijake v retoriki. To dejstvo postavlja v pravo luč njegovo individualnost. Bil mu je najbrž lasten oratorični patoz, ki gotovo danes ne bi več učinkoval v oni meri, kakor nekdaj v dneh narodnega navdušenja. Ves ta patoz je bil soroden duhu dobe taborov. Ta patoz pa tudi ni bil ponarejen, ni bil hlinjen, ampak je prihajal iz globoko čustvujoče, zlate duše. Svobodomiseln je bil po celem svojem naziranju in prešinjala ga je še ona ljubezen do svobode, ki je koreninila v predmarčnem absolutizmu in je bila posledica trdega policijskega režima. Samovoljno je končal svoje življenje, segel je po revolverju, kajti zdravnik mu je rekel, da postane slep. Za njegovo nemirno in agilno naravo bi bil to strašen udarec in izbral si je raje smrt.

Dobo taborov bi smeli imenovati dobo idealnih politikov, domoljubnih pesnikov in rodoljubnih filologov — slavistov. Domovina, muza in rodni jezik, to troje je bilo značilno za celo dobo. Gospodarski problem je ostajal popolnoma v ozadju, kajti gmotne zadeve so se dozdevale idealistom šestdesetih in sedemdesetih let preumazane, premalo pesniške, da bi jim bilo vredno odkazati mesto v javnem življenju. Prišlo je do preobrata, idealizem taborov se je nekoliko umaknil treznemu premišljevanju o gmotnem položaju celega naroda. Začelo se je delati na to, da se Slovence gospodarsko okrepi in osamosvoji. Snovali so se denarni zavodi, v katere je pritekalo precej denarja. Led je bil prebit. Nastopil je čas, ko se je grešilo v nasprotni smeri, ko je zavladal drug ekstrem kot v dobi taborov, razvila se je hipertrofija gospodarstva. Izrabljalo se je gospodarstvo na nereelen način v strankarske svrhe. Uspehi gospodarskega delovanja pa morajo biti le tedaj koristni, ako je vse delo izraz gospodarskih potreb, ako iniciativa ni prišla od zunaj, ampak če je dalo povod k delu socialno življenje samo.

Dobi brezmejnega navdušenja je sledila sedanja doba brez entuziazma in velikih ciljev. Realizem sedanjosti zahteva, da današnja mladina nikdar ne zgreši poti, ki pelje k razumevanju celega kompleksa novodobnih socialnih prikazni, da je ne prevzame le idealizem dobe, ki je za nami. Ne živimo več v času, ki bi bil tako primitiven, kakor je bil tedanji. Ne pozabimo pa, da je še

Digitized by Google

vedno nerešen problem malega naroda, kakršen smo Slovenci, da je obstoj slovenskega naroda v opasnosti. Za tak boj, kakršen se pripravlja in se bode izbojeval med Dravo in Adrijo, treba je precej onega kristalno čistega idealizma dobe taborov, one tedanje naivnosti in vere v zmago, drugače je vse izgubljeno. Ni treba, da bi pogrešal tak idealizem le za trenutek onih krepkih realnih tal pod seboj, ni treba, da bi postal solzav in jokav. V svesti, da so mu dejanske razmere najkrepkejši zaveznik, mora ležati njegova sila. Naloga mladine bodi, spajati vso gorečnost nekdanjega idealizma z zahtevami kruto realne sedanjosti.

K. ŠKAPIN:

O POMENU VZGOJE IN IZOBRAZBE NARODA.

Slovenci smo narod brez zadostnih in dobrih ljudskih šol, brez srednjih in brez visoke šole. Naše višje in najvišje šolske oblasti so v rokah po večini nam nenaklonjenih tujcev, ki vedo zamoriti v narodnih vzgojevateljih ono vstrajnost, ki bi bila sposobna vzgajati naše ljudstvo v pravem, sedanjemu stanju človeka odgovarjajočem duhu, da bi bil sposoben vsprejemati od rojstva do smrti nove hrane, novih idej, ki bi ga grele tudi v starosti. Vsak svobodomiselnejši pojav se mora zatreti in na njegovo mesto mora stopiti formalni birokratizem, ki vzgaja ljudstvo za stroj države, cerkve in posameznih izvoljencev. Ta državna in cerkvena — dobro premišljena — vzgoja dela na umeten način v našem narodu sloj gospodov in hlapcev, med kojima je večja razlika in silnejše nasprotstvo, nego med dvema popolnoma različnima narodoma.

Ta vzgoja prehaja končno v žile našega naroda, v družine, društva ter se vmesuje v posamezniku. Kdor le količkaj opazuje naše ljudstvo, vidi, da se ta način državne in cerkvene vzgoje pojavlja na našem človeku, kmetu in tudi inteligentu. To je ona lastnost našega ljudstva, ki se z vsemi štirimi brani novemu ter zagovarja staro. Naše ljudstvo je tako, da ga ne prepričaš z razlogi, dejstvi; je po večini nesposobno naglo izpremeniti svoje prepričanje, ločiti se od svojih predsodkov. Treba mu je dolgo zdrave hrane, ki mu še-le zamore izpremeniti njegovo naravo, da bo le-ta sposobna za sprejemanje tudi drugih, nego po cerkvi in državi ukoreninjenih mu misli.

Cerkveni klerikalizem vzgaja narod suženjskim, dela ga nesposobnega za daljši razvoj ter mu jemlje elastičnost pri delu. Je nekaj naravnost hudodelskega v oni cerkveni morali, ki smatra delo kot kazen za greh in ne za prvo in najvažnejšo, sladko-vzvišeno dolžnost, po kateri čuti človek toploto skupnosti z ostalimi milijoni in milijoni v nepretrganem, vednem delu nahajajočih se celic vesoljstva in sredstvo, edino sredstvo približevanja k boljši bodočnosti človeštva. Moč narave je sicer silnejša, krepkejša nego

Digitized by Google

vsi umetno oziroma protinaravno stvorjeni jezuitski, nezmotljivi in edino pravi stavki lažimorale. Ta moč narave ne pusti zatreti vzvišenega čuta, da je delo sladko. Mislite si pa stariše, ki bi otroku od prve mladosti vcepljali misel, da je delo kazen za greh: ali bi se otroku ne zastrupil kal življenja? Narod, ki bi vsesal v kri in meso načela klerikalizma, je prej ali slej obsojen k poginu — gospodarskemu in moralnemu. Njegovi nazori o življenju in važnosti istega, o družini in njenem vzvišenem poklicu, o šoli kot delavnici človeštva, so taki, da zastrupijo telo in dušo naroda, ki se jih oprijemlje — klerikalizem ne sprejema najjasnejših zakonov vesoljstva, izključuje razvoj in napredek istega. Zanj je to, kar je, dobro in nima se nadomestiti z boljšim. Oziroma še bolje: on noče niti vsega sedanjega, ampak se zateka kot k pravim in edino dobrim oblikam družbe k srednjemu veku in njegovim fevdalnim redom. Bič, grmada je njegovo idealno sredstvo vzgoje. Papeževa nezmotljivost sega v nezmotljivost posamezne cerkve, zastopnika posamezne cerkve, njega cerkveno in izvencerkveno, zasebno in javno življenje. Njegova politika — politika z ozirom na cerkveno hierarhijo — izreka anathemo nad vsako drugo politiko. In ker se ta anathema motivira z verskega stališča, je umevno, da se v imenu klerikalne politične vere, strasti, dogajajo hudodelstva, ki najbolj obsojajo popolnoma zgrešeno metodo nezmotljive klerikalne politične vzgoje.

Kako drugačna je stvar, ako pokaže prava, temeljita, na natančnem in kritičnem opazovanju narave, na veličastnem delovanju njenih večnih zakonov sloneča vzgoja človeku, poedincu naroda, da je v vesoljstvu in njega posameznih delih, v gmotni kakor duševni naravi večen razvoj in napredek, da prehajamo iz slabega v dobro, iz dobrega v boljše, iz boljšega v popolnejše in da smo tudi mi delavne osebe tega večnega procesa.

Kaj je posledica nezmotljivosti v mišlenju in delovanju, naj-si leta prihaja od kjersibodi? Prva in direktna posledica je izključitev vsakega razpravljanja, pretresovanja življenskih vprašanj, koristi in dobrote človeških naprav. To je lastnost, ki je najbolj nasprotna sedanjemu stremljenju demokratizovanja in socializovanja človeka in njegovega dela. Klerikalizem po svojem bistvu izključuje vsako obliko parlamentarizma in njega daljši razvoj v demokratično ljudsko zastopstvo na podlagi enake volilne pravice.

Klerikalizem ubija načelno vsako eneržijo. Svetnikom se proglašujejo ljudje, najegoističneje zasledujoči božje izveličanje, ne brigaje se za bližnjega, naj le-ta zdihuje pod kruto palico gospoda. Klerikalizem hoče imeti ljudi srednjega veka, sposobne zlesti na stopnice kletí in tam preživeti, prelenuhariti svoje življenje. Ni torej dvoma, da morajo klerikalna načela privesti narod, ki se jih oklepa, neizogibno do gospodarskega in moralnega propada. Zato je prvo, da se narod, ki hoče živeti in ustvariti svojo zgodovino, prične otresati z vsemi štirimi klerikalne vzgoje ter isto nadomeščati z zdravo, tečno vzgojo in izobrazbo, slonečo na gmotnem in duševnem razvijanju vseh sil naroda, na izobrazbi, ki dvigne človeka intelektuelno, čutno in volno.

Drugi narodi si že nekaj časa sem postavljajo kot prvo in najvažnejšo nalogo: lastno vzgojo in izobrazbo. Šola je pričela zavzemati med njimi

Digitized by Google

prvo mesto. To šolo pa razširjajo na življensko šolo, kjer naj se uči ne-le deček do 14. leta, ampak odraščenec, mož in tudi starec. Kako ti narodi nadkriljujejo gospodarsko in moralno ostale narode, ki niso še rešili narodnega vzgojevalnega in izobraževalnega problema na zdravi podlagi, nam kažejo dejstva. Anglija, Amerika in Danska stojé tu na prvem mestu, ker zavzemajo pri njih izobraževalna društva, javne knjižnice in enake izobraževalne in vzgojevalne naprave prvo mesto. Občine ustanavljajo iz občinskega premoženja ljudske knjižnice, v katerih posveti človek svoj prosti čas svoji izobrazbi, vzgoji. Danski kmet se ima zahvaliti povišani izobrazbi, tako zvanim kmetskim (selskim) visokim šolam za svoje sedanje dobro gospodarsko stanje.

V zadnjih letih je pričelo tudi pri nas prihajati na dan vprašanje nove, življenske izobrazbe in vzgoje naroda. Pričelo se je uvidevati, da s starimi sredstvi, staro vzgojo, ne dosežemo ničesar, da narod gospodarsko in moralno pada. Napredek drugih narodov nas je prisilil, da se učimo tudi mi. Človek — ki pozna dalekosežno moč izobrazbe in vzgoje, nje posledice na delavnost in eneržijo, na toploto nravnosti in oporo te nravnosti v boju za življenje, — vidi tudi, da se gre tu za življensko vprašanje naroda. Ako se bomo učili, izobraževali, vzgajali, obstanemo, če ne izginemo. Da se celo velik narod ne more razvijati, ako mu manjka izobrazbe, se vidi na Ruskem. Tudi tu so mužikoljubi v strahu za obstoj naroda, v očigled naraščajočega priseljevanja tujcev v Rusijo in njih politične in gospodarske premoči.

Vsi narodi, ki so prekoračili stanje, ko so se dozdevali za nezmotljive in popolne in ki so sprejeli nove svetovne nazore o razvoju in napredku vesoljstva in posameznih delov istega, se oprijemljejo izobrazbe kot edinega vodila na poti v bodočnost. In mi naj bi delali izjemo? Tudi naša rešitev, tudi naša bodočnost je v izobrazbi in vzgoji razuma, čuta in volje vsakega posameznika in s tem celega naroda. Veliki angleški mislec Carlile je rekel: »Da umira človek, ki ima sposobnost naučiti se kaj, v nevednosti, nazivljem žaloigro«. In Alexander Humboldt pravi: »Z znanjem prihaja v ljudstvo mišljenje in z mišljenjem važnost in moč«.

Izobrazba mora preiti v dušo naroda, nje naj bo deležna vsaka narodova celica. Ker so plodovi vsake narodove celice v korist organizmu naroda in ker je narodov organizem odvisen od živih celic, ki tvorijo njegov agregat, bo ta le takrat dober, popolen, ako bo vsaka narodova celica zavedno, razumno porabljala svoje moči v korist sebi in narodu. Postavi na mesto izučenega delavca v tovarni, ki dela s stroji, s tipkami, neizučenega, nevednega: še tu, kjer opravlja nad polovico dela stroj, opazi bistro oko strokovnjaka, da se je v celo življenje tovarne vrinila neizkušenost, nevednost, neznanje. In v narodovej neskončno zloženi, živi tovarni naj bo brez pomena, so li narodove žive tipke, ki same delajo, opiljene, izkušene, zavedne ali ne? Ugladiti, opiliti je treba tedaj vse dele narodovega stroja. Izobrazba je bila do sedaj bolj aristokratičnega značaja. Premalo se je povdarjalo demokratizovanje izobrazbe, vzgoje, razširjanja iste med najširše sloje naroda. Vzrok temu je bila neprava, površna izobrazba voditeljev naroda. Govorilo se je mnogo, delalo malo. Pečali smo se z visoko burno politiko, male, toda tem

Digitized by Google

blažilnejše, prospešnejše politike, razširjanja plodov kulture med ljudstvo, tega nismo poznali. Zaradi tega nas je bolelo in nas še boli. Leka, zdravila do sedaj nismo poznali. Iskali smo istega v strupih in ne v naravnem, krepilnem, zdravem sredstvu: izobrazbi in vzgoji naroda. To zdravilno zelišče naj prodere v vsako kočico. To je edini in pravi lek, ki ozdravi polagoma in polagoma one neštete kužne kronične bolezni, povzročene po strupeni srednjeveški jezuitski vzgoji. Le to zdravilo očisti narodov organizem onih parasitov, ki razjedajo kot rja male narodove duše ter ovirajo njih razvoj in izpopolnitev.

Ko preveje to spoznanje vse narodne pedagoge, ko bodo ti edini o ogromnem življenskem pomenu prave izobrazbe in vzgoje in o sredstvih, s katerimi bi se jo doseglo, še-le takrat se prične pripravljati ona etapa narodovega razvoja, ko bo narod sam delal svobodno, zavedno na podlagi jasno načrtanega programa svojo bodočo lepšo zgodovino. Še-le tedaj bodo pripravljeni narodu predpogoji one krasnejše bodočnosti, o koji smo sanjali že dolgo v frazah, nesposobni jo vdejanstviti.

GILBERT POTRATO:

IZRODKI NA NAŠEM LITERARNEM POLJU.

Letos praznujemo tristoletnico slavnega španskega romanopisca Miguela Cervantes-a. V vseh mogočih varijaciah se poje slava možu, ki je živel v bedi in umrl v pomanjkanju!

Res, vreden je ta mož slave, katero uživa. Stotero jo zasluži, kajti njegovemu geniju se je posrečilo to, česar niso mogli izvršiti tedanji španski politiki in diplomatje, dasiravno so imeli na razpolago vsa sredstva, katera nudi oblastnikom absolutizem: zatreti literarno kugo, ki je poplavljala tedanji romanski svet, zatreti in iztrebiti one neslane proizvode bolehne domišljije, slovite vitežke romane.

Kvarljivi upliv takega čtiva nam kaže Cervantes na glavnem junaku svojega romana, na Don Quijotu, kateremu je neprestano čitanje takih romanov popolnoma zmešalo glavo. In sedaj vprašamo: Ali nimamo v naši dobi analogne prikazni? Se-li ne producira v našem času romanov, ki bi enako kvarljivo uplivali na maso kot oni na Španskem?

Gotovo! In tu začenja naša povest.

Ni dolgo tega, kar nas je osrečila neka ljubljanska knjigarna s takozvanimi »Schundromani«.

Če se ne motim, je izšlo do sedaj pet romanov. Vsak roman obsega obligatnih sto zvezkov in velja 10 goldinarjev, toraj 10 krajcarjev zvezek. V teh romanih se opisujejo čudovite zgodbe, trpljenje visokorojenih gospa, uboji, umori, tatvine, uprizorjene z rafinirano tatinsko tehniko, goljufije in vsa mogoča in nemogoča pustolovstva, neverjetne ljubimske spletke in sto drugih reči.

Digitized by Google

Kak namen je imel pač izdajatelj, ko je jel izdajati te romane?

Gotovo ni imel namena, nuditi narodu primernega čtiva, podpirati mlade talente, skrbeti za razvoj in procvit slovenskega slovstva.

Imel je edino umazani, sebični namen, napolniti si svojo prazno germansko malho in z znano brezstidnostjo in brezvestnostjo zastrupljati naše primeroma še nepokvarjeno ljudstvo.

Izšli so ti romani in se z neverjetno hitrostjo razširili med narodom, posebno v večjih trgih, industrijalnih krajih in mestih. Kaj sledi neposredno iz tega? Kje se je spečalo največ te umazane robe, v katerih slojih prebivalstva?

Jasno je, da med tovarniškimi delavci in delavkami, med služkinjami, dijaki nižjih razredov in končno sploh med razumništvom debelejše vrste, torej ravno med ljudmi, ki so si vsled socialnih razmer pridobili širši duševni obzor in si vsled tega želé čtiva, njim primernega čtiva. In tu so tudi ona ugodna tla, kjer žanje brezvestna špekulacija največ zlata in zastruplja ljudstvo, ki je itak izpostavljeno veliko bolj kot kmetsko nevarnosti, da se ugonobi duševno in vsled tega tudi telesno.*)

Vprašamo se, kako deluje to čtivo na razum in srce čitatelja? Vzbujena domišljija vsesava vase z neko mrzlično pohlepnostjo te nenaravne, ostudne slike, kjer se za navidezno lepim izrazom, za ganljivim, pretresljivim prizorom skriva strup, ki razdira nepokvarjeno mišljenje. Posrečena tatvina in podrobno opisovanje, kako se je izvršila, vzgaja naravnost k tatvini in je nekako navodilo, kako se ima krasti, goljufati. Isto je z ljubimskimi prizori. Morda poreče kdo, da tak roman pri vsej svoji nenaravnosti in vseh nedostatkih vendar v svojej celoti ugodno upliva na ljudi, ker zadene končno krivca vendar zaslužena kazen in je torej roman v celoti vendar moralične vrednosti. A treba upoštevati, da nima skoro nihče celote v mislih, da niti v sanjah ne pade nikomur v glavo, da bi razmišljal o tendenci romana. Vsakdo in posebno maloizbraženi se spominja le posameznosti, slik, ki se mu vtisnejo v spomin in ki mu, ker so ravno brez vsake logične zveze nanizane druga na drugo, razburjajo domišljijo, kvarijo naravni okus in ga narede nesposobnega, uživati kaj resnično lepega, blažilnega, vzgojevalnega in poučljivega.

Je še drugi moment, ki je eminentno kvarljiv!

Posledica čitanja takih romanov je površnost in vihravost v čitanju. Ljudje, navajeni takega čtiva so nezmožni brati pazno, premišljeno in počasi. Brzo obračajo liste, da pridejo ko hitro mogoče zopet h kaki krvavi sceni, h kakemu nenaravnemu, malo verjetnemu prizoru. To je dejstvo, katerega ne more nihče zanikati. Za vzgled samo en slučaj. Neka znanka iz Trsta, ki čita večinoma le »Piccolov« podlistek, mi je rekla, da je Manzonijev roman »I promessi sposi« silno dolgočasen. Seveda se ne more vglobiti ženska, ki celo življenje ni brala nič drugega kot romane, v katerih mahajo vedno

*) Neverjetno, a kakor se nam poroča, resnično je dejstvo, da celo »Čitalnica« v Spodnji Šiški izposojuje knjige kakor »Beračeve skrivnosti«. Da odbor tako malo pozna namen čitalnice, si nabavlja in izposojuje take knjige, je obžalovati. Opomba ured.

Digitized by Google

s krvavimi sekirami, kjer ropotajo verthajmski ključi in vekajo izpostavljeni otročki kneginj in grofic, v čtivo in čutiti lepote takega umotvora.

In tu je ona kvarljivost, ono neizmerno zlo, ko postane človek nesposoben za boljše čtivo in mu je tako zaprta pot k višji izobrazbi, k čiščenju okusa potom zdravega čtiva.

In tu bi rabili tebe, slavljeni Cervantes, da bi, kot nekdaj doma na Španskem, ugonobil literarno kugo in pokazal literarnim bolham in njihovim pokroviteljem pot, ki vodi iz slovenskega ozemlja v lepše, srečnejše kraje.

Vstaja nam vprašanje: In kaj je z dobrim čtivom? Imamo-li dosti knjig na Slovenskem, ki morejo resnično koristiti bralcem? Je-li kapital, katerega se izda v ta namen, uspešno naložen? Odgovoriti moramo, da le deloma.

Družba sv. Mohora izdaja vsako leto po šest knjig, od katerih jih ne prereže polovice redno vsako leto niti 10% naročnikov. Navadno sta to dva molitvenika in zgodbe svetega pisma, ki so imele, dokler so bile v rokah dr. Lampeta, v razlagi dokaj mičnega, ki pa v sedanji obliki pridigajo sveto resnico, da so darovi duha zelo neenako razdeljeni.

Koliko mrtvega kapitala, koliko potrošenega denarja in papirja, ki služi večinoma v nesalonske namene. Če bi se ti molitveniki brali, splošno brali, bi ne škodili, še manj pa koristili. Ker se pa ravno ne beró, je skrajno nespametno, ravnati tako z zaupanim denarjem.

Koliko bi se ljudstvu lahko koristilo z izdajanjem resnično dobrih in koristnih knjig! Kar se je dobrega izdalo, pripoznamo in to tvori s knjigami »Matice Slovenske« in deli naših pisateljev in pesnikov inventar potujočih knjižnic »Prosvete«. Ako se hoče podpirati stremljenje tega in sličnih društev, ki imajo namen širiti med narodom izobrazbo in ga privesti na višjo stopinjo omike, to pa predvsem potom čtiva, bo treba, da začnemo tudi pri nas v smislu velikega Španca boj proti nekterim literarnim izdelkom in nekaterim založnikom. In v tem nas prav nič ne moti, naj si bodo zadnji nemški judje ali slovenske bratovščine.

LISTEK.

Iz Gradca se nam poroča: 20. maj 1905 je v zgodovini razvoja slovenskih akademikov sploh in graških posebej vsekakor velepomemben dan. Ta dan je pokazal, da se slovensko dijaštvo lahko povzdigne nad razburjene valove političnega vrvenja, da v znamenju višjih smotrov lahko nastopa ramo ob rami.

Akademično tehnično društvo »Tabor«, ki je spravilo v graško slovensko inteligenco in posebno v graško dijaštvo v kratki dobi svojega obstanka toliko življenja, si je stavilo kot jedno najglavnejših nalog, da se v »vseučiliškem odseku« organizira vse graško slovensko dijaštvo. Pogajanja,

Digitized by Google

ki so se vršila v to svrho z društvima »Triglavom« in »Zarjo«, od strani »Triglava« izkraja niso imela ugodnega uspeha. Stvar se je vlekla cele mesece, dokler se ni izvršil v naziranju »Triglava« tej svrhi jako ugoden preobrat.. Z navdušenostjo so se lotila sedaj vsa tri društva priprav za omenjeno organizacijo. Iz vseh treh društev se je izvolil pripravljalni odsek, ki se je pečal s tem vprašanjem. Uspeh tega delovanja je bil sijajni shod vseh graških slovenskih akademikov, ki se je vršil po § 2., dne 10. maja. Sklicatelj in predsednik mu je bil bivši predsednik »Taborja« g. cand. phil. Ivan Ozmec. Navzoča sta bila gg. vseučiliška profesorja dr. Murko in dr. Štrekelj in akademiki iz vseh treh akademičnih društev. Pripravljalni odsek je odločil svojim članom tvarino, o kateri naj poročajo na tem občnem zboru.

Gosp. cand. phil. Lovro Pogačnik (Zarja) je poročal o gmotnem položaju slovenskih akademikov, razmotrival vzroke slabih razmer in govoril o načinu po katerem bi se dalo dijaštvu pomagati, posebno o ustanovitvi »Slovanske menze« v Gradcu.

Gosp. stud. phil. Dav. Beranič je govoril o načinu, kako naj dijaštvo vsestransko deluje za našo šolsko družbo »Sv. Cirila in Metoda«.

O slovanskem bolniškem društvu je poročal gosp. stud. phil. Albert Kramer; dokazal je z računi, da preti temu prepotrebnemu društvu v najkrajšem času pogin in govoril o ustanovitvi novega, slovenskega bolniškega društva.

Vsa ta vprašanja so se izročila odboru v premislek in pretresovanje.

Najvažnejši pa je bil govor gosp. cand. phil. Ivan Janc: »O načinu in namenih naše organizacije«. Ločijo nas naziranja, a narodni in stanovski oziri nas morajo vezati. Med narodne naloge spada v prvi vrsti skrb za slovensko vseučilišče, razširjanje vseučiliške ideje med narodom in delovanje v prid naši šolski družbi. Med stanovske naloge spada skrb za ohranitev akademične prostosti, rešitev gmotnega vprašanja in ustanovitev slovenskega bolniškega društva.

V »odbor graških slovenskih akademikov« se je izvolilo 9 članov, iz vsakega društva 2 odbornika in 1 namestnika. V predsedstvu, ki ga je odločil žreb, se vrše redoma predsedniki društev »Tabor«, »Triglav«, »Zarja«.

V sklepnem govoru izraža gosp. cand. phil. Janc željo, da bi misel skupne organizacije prodrla tudi v dijaštvo drugih mest in med slovensko občinstvo v domovini. —*a*—

Dostavek uredništva. Z zadoščenjem pozdravljamo ta korak graških akademikov. To nam je dokaz, da je skupno postopanje mogoče in da se najdejo vendar še vezi, ki vežejo ljudi različnih naziranj v skupno in edino četo in ki jih vodijo v boj za skupne koristi. Posameznik pri tem nič ne trpi, skupnosti pa še opomoremo. Končnemu apelu se pridružujemo tudi mi, ne da bi pri tem kaj popustili od svojih načel. Sloga v gotovih točkah je mogoča, treba je le resnosti in dobre volje.

Enketa podpornih društev za slovenske visokošolce. V treh vseučiliških mestih, na Dunaju, v Gradcu in v Pragi imamo podporna društva za slovenske

Digitized by Google

visokošolce. Lepa je naloga, ki jo vrše ta društva; marsikateremu dijaku so že pomagala, da je lahko dokončal svoje študije. Kljub temu ni za ta društva onega zanimanja, ki ga zaslužijo. Najbolj žalostno in sramotno je pa, da se jih ne spominjajo pogosto niti oni, ki so prejemali za časa svojih študij podporo, ki so jim ravno ta društva omogočila današnjo eksistenco. Drugo zlo je, da je pogosto težavno, podpore tako razdeliti, da bi jih vedno prejeli najbolj potrebni in najbolj vredni. Ker je eno kot drugo vprašanje postalo pereče, zlasti ker se število slovenskih visokošolcev od leta do leta veča, so se sešli dne 19. aprila t. l. na Dunaju zastopniki vseh treh društev k skupni enketi. Pri tem so sklenili, da naj vsa tri društva kolikor mogoče enotno postopajo in sprejeli naslednja vodila:

Vsako podporno društvo sestavi seznamek nekdanjih podpirancev ter se obrne do vseh tistih, ki so že v primernem gmotnem položaju, naj po možnosti podpirajo društvo ter tako povrnejo prejete dobrote.

Vsako podporno društvo založi obrazce prošenj z izkaznico o prosilčevih razmerah, ki jo mora prosilec izpolniti vselej, kedar prosi. Ti obrazci se dajejo prosilcem brezplačno na razpolaganje. V izkaznici bodi tudi razpredelek, ali je prosilec že dobival podpore kakega drugega slovenskega podpornega društva. (Slične obrazce je izdalo akad. društvo »Slovenija« in so jih morali nje člani že letos prilagati prošnjam.)

Podporna društva dajejo v posebnih slučajih podpore tudi absolventom, ki se pripravljajo za skušnje.

K tem vodilom, ki se nam zde primerna, bi dodali radi še par opomb. Kakor se je že večkrat povdarjalo, je naravnost dolžnost vsakogar, ki je bil kdaj podpiran in ki je v dobrem položaju, da povrne, kar je prejel. Kdor bi tega ne storil, zasluži da se ga v časopisju javno ožigosa. Zato bi želeli, da bi društva uspehov, ki jih bodo potom te akcije dosegla, ne obdržala zase, ampak jih objavila v časopisju.

Skrbeti bo treba tudi in dobiti primerno jamstvo, da se bodo obrazci točno izpolnjevali, da se tu ne bodo vršile nerednosti. Zato bi bilo mogoče dobro, ako bi imela podporna društva zaupnike iz dijaških ali drugih krogov, ki razmere posameznika kolikor toliko poznajo.

Ker podpirajo dijake poleg podpornih društev tudi različni drugi (zlasti denarni) zavodi, bi svetovali, naj se obrnejo podporna društva tudi do teh s prošnjo, naj bi jim pošiljali tudi ti sezname podpirancev. S tem se izognemo temu, da bi eden in isti dobival večje podpore od raznih strani, drugi ničesar.

V ostalem pa želimo, da bi bil uspeh enkete čim večji.

Shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu se vrši najbrže 6., 7. in 8. septembra. Prva dva dneva bodo predavanja o raznih dijaških vprašanjih, narodno-radikalnem programu in ljudski izobrazbi, zadnji dan pa se namerava prirediti v tržaški okolici velika ljudska veselica.

Ferialna narodno-radikalna dijaška društva, ki bodo tudi med prireditelji sestanka, bodo v istem času priredila v različnih vaseh tržaške okolice do deset poljudnih znanstvenih predavanj, da tako tudi praktično pokažejo, kar se bo na sestanku teoretično razpravljalo.

Digitized by Google

Srednješolci in naš shod v Trstu. Iz srednješolskih krogov se nam piše: Zadnja »Omladina« je sporočila, da priredi narodno radikalno dijaštvo v velikih počitnicah svoj I. shod v Trstu. Tudi slovenski abiturienti nameravamo prirediti sličen sestanek v Ljubljani, na katerega naj bi prišli abiturienti iz vseh slovenskih srednjih šol. Ali bi ne bilo dobro, ko bi se oba ta dva sestanka združila v enega in bi se mi abiturienti pridružili vašemu sestanku v Trstu! Ljubljana, kjer se nameravamo mi sestati, je za slične prireditve sploh indiferentna in jih takorekoč prezira, kar nam kažejo vsakoletne slabo obiskane abiturientske slavnosti. Če napravimo shod, hočemo od njega tudi kaj imeti. Ljubljano po veliki večini vsi že poznamo in nam zato ne more nuditi ničesar novega. Drugje sestanka sami napraviti ne moremo, ker bi temu nasprotovale ovire za nas prevelike. Vse kaj drugega bi zato bilo, če bi se pridružili abiturienti vašemu sestanku v Trstu. Trst nam je skoro vsem docela še neznan in nam more zato nuditi veliko več kot Ljubljana. Poleg tega moremo od vašega shoda pridobiti veliko več, kot pa če bi bili sami med seboj. Kar se tiče denarnih sredstev, menim, da bi nam ta tudi za Trst ne delala posebnih težav, zlasti, če bi uporabljali na poti svoje zdrave noge in obilo prostega časa, ki ga bomo imeli po maturi. Priporočam zato, tovarišem, da o tem premišljujejo in se morda po mojih besedah tudi ravnajo. *K.*

Schillerjeva slavnost in naše srednje šole. Nemški narod je slavil preteklega meseca stoletnico smrti enega svojih največjih pesnikov. To je čisto naravno, kar štejemo vsakemu narodu v čast, če se spominja svojih velikih mož. Tudi slavi vsak narod svoje pesnike po svoje: celovškim Nemcem n. pr. se je zdela Schillerja najbolj vredna proslava to, da so razbivali šipe. Slavili so s kamenjem; vsak po svoje! To priča le, da Schillerja ne umejo in da je zanje zastonj živel. Nas pusti to mirne. Ne razburja nam tudi krvi, če se je dvignilo vse »c. kr.« in ne »c. kr.« avstrijsko Nemštvo, da slavi pesnika s tem, da kaže s prstom na ljubo mater Germanijo in da kliče »Heil« nemškemu mostu od Belta do Adrije. To je njih stvar, mi nismo policija! Upreti pa se moramo in protestiramo odločno, da se je sililo slovenske dijake, biti za štafažo pri tej vsenemški slavnosti. In da se je to zgodilo, tega so krivi nekateri gospodje, ki se sicer prištevajo Slovencem in stoje radi v prvih vrstah. Na ljubljanski realki in na c. kr. I. drž. gimnaziji se je sililo slovenske dijake, da so morali biti navzoči pri tej slavnosti. Ravnatelj Junowicz se je sicer izgovarjal, da on tega ni ukazal, dejansko se je vršilo, krivi so torej profesorji (?). Če so se slovenski realci uprli, so storili prav. Gospod gimnazijski ravnatelj Senekovič pa se nič ne izgovarja; o njem je tedaj pribito, da so morali pod njegovim uplivom in na njegov ukaz poslušati slovenski dijaki dr. Wedana in druge. Kako pride gospod Senekovič do tega, nam ni znano. Višjega ukaza gotovo ni dobil, ker bi ta drugače veljal tudi za druge ravnatelje kranjskih srednjih šol. Ker se že šteje v nekaterih krogih I. državno gimnazijo kakor tudi realko za »nemško posest«, naj bi že proslavljala Schillerja tista kopica nemških dijakov, Slovence naj bi se pustilo na miru. Gospod ravnatelj je tudi dobro

Digitized by Google

vedel, — za tako naivnega ga ne smatramo — s kakimi nameni slave Nemci Schillerja. Če je tedaj sam pripomogel in silil slovenske dijake k tej vsenemški slavnosti iz lastnega nagiba, je to zanj kot Slovenca nedopustno, če se je pa uklonil prvi sapici, ki je privela z Bleiweisove ceste, — naše iskreno pomilovanje! *Premrl.*

Nekaj „vom I. Staatsgymnasium“. Hude in dolge boje so bili in še bijejo učenjaki o vprašanju, kdo je bival pred nami Slovani v naših deželah. Eni branijo in zagovarjajo misel, da smo Slovani že od pamtiveka lastniki dežel, ki jih imamo zdaj, drugi pa se potegujejo za to, da je tukaj prebival pred nami tuj narod — narod Keltov. Ali vstal je sredi profesorskega zbora naše gimnazije mož, ki ima v tem oziru svoje lastno mnenje! Vstal je in razlagal to svoje špecijelno učenjaško prepričanje dijakom nekega višjega razreda kot edino pravo in mogoče, prav kot bi govoril »ex cathedra«. Drage volje bi mu pustili veselje, ko bi s tem ne usiljeval slovenskim dijakom napačnih nazorov, ko bi ne deduciral takih zaključkov, ki se morejo poroditi le v logični glavi nemškega šovinista! Da, dotični g. profesor je Nemec, German, prišel je s cesarskega Dunaja in se piše za doktorja Wedana.

Ta doktor torej je trdil pri svojem predavanju, da so imeli najprej Germani v posesti sedanje zahodno-slovanske dežele in da so se Slovani naselili tod potem, ko so se Germani umaknili. Toda germanski profesorjev duh se ni zadovoljil s to trditvijo; stopil je še korak dalje in izjavil z vso nemško brezobzirnostjo vpričo slovenskih dijakov, javno v šoli, da je nemško prodiranje proti vzhodu — »historisch begründet«. In pri tem se je skliceval na analogen pojav v zgodovini, da je namreč Aleksander Véliki prodiral proti vzhodu v Perzijo, potem pa da je nastopil odpor in da so vzhodni narodi tiščali nazaj proti zahodu. In to svoje izvajanje in dokazovanje je gospod doktor končal rekoč:

„Das (mislil je nemško prodiranje proti vzhodu) müssen sie sich gefallen lassen!“

Da hoče nemški profesor tako vcepiti dijakom krivo naziranje, da si drzne opravičevati nemški program in delati propagando za nemško idejo: to je impertinenca! S tako modrostjo bo žel viharno pohvalo na vsenemških slavnostih v kazini, pri slovenskih dijakih pa bo zgubil spoštovanje in zaupanje v njegovo znanje!

Akademična »Antiduelliga« na Dunaju je imela ustanovni shod dne 20. maja t. l. Pristopilo je k društvu že mnogo dijakov iz vseh strank. Priglase za vstop sprejema in daje eventualna pojasnila phil. Mirko Božič, Dunaj, XIII., Buchfeldgasse 1.

Prešernov spomenik postavijo v Ljubljani menda meseca avgusta. Opozarjamo že sedaj dijaštvo na to narodno slavnost, zlasti že iz tega vzroka, ker nas takrat obiščejo v beli Ljubljani naši češki kolegi.

Oblastem odgovoren Mihael Rožanec. — Urednik Ciril Premrl. — Izdaja konsorcij »Omladine«.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

SLOVENSKI ABITURIJENTI IN AKADEMIKI!

V jednem letu delovanja »Prosvete« so se razbili vsi dvomi o potrebnosti ali nepotrebnosti te organizacije: društvo, ki si najde uspešen delokrog, je potrebno.

Povzdigniti slovensko dijaštvo in izobraževati slovenski narod, je široki program »Prosvete«. V koliko smo dosegli prvi namen, se deloma odteguje statističnemu označenju, deloma javnemu poročilu, a tudi priznamo, da celega programa še nismo izvršili. Tako društvena knjižnica, v katero nabiramo strokovno literaturo, ki je potrebna ljudskemu izobraževalcu, daleko še ni popolna, kakor tudi še ni znanstvenih potujočih knjižnic, ki bi slovenskim srednješolcem spopolnjevale njihove šolske knjižnice. To pripade sledečemu gotovo boljše situiranemu letu. Osnovali smo 5 ljudskih knjižnic. Sistem se je obnesel. Število bralcev naših knjižnic je relativno tako visoko, kakor se po soglasni statistiki uporabe ljudskih knjižnic vseh drugih narodov ni dalo pričakovati. Iz potujočih bodo nastale stalne knjižnice.

Naša predavanja, osobito nazorna, moremo smatrati za vseskoz posrečena. Upoštevali smo, da to ni le najvišje, ampak tudi najtežje sredstvo ljudskega izobraževalca. Izvrsten uspeh je imelo 6 izletov v razna industrijalna podjetja. Ako še omenimo, da je že prvo leto, kar je od »Prosvete« uveden narodni kolek, iz njega došlo naši šolski družbi nad 8000 K, more to navdati prijatelje »Prosvete« le z zadovoljstvom.

»Prosveta« stoji izven politike. S politiko te »nepolitike« upa, da za svoj narod največ doseže. Stara pesem, o »protiverskem« in — kakor se iz tega nelogično sledi: — »demoralizujočem« boju je morala zopet na oder, ko je nekaj naših predavanj širilo znanstvene nazore o naravi. Oboje seveda po krivem. Morala je rezultat socijalnih odnošajev, izhaja torej iz ljudi. Temeljiti more le na resnici. Kaj je resnično v naravi in družbi, to spoznati in po tem urejevati svoje ravnanje, to je solidna pot, po kateri hočemo povzdigniti moralo v svojem narodu.

Ta načela, ki se jih drži »Prosveta«, ki vedno upošteva vzgojevalno pravilo, da se izobraževalec dosledno oziraj na to, kaj je primerno izobraznemu stanju ljudstva, niso agresivna, a resnici se bodo morali drugi hočeš nočeš prilagoditi.

Tovariši! Število potrebnih delavcev za naloge »Prosvete« je neomejeno. Pomnožite naše redke vrste z mladimi in krepkimi silami. Na zdar!

Za odbor »Prosvete«:

Adolf Ribnikar, predsednik. **Gregor Žerjav**, tajnik.

Digitized by Google

G. RATZENHOFER:

POMEN IN CILJI SOCIJOLOGIJE.*)

(Prevedel B. H.)

Socijologija je znanost, ki se peča z medsebojnimi človeškimi odnošaji; njena naloga je najti temelje socijalnega razvoja in pogoje za splošno blaginjo človeštva.

Socijologija naj popelje delo za pospeševanje občnega blagra iz naivnega empirizma do zavestnega čina. Ona naj bo za socijalni blagor to, kar je medicina za telesni blagor. Mesto vladajočega socijalnega mazaštva naj nastopi znanstveno utemeljeno ravnanje. V preteklosti so konfesije in cerkve smatrale za svojo nalogo urediti socijalne odnošaje; za istim stremi od nekdaj politična avtoriteta (država). Ker pa je praktično delo obeh le redkokedaj doseglo splošni blagor, se je polastila špekulacija rešitve tega vprašanja. Platon in Aristotel sta socijologa, kterih dialektični modroslovni sestav (sistem) sega še do Hegla. Ker pa je to »čisto« umstvovanje malo vplivalo na medsebojne človeške odnošaje, so začeli ljudje raziskovati socijalne pojave, da bi iz empirije črpali nauke. Seveda so se morali medsebojni človeški odnošaji v svoji celoti še-le razdeliti na posamezne panoge raziskavanja. Nekatere take stroke so se že dalj časa raziskavale; to velja posebno o zgodovini, v kolikor je kronološko opisovala socijalni razvoj, zlasti z ozirom na politični in kulturni eksistenčni boj posameznih narodnostij. Odlično delo te specijalizacije je dalje raziskavanje na gospodarskem polju, katero je pričel Adam Smith. Polagoma se je polastilo specijalno raziskavanje vseh bistvenih pojavov v socijalnem življenju, kakor religije, nravnosti, prava, kulture itd. — pa tudi vseh njihovih dejanskih vzrokov, kakor klime, bivališča, plemena, statističnega elementa socijalnih pojavov itd. — tako, da imamo danes komaj pregledno množino zaključkov takih raziskavanj.

Seveda se je vsled teh specijalnih preiskovanj sploh še-le mogla razviti znanost o medsebojnih človeških odnošajih; toda s početka so zakrivala ta raziskavanja bistvo in metodo socijologije. Baš ta veda, ki je podala gradivo za socijologijo, ji je bila začetkom sovražna. Da to razumemo, moramo upoštevati, da se je pridružil opazovanju socijalnih pojavov, ki se je pričelo v XVIII. stoletju, nov duševni pokret, vplivnejši, znanstveno vse staro uničujoč,

*) Z ozirom na predstoječi tržaški shod prinašamo v naslednjem članek, ki govori o bistvu in ciljih socijologije. Članek je prevod govora, ki ga je imel znameniti nemški socijolog Ratzenhofer lansko leto na svetovnem kongresu znanostij in umetnostij v St. Louisu. Govor je bil rezultat temeljitih predštudij, na podlagi katerih je hotel Ratzenhofer sestaviti obsežen sistem socijologije — žalibog ga je prehitela smrt. V tem govoru je hotel podati v lapidarnih besedah sistem in program svojega bodočega velikega dela. — Izmed Ratzenhoferjevih del omenjamo: Wesen und Zweck der Politik, als Teil der Soziologie und Grundlage der Staatswissenschaft 1893; Soziologische Erkenntnis 1898; Der positive Monismus und das einheitliche Prinzip aller Erscheinungen 1899; Positive Ethik 1901; Die Kritik des Intelekts 1901.

Digitized by Google

pokret, ki je vzbudil in izpopolnil na eksaktni podlagi prirodoslovne vede. Njih raziskavanja so navezana na specijalizacijo v preiskavanju drobnega sveta in se pri tem opirajo na matematično gotovost. Dasiravno so velikanski napredki prirodoslovja zasluga baš te metode, leži vendar — (kar je sicer umljivo, pa vendar obsojanja vredno) — v tem neka jednostranost, ako se pripisuje samo tej metodi ves napredek, pa se pri tem pozablja, da ni samo ona povzročila vsega človeškega napredka, ampak integracija idej in doznanje temeljnih idej.*) Nikdar bi Darwin ne bil preiskaval biologije, če bi ne bil že od začetka popolnoma prepričan o enotnosti pokolenja vseh organizmov, in predno se je začelo drobno delo astronomije in geologije, se je postavila Kant-Laplacejeva teorija, ki je še danes znanstveno neomajana. S tem, da zapostavlja današnja specijalizujoča teorija pomen temeljnih idej, principov, sistematičnosti, bi bila gotovo spodkopala življenske pogoje socijologiji, ki stremi po skupnosti, če bi bilo sploh mogoče vstaviti razvoj človeškega spoznavanja . . .

Človek stremi od nekdaj po vseobče veljavnih zakonih; temu nagonu se tudi specijalizujoča znanost ni mogla ustavljati; imamo zato veliko literaturo, v kateri stremijo strokovnjaki vsak s svojega jednostranskega stališča priti k sintezi o socijalnem razvoju. Stoječ na zgodovinskem, nacijonalno-ekonomskem, statističnem, pravno-filozofskem, filološkem, biološkem, antropološkem, geografskem stališču, skušajo najti ti strokovnjaki osnovne nauke o socijalnih odnošajih: seveda brez uspeha, ker se socijologija ne da induktivno izpeljati samo iz ene teh različnih strok, marveč le iz vseh. Če samo jeden teh znanstvenih faktorjev izostane, je že socijološki zaključek napačen, kakor če se izpusti v matematični formuli predznak.

Zakoni socijalnih odnošajev se dadó spoznati ravno tako, kakor zakoni svetovnega mehanizma samo, ako se pregledajo vsi pojavi; vsako poglabljanje v specijalnosti je združeno z nevarnostjo, da pridemo v nasprotje z zakoni, ki vladajo celoto, in da tako tudi specijalne pojave napačno razumemo.

S presojanjem vseh pojavov z ozirom na njih socijološko vsebino pa je združeno preiskovanje socijalne narave človeka. S tem, da uči ta socijalna psihologija, kakšne socijalne potrebe ima človeški jaz, in s tem da uči preiskovanje socijalnih dejstev, kako se da ustreči tem potrebam, dospemo k socijologiji kot znanosti medsebojnih človeških odnošajev.

Kakor kaže ta uvodna razprava, je socijologija filozofska disciplina, toda ne, kot da bi morda temeljila na razumu samem, ampak zato, ker črpa iz vseh realnih in umskih dejstev. Socijalno življenje se da znanstveno razumeti le na podlagi monističnega svetovnega naziranja, t. j. filozofije, ki skuša podvreči vse pojave enotnemu principu. Čeprav monizem trdi, da vlada v zadnjem bistvu vseh pojavov enotnost zakonov, so vendar

*) Posamezni rezultati neštetih posameznih znanstvenih panog so torej le gradivo, iz katerega zidajo učenjaki teorije. Teorija združuje v sebi nešteto posameznih rezultatov in idej, združujoč jih v eno celoto. Op. prevajalca.

Digitized by Google

zakoni, izpeljani iz tega enotnega principa za posamezna glavna polja prirode, — različni.

V koliko da obvladuje formalna zakonitost vse svetovne pojave, v koliko veljajo fizikalni in biološki zakoni tudi za socijalno življenje, in v koliko obstaja v socijologiji sami zakonitost, to določiti in opredeliti je seveda glavno vprašanje socijologije kot znanosti in nje temeljni problem je, določiti to zakonitost s pomočjo že omenjene metode, ki se ozira na vse stroke človeškega znanja. Če se reši ta problem, potem socijologija ni kaka posamezna panoga človeškega znanja, ampak je, kot sestra filozofije, podlaga vseh duševnih ved.

S tem temeljnim problemom socijologije je zvezan svetovni problem o razmerju med razmnožitvijo človeškega rodu in množino zanj potrebne hrane. Gotovo je, da se nahaja svetovno gospodarstvo danes še na popolnoma nerazvitem stališču povsem brezmiselnega roparskega gospodarstva. Vprašanja, ali naj prosti promet ostane trajno geslo svetovnega gospodarstva, dalje katera gospodarska načela (glede delavskih sil in produkcijskih sredstev) so potrebna za zdravi razvoj človeške družbe, se še niso upoštevala, ampak nacijonalna ekonomija je, ne da bi slutila, dekla roparskega gospodarstva.

Iz namena, ustvariti iz socijologije vedo, ki naj bi dajala nasvete, izvira tretji problem: »Ali more človeška volja vplivati na socijalni razvoj?« Ako je mogoče odgovoriti na to vprašanje optimistično, potem se odpira človeški družbi najsijajnejša perspektiva; posledica pesimističnega odgovora bi pa bila resignacija na vse plemenito, veliko, dobro in lepo. Prav lahko uvidimo, da je ta problem v zvezi s psihološkim problemom o prostosti volje in o vrednosti umske prostosti.

Veda, ki hoče vplivati na človeško delovanje, mora obrniti svoj pogled v prihodnjost. In v resnici delajo tako vse eksaktne in praktične vede, najsi že uče, da je $1 \times 1 = 1$, ali da izhlapi CO_2 če se vlije H_2SO_4 na $CaCO_3$, ali da bo nastal v gotovem trenutku lunin mrk itd. V vsakem takem slučaju določujejo vede v naprej, kaj da se ima z neizogibno nujnostjo zgoditi. Danes se ozirajo mnoge vede vsled svoje preživele nagnjenosti do antike še vedno nazaj in prezirajo na prav smešen način vsako konjunkturo in takozvano prorokovanje prihodnjosti. Socijologija pa nas bo naučila, da premagamo to zastarelost in priznamo le tistemu raziskavanju znanstveni pomen, ki skuša doseči vpogled v bodoče pojave. Ta vpliv na bodoči socijalni razvoj pa je združen z rešitvijo četrtega problema: »V kateri smeri pojde socijalni razvoj? — Ta problem se da rešiti le na podlagi temeljitega poznanja dosedanjega socijalnega razvoja, doseči pa hočemo ž njim možnost, da vidimo v naprej socijalne nujnosti, ki so neizogibne, da moremo ž njimi računati in spoznati, v koliko vpliva človeška volja na socijalni razvoj.

(Konec sledi.)

Digitized by Google

CIRIL PREMRL:

NAŠIM PREDAVATELJEM.

Akademična ferijalna društva pričnо ta mesec zopet delovati. Dijaštvo bo imelo časa in prilike, da gre med ljudstvo, da dejansko vrši svojo nalogo: ukoristiti v narodov prid to, kar je med letom pridobilo. Snovalo se bo knjižnice, šlo se bo v društva, prirejalo se bo predavanja.

O zadnji točki sem se namenil govoriti. Dajalo se je sicer v tem oziru že nasvetov ob raznih prilikah in od različnih strani. Ker pa predavanja le nočejo priti v pravi tek, ker je število predavateljev v sorazmerju s številom slovenskega dijaštva odločno premajhno in ker tudi uspehi predavanj niso vedno zadovoljivi, hočem podati na tem mestu predavateljem nekoliko praktičnih nasvetov.

Vprašanja, ali je dijaštvo kot tako zmožno in poklicano, da skrbi za ljudsko izobrazbo, da tudi samo predava, se mi ne zdi vredno tu dalje pretresati. Onim, ki to zanikujejo, lahko splošno odgovorimo. Pri velikih narodih, kakor pri Nemcih in dr., ki imajo veliko število akademičnih izobražencev, se lahko pogreša dijaštvo pri narodnem izobraževalnem delu, mali narodi si tega ne morejo dovoliti. V tem nas potrjujejo predvsem Čehi, Danci i. dr. Zlasti pri nas Slovencih se ne sme gledati, ali ima predavatelj doktorsko diplomo ali ne. Rečemo lahko, da uspeh predavanja ne zavisi od tega, ali je predavatelj profesor, dijak ali delavec, torej ne od stanu, h kateremu pripada, ampak od njegovih osebnih zmožnosti. In da bo med tolikim številom slov. dijaštva tudi zmožnih ljudi, o tem ni dvoma. Od vsakega posameznika pa se itak ne more in se ne zahteva, da bi predaval; ako nima tega daru, poraben bo morda drugod.

To bo menda zadoščalo.

Želeti je, da se udeleži predavanja kolikor mogoče mnogo poslušalcev. Da se to doseže, treba je reklame. Najbolj zanima ljudstvo seveda, če govori domačin, zato naj predava vsakdo, če mogoče, v domači okolici. Paziti je, kje in kdo da priredi predavanja. Zato ne predavati v lokalih, ki so zbirališče »gospode«, niti v takih, ki niso v strankarskem oziru nevtralni. V prvem slučaju odbijemo priprosto ljudstvo, v drugem pristaše nasprotne stranke. Pristop naj bo, če le mogoče, dovoljen in omogočen vsakomur, ne le povabljenim. Zato nikdar pošiljati osebnih vabil za predavanja, ampak jih naznaniti s plakati ali kako drugače. Najbolje je, če se ljudi tudi ustmeno opozori na predavanje in če se jim ob kratkem pove, o čem se bo govorilo.

Uspeh seveda še ni zagotovljen, če je le mnogo poslušalcev, če pa nasprotno manjkajo drugi predpogoji. To so oni predpogoji, ki se tičejo neposredno osebe in osebnosti predavatelja.

Treba je, da pozna predavatelj natanko stroko in predmet, o katerem govori. Zato je najbolje, da govori vsak iz svoje stroke, o svoji zgodovinar, o svoji naravoslovec, jurist, medicinec itd. Iz vsake stroke se najde vedno

Digitized by Google

dovolj tvarine, ki bo ljudi zanimala in ki jim bo primerna, koristna. Varuje pa naj se govoriti o stvareh, o katerih je kdo le površno podučen. Tu bi moral povedati po navadi pri predavanju vse, kar o tem ve. Če ga kak poslušalec pozneje o čem natančneje vpraša ali če išče kakega pojasnila, mu bo moral ostati odgovora dolžan. To pa slabo upliva in vzame pri poslušalcih zaupanje v predavatelja.

Drugi pogoj je, da pozna predavatelj izobrazni niveau, značaj in mišljenje poslušalcev. Potem bo vedel ubrati pravi ton, da bodo poslušalci sledili z zanimanjem in pazljivostjo. Govoriti ne sme preveč priprosto in praviti ljudem stvari, ki so jim že znane, sicer se mu bodo smejali in rekli, kaj nam to pravi, kaj ne ve ničesar drugega. Istotako ne sme govoriti preučeno. V tem slučaju poslušalci ne morejo slediti, postanejo nejevoljni in drugič jih ne bo več. Da zgovornosti in poljudnega načina predavanja ne sme manjkati, se razume. Komur to manjka, ta ni za poljudnega predavatelja. Splošno se lahko reče, kdor svojih poslušalcev ne pozna, ta jih tudi ne more podučevati.

Želeti je, da sledi predavanju debata. Najboljši predavatelj ne more govoriti tako, da bi vsi poslušalci vse razumeli, tudi v podrobnosti se ne more vedno pri predavanju spuščati. Pojasnila in odgovore na morebitna vprašanja o podrobnostih se da lahko pri debati. Istotako svetujemo odločno, da naj predavatelj (vsaj pred priprostimi poslušalci) predavanja ne bere. To naredi slab utis. V mestih je to drugače. Dobro je, če se stvari o katerih se govori, pojasnjuje s slikami.

Pogosto se slišijo izgovori: Predaval bi že, a ne vem, kako temo bi izbral, kaj bi zanimalo.

Splošnega navodila, ki bi bilo veljavno za vsak slučaj, tu ne moremo dati. Svetovali bi, da naj izbira predmet predavanjem vsak iz svoje stroke in naj se pri tem ozira na krajevne posebnosti, časovne potrebe in znamenite dnevne dogodke. Druge potrebe so v mestih, druge v obrtnih, druge v kmetskih krajih. Ravno tako razliko bomo našli med središčem in obmejnimi kraji našega ozemlja. Izbirčen v tem oziru mora biti predavatelj zlasti pri prvih predavanjih, ko se z istimi v kakem kraju še-le prične, ko so predavanja za ljudi še nekaj novega. Ako izbere tedaj srečno, si pridobi stalnih poslušalcev tudi za prihodnost, ako pa ljudi prvič ne zadovolji, bo imel pri drugem in naslednjih poskusih dvakrat otežkočeno stališče.

Opozoril bi pa vendar rad na nekatere predmete, ki se mi zde za predavanja posebno primerni. Gojiti bo predvsem zgodovino, v prvi vrsti slovensko in slovansko. Pokristjanjenje Slovencev in njega posledica v kulturnem in političnem oziru, Delovanje sv. Cirila in Metoda, Boji Slovencev z Nemci, Obri in Madjari, Umeščanje slovenskih vojvod na Gosposvetskem polju, Celjski grofje, Turške vojske, Reformacija, Napoleon in Slovenci, Narodni pokret v minolem stoletju itd., bi bile mogoče prav umestne teme. Slovensko zgodovino bi bilo zlasti gojiti v obmejnih krajih, ker bi se s tem obenem znatno širila narodna zavest. Zanemarjati ne kaže geografije, seznaniti je treba naše ljudstvo z zgodovino in razmerami drugih, predvsem slovanskih

Digitized by Google

narodov. (Letos bi kazalo govoriti o Rusiji.) Upoštevanja vredna je lokalna zgodovina, ker ta ljudi najbolj zanima. Komur so viri pristopni, naj jih izčrpa in izkoristi!

V večjih krajih, kjer so ljudje že prilično bolj izobraženi, se lahko govori o slovstvu (letos o Prešernu!), drugod jih je treba opozoriti na korist čitanja, kako naj se bere itd.

Kmetsko ljudstvo bi gotovo z zanimanjem poslušalo predavanje o kmetskem položaju v raznih dobah, o reformah v tem oziru (Marija Terezija, Jožef II., leto 1848 itd), o kmetskih zadrugah, o posojilnicah itd.

V delavskih in obrtnih krajih je obravnavati delavsko vprašanje, položaj obrtnikov (cehi, prosta konkurenca, obrtne zadruge, trgovina, tovarne, težnje po zboljšanju delavskega položaja). Naravoslovci in prirodoslovci najdejo iz svoje stroke dovolj primerne tvarine; vsaj najenostavnejše stvari iz teh ved bi zaslužile postati duševna last tudi najbolj priprostega človeka. Preustroj vsega družabnega življenja potom tehničnih pridobitev in iznajdb v zadnjih stoletjih nudi tehnikom priložnosti, da obrazlože iste potom predavanj najširšim slojem našega ljudstva. Jurist in medicinec pa vidita lahko vsak dan, kako potreben bi bil pouk iz njih stroke. Naš človek se ne spozna v najnavadnejših pravnih zadevah, zato toliko pogreškov in nepotrebnih stroškov; tudi poduk o ustavoznanstvu ne bi škodil; ne zna varovati svojega zdravja in gre pogosto še danes v slučaju bolezni raje k mazaču nego k zdravniku. Opozoriti bi ga bilo tudi na posledice alkoholizma in vsaj deloma omejiti to zlo.

To bi bilo nekoliko nasvetov, s katerimi smo hoteli slovensko dijaštvo izpodbuditi, da nadaljuje započeto delo, obenem pa dati predavateljem nekaj navodil, ki jim bodo mogoče dobro služila. Izčrpali gradiva nismo, ker nam prostor tega ne dopušča in ker se nam ponudi mogoče v bližnjem času za to ugodnejša prilika. H koncu bi pripomnili le še eno besedo. Kdor namerava predavati, naj smatra svojo nalogo za resno, naj se temeljito pripravi in naj ne misli, da je dovolj, ako vrže ljudstvu z mize svoje modrosti le par kosti. S tem se norčuje iz ljudstva, drugim predavateljem pa škoduje Komur je za stvar, kdor je zmožen za to, ta pojdi na delo!

F. H:

STATISTIKA SLOVENSKEGA VISOKOŠOLSKEGA DIJAŠTVA.

Potom privatne enkete se je sestavila pred kratkim v akademičnem društvu »Slovenija« s sodelovanjem »Tabora« in »Ilirije« statistika slovenskega visokošolskega dijaštva, o kateri se lahko trdi, da je precej blizu idealni zahtevi popolnosti. Tabela kaže nepričakovano visoko celotno število. S tem so potrjeni vsi računi onih politikov, ki so v raznih vseučiliških debatah trdili, da je slovenskih visokošolcev (brez teologov)

Digitized by Google

Statistična tabela slovenskega dijaštva po stanju koncem letnega tečaja 1905.

			filozofi																tehniki																		Po rojstvu					
	juristi	medicinci	filozof. in klas. fil.	klasična fil.[1])	slavist. in klas. fil.	slavist. in germ.	germ. in klas. fil.	rom. in klas. fil.	rom. in slav.	rom. in germ.	angl. in germ.	zgodovina	naravosl. in mat. fiz.	mat. in fiz. (deskr.)	kem. in mat. fiz.	filoz. in mat. fiz.	fil. in zgodov. umet.	Skupaj	ing.	meh.	arhit.	geod.	zav. teh.	kem.	Skupaj	montanci	veterinarci	agronomi	eksportni akad.	trgov. akad.	slik. akad.	Skupaj	Kranjci	Štajerci	Koroščі	Primorci	drugi	Skupaj
Dunaj	168	18	2	34	6	5	3	6	1	3	—	15	9	31	1	—	2	118	15	3	—	2	2	1	23	—	4	11	4[2]) +3	—	14[3]) +2	360	253	56	11	37	3	360
Gradec . . .	61	8	3	19	7	1	3	1	1	—	1	13	5	7	—	—	—	61	13	3	—	8	—	3	27	—	—	—	—	—	—	157	52	89	2	13	1	157
Praga . . .	20[4])	—	—	4	1	—	—	1	—	3	—	2	—	3	—	1	—	15[5])	7	5	2	—	—	1	15[6])	—	—	—	—	3	2	55	29	9	1	15	1	55
Razni kraji .	1	1	—	—	—	1	—	2	—	2	—	2	—	—	—	—	1	8	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	14	11	2	—	1	—	14
Vsota	250	27	5	57	14	7	6	10	2	8	1	32	14	41	1	1	3	202	35	11	2	10	2	5	65	4	4	11	4 +3	3	16 +2	586	345	156	14	66	5	586

[1]) v zvezi s slovenščino ali nemščino kot stranskimi predmeti.
[2]) trije so vpisani tudi kot juristi na univerzi.
[3]) dva sta vpisana tudi kot filozofa na univerzi.
[4]) od teh jih študira na češki univerzi 13, na nemški 7.
[5]) od teh jih študira na češki univerzi 9, na nemški 6.
[6]) od teh jih študira na češki tehniki 5, na nemški 10.

Digitized by Google

okoli 600. — Razmere v posameznih študijskih strokah so neverjetne: posebno neprimerno visoko je število filozofov in med temi posebno klasičnih filologov in matematikov. Te stroke bodo v najkrajšem času tako zabasane, da bo težko dobiti še kakega mesta. Na drugi strani je število juristov razmerno prenizko, število medicincev pa naravnost minimalno. Montancev in veterinarcev primanjkuje. Procentualno je slovensko dijaštvo na posamezne stroke tako-le razdeljeno: juristov je 43 %, medicincev 4·6 %, filozofov 34·7 %, tehnikov 11·2 %, agronomov 1·9 %, eksportnih akademikov 0·7 %. montancev 0·7 %, veterinarcev 0·7 %, trgovskih akademikov 0·5 %, slikarskih akademikov 1·9 %. — Izmed posameznih vseučiliških mest je Dunaj najbolj obiskan (61 %), za njim pride Gradec (27 %), potem Praga (9·5 %) in slednjič razni drugi kraji (Inomost, Lvov, Berlin, Pariz, Ženeva, Florenca) s skupno 2·5 %. — Razdelba po posameznih kronovinah je sledeča: Kranjcev je 58·7 % (!), Štajercev 26·85 %, Koroščev le 2·4 %, Primorcev 11·15 %, drugih 0·9 %. — Tabela je sestavljena po statusu s koncem letnega tečaja 1905; všteti so tudi oni visokošolci, ki služijo letos kot enoletni prostovoljci in sicer so vvrščeni v one stroke, ki so jih študirali pred prostovoljskim letom.

K. ŠKAPIN:

VZGOJA ZA BODOČE GOSPODARSKO ŽIVLJENJE.

Prečital sem krasno delo: David, Socijalizem in kmetijstvo*). Precej obširna knjiga mi je dala jasen vpogled v temeljne lastnosti in zakone proizvajanja potom današnjega kapitalističnega veleindustrijalizma in na mehanično naravo tega proizvajanja. Uvidel sem, kako stremi socijalizem premeniti to zasebno kapitalistično velestroko v mogočen zadružen gospodarski organizem bodočnosti; na drugi strani pa mi je obrnila knjiga pozornost na temeljne lastnosti in zakone poljedelskega proizvajanja, njega organično naravo in mi je slednjič vstvarila čisto sliko o zvezi teh dveh za človeško družbo potrebnih proizvajalnih strok na podlagi produktivnih zadrug na eni strani in konsumnih zadrug na drugi strani. Sedanjemu mogočnemu stremljenju po demokratizovanju družbe in ekonomizovanju človeškega dela slediti mora neobhodno ta gospodarski sistem.

Naprednejše države so pričele vsled povišane izobrazbe, vsled globokejšega vpogleda v duševno in gmotno življenje družbe in vsled povišanja moralne sile človeka iskati zvezo ne-le duševnega človeka z duševnim človekom, ampak tudi gospodarskega človeka z gospodarskim človekom.

*) Edv. David, Socialismus und Landwirtschaft. Berlin 1903. Verlag der »Social. Monatshefte«.

Digitized by Google

In v tej zvezi se kažejo prve poteze strukture bodočega gospodarskega življenja. Konstitucijonalne tovarne na Angleškem in Nemškem so prehodna stopnja bodočih zadružnih gospodarskih kolosov. Kot namreč politični konstitucijonalizem ni zadnja stopnja političnega razvoja, istotako tudi gospodarski konstitucijonalizem ni vrhunec gospodarskega razvoja. Iz političnega konstitucijonalizma se razvije demokratičnejša oblika političnega življenja narodov; in tako se mora z naravno nujnostjo razviti iz gospodarskega konstitucijonalizma demokratičnejše gospodarsko življenje narodov. Tudi gospodarsko življenje narodov ni življenje samo za-se, ampak le del vesoljnega življenja in kot tako podvrženo zakonu razvoja k vedno demokratičnejšim, pravičnejšim, popolnejšim oblikam. Poteze bodoče gospodarske strukture začrtuje tudi kmetijstvo v naprednih severnih državah, na Danskem in Norveškem. Krasno uspevanje zadružnih kmetskih organizacij, namreč zadrug producentov, nima v celi ostali Evropi sličnosti. V zadnjem času se je pričelo organizirati ogromna gospodarska podjetja: velika konsumna društva angleških delavcev na eni strani in velike produktivne zadruge danskega kmeta na drugi strani, katera podjetja so stopila v stalno dotiko.

Kake mogočne vzgojevalne in izobraževalne, torej kulturne vrednosti je ta zveza danskega kmeta z danskim kmetom na eni in z angleškim delavcem na drugi strani, pač ni treba povdarjati. Kmet se uči tu vpogledovati v vodstvo velikega gospodarskega stroja; on je prisiljen to delati, ker je uspevanje tega stroja obenem njegovo uspevanje: vsak reakcijonaren utrip tega stroja se reflektuje konečno na njegovem malem gospodarskem organizmu, na njegovem in njega družine življenju. To ga sili, da pazi na pravilno utripanje tega stroja, da opazuje njega mehanično in duševno življenje. In to življenje projicira na svoj mali gospodarski organizem.

In kaj je vstvarilo predpogoje uspevanja zadružnega gospodarskega življenja danskega človeka? Vstvarila jih je povišana intelektualna izobrazba in moralna vzgoja danskega človeka, kojo mu je dala zdrava inštitucija danske visoke ljudske šole.

Vsak gospodarski sistem je le posledica stanja človeške duše. Vsako razvijanje enega gospodarskega sistema v drugi je le nujna posledica predidoče duševne evolucije. Vsak gospodarski sistem je le odsev gotovega intelektualnega in moralnega stanja človeka. To je dejstvo pri gospodarskih veleorganizmih ter skupni strukturi celega gospodarskega življenja narodov in pri gospodarskih mikrobih, malih ročnih obrtih, malih kmetskih posestvih. Duševnemu napredku modernega človeka je sledilo ekonomičnejše proizvajanje človeku potrebnih predmetov. Posestnik neznatne grude izbije danes iz iste z istim in morda celo manjšim naporom kot nekdaj več kot še enkrat toliko. Stroj, produkt človeške inteligence, je produkt dela neznansko pomnožil.

Ali se zamoremo mi Slovenci zadovoljiti s sedanjim gospodarskim življenjem, ali si imamo postaviti nov gospodarski cilj in določiti poti, ki nas privedejo do tega novega cilja? V dosedanjem gospodarskem sistemu proste konkurence ni imel naš posameznik dovolj moči, dovolj izobrazbe, da bi bil mogel izrabiti v naši grudi se nahajajoče zemeljske zaklade, porabiti

Digitized by Google

nismo znali vodnih sil, nismo si znali vstvariti trgovskih podjetij v mestih. Vgnjezdil se je tu izobraženejši, podjetnejši tujec ter nam s tem odvzel velik in najboljši kos naše zemlje. Pomanjkanje izobrazbe in globoke vzgoje, ki daje človeku moč, se kruto maščuje nad nami.

Da ne zaidem predaleč vprašam le, s čem naj pospešuje pripravljanje naše narodne celice na ta gospodarski sistem, ki bi nam tudi omogočil pridobiti nazaj izgubljene oaze naše zemlje? Le z izobrazbo in vzgojo. Dvignimo našega človeka intelektualno, seznanimo ga z metodo današnjega mišljenja, z razkrajanjem in staplanjem sedanjega življenja, napravimo ga sposobnega ločiti resnico od laži, vcepimo mu vodnico njegovega intelektualnega življa: misel, da je vse, kar vidi, od najmanšega do največjega, le produkt od večnosti se vršečega razvoja na podlagi stalnih ravno-tako večnih zakonov, dvignimo ga moralno, odvadimo ga od laži, zasebne in narodne laži, vcepimo mu popolnoma izgubljeni čut odgovornosti, zaveden čut skupnosti ljudij, odprimo mu oči, da bo znal ceniti moralno vrednost dela. Le izobrazba in vzgoja, ki bo zasledovala te cilje na podlagi dokazanih in verjetnih resnic sedanje dobe, okrepila bo našega človeka duševno in gmotno. Prvo pa so cilji, programi; kdor le-teh nima, se tudi istim ne pribižuje.

A. SODNIK:

O NAŠI TURISTIKI.

Začela se je poletna sezona, pred nami so velike počitnice. Primerno se nam zdi, opozoriti v tem času širše dijaške kroge na stvar, ki ne služi le v prijetno razvedrilo, ampak ki je v marsikaterem oziru tudi koristna, — na turistiko. Turistiko so smatrali nekaj časa za nepotreben šport, ki naj zadovolji človeka v njegovem stremljenju po novih zabavah. Tako govore ljudje, ki ne poznajo pomena planinske ideje. Dandanes pa je to že premagano stališče, vsi izobraženi narodi goje turistiko z največjo skrbjo, ker cenijo nje koristi za posameznika in za narod.

»Zdrav duh v zdravem telesu«, to sokolsko geslo služi lahko tudi planincem. Človek, ki dela večinoma duševno, v mestu, s knjigo ali s peresom v roki, rabi razvedrila in okrepčila, rabi gibanja, hrepeni po svežem zraku in mirnem kraju. In kje najde vse to lažje nego v gorah!

Planinstvo pa je tudi eminentno vzgojevalnega in izobraževalnega pomena. Gore nas prešinejo s svojo mogočnostjo in svojo krasoto, tu gre človek vase, tu se uči spoznavati naravo in njeno lepoto. »En dan na gorah«, piše neki pisatelj, »naredi človeka boljšega, nego en mesec med knjigami«. Izobraženec, ki biva v mestu in nima priložnosti, priti z ljudstvom v ožjo dotiko, najde tu priliko, da spozna priprosti narod, njegovo življenje in mišljenje.

Da širi in pospešuje turistiko med Slovenci, se je ustanovilo pred leti v Ljubljani »Slovensko planinsko društvo«. To društvo je pa tudi v narodnem

Digitized by Google

oziru velike važnosti, ker skrbi, da se ohrani našim obmejnim krajem in našim planinam slovenski značaj, da ostanejo naše planine naša last, da zapazi tudi tujec, da hodi po slovenskem svetu. Da si je pridobilo društvo v tem oziru zaslug in da tudi zdaj ne miruje, pričajo mnogoštevilni napadi v nemških listih. Nemci so že stegnili roko po naših planinah, a ker jim je »Slovensko planinsko društvo« zabranilo prodiranje, zdaj tožijo in kriče, kakor da bi se jim godila krivica. S tem, da vabi društvo tudi druge Slovane, da pohite na naše planine in si ogledajo naše naravne krasote, se je ustvarila nova vez slovanske vzajemnosti. Drugi Slovani si ne ogledajo le naše zemlje, ampak spoznajo tudi slovensko ljudstvo in naše razmere ter širijo potem med svojimi rojaki zanimanje za Slovence. S svojim postopanjem si je pridobilo »Slovensko planinsko društvo« zaslug tudi za probudo priprostega naroda. Ljudstvo se zaveda svojih pravic, v njem se budi narodni čut in narodni ponos. Odstranja se mu hlapčevska ponižnost proti tujcem, zlasti tujerodnim. Slišal sem, kako so kmetje v gorski vasi z zadovoljstvom omenjali, da nočejo govoriti Čehi, ki prihajajo k nam, nemški, ampak da se raje potrudijo, da se izrazijo v slovenskem jeziku. Planinstvo koristi tudi v narodno-gospodarskem oziru, veča se promet, denar prihaja med ljudi.

Da je bila ustanovitev »Slovenskega planinskega društva« potrebna, se vidi iz tega, da število njega podružnic vedno raste.

Tudi slovenski dijaki so ustanovili predlanskim v Pragi podružnico, »češko-slovenski akademični krožek«. Ta ima namen, da se širi zanimanje za planinstvo med češkim in slovenskim dijaštvom, ki bi naj že v času svojih študij spoznalo naše kraje. Glavni pomen tega krožka pa je, da je obrnil svojo pozornost posebno na slovenske, bolj pozabljene kraje, kamor se še ni raztegnilo delovanje »Slovenskega planinskega društva« in kjer je slovenski živelj najbolj izpostavljen tujemu prodiranju. Taki kraji so posebno Južna Koroška in severni del Primorskega. Kako uspešno se lahko dela v takih krajih, priča najbolj češka kolonija na Jezerskem na Koroškem. V onem delu Koroške se je skoro popolnoma uničil upliv nemških planinskih društev.

Z novo bohinjsko železnico se bo povzdignil dohod tujcev v one naše planinske kraje, ki so že zavoljo svoje geografične lege najbolj izpostavljeni potujčevanju. Kaže tedaj, da se obrne pozornost »Slovenskega planinskega društva« zlasti na te kraje in da tudi slovensko dijaštvo stori v tem oziru svojo narodno dolžnost. Dijaštvo bi lahko prirejalo večje skupne izlete na te planine, s temi izleti pa bi se lahko združile manjše narodne veselice, poljudna predavanja itd.

Pozivljajo se torej vsi slovenski dijaki, ki se zanimajo za planinstvo, da pristopijo kot člani v omenjeni akademični krožek.*) Krožek ni niti političen niti strankarski, zato pristopajo lahko k njemu dijaki vseh struj in

*) Češko-slovenski akademični krožek ima svoj sedež v Pragi. Letna članarina 3 K. Brezplačno se dobiva društveno glasilo »Planinski Vestnik« ali češki »Alpský Věstník«. Naslov blagajništva: Praga, Kralj. Vinogradi, Puchmajerova ul. 8. Pripomniti je še, da izdaja vsaka podružnica dijakom legitimacije za brezplačno prenočevanje v vseh društvenih kočah.

Digitized by Google

kateregakoli mišljenja. Kakor je znamenje napredka, ako je v narodu več strank, tako bi bilo obžalovanja vredno, ako bi se strankarstvo zaneslo v tako društvo, kot je »Slovensko planinsko društvo«. Zato obsojamo, da se je pri neki podružnici ravnalo proti temu načelu. Društvo ima le en namen: širiti med Slovenci in Slovani zanimanje za planinstvo in za naše kraje in ohraniti slovenskim planinam slovenski značaj.

V tem znamenju pa smo lahko vsi edini.

LISTEK.

Promoviran bo 7. t. m. na dunajski univerzi doktorjem modroslovja predsednik »Slovenije« Ljudevit Pivko. Iskreno čestitamo!

„Slovenija in Tabor“ vabita združena abiturijente v svojo sredo. Iz oklica povzemamo:

»Verujemo v bodočnost slovenskega naroda. Tega čuta — iz katerega nam teče navdušenje, požrtvovalnost in veselje do dela — pa nimamo kakor fatalisti: dosledno hočemo jačiti vstvarjajoče sile vseh delov slovenskega naroda in tako pomnožiti njegov duševni kapital v znanosti, umetnosti, nravnosti in njegovo gospodarsko bogastvo, — povzdigniti tedaj njegovo **kulturo.** — Prav nič nas ni sram, ko se priznavamo kot idealna mladina. V klicu po socijalnem delu, ki je za osamosvojitev naroda potrebno, vidimo renesanso nacijonalne ideje na Slovenskem.

Boj ni naš smoter. Vemo pa, da se napredek posameznikov in skupine mora preboriti skozi notranje in vnanje sovražnike. Da zmagamo v tem boju, nočemo dekadentnih skeptikov, ampak krepkih individualnostij, ki imajo ljubezen do skupine, iz katere izhajajo in za katero delajo navdušeno in energično, uporabljajoč pri tem vse, kar so videli v širokem svetu zanjo primernega.

Dijaška doba je najznamenitejši del življenja za vzgojo k bodočemu delu. Pri samoizobrazbi akademikov sodelujejo naša društva. Njihov ugled je posebno v slovanski družbi za Slovence zelo časten; sredstva, ki jih lahko nudijo podpisana društva članom, so zadovoljiva; tradicije društvene delavnosti so lepe: a to vse je samo moralna opora; kakšno pa je društvo po svoji notranji vrednosti, zato je merodajno članstvo, tedaj tudi Vi, ako se nam pridružite. Pozivljamo Vas, da posežete brez obotavljanja s svojimi idejami v društveno življenje.«

Akademični društvi „Slovenija“ in „Tabor“ sta sklenili pretekli mesec pobratimstvo. Mi moramo tej presrčni zvezi le čestitati in želeti mnogo uspeha, kajti le v edinosti in prijateljstvu je moč in napredek.

Shod narodno-radikalnega dijaštva se bode vršil 6., 7. in 8. septembra v Trstu. Pripravljalni odsek je po daljšem premišljevanju napravil načrt za delo na shodu. Vse delo se je razdelilo na posamezne odseke. V enem odseku

Digitized by Google

naj bi se razpravljalo o nekaterih načelnih vprašanjih, n. pr. nacijonalizmu, o razmerju individua do celote, o veri, etiki, morali in vedi, o radikalizmu itd. Ostali odseki naj bi se pečali izključno z zgolj dijaškimi vprašanji. Tako bi razmišljal dijaško-izobraževalni odsek o samoizobrazbi, o nalogah akademičnih društev za nravno in umstveno izobrazbo slovenskega dijaštva, o razmerju dijaštva do političnih strank, do dvoboja itd. Gmotni odsek bi na podlagi natančnih statističnih podatkov razmišljal, v koliko vplivajo obstoječe gmotne razmere neugodno na razvoj dijaštva in o načinu pomnožitve in pravične regulacije dosedanjih podpornih virov. Odsek za ljudsko izobrazbo naj bi proučeval načela za ljudsko izobrazbo, pred vsem za narodno knjižništvo. — V zvezi s tem naj bi se vršila poučna ljudska predavanja v tržaški okolici.

Vsedijaški shod. V krogih dunajskih visokošolcev se je pojavila ideja, da bi se priredil v letošnjih velikih počitnicah vsedijaški shod v Ljubljani, na čegar dnevni red bi se postavili kot edini točki vseučiliško in gmotno vprašanje. Dijaštvo vseh struj se je o tem posvetovalo in soglasno izjavilo, da z veseljem pozdravlja to idejo in da je v principu edino glede njene realizacije. Toda ker govori mnogo razlogov zato, da o letošnjih vel. počitnicah najbrž ne bo mogoče prirediti tako impozantnega shoda, kakor bi vzvišenost ideje zahtevala, sklenilo se je soglasno, da se shod preloži in da se bo delovalo na to, da se čimpreje priredi (morda o prihodnjih velikonočnih počitnicah).

Shod slovenskega dijaštva na Dunaju. Pod utisom Gautschevega govora so se sešli na Dunaju zaupniki slovenskega dijaštva vseh struj. Sprejela se je resolucija, v kteri se najenergičneje zahteva ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani in izreka protest proti eventuelni ustanovitvi laške pravne fakultete v Trstu. Slovensko dijaštvo se je izreklo, da se Slovenci ne moremo ozirati na morda utemeljene kulturne zahteve drugih narodov in tudi ne na takozvane državne interese, ako se ob jednem ne zadosti življenskim potrebam slovenskega naroda. Pozvalo se je jugoslovanske poslance, da z vsemi možnimi sredstvi, ako ne gre drugače, tudi z obstrukcijo preprečijo ustanovitev tujih visokih šol, ako se istočasno ne reši slovensko vseučiliško vprašanje.

Statistika graških slovenskih akademičnih društev. Slovenska akademična društva v Gradcu štejejo ob sklepu letnega tečaja skupaj 122 članov, in sicer »Tabor« 58 (rednih), »Triglav« 35 in »Zarja« 18.

K gmotnim razmeram na dunajskih visokih šolah. Piše se nam: Onemu, ki pohaja dunajsko vseučilišče in pozna razmere slovenskih akademikov v vseh pojavih, odkril se bo marsikak nedostatek, kateremu so deloma krivi dijaki sami, deloma pa tudi drugi faktorji. Posebno način podpiranja slovenskih akademikov od strani slovenskega podpornega društva bi se lahko izpremenil. Deli se petentom — ne vsem — po 5 do 10 kron mesečno. Nekateri podpiranci pa so brezobzirni v zlorabi blagemu namenu služečih podpor, zato naj bi odbor podpornega društva in dijaštvo samo iskalo modus, da se pride v okom takim zlorabam, da ne bodo nekateri po eden večer

Digitized by Google

ali po dva zabili, zraven njih pa drugi hodili vsak drugi dan v »menzo« večerjat in obedovat samih prikuh. Po mojem mnenju bi bilo umestno, da kupi podporno društvo opoldanske in večerne obednice in jih deli kot redne mesečne podpore, denar pa le v slučaju, da je treba plačati kolegnino ali v bolezni. Gotovo bi ne vzrastle podpornemu društvu iz tega nobene sitnosti, ker bi tudi marke lahko nakupili na primer tajniki akademičnih društev ali kdo drugi in jih oddali odboru podpornega društva. Posebno bi bilo priporočati marke za večerjo, Ta način podpiranja bi ne omogočil samo podpiranje večjega števila akademikov, ampak dosegel bi se tudi pravi namen podpornega društva, ki sedaj ni tako lahko dosegljiv. Pozitivno je znano, da niso dobili dijaki, ki so hodili radi pomanjkanja sredstev obedovat samo vsak drugi dan, nobene podpore, a drugi, ki so izhajali prav izborno, so bili deležni tudi te milosti. S tem nikakor ne očitamo odboru podpornega društva pristranosti, ampak to nam je le dokaz, da soditi samo po dokumentih ni brez zmot, tudi pri najboljši volji ne. Zato bi bil navedeni način podpiranja uspešnejši, kajti, ako je kdo resnično potreben, bo odboru hvaležen ravno tako za marke kakor za denar, a kdor ta način odklanja, ta tudi lahko brez podpore izhaja, on je ni neobhodno potreben. V prvi vrsti se mora priti v okom gladu, ki nam ubija še vedno mnogo mladih moči; učnih sredstev je na vseučilišču in na Dunaju sploh dovolj, a za marsikoga ni kruha. Istotako naj bi podporno društvo objavilo, koliko dijakov lahko vsaj približno skozi celo leto podpira, kajti ako dobi kak član podporo eden mesec, drugi pa ne, si pač ne more privoščiti skozi celi mesec obeda na — solncu. Tudi bi bilo dobro, ako bi klical odbor podpornega društva zanesljive zaupnike iz dijaških krogov k svojim sejam. Z.

Slovensko vseučiliško vprašanje je postalo v zadnjem času zopet aktualno. Kakor vsakokrat v zadnjih desetih letih je dala povod zopet ustanovitev italijanske pravne fakultete. Slovenci se sploh ne zmenimo, če ne dobimo brce od zunaj. V slednjem ponovimo važnejše točke, ki so se zgodile v zadnjem mesecu in jim dodamo par besed komentarja. V poslanski zbornici je podal ministrski predsednik Gautsch dne 21. m. m. znamenito izjavo. Za izpopolnitev obstoječih univerz je obljubil postaviti v proračun 25 milijonov kron, zadeva laške pravne fakultete pa se najbrž reši še v tem zasedanju. Obljubil je tudi ustanovitev češkega in nemškega vseučilišča na Moravskem. O slovenski vseučiliški zadevi je — molčal. Ta molk, ki je bil dobro premišljen in nameravan, nam najboljše priča, da smatra vlada slov. vseučiliško vprašanje za stvar, ki se o nji lahko molči. To kaže tudi, koliko ozirov ima vlada na zahteve naših državnih poslancev.

Čez par dni je prišlo novo presenečenje. V seji proračunskega odseka dne 24. m. m. je stavil poslanec Robič vprašanje glede slovenskega vseučilišča do naučnega ministra. Hartel je podal izjavo, ki je pa zanimiva in za Slovence zadovoljiva le v eni stvari, namreč v tem, da je to prva javna vladina izjava, ki pripoznava opravičenost slovenske pravne fakultete. Ponatisnemo jo tu v celoti. Naučni minister dr. vitez Hartel je govoril najprvo obče o potrebnih kreditih za spopolnitev obstoječih univerz, nato pa

Digitized by Google

dostavil: »Ko bi imeli le nemške srednje šole, imeli bi tudi le nemške univerze. Toda posledica mnogih nenemških srednjih šol je, da je vsako leto na tisoče nenemških abiturijentov, ki hočejo dobiti službe in zato žele, da se na visoki šoli izobrazijo v onem jeziku, v katerem so se učili na srednjih šolah. To torej samo po sebi rodi zahtevo, da se ustanove narodne visoke šole. Narodna nestrpnost pa je psihološki moment, ki bistveno podpira te zahteve. Med mnogimi nenemškimi dijaki so odlični talenti, ki pohvalno delujejo na znanstvenem polju in naravno tudi goje željo, da uporabijo svoje znanje na univerzi. Tako si moramo razlagati te vedno glasnejše težnje.

S tem v zvezi je tudi vprašanje poslanca Robiča. V tem oziru morem le ponavljati, kar je vlada pri neki priliki že preje izrekla, da prizna dotične želje Slovencev kot opravičene. Seveda je morala vlada naglašati, da se ne glede na druge pogoje ne more tako lahko in hitro dobiti potrebno število kandidatov, ki so povsem usposobljeni za vseučiliške profesorje. Zato je vlada z uspehom podpirala znanstveno izobrazbo mladih mož, ki se pripravljajo za akademične profesorje, s podporami, oziroma ustanovami za potovanje in izobrazbo. Za pravno fakulteto v Ljubljani pa bi se moglo dobiti potrebno število profesorjev tem laglje, ker Slovenci sami žele za nekatere discipline nemška predavanja in je torej mogoča oblika, ki bi ustrezala tudi v kranjskem deželnem zboru izraženi nemški želji. Vlada se je odločila, da za eventuelno pravno fakulteto v Ljubljani prične potrebne poizvedbe in obravnave ter upa, da bode mogla v doglednem času predložiti konkretne predloge«.

Po tej izjavi vlada ob ugodni parlamentarni situaciji ne bo več dolgo mogla čakati z ustanovitvijo slovenske pravne fakultete, ako Slovenci postavimo učne moči. Samo ako bi teh za gotove stroke manjkalo in bi bilo zajamčeno, da se kakor hitro mogoče nadomeste z domačimi silami, bi se Slovenci začasno smeli sprijazniti tudi s kakim nemškim predavanjem.

„Prosveti je darovala“ »Narodna tiskarna« od svojega čistega dobička 100 kron. Vivant sequentes!

Našim enoletnim prostovoljcem bi ne škodilo, če bi jih kolikor mogoče največ prebilo vojaško leto v Pragi. Kdor služi v Ljubljani, nima od tega prav ničesar drugega, kakor k večjemu po končanem letu dolgo sabljo. Sicer pa je leto izgubljeno. V Pragi pa bi se med tem priučil brez najmanjšega truda, igraje, skoro nevede češčine, kar je že nekaj. Praga, že kot veliko mesto v vsakem oziru zanimiva, nudi človeku dovolj izobraževalnih in zabavnih sredstev, tako da si lahko znatno razširi svoje duševno obzorje.

Oblastem odgovoren Mihael Rožanec. - Urednik Ciril Premrl. — Izdaja konsorcij »Omladine«.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

NARODNO-RADIKALNEMU DIJAŠTVU.

Četrto leto že teče, odkar je narodno-radikalna struja stopila v slovensko javnost. Rodila jo je nezadovoljnost. A ker so se njeni pristaši trudili z vsemi močmi, da ji ucepijo kot svojstvo, da si množí svoto skupnih pozitivnih teženj in si vstvari kar možno pozitivnih vezi, zato ni prenehala, kakor premnoge druge struje pred in poleg nje, ki jim je glavni družeči moment negativen. Da si tem bolj utrdimo skupne težnje, t. j. program, da se naša že velika skupina spozna v delu, da se vzbudi za organizacijo potrebni čut in smisel za one skupne težnje, sklicujemo prvi shod narodno-radikalnega dijaštva v Trst.

Rodoljubno tržaško Slovenstvo nas vsprejme z odprtimi rokami. Malokje vedo tako dobro ceniti, da treba Slovencem mnogo in sicer izobražene, dalekozirne inteligence. Mi pa spoznavamo prav dobro znamenitost Trsta ter vemo, da bodo za dijaštvo utisi, ki jih ponese v korist svojemu duševnemu obzorju in energiji iz Trsta, neizbrisni.

Naš shod se vrši od **5. do 8. kimovca** v tržaškem »Narodnem domu« po naslednjem redu:

v torek, 5ega zvečer ob ½9. uri priredimo tržaškim Slovencem predavanje **o Prešernu** (s skioptiškimi projekcijami).

v sredo, 6ega zjutraj ob 9. uri:

Otvoritev, konstitucija plenarnega shoda in odsekov.

I. Predavanje o slovenskem vseučilišču.

II. Teoretska predavanja:

1. Pojedinec — skupina. Pozitivna etika. Znanost — verstvo.
2. Načelo evolucije, dela, samopomoči.
3. Narodnostno vprašanje.

Delo shoda razdelimo v štiri odseke, ki bodo po možnosti zborovali tako, da bo mogoče prisostvovati vsem.

popoldan:

A. **Odsek za materijelno stanje slovenskega dijaštva** s štirimi referati; predlogi.

B. **Odsek za ljudsko izobrazbo:**

1. Referati ferijalnih društev.
2. Referat o predavateljstvu.
3. Referat o knjižništvu.
4. Predlogi.

Digitized by Google

v četrtek, 7ega ob 8. uri zjutraj:

C. **Odsek za dijaško izobrazbo:**

1. Položaj slovenskega dijaštva z ozirom na izobrazbo.
2. Delo srednje šole.
3. Slovenski dijak in visoke šole.
4. Naloge naših akademskih društev.
5. Predlogi.

popoldan:

D. **Organizačni odsek;**

zvečer: komerz.

V petek, 8ega ob 10. uri dopoldan:

Plenarno zborovanje: Poročila in resolucije predlagane od odsekovih načelnikov.

popoldan ob 4. uri:

Velik javni ljudski shod z naslednjim dnevnim redom:

1. Tržaško šolstvo, slovenske srednje in visoke šole.
2. Kaj je in bodi Trst Slovenstvu?

V primernem času si bomo ogledovali Trst in bližnjo okolico. Korporativno si ogledamo:

1. Arzenal avstrijskega Lloyda.
2. Stabilimento technico.
3. Tvornice v Škednju.
4. Zoološko štacijo.

Iz načrta razvidite, da bo delo onih, kí bodo shod pazno zasledovali, precej naporno. Zato naj bi govorili vsi govorniki le po dobrem premisleku stvarno in jasno. Tako bo zagotovljeno, da bo shod ne samo zbiral dosedanje naše pridobitve, ampak jim tudi pridejal novih produktivnih idej.

Na shod vabimo vse svoje slovanske prijatelje, da nam pošljejo ako ni drugače, vsaj svoje delegate.

Slovenski srednješolci nam bodo prisrčno dobrodošli. Kar gradimo in zbiramo, vse velja povzdigi slovenskega dijaka, da bo vsaka naslednja generacija mogla stati višje, opiraje se na pridobitve prednikov, in bo prinesla v dedščino novih misli.

Narodno-radikalni akademiki naj premagajo gmotne ovire, in naj polnoštevilno nastopijo v Trstu. Da nam tudi drugi slovenski inteligenti, ki simpatično sledijo napredovanju slovenskega dijaštva, izkažejo čast s svojo prisotnostjo, je naša iskrena želja.

V Ljubljani, koncem malega srpana 1905.

Pripravljalni odbor.

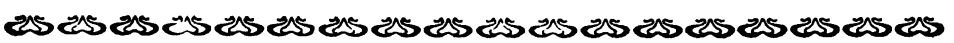

Digitized by Google

DR. LJUDEVIT PIVKO:

ABITURIJENTOM IN MLADIM FILOZOFOM.

Prihodnja jesen nam pripelje spet na vseučilišča kopo novih slovenskih filozofov, ki se posvetijo raznim učnim predmetom deloma iz ljubezni do njih, deloma pa samo slučajno in iz nevednosti. Gimnazijski programi nam že prorokujejo in obljubljajo, da se vrste filozofov znatno pomnožé.

Novi tovariši se odločajo za poklíc tako, kakor so si ga volili mnogi njihovi predniki. Kogar je namreč veselila v višjih razredih srednje šole recimo matematika, ta si že misli, da bi zgrešil pravo pot svojega življenja, če ne študira matematike, če ne postane filozof in pozneje profesor svojega najljubšega srednješolskega predmeta. Tako večkrat. — Kdor pa stoji po maturi neodločen na razpotju, tega bo potegnila po stari navadi najbrž filologija iz neprijetne zadrege.

V tej navadi ni bilo do sedaj nič posebno nevarnega. Mnogi so prišli tako do ljubega kruha in mnogi, ki sami ne vedó, kdaj in zakaj so si izbrali ravno učiteljski stan, so danes z njim popolnoma zadovoljni. Toda naslednikom bo že pela druga pesem. — Danes menda konstatiramo prvič v slovenskem javnem življenju, da imamo za gotove stanove že preveč naraščaja. Vesel pojav bi bil za narod, ako bi v vseh potrebnih stanovih imel primeroma toliko moči, kakor jih ima v filozofih. Ker pa vidimo in čutimo pomanjkanje ljudi v mnogih, skoro vseh drugih vrstah, zato nam ni žal samo nekaterih posameznih eksistenc, ki jim ne bo mogoče najti dela in kruha po filozofskih študijah, ampak narodni organizem se nam smili še bolj, ki izgublja krvavo potrebne elemente.

Kako smo prišli do tega neveselega stanja?

Največ je kriva brezbrižnost dijaštva samega, ki ni čutilo do sedaj nikdar potrebe sešteti svoje moči, — pogledati, ali je dobro sestavljeno po socijalnih potrebah. Naše dijaštvo še sploh ni imelo nikdar prave zavesti svojih moči. Posamezniki so hiteli vsak svojo pot brez ozira na pravo narodno potrebo. Dijaštvo v celoti ni čutilo naloge, da se mora samo deliti in razvrščati v zdravem razmerju. A vendar ni pretežko pri nas oceniti vsak posamezen element, ker nas ni preveliko in ker smo skoro vsi koncentrirani v treh velikih mestih.

Da se sestavijo naše sile v pravo zdravo razmerje, treba je najprej dobre statistike. V številkah se moramo videti, svoje tabele moramo kazati novodošlecem: »Glejte, tu smo slabi, tu smo močni.« Potem ne bo treba pregovarjati, razkladati, nagovarjati. Vsak vidi sam, vsak naj ve sam, kje ga je treba, kje bi njegove zmožnosti našle prosto pot v lastno in splošno korist.

Letos smo izdelali statistiko dijaštva, predpogoj zdrave organizacije. Začudili smo se ob rezultatu. Zasledili smo rano, dokazali smo jo. Do zdaj smo jo samo čutili. — In s tem se vračam k abiturijentem in mladim filozofom.

Digitized by Google

Zadnja (4.) številka »Omladine« konstatira 202 filozofa, med njimi nad 6/7 klas. filologov, matematikov, prirodoslovcev in zgodovinarjev. Škoda se nam zdi veliko mladih mož, ki so se večinoma z velikim trudom preborili na visoke šole, ki tukaj študirajo z velikanskim naporom, v pomanjkanju, z vnemo, toda vendar slepo, ker bodo po skušnjah stali pod solncem. Koliko zavodov pa imamo na slovenskem ozemlju, ki jim podajo dela in kruha? Računimo 12 do 15 zavodov. Na nekterih pa niti ne dobe Slovenci lahko mesta. Toda pomisliti je še več. Na teh zavodih so že povsod moči, ravno v imenovanih predmetih delujejo skoro povsod mlajši učitelji. Ako bi bila vsa mesta za klasično filologijo, matematiko, prirodoslovje in zgodovino prazna in bi se napolnila s samimi novimi močmi, vendar ne bi našli mesta vsi slovenski klasični filologi itd., ki zdaj še študirajo. — Ali menijo mogoče delovati na tujem? Ob sami misli na to se nam vidi škoda vseh teh elementov. Razun tega pa nimajo niti upanja, da pridejo na druge zavode. Naši ljudje so sposobni delovati večinoma le še na čisto nemških zavodih, tam pa imajo nemški kandidatje prednost. Nemci imajo svojih preveč. — Polom grozí. Niti četrtina sedanjih dijakov z dotičnimi predmeti ne dobi normalno zasluženega kruha. Drugod bodo se morali preživeti in kdo ve kako!

Že v preteklem letu smo dosegli, da je mnogo teh kandidatov (posebno mlajših) prestopilo na pravno in na medicinsko fakulteto*). Zguba enega ali dveh let še ni tako velika, kakor bi bila, če bi dotični dijaki po dovršenih študijah stradali, se razgubili, ali pa 10 do 15 let suplirali.

Da pojasnim razmere še bolj, podajam nekaj živih primerov. Vzemimo matematiko. Statistika govorí, da imamo 57 dijakov tega predmeta, med njimi jih ima 41 matematiko kot glavni predmet. Na slovenskem ozemlju je kakih 22 srednješolskih učiteljskih mest za matematiko. V doglednem času se izpraznijo največ tri mesta, vsa druga so zasedena z mlajšimi učitelji. Na ta tri mesta pa nima upanja niti jeden sedanjih dijakov. Čaka že namreč na nje sedem starejših kandidatov, dva izprašana suplenta, dva doktorja brez skušnje, jeden suplent brez skušnje, jeden kandidat brez skušnje in službe. In tu bo konkurence! Srečen bo, kdor dobi mesto. Vi mlajši pa boste gledali. Kam menite? Kaj bo vam ostalo? Upate na kako mizico pri bankah, računskih zavodih? Tam vas niti ne morejo rabiti. Morali bi služiti kot uradniki druge vrste. Ali ni potem škoda dolgih študij, denarja, slovenskega denarja?

Ideali v stran! Študirati matematiko, ker vam je predmet simpatičen, je nesmiselno v današnjih razmerah. Edino skupina z deskriptivo še ima nekako bodočnost.

Isto naj velja filologom, isto bodočim prirodoslovcem, isto bodočim in sedanjim zgodovinarjem.

Novim naj bo to v svarilo, drugim pa v premislek!

*) Ob tej priliki naj konstatiram značilne opazke, kako so se posmehovali gotovi dijaški krogi na Dunaju »Sloveniji«, ko se je slišalo, da je tu nekaj filozofov prestopilo na druge fakulte. Reklo se je, da Slovenijani prestopajo od filozofije, ker kot filozofi nimajo svobode in prilike »reševati narod«... Mogoče bodo zdaj dotični krogi sami izprevideli, da ni bilo umestno spremljati premišljene in težavne korake bivših filozofov s takimi surovimi opazkami.

Digitized by Google

Krivi informatorji so strašili včasih in svarili pred juridičnimi študijami. Pravi se: »Kaj pa bom kot jurist, saj jih je že toliko! Pa prva leta po študijah niso bogve kako slavna.«

Slovenskih juristov še nikdar ni bilo zadosti in jih še dolgo ne bo, Res je, da se mora vrsto let zadovoljevati jurist s skromnim stališčem, toda bodočnost ima, eksistenca ni in ne bo izgubljena.

Število medicincev pa je naravnost minimalno,*) Medicine se bojé fantje, ker menijo, da je predraga in ker zahteva še šest let po maturi. Bog pomagaj! Fakt je, da medicinsko leto samo ob sebi ni dražje kakor drugo. Prazen strah je to, informacije ste dobili od nevedneže v. Poznam medicincev mnogo, ki se rijejo z lastno energijo skozi leta. Pojdite si po informacije k medicincem samim, ki vas nikdar ne bodo odbijali od svojega predmeta. — In tistih dveh let se ni treba bati, ki jih mora medicinec žrtvovati več ko jurist ali filozof. Avspicije so slovenskim zdravnikom, ki so pridno študirali, zelo ugodne. Tudi tu naj govori primera. Nedavno je bil imenovan mlad doktor okrajnim zdravnikom, osem let po maturi, ki je v šest in pol letih dovršil študije in ugodil vojaški dolžnosti in ki ima nekaj nad leto prakse v bolnišnici. Kdaj ima jurist osem let po maturi tako stališče? Koliko filozofov je v taki dobi definitivno nastavljenih? Primerjajte z matematikom, ki ima skušnje in vse, toda osem let po maturi nobenega mesta.

Primanjkuje nam dalje montancev, veterinarcev, tehnikov itd. Statistična tabela slovenskega dijaštva (Omladina str. 56) kriči.

Upamo, da se bo že prihodnje leto začelo obračati razmerje posameznih predmetov na boljše.

Novi tovariši ne mislite samo idealno, ko si izbirate v predmetih višjih študij! Izbirajte si praktično, izvolite si predmet, ki vam ugaja in ki vam obljublja kruha; pazite, da ne ukradete narodu nevede svoje moči.

G. RATZENHOFER:

POMEN IN CILJI SOCIJOLOGIJE.

(Prevedel B. H.)

(KONEC).

Iz presojanja socijalnega razvoja se razvije cela vrsta glavnih problemov, izmed katerih je najvažnejši peti problem o medsebojnem razmerju med individualizmom (subjektivizmom) in socijalizmom (komunizmom). Včlovečenje je brez dvoma delo individualizacije, ki je odtrgala človeka iz stanja komunistične skupnosti. Osebnost je plemenita cvetka tega stremljenja; nje pretirano naglašanje pa privede do tega, da se smatra posameznik za središče sveta. Ali dovoljuje socijalni razvoj neomejeno individualizacijo? Ali pa je morda potrebno, ji postaviti o splošnem interesu

*) Gl. »Omladina« 4., str. 57.

Digitized by Google

nasproti socijalizaciio in kako moremo spraviti v soglasje individualizacijo in socijalizacijo t. j. blaginjo posameznika in blaginjo celote? — Brez globokega vpogleda v medsebojne človeške odnošaje se da spoznati, da je ta problem o tesni kavzalni zvezi z vprašanji o politični organizaciji družbe, s celim razvojem prava in s pozitivno etiko, t. j. z vsemi nravnimi normami, ki izhajajo iz interesne narave človeka.

S tem pa, da se oziramo na naravo človeka t. j. na njegova prirojena svojstva, se nam odpira pogled na šesti veliki problem, na plemenski problem, ki razpada v sledeča vprašanja:

Ali se more smatrati pokolenje človeka za enotno? Katere socijalne in etične posledice ima odgovor na to vprašanje?

Katero vrednost ima pojem rase za socijalni razvoj sploh in s posebnim ozirom na časovne in krajevne okoliščine?

Kako se razločujejo po vrednosti čistokrvne rase, kako trajne oblike mešanih ras, ki so se razvile po sovplemenjevanju (Inzucht) in kako mešane rase z nestalnimi svojstvi?

Kaj sledi za socijalni razvoj iz dejstva, da so rase različne in da so prirojena svojstva — kot produkt biološkega razvoja, zgodovine, bivališča, okolice in vladajočih idej — tudi različna?

Ta plemenski problem, o katerem se vrši danes v Evropi živahen boj, se skuša zaman rešiti z enostranskega stališča etnologije ali antropologije ali geografije ali biologije; ker rasa ni le rezultat biološkega razvoja ali geografskih pogojev ali antropološkega opazovanja, se da nje socijalni pomen spoznati le na podlagi vseh onih faktorjev, s katerimi se pečajo vse specijalne znanosti, iz katerih črpa sociologija svoj sestav. Ta plemenski problem je dalekosežne važnosti za politiško nalogo države. Socijologija more smatrati idejo o združitvi in spojitvi sosednih ras le za ideal. Že samo primerjanje tisočletne razvojne dobe posameznih ras s kratkimi dobami, ki pridejo v poštev za socijalne reforme, nam jasno dokaže absurdnost vere v zdravo harmonizacijo vseh plemenskih posebnostij.

S tem plemenskim problemom je v zvezi problem o ljudski higijeni, ki je pravzaprav le vprašanje o odstranitvi slabih prirojenih svojstev. Boj zoper dedne bolezni in nagnjenje k njim, zoper sifilis, gonorejo, epilepsijo, alkoholizem, nevrastenijo i. dr., je izmed najbolj perečih vprašanj ljudskega življenja v Evropi, to je boj, ki se ozira manj na morfološko in fizijološko kot na gospodarsko in etično stran plemenskega razvoja. Ne moremo več prezreti dejstva, da je tehten vzrok bede mas podedovana vsprejemljivost — za bolezni. Pravnofilozofska naziranja o razmerju med človeškimi prirojenimi svojstvi in nravnimi ter socijalnimi normami potrebujejo korenite revizije. Spoznanje, da je človeško ravnanje le posledica več ali manj zdravih prirojenih lastnostij, se ne da spraviti v soglasje s sedanjim kazenskim pravom, na drugi strani pa je vsled vedno naglejše rasti števila ljudij in prenapolnitve stanovališč, vsled rastoče komplikacije vseh pravnih razmer krepka obramba družbe pred izgredi socijalnih bolnikov vedno nujnejša.

Digitized by Google

Sploh pa razvijejo ta preiskavanja problem, v katerem razmerju naj delujeta v civilizaciji politična principa; prostost in sila in politična sistema: centralizacija in avtonomija. Kar se je doslej v tem oziru dognalo, je komaj več vredno kot navadno politično blebetanje. Vedno bolj upravičeni so dvomi o vrednosti političnih principov XVIII. in XIX. stoletja. Socijalni razvoj stremi vedno bolj po organizujočem redu, ako se hoče doseči, da živi večina ljudij v zadovoljivih razmerah. Jasno je, da podaja individualizujoča prostost sedanjosti le malenkostni manjšini moč, a tudi tej ne zadovoljnosti. Ta problem se peča tedaj tudi s kapitalizmom in s pravico dela (ne s »pravico do dela", ker socijologija zavrača ta pojem.)

V najtesnejši zvezi s plemenskim vprašanjem je problem vojne in miru. Vedno očividnejša je kratkovidnost onih entuzijastov, katerim se zdi možnost »večnega miru« zato verjetna, ker vidijo v vojni le samovoljne muhe mogotcev tega sveta, dasi so vojne brez dvoma posledice socijalnega razvoja t. j. razmnožitve ljudij v nesoglasju z življenskimi pogoji in posledice nasprotstva posameznih plemen. Globlji vpogled v bistvo politike nam kaže, da se da to vprašanje reševati mnogo uspešneje za družbo, ako se ne obsoja vojna že kar a priori, ampak če se odstranijo nje vzroki.

Rešitev ravnokar omenjenih problemov pa je možna le, ako se povzdigne politika iz današnje sfere diletantizma, diplomatičnega spletkarstva in osebnih interesov do znanstvene discipline na podlagi socijološkega spoznanja. Tako ne sme dalje ostati, da bi znanost kar ignorirala to najznamenitejše človeško delovanje, ki uravnava vso srečo in nesrečo družbe. Nauk o politiki kot dinamiki socijalnih sil nam podaja praktično vrednost socijologije. Le po politiki, ki se ozira na temelje socijalnega razvoja in pozna potrebe družbe, se da doseči civilizacija, t. j. ono družabno stanje, kjer odločuje splošna blaginja.

Za biološkim in političnim problemom je najvažnejši pozitivno etični problem: V koliko je odvisno procvitanje ras, narodov, držav in družb od njih nravnosti? — Vemo, da ne pripisuje današnje antropološko naziranje socijalnemu razvoju nravnosti nobene važnosti za usodo narodov, ker je vsled pomanjkanja temeljitega socijološkega znanja neznano, da je »dobro« in »zlo« v najtesnejši zvezi s procvitanjem vrste.

Odgovor na to vprašanje vstvari problem o nravni vzgoji ljudij, ki zopet razpada v probleme o šoli, o družini, o medsebojnem in družabnem razmerju moškega in ženskega spola. Naj le opozorim kot primer, da vlada glede vprašanja o ženskih pravicah danes naziranje, ki je bo moralo smatrati socijološko misleče stoletje za najnerazumljivejšo blodnjo.

Ob kratkem bi še omenil, da je pri reševanju teh problemov neobhodno potrebno rešiti tudi problem religije, z ozirom na filozofsko istinitost verske potrebe ljudij, na etično in idealno vrednost religije sploh in posameznih konfesij posebej.

Kot poslednji se pojavlja v vrsti glavnih problemov državni problem, t. j. vprašanje o politični delitvi človeštva in njegovih bivališč. S tem problemom

Digitized by Google

se reši tudi vprašanje o socijološki državni ideji; v smislu te ideje ima država kot organizacija moči nalogo izvršiti praktično vse znanstvene sinteze socijologije. K tem sintezam spada tudi nauk o razmerju države in nje prebivalcev do družbe in vseh ljudij, ker se ti poslužujejo države, da se bore za svoje porajajoče se interese.

Če tukaj končam naštevanje socijoloških problemov, pričakujem ugovora, da niti omenjen ni bil takozvani socijalni problem, ki je šele napravil našo dobo sploh sprejemljivo za socijologijo. In v resnici se mi socijalno ali delavsko vprašanje, ki se dostikrat napačno imenuje »socijalistično«, vprašanje o zadovoljitvi brezposestnih in brezuplivnih, nikakor ne zdi specijalen problem socijologije, ker se v specijalnosti ne da rešiti, kakor menijo »socijalisti«, socijalni demokrati in socijalni politiki. Odgovor na ta problem je rezultat rešitve vseh ostalih problemov, kajti resnična blaginja enega družbenega razreda more seveda temeljiti le na splošni blaginji, in enostranski razredni boj delavcev je v najočividnejšem nasprotju s socijološkim naziranjem.

Kakor vidimo, postavlja socijologija principe za vse socijalne zadeve, principijelna rešitev vseh socijalnih problemov je nje smoter; ona ga more doseči, ker proučava vse probleme z ozirom na notranjo zvezo vsega, kar obstoja. Socijologija je zastavila pot pretirani, brez sebične smotrenosti delujoči specifikaciji in borniranosti takozvanega »strokovnjaštva«. Socijologija stremi za tem, da podvrže velikanske uspehe posameznih realnih znanostij splošni blaginji. Problemi socijologije so tudi problemi civilizacije.

Omenjeni temeljni, svetovni in glavni problemi obsegajo bistveno vsebino socijologije kot znanosti. Ti problemi se množe v isti meri, kakor opozarjajo pomožne znanosti socijologa na rešitev novih problemov. Če je svet res rezultat notranje zakonitosti, potem se mora tudi socijalni razvoj znanstveno proučevati s pomočjo znanosti, katera pribori tej zakonitosti veljavo s tem, da se ozira na specijalne vede. Kakor so si naravoslovske vede priborile zmago še-le v boju s predsodki srednjega veka, tako se mora tudi socijologija in nje filozofski temelj, pozitivni monizem, šele preboriti skozi predsodke napačne znanstvenosti in preživelih interesov.

V. M. ZALAR:

DVAJSET LET NARODNEGA DELA.

Ravnokar je slavila »Národní jednota severočeská« jubilej: dokončala je dvajseto leto svojega delovanja. Povspela se je v tej dobi iz skromnih začetkov v mogočno in znamenito organizacijo, brez katere si danes češkega severa niti misliti ne moremo. Da bi se »Jednota« radovala nad tem jubilejem kot takim, zato pač po mojih mislih nima pravega vzroka; saj je ravno ta dvajsetletni jubilej najzgovornejša obtožba prečudnih razmer,

Digitized by Google

v katerih živimo danes v tej državi. In ozadje tega jubileja? Ali ne pomeni ta jubilej dvajset let težkega dela, trdega boja, krutega preganjanja? Toda če pogledamo na sadove tega dela, vzradostiti se nam mora srce. — Ko je bil izšel v čeških novinah 19. svečana 1885. leta navdušen oklic, podpisan od dr. Riegra in dr. Trojana — pozneje prvega predsednika društvenega—, ki je pozival k ustanovitvi »Narodne jednote severočeške«, ni pač nikdo slutil, kako važno delo se začenja. Novo društvo se je ustanovilo 22. svečana istega leta.

Bilo bi mi naravnost nemogoče jasno načrtati razvoj »Severočeške jednote« od te dobe pa do letošnjega leta. Naj govoré rajše številke. Podajam tu statističen pregled za 1., 5., 10., 15. in 20. leto:

V letu		I. 1885—86		V. 1889—90		X. 1894 - 95		XV. 1899—1900		XX. 1904—05	
		K	h	K	h	K	h	K	h	K	h
Dohodki		12485	92	10826	04	15414	38	69631	53	86865	92
Izdatki		7989	42	10778	22	17942	46	60325	74	79493	89
Od tega na	šolstvo .	—	—	1585	14	2833	72	8225	14	14580	76
	predavanja	—	—	1005	12	1922	82	1494	45	1057	54
	knjižnice .	873	72	995	94	2574	08	1454	10	5202	37
	časopisje .	—	—	1813	74	122	—	4259	59	6749	38
Premoženje		—	—	6104	—	4608	06	87791	52	155423	56
Knjižnice	koliko	12		16		40		38		105	
	štev. knjig	1095		982		3788		3727		9616	
Podružnice		119		204		287		559		702	
Predavanja		41		161		203		605		828	

Za vseh dvajset let je prejela blagajna »Narodne jednote severočeške« skupno 863.631·51 K, izdala pa skupno 771.359·28 K; od tega pripada na šolstvo 65.092·02 K, na knjižnice 49.284·24 K, na predavanja 28.173·47 K, na časopisje 50.091·05 K. Knjižnic se je ustanovilo 762 z 71.259 knjigami, predavanj je bilo 7069.

Iz teh suhih številk si je pač mogoče napraviti približno pojem o velikanskem delu »Severočeške jednote« za teh 20 let. Tam, kjer pred dvajsetimi let Čehi niso imeli ničesar, niti narodne zavednosti, tam se nam danes odpira čisto drugačen pogled: tam je cela vrsta čilih podružnic, manjšine so organizirane, imajo svoje šole, svoje knjižnice, svoje časopise, svoja strokovna društva, svoje dome itd., danes se Čeh tam udeležuje volilnega boja, javnega življenja; važne občine, ki so pred 20. leti še bile v skrajni nevarnosti, so danes češkemu narodu trajno pridobljene, druge pa, ki so pred kratkim časom bile še nemške, imajo danes že češka zastopstva. Za vseh dvajset let so Čehi izgubili eno edino občino na češkem severu.

Digitized by Google

»Severočeški jednoti« se toraj pač ni treba sramovati uspehov svojega dela. In prihodnjost? Ali se ne bo morda cela ta trdnjava »Severočeške jednote« razvalila? Dvajsetletno delo nam da najboljši odgovor na to vprašanje. Jeklena češka vztrajnost pa bodi svetel vzgled nam, ki smo ravno v tej stvari tako daleč zadaj.

A. RIBNIKAR:

O POTREBI NARODNIH KNJIŽNIC NA SLOVENSKEM.

KONEC*).

Iz povedanega smo lahko uvideli, da imamo Slovenci sploh premalo primerne ljudske literature. To tudi največkrat navajajo nasprotniki snovanja ljudskih knjižnic. Kažejo na Nemce, ki imajo največjo literaturo na svetu, kažejo na Francoze, Angleže in druge, češ, da se naša literatura napram drugim kar izgubi in da še dolgo, dolgo nismo zreli za snovanje knjižnic. Tudi ne bi menda ljudstvo veliko pridobilo iz slovenskih knjig. Veliko bolj kot taki pomisleki, zdi se mi upoštevanja vredno, da je naša mala kvantiteta knjig premalo razširjena med nami. Primanjkuje nam primernih zavodov, ki bi jo popularizirali. In to je najbolj važno, da znamo izrabiti dane nam, če tudi najmanjše in najslabše sile. Zato pa tudi smelo trdimo: ako bi Slovenci ves ta kapital, ki leži v tisočih naših knjigah neplodno zakopan, pridobili za slovensko ljudstvo, imeli bi z njim takoj veliko uspeha. Še veliko večjega pomena pa bi bilo to za bodočnost, kajti dobro razširjena obstoječa literatura bi dvignila izobrazno stanje tako, da bi se že samo za knjižnice izplačalo pogosteje izdajati boljše knjige. Tudi Čehi pred 50 leti niso imeli najboljše literature. Knjižničar »Severo-češke Jednote« me je še izrecno opozoril na velikansko spremembo, katero so izvršile tekom pol stoletja ljudske knjižnice v tem oziru, da so izčistile, zboljšale in pomnožile češko literaturo. Sicer pa tudi mi sodimo, da potrebujejo naše knjige, časopisje, čitalnice in knjižnice nujne remedure.

Višja kulturnejša organizacija mora stopiti na mesto hirajočih društev in odpraviti nezdrave politične izrodke, četudi isti nastopajo pod krinko kulture. Organizacija izobraževalnih društev v zvezi s politično postane tudi za Slovence, ko bolj dozorimo, nesmisel. Staročehi so kot politični vodje ustanovili take kulturne zavode, kot je »Školska Matice«, — danes korakajo češke narodne jednote, kjer delujejo mladi ljudje, daleč od političnega kolovoza. Slovenski narod šteje že precejšnje število inteligence, a ker je slovenski sin postal po večini odvisen uradnik, je treba, da poišče sebi primernih organizacijskih tal, da se prime nove, njemu dopustne organizacijske forme. Politika ni zanj, a kulturno delo je vsakomur možno. Da bi naši

*) Glej 10. številko I., in 2. II. letnika.

Digitized by Google

inteligenti po deželi in po mestih vsaj malenkostno majhen del svojega časa žrtvovali za kulturno delo, koliko krasnih zdravniških, pravnih in občezanimivih, nepolitičnih predavanj bi se vršilo vsaki dan po Slovenskem, koliko prepotrebnih tečajev za analfabete, za slabe bralce, računarje itd. bi pospeševalo občenarodni razvoj! Knjige ne bi ležale zaprašene po kotih, časopisje ne bi ostajalo nerazširjeno in nebrano. Čitalnice bi se z lahkoto modernizirale.

Prosveta! je moderni bojni klic vseh naprednjakov, in ne bo dolgo tega, ko bo povsod obveljalo načelo, da je najproduktivnejši izdatek oni za zobrazbena sredstva. Ne motimo se, ako trdimo, da je baš ljudskim knjižnicam odmenjena posebna uloga v kulturnem razvoju 20tega stoletja. S knjižnicami se že pripravlja drugod ljudstvo za kaj večjega, ljudske knjižnice se izkazujejo drugod kot najboljše dopolnilo ljudske šole. Tudi naše ljudstvo hrepeni po čitanju in videl sem že opetovano kmetice, ki so pasle krave s knjigo v roki. Prve ljudske knjižnice se prav izborno obnesejo in le brez odlašanja se nam je oprijeti tega priznanega izobrazbenega sredstva pa je uspeh zagotovljen.

LISTEK.

Za shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu daje vse informacije »Odbor za narodno-radikalni shod, Ljubljana, »Prosveta« Narodni dom.

Češki akademiki na shodu narodno-radikalnega dijaštva v Trstu. Češko dijaštvo se močno zanima za tržaški shod. »Svaz československého studenstva« se ga udeleži s celim svojim odborom. Ker bomo v Trstu razpravljali tudi o razmerju Slovencev do Čehov, osobito našega dijaštva v Pragi do češkega občinstva sploh, posebno do dijaštva, ne bo poset čeških akademikov zanje le zanimiv izlet in manifestacija ob Adriji, ampak se bo razvil v prisrčen odkrit razgovor, ki bo v korist obema deležnikoma, osobito seveda slovenskemu dijaštvu.

Srbsko dijaštvo in naš shod. Srbski dijaški listi razpravljajo o tržaškem shodu in vabijo Srbe, da se ga udeleže. »Omladinski Glasnik« piše: »Ko god od Srba djaka može, dobro bi bilo, da prisustvuje ovome zboru vrjedne i razumne slovenačke omladine. Želimo sretan rad u uspjeh!«

Prenočišča za udeležnike našega shoda bodo oskrbeli gostoljubni tržaški Slovenci. Vsakdo more torej za trdno računati, da mu odpade precej tehtna skrb za stanovanje. Priglasi za stanovanja naj se dopošiljajo kar možno zgodaj in za gotovo do 15. na ljubljanski odbor, od tega časa pa na tržaški odbor, čegar adresa se objavi v »Edinosti« in »Domovini«.

Dijaki učitelji. Slušatelji tehnike v Berolinu prirejajo že več let poučne tečaje za delavce. Zadnjo zimo so jih začeli posnemati vseučiliščniki. Leti

Digitized by Google

trdijo, da je dijaštvo poklicano sodelovati pri socijalnih nalogah sedanjosti po svojih najboljših močeh. Najboljše porabijo svoje sile, ako poučujejo delavce. Tak pouk je potreben, ker zahtevajo od dne do dne večjo izobrazbo. Sicer pa nimajo delavci prilike niti si pridobiti elementarnega znanja, ki je podlaga za višjo izobrazbo. Tudi najmanjša izobrazba je za delavčev poklic in socijalno sploh velike praktične vrednosti. Učili so v desetih tečajih 348 delavcev. Edina predmeta sta bila nemščina in računstvo. Poučevali so bolj in manj izobražene v dveh oddelkih. Vseh učencev se je priglasilo 561, med njimi 12 žensk. Koncem tečaja jih je bilo še 222, drugi so iz raznih vzrokov odpadli. Največ slušateljev je bilo starih 25 do 40 let. Med počitnicami predavajo dijaki o splošno zanimivih predmetih. Tudi prirejajo izlete v muzeje in v gledališča, kjer imajo veliko prilike se spoznati z delavci natančneje. V letnem tečaju poučujejo v štirih oddelkih nemščino in v treh računstvo: Uvedli so namreč tečaj za popolnoma nevešče in inozemce, tudi so vrinili en tečaj med prvotna dva. Poseben tečaj je tudi o Schillerju. Troški znašajo dosedaj okroglo 408 mark.

Počitniško delo. Piše se nam: Že zdavnaj smo sprevideli, da je jako težko predavati, videli smo, da so predavatelji imeli najboljšo voljo, a ne zadostno zmožnosti, premagati težave predavateljstva. Ljudstvo je odšlo nezadovoljno. Vidimo tudi »Prosveto«, ki se ne spusti do predavanja, dokler ni uspeh absolutno zajamčen. Zato treba dijakom nasvetovati lažjih sredstev, kako bi se mogli izkazati v prid izobrazbi: v mislih imam glasno čitanje v krogu priprostih ljudi. To priporočam osobito srednješolskim dijakom. Ljudje se težko pripravijo do čitanja, že zato, ker čitajo počasi in jim samo razbiranje črk stane truda toliko, da zanimivost vsebine ne more delovati. Izgube veselje na knjigi, preden se za vsebino interesujejo. Glas o lepoti knjig v najširšo maso morda zanese glasno čitanje, ki ga posluša vsa okolica. Gotove ure so tudi na kmetih proste. Seveda treba čitati razločno in živahno. Morda se vmes tudi kaj razloži. Korist, ki jo ima tudi recitant sam, je neprecenljiva, ker si izvežba organ in jezik. *X.*

Živinozdravniška visoka šola na Dunaju se je končno vendarle reformirala. Mesto »inštituta«, kateremu je bila dozdaj priklopljena visoka šola, je odredilo vojaško ministerstvo vojaško akademijo za veterinarce. Tamkaj naj se mesto dosedanjih podkovačev izobrazujejo za vojaške živinozdravnike abiturijenti realk ali gimnazij. V internatu bodo gojenci z vsem preskrbljeni. Brezplačna bo uniforma, stanovanje in hrana, a tudi instrumenti, knjige in vsa druga učna sredstva bodo zastonj. Tudi ne bodo plačevali nikake kolegnine in nobenih taks. Študij bo trajal osem semestrov, deveti semester pa bodo lahko začeli polagati rigoroze. Prošnje za vsprejem treba vložiti do 20. avgusta t. l. Bolj kot vojaški internat nas veseli reforma kot taka. Ž njo je odpravljena velika krivica, ki se je dosedaj godila civilnim slušateljem-abiturijentom s tem, da so se na istem zavodu šolali kandidatje za vojaške živinozdravnike, dasi so bili isti navadni kovači, brez vsake večje predizobrazbe. S to reformo zadobi živinozdravniški stan neizmerno veliko za svojo bodočnost. S tem, da se uvedejo v armadi veterinarski akademiki, se uvedejo tudi

Digitized by Google

štabna mesta zanje. To bo ugodno uplivalo na status civilnih živinozdravnikov. Dejstvo, da se začenši z letošnjim šolskim letom zahteva od vseh slušateljev (od civilnih se zahteva že od 1898. l.) matura, pa je še večjega moralnega pomena za živinozdravniški stan. Slušatelji avstrijskih živinozdravniških visokih šol so namreč lahko prepričani — in to se zatrjuje od merodajnih faktorjev, — da dobe z veterinarsko akademijo tudi doktorat medicinae veterinae, ki bo gotovo uničil vse predsodke, ki jih ima še morda danes kdo do živinozdravništva. Slovenske abiturijente opozarjamo na živinozdravniški študij. Informacije daje uredništvo »Omladine«.

Legitimacijski listek. Akad. društvo »Sava« na Dunaju je založilo v prid »Družbi sv. C. in Metoda« legitimacijski listek. Društva naj ga vsprejmo kot člansko legitimacijo, event. naj ga vporabijo kot vstopnico za društvene priredbe. Nas more le veseliti, če govori o »Družbi sv. C. in M.« s toplimi besedami liberalno dijaštvo v času, ko je liberalna stranka vrgla vodstvu, ko se je nahajalo v težavnem položaju, marsikako poleno. Pozivljamo somišljenike, da se poleg širjenja narodnega kolka po društvih poprimejo, ako je to sploh mogoče, tudi legitimacijskega listka. Bojimo se pa, da je akad. društvo »Sava« sicer imelo dobro voljo, se izkazati kot početnico nove ideje v prid »Družbi«, da pa ne bo moglo uspeti proti nepremagljivim oviram, ki odrekajo novemu podjetju realna tla. *v.*

Slovensko srednješolsko dijaštvo že danes opozarjamo, da naj kupuje vse šolske potrebščine za prihodnje šolsko leto edinole pri slovenskih trgovcih. Sramota bi bila, ako bi slovenski dijak ne delal po geslu: »Svoji k svojim« in s tem dajal najlepši vzgled ostalim Slovencem. Na počitnicah ima vsakdo ugodno priliko, da pouči svojce o tem, kje dobe v mestu pri Slovencu dobro blago.

Čiščenje v gimnaziji. Pridržujemo si podrobnejši upogled v izvestja srednjih šol po Slovenskem. Danes bi radi opozorili javnost le na jedno napako sedanjega sistema. Obstaja neka drakonska naredba glede oproščenja šolnine za prvošolce: ako nima pri prvi konferenci samih dobrih redov nad »zadostnim«, mora plačati celo šolnino, ob jednem velja to kot »nasvet«, naj dečko zapusti zavod, češ da ni zanj sposoben. To je v naših krajih ostra represalija proti naraščaju. Ni ga šolnika, ki bi samo s približno gotovostjo v $1^1/_2$ mesecu spoznal pri vsakem učencu, ali je sposoben za gimnazijo ali ne. Vrhu tega pride ona zavest in čut odgovornosti nad učence še le v večji starosti. Na I. državno gimnazijo v Ljubljani so vsprejeli letos v prvi razred 168 dijakov, koncem leta jih izkazujejo le še 130, na II. državni gimnaziji pa od 144 vsprejetih le še 110. In če še pridenemo, da je od teh 110 izbrancev dobilo prvi red le — 69 dijakov, torej komaj 47·9 % vsprejetih, potem ni čudno, da so se ljudje začeli bati te gimnazije. O tem si bomo še drugi pot dovolili besedo: Evropski škandal je, da je bilo v enem oddelku 71, v drugem oddelku celo 73 prvošolcev. Obstaja še iz časov, ko higijena in pedagogika nista bili na tako visoki stopnji, naredba, da ne sme imeti razred več kot 50 učencev. To naredbo vlada prezira, gorenjo o šolnini pa prakticira jako dosledno. Kje more

Digitized by Google

v razredu 73 učencev vladati red in disciplina? Kako bo profesor sodil, ali so učenci sposobni za študije? Menda se samo zaradi tesnih prostorov tako grozno »čisti«. To je potem pač pregreha na slovenski mladini. Pomislimo: po dolgem boju se je odločil kmet poslati sina v Ljubljano, z visokimi nadami zapusti mali dika vasi domačijo, a čez poldrugi mesec ga že priženo blamiranega nazaj, češ za takega, o katerem pravijo gospodje, naj raje še pase doma, ni plačati šolnine. In vendar ga niso niti mogli res presoditi! *v.*

Razmere na mariborski gimnaziji pred štiridesetimi leti in — sedaj. Zanimivo je primerjati poročilo mariborske gimnazije za leto 1865. s sedanjim; nekaj podatkov, ki smo jih povzeli iz „Novic“ 1865., priobčimo tukaj.

Leta 1865. je bilo na mariborski gimnaziji 342 učencev, od teh 208 Slovencev (61%), 111 Nemcev, 21 Slov.-Nemcev (nemčurjev, katerih tudi sedaj ne manjka, a se prištevajo Nemcem in 2 Italijana; letos pa je bilo dijakov 502, in sicer 342 Slovencev (68%) in 150 Nemcev. Slovenščino kot prost predmet je obiskovalo l. 1865. 83 (75%) Nemcev, letos pa le 32 (20%). Značilno je tudi, da se je pred štiridesetimi leti poučevala v Mariboru poleg laščine (sedaj francoščine) tudi češčina, katere se je učilo 41 učencev; sedaj pa bi bila le misel na pouk češčine ali celo ruščine v očeh naših šolskih oblasti neodpusten greh! *V.*

Dijaška knjižnica na novomeški gimnaziji. Iz letnega poročila posnemamo, da se je pomnožila dijaška knjižnica te gimnazije v preteklem letu za ta slovenska dela: *a)* Po nakupu. Vrtec, 34. l. — Angeljček, 12. l. — Zvonček 6. l. — Dom in Svet 17. l., 2 izvoda. — Dela „Družbe sv. Mohorja“ — Kersnik, Spisi IV., 1|2. — Vrhovnik, Sv. Ahacij. *b)* Po darilih. Anton Bonaventura, Ali Boga Stvarnika res ni treba. — Katoliški Obzornik, 9. leto. — Letopis Slov. Matice, 1885. — Kosi, Zabavna knjižica, 10. zv. — Stritar, Zimski večeri. — Tuin-hin. Najdenček. — F. L., Ribičev sin. — Šmid, Nedolžnost preganjana in poveličana. — Šmid, Timotej in Filemon. — Doma in na tujem — Angeljček, 12. l.

Komentara menda ni treba. Opomnimo le, — da bi se kdo ne motil da ni to kaka ljudskošolska, ampak knjižnica c. kr. velike gimnazije v Novem mestu in da ni ravnatelj te gimnazije kak P. frančiškan, ampak slovenski pisatelj, dr. Fr. Detela, knjižničar pa gimn. učitelj Ivan Maselj.

„Prosveta“ raznim dopisnikom. Za sedaj je še popolnoma nemogoče, da bi »Prosveta« razširila svoj delokrog čez Kranjsko, ker ima itak prémalo moči za intenzivno lokalno delo. Tudi iz financijelnega ozira ne bi mogla »Prosveta« ugoditi željam, ki so se nam izrazile izven Kranjske od več stranij. Velecenjeni prosilci naj nam torej blagovolijo oprostiti, da nismo mogli začasno ustreči njih prošnjam. Tudi so pravila »Prosvete« samo za Kranjsko.

„Slovenska dijaška zveza“ — podel poskus mistificirati javnost. Proti koncu preteklega meseca je začel »Slovenec« delati reklamo za neko novo društvo, takozvano »Slovensko dijaško zvezo«. Začudeni smo vpraševali, kedaj so se slovenski dijaki ujedinili tako daleč, da se vsa slovenska dijaška

Digitized by Google

društva, oziroma dijaki vseh dijaških struj združijo v »Zvezo«. Zastonj smo čakali, da se naznani od snovateljev čas ustanovitve. Pač so proglasili v »Slovencu« ustanovni shod za soboto, dne 29. julija. Ure niso navedli. Spet so enkrat **gg. klerikalni akademiki vedoma lagali.** Glasom istega lista se je namreč vršil shod v vsej tišini že dan popreje. Bali so se, da ostalo dijaštvo ne razkrije nepoštenega početja snovateljev, da bi dokazalo, da se je hinavsko polastila najmanjša dijaška frakcija vseslovenskega imena! Kakor tihotapci so zborovali, ukradli so si ime, ki bi šlo le združitvi vseh ali vsaj pretežne večine dijakov. Vedeli so, da nimamo še zakonov, ki bi kaznovali zlorabo firm in nas varovali nepoštene konkurence. Kakor kak židovski kramar, ki z nepošteno reklamo in bombastično-zlaganimi naslovi zapeljuje občinstvo, tako so si tudi klerikalci dovolili taktiko, ki je tudi mi, ki bi radi omilili obliko vednega medslovenskega boja, ne moremo zaznamenovati drugače kot: brezprimerna podlost. Za take čine ni dovolj ostrih izrazov. Že v svojem imenu nosi to društvo laž. Somišljenike in sploh vse slovenske dijake, ki so poštene volje, pozivljamo, da ravnajo z »Dijaško Lažizvezo«, kakor zasluži moralna kvaliteta snovateljev. *v.*

„Prosveta“ — Prešernu. 15. in 16. malega srpana sta se vršili »Prosvetini« predavanji o Prešernu. Predavaj je filozof Pavel Grošelj. Kot dobremu poznavalcu Prešerna mu ne bi bilo težko predavati z različnih stališč. A zamislil je predavanje, ki je bilo ravno za dobre poznavalce Prešerna pravi užitek. To ni bil življenjepis v navadnem smislu: biografska data so bila le mala opora zgradbi pravega življenjepisa pesnika Prešerna. Prešernov značaj je slikal kot značaj onega trdega, visokega Gorenjca, ki ne ukloni svojega tilnika, kakor hrast, dokler ga ne trešči ob tla nepremagljivi zimski vihar, da samo še za malo časa ozeleni. Pokazal je, kako je tedanje nazadnjaštvo z duhovščino na čelu ubilo Prešerna najbolj s tistimi neprestanimi malenkostnimi ovirami, ki najlažje pobijejo velike može. V milieuju tedanje dobe je risal predavatelj Prešerna kot Slovana in naprednjaka. Pesniškemu životopisu je pridal na kratko njegov pomen v slovenski literaturi. Kakor gourmand je izbral najlepše bisere Prešernovih poezij in jih citiral, krasne skioptiške slike so ob jednem kazale najlepše trenotke iz njih. Bil je zares lep dar »Prosvete« Prešernu. — Zato pa ni bila lahka naloga onih, ki so prišli iskat opore za v naprej prisojeno grajo k predavanju. Bilo je treba poslati »Slovencu« ne le najspretnejšega, ampak tudi resnično zakrknjenega človeka, da je bil v stanu napisati o predavanju — pamflet. Marsikaj že »bivšega« — danes pa največjega filozofa, politika, žurnalista in seveda — to je danes vsak teolog! — naravoslovca (!) Terseglava smo smatrali še vedno za bolj poštenega, kot se je izkazal s tem, da je spisal zakoten pamflet. Dobro, če vsprejema tudi mlada generacija klerikalizma na Slovenskem ta sredstva, vedeli se bomo po tem ravnati! Ko je dobil zaslužen odgovor (lagal je med drugimi lažmi tudi, da je »Prosveta« najela klakerje, kako nizkotno!), se je brž umaknil na polje čisto stranskega vprašanja — o janzenizmu. Tega v

Digitized by Google

Prešernovi dobi razširjenega termina za klerikalizem, se je bil Grošelj mimogrede dotaknil, češ da je bil janzenizem za ono dobo, v kateri je nastal in kakoršen je bil, ko je bil še čist in nepokvarjen, v cerkvi napredna struja. In naj se brani Terseglav s še tako bombastičnimi citati, tudi na tem polju, kamor je ubežal, je pogorel. »Slovenčevi« pristaši bodo seveda verjeli vse, kar jim bo natvezil. — Naloga Slovenčevega reporterja je bila, če v svoji enostranski zagrizenosti že ni hotel opisovati vrlin predavanja, ovreči druge glavne obtožnice, ki so se na predavanju čule proti klerikalizmu, ker je preganjal Prešerna, in če je poročevalec tako spreten — pri njem je vse mogoče — dokazovati, da je bil Prešeren pobožnjak, da ga je reševal klerikalizem, da mu je bil n. pr. kanonik Pavšek iskren pomočnik itd. Hic Rhodus! Zato se je šlo, ne za janzenizem. Malokatera biografija dobrih slovenskih pesnikov se bo dala pisati, da ne bo omeniti klerikalizma, ki jih je ubijal. In kedar se bo v »Prosveti« predavalo o Gregorčiču, pride v skioptik Mahničeva slika in ne bo mogoče Terseglavu zatajiti »Slovenčevih« člankov, v katerih so nečuveno sumničili Gregorčiča. Tudi nasprotniki resnice so slavni, za tako slavo Herostrata se bori zoper vse lepo in resnično — Terseglav. *v.*

Zborovanja strokovnih zvez. Pretečeni mesec se je vršila v Ljubljani cela vrsta strokovnih zborovanj. Bil je občni zbor »Zveze slovenskih odvetnikov«, »Zveze slovenskih pevskih društev«, »Zveze za promet s tujci«, »Kmetijske družbe«, »Gospodarske in zadružne zveze«. Za vesel pojav moramo smatrati dejstvo, da je začelo izhajati iz slovenske centrale toliko najraznovrstnejšega impulzivnega dela in tem večje vrednosti je, da se na tihem, izven političnih homatij, organizujejo mlade sile po principu deljenja dela. Smisel za skupne nastope v skupnih stvareh raste, ta pa je tem večji, čim bolj je korporacija izven političnih strank, edinole strokovnemu združevanju namenjena opora. Slovenski liberalci so že od nekdaj na edinole pravem stališču — če so ga zavzeli iz komoditete, ker se jim ni zljubilo se organizirati, ne vemo — da naj je gospodarsko delo nadstrankarsko, klerikalci pa so že od nekdaj ravno nasprotnega mnenja. Čas jih sicer danes sili, da i oni upoštevajo pravi princip, vendar še ne morejo zatajiti svoje vladeželjne nravi. V manjšini so ponižni kot ovce, kjer pa imajo količkaj upanja, da bodo jahali, razobešajo brezobzirno svojo najširšo strankarsko zastavo. Značilno je sicer zanje, da so oni absolutni vladarji samo tam, kjer gospoduje materijelna odvisnost, klečeplastvo in nevednost. Ravno to pa nam utrjuje vero na boljšo bodočnost; kajti tudi pri nas bo brezdvomno z večjo izobrazbo prišlo boljše spoznanje. In tisto ljudstvo, ki danes s klobukom v roki tava po propadajočih strankarskih organizacijah, bo odločevalo samo in samo pospeševalo svoje strokovne interese. Tedaj še-le bo vsaka »Zveza« prava centrala slovenskih strokovnjakov, prava sreča naroda. *M—k.*

Oblastem odgovoren Mihael Kožanec. — Urednik Ciril Premrl. — Izdaja konsorcij »Omladine«.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

CIRIL PREMRL:

PRED TRŽAŠKIM SHODOM.

Še par dni — in slovenski dijaki pohite od vseh strani na naš slovenski jug — v Trst. Zbere se mladi slovenski zarod, da pregleda svoje vrste, pokaže račun svojega dosedanjega delovanja in si na podlagi dosedanjih skušenj začrta poti, ki vedejo do cilja — politična, gospodarska in kulturna osamosvojitev in rast slovenskega naroda. Važni in pomenljivi bodo ti dnevi za dijaštvo neposredno in za slovenski narod posredno. Važen bo shod za dijaško strujo, ki se zbere na njem in ki prestopi s tem korakom iz otroške dobe svojega razvoja v mladeniško. Tu se bo pokazalo, ali so ideje, ki jih zastopa, dovolj močne, da ji zagotavljajo in naravnost zahtevajo njen obstoj in njeno življenje ali ne. In če so dovolj močne, bo mladi dijaški zarod prisegel nanje in sklenil iti zanje v boj, da jih uveljavi. S tem pa postane shod tudi za slovenski narod izredne važnosti. Vsako gibanje se uveljavlja, ko prestopi dijaštvo šolski prag, tudi v narodu, se zaraste in vkorenini v njem, pusti v njem svoje posledice — postane občenarodno gibanje.

Vsled tega je ta shod, na katerem se zbere največji in najmočnejši del slovenske akademične mladine, katerega se udeleže tudi odposlanci akademične mladine bratskih slovanskih narodov, izrednega pomena. Zaslužil bi, da bi se zanimala zanj tudi starejša generacija, da bi nam šla na roko s svojimi nasveti, da bi dozorelost in izkušnje starejših preprečile, da se mladina ne prenagli.

Ker je shod tolikega pomena in ker so njegove posledice dalekosežne, je treba, da se ga vsakdo udeleži še-le po treznem premisleku, da pride nanj z resnobo in v svesti si velike odgovornosti, ki jo prevzemamo nase. Vsled tega nam bodi v tem trenutku dovoljeno izpregovoriti še par besed, opozoriti na nekaj momentov, ki se nam zde važni in pokazati na nekatere napake, ki so se po našem mnenju dosedaj vrinile v naše gibanje.

Združile ste nas in družite nas dve veliki ideji: narodna in socialna. Iz teh smo izvajali konsekvence in tako je dobilo gibanje širše ozadje in nove znake. Gibanje se je porodilo v znamenju odpora proti obstoječim razmeram, v znamenju kriticizma. Šlo se je v boj proti indolenci, ki je vladala tedaj v starejši inteligenci in v dijaštvu, borilo se je proti osebnemu terorizmu in proti temu, da bi se vklepalo dijaštvo v strankarske dogme. Zagotoviti se je hotelo dijaštvu prost razvoj, storiti ga neodvisnega in samostojnega. Povdarjalo se je, da je prva dolžnost priprava za narodno delo. In tudi praktično so že začela ferijalna društva izvrševati to nalogo.

Digitized by Google

To so bile vodilne ideje in to so bili znaki, ki so spremljali mlado dijaško gibanje. V teh znamenjih je postala začetkoma majhna struja močna, si je osvojila vedno več tal in zmagala vsaj med dijaštvom. Kakor v vsaki — in zlasti še v dijaški stranki — je bilo in je seveda tudi v tej različnih elementov, radikalnejših in zmernejših, takih ki bolj povdarjajo eno in takih ki se bolj ogrevajo za drugo stran društvenega programa. Tudi o taktiki, ki naj se je oprime, je bilo ob različnih prilikah mnenje različno. Vse to je čisto naravno in slednjič le dobro znamenje, ki ostane lahko brez vseh slabih posledic. V ciljih smo vsi edini. Napačno pa je, če se je od te ali one strani zagrešilo proti onim momentom, ki so nas združili in storili močne. Napačno je bilo, kedar se ni pomislilo, da smo napovedali boj osebnemu terorizmu in strankarskim dogmam in kedar se je sklepalo kompromise s to ali ono stranjo. Kedar se je zagrešilo proti temu, nam je to vedno škodovalo.

Naloga shoda — po mojem mnenju glavna naloga — naj bo, da presodi in oceni dosedanje gibanje ter izloči iz njega, kar je slabega. Na podlagi vodilnih idej, ki so nam vsem skupne, naj se uglade in utrdijo pota, ki vodijo k skupnemu cilju. Ustvari naj se organizacija, ki bo močna vsled svojih idej. Postavi naj se program, ki nas bo družil, ki pa vendar ne bo omejeval posameznika in bo zmožen, da se vedno izpopolnjuje in napreduje. Zavlada naj v tej organizaciji disciplina, ki jo bodo jamčile odkritosrčnost, bratstvo, edinost in navdušenje za skupni ideal.

Če shod to doseže in prepričani smo, da doseže, ako prinesemo s seboj le nekoliko dobre volje in odkritosrčnosti, potem je izvršil svojo nalogo tako v prid dijaške naše struje, kakor v prid celega naroda. Potem odidemo s shoda močni in pomlajeni ter brez strahu za bodočnost.

CIRIL PREMRL:

SLOVENSKE SREDNJE ŠOLE.

Ogledali smo si letna poročila srednjih šol na slovenskem ozemlju o šolskem letu 1904/5. To nam je dalo povod, da izpregovorimo nekaj besed o teh zavodih in osvetlimo položaj, v katerem se nahaja slovensko srednješolstvo in srednješolsko dijaštvo.

Konstatiramo najprej, da je bila v 5. letu 20. stoletja, izvzemši samostojnih paralelk v Celju, na celem Slovenskem le **ena** slovenska srednja šola: **mestna nižja** realka v Idriji. Državne slovenske realke ali gimnazije nimamo. Ker se razširi idrijska realka prihodnjo jesen v višjo in ker nimamo za višjo realko še slovenskih učnih knjig, se bo moralo vsled odloka naučnega ministra tudi na tem zavodu v višjih razredih poučevati v nemškem jeziku. S tem izgubi tudi idrijska realka čisto slovenski značaj. Ministrova izjava, da nima nobenega razloga proti slovenskemu poduku v višjih

Digitized by Google

razredih idrijske realke, čim dobimo slovenske učne knjige, dalje dejstvo, da bo ta izjava tudi nekak prejudic pri morebitnem poslovenjenju državnih srednješolskih zavodov, nam daje povod, da se ponovno obračamo do slovenskih profesorjev in drugih merodajnih faktorjev, naj nam že vendar enkrat preskrbe slovenske učne knjige. Razmere so danes take, da je treba le malo dobre volje in malo več dela, in slovenske učne knjige dobimo. Tudi financielno vprašanje ne bo moglo delati preveč težkoč.*) Če bi se pa potem vlada ne hotela spomniti svoje obljube in če bi se izgovarjala, ali res nimamo nobenega slovenskega politika, ki bi se za stvar zavzel in jo znal tudi izvojevati? Sramotno je za nas itak, da nismo dosegli že davno vsaj ene slovenske srednje šole, da celo, da se zanjo skoraj niti potegovali nismo. Vse, kar smo dobili, so one ponižne paralelke v spodjih gimnazijskih razredih; na Primorskem, Koroškem in na ljubljanski realki pa niti tega uspeha ne moremo zaznamovati, in vendar je že ta malenkost pripomogla do tega, da se je število slovenskih srednješolcev v zadnih 25 letih več kakor podvojilo (1450 slovenskih srednješolcev l. 1880 proti 3300 l. 1905). Da je temu tako, priča tudi neprimerno večje število slovenskih dijakov, ki jih študira in izštudira na Kranjskem, kakor pa v obmejnih deželah. Slovenskih dijakov je že danes toliko, da bi lahko imeli 6 dobro obiskovanih slovenskih gimnazij in 2 realki. Dokler v tem pogledu vsaj nekaj ne dosežemo in dokler se temu razmerju vsaj deloma ne približamo, bo naš boj za slovensko univerzo brezuspešen in vsa naša šolska politika postavljena na glavo. **Kakor je škandal, da je v ustavni Avstriji na tisoče slovenskih otrok brez slovenske ljudske šole, ravno tak škandal je, da je nad 3000 slovenskih srednješolcev brez slovenske srednje šole.**

Druga stvar, ki bôde v oči, je dejstvo, da je med profesorji srednjih šol po Slovenskem komaj tretjina slovenske narodnosti.**) Niti na Kranjskem ni tako, kakor bi moralo biti po razmerju dijaštva in narodnosti, mnogo slabše pa je še v obmejnih deželah. Vzemimo za primer samo Goriško! Na goriški gimnaziji je bilo letos 35 Nemcev, 194 Italijanov in 241 Slovencev, tedaj v razmerju kakor 7 : 41 : 52. Vseh profesorjev in suplentov, tudi onih na dopustu itd. je bilo 28. Med temi 12 Nemcev, 6 Italijanov in 10 Slovencev. Izmed 10 suplentov je bila polovica Nemcev.

Na goriški realki je bilo 54 Nemcev, 206 Italijanov in 110 Slovencev, tedaj 15 : 55 : 30. Profesorjev pa je bilo 11 Nemcev, 2 Italijana in 5 Slovencev. Izmed 9 suplentov je bilo 7 Nemcev. Oškodovani so torej očividno Slovenci, še bolj pa Italijani, in le čuditi se je, kako da zlasti slednji trpe to krivico. Tu bi morali Slovenci in Italijani složno postopati, da bi izpodrinili Nemce in da bi se izpremenila goriška gimnazija in realka v slovenske oziroma italijanske zavode.

Še slabše nego na Goriškem je na Koroškem in deloma na Štajerskem. Nemški profesorji nam ne škodujejo le s tem, da jemljejo mesta slovenskim

*) Primerjaj Žerjavov članek: »Slovenska višja gimnazija«. Omladina, I., 151.

**) Glej članek »Statistika srednješolskih profesorjev na slovenskem ozemlju«, ki ga priobčujemo v tej številki!

Digitized by Google

profesorjem, godi se nam škoda tudi v pedagogičnem in narodnostnem oziru. Kako naj podučujejo v nižjih razredih slovenske dečke, ki še niso trdni v nemščini, ljudje, ki ne znajo niti ene slovenske besede, s katero bi tuintam priskočili na pomoč. Kako naj ti ljudje, če so razredniki, občujejo s slovenskimi stariši, ki jih pridejo vprašati za svoje sinove. Vsaj v nižjih razredih bi morali poučevati slovenske dijake slovenski profesorji; ravno tako bi morali biti izključno slovenski profesorji razredniki v oddelkih, ki jih obiskujejo Slovenci.

Kako uplivajo nemški profesorji v narodnostnem oziru na slovensko mladino in koliko dijakov so nam že odtujili in pripeljali v nemški tabor, nam klasično priča apostolsko delovanje prof. Binderja na ljubljanski realki. Ti ljudje smejo početi vse in dobe k večjemu od vlade še pohvalo. Da nam jih ne zmanjka, za to skrbi ravnoista vlada, ki nastavi na vsakem našem zavodu vsaj enega vsenemškega agenta. Zato se zgodi, da dobi zdaj pa zdaj kak Nemec službo, ne da bi se izpraznjeno mesto prej razpisalo.

Do zdaj se je vlada izgovarjala, da manjka slovenskih prosilcev in da mora vled tega nastavljati tujce. V kratkem to odpade, kajti usposobljenih slovenskih kandidatov bo v par letih čez potrebo. Gledali bomo tedaj natanko, kako in koga se bo nastavljalo in tudi slovensko politično časopisje opozarjamo, naj vodi strogo kontrolo in naj ne pripusti, da bi jemali tujci domačinom kruh. Na profesorska mesta, kolikor jih po razmerju narodnosti in dijaštva pripada Slovencem, morajo priti Slovenci!

Tretja stvar, ki nam je vrinila pero v roke, je nepravilno razmerje med slovenskimi gimnazijci in realci. Med približno 3300 slovenskimi srednješolci je bilo letos le okrog **640** realcev. Na **100** gimazijcev pride tedaj le **24** realcev, razmerje ni torej niti **4 : 1.** V zadnjih dveh letih se je število realcev sicer zvišalo skoraj za 100 — večinoma vsled ustanovitve idrijske realke — vendar ni to razmerje glede na današnje potrebe nikakor zadovoljivo. Pri nas ni pravega zanimanja za realne študije in slovenski stariši mislijo, da zagotove svojim sinovom le tedaj lepo bodočnost, če jih dajo v gimnazijo. To pa ni res! Realcu je odprta široka pot. Ker tehnične vede vedno napredujejo, se bo rabilo tudi vedno več inženirjev, arhitektov, mehanikov, elektrotehnikov itd. Priporočiti je tudi dveletni kurz za geodezijo. Tehniku so odprte državne in privatne službe in ni se bati, da bi bila ta stroka tako hitro prenapolnjena. Da imajo realne študije lepo bodočnost, nam kaže dejstvo, da študira skoraj polovica čeških dijakov — in Čehi so v Avstriji najbolj praktičen narod — realko. Danes so na Slovenskem skorai vsa mesta za tehnike zasedena od Nemcev in Čehov, tako državna kakor privatna. Naj bi torej več slovenskih dijakov študiralo realko; danes je to tem lažje, ker imamo slovensko reako v Idriji. Če vidijo stariši, da kaže deček veselje za realne predmete, naj ga dajo v realko in naj ga ne silijo v gimnazijo, kjer bi mu mogoče latinščina ali grščina delala večje težave, kakor predmeti, za katere kaže veselje in nadarjenost. Tudi učitelji lahko v tem oziru svetujejo starišem, saj oni najlažje zapazijo, kaj zanima njih učence.

Digitized by Google

To se nam je zdelo vredno splošno omeniti, ko smo pregledovali letna poročila naših srednjih šol. Število slovenskih dijakov je doseglo že precejšnjo višino, a še daleko ni previsoko, kakor mislijo nekateri. To bomo s številkami dokazali, ko prinesemo še nekoliko statistike.

F. V.:

STATISTIKA SREDNJEŠOLSKIH PROFESORJEV NA SLOVENSKEM OZEMLJU.

V skrbeh za svojo in svojih mlajših tovarišev bodočnost, sem sestavil to statistiko po knjigi »Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Oesterreich. 1905. XIII. Jahrgang. Bearbeitet vom Regierungsrat Dr. Josef Diviš. (F. Tempsky).« Status ob novem letu 1905.

Da se tabela more prav rabiti, dodajam sledeče: Čez čas (30 let) služi na naštetih zavodih 11 ravnateljev in 10 profesorjev (4 klas. fil., 1 slav., 2 zgodov. in 3 mat.-fiz.). Če računimo, da ti izstopijo iz službe in da nastopijo na mesto ravnateljev razmerno: 4 klas. fil., 1 mod. fil., 1 slav., 1 germ., 2 zgodov., 1 matem. in 1 naravosl.; če upoštevam, da vsi zavodi niso dovolj oskrbljeni z učiteljskimi močmi in da se nekateri razširjajo (na pr. realka v Idriji in gimnazija v Pazinu se spopolnjujeta, gimnazija v Mariboru, v Ljubljani II., v Celju in druge dobivajo vedno več paralelk): če se vse to upošteva, izračuni se lahko za vsak predmet, koliko novih kandidatov pride pod streho še v doglednem času. Ozirati se je tudi na to, ne more li kdo drug poučevati istega predmeta vsaj v nižjih razredih.

Primeri: Matematika in fizika. 3 služijo čez čas, 1 postane ravnatelj, 3 mesta so izpraznjena, deloma suplentska, deloma definitivna, 2 ali 3 bodo na razpolago vsled razširjenja zavodov, toraj bo v doglednem času 3—5 let našlo 8—10 kandidatov s to skupino kruha na slovenskem ozemlju, vsi drugi bodo morali čakati.

Zgodovina. Čez čas služita 2, ravnatelja postaneta znabiti 2, 1 mesto je zdaj izpraznjeno, vsled razširjenja zavodov se bosta rabila 2, toraj v doglednem času dobi službe kakih 7 zgodovinarjev.

Klasična filologija. Kolikor mi je znano, sta izpraznjeni 2 mesti, kakih 5 novih se bo rabilo, čez čas služijo 4, na ravnateljska mesta računijo 4, to je skupaj prostora za 14 kandidatov. K temu lahko prištejemo še kakih 10 profesorjev, ki tekom 5 let dosežejo službena leta.

Dobro bodočnost kažejo moderni jeziki in matematika z deskriptivo; predpogoj je, da se razširjajo in ustanavljajo slovenske realke, obstoječe neslovenske pa poslovenijo.

Preseneti nas tudi veliko število suplentov, skoro $^1/_4$ vseh profesorskih močij, med temi 38 (16 slov.) brez skušnje. Komur ni nujne sile, naj ne

Digitized by Google

Kraj	Učni jezik	štev. razr.	klas. (slov., nem. ali ital.)	slavistov (klas.)	slav. germ.	german. (klas.)	italijanšč. (klas.)	ital. franc.	franc. angl.	germ. franc.	germ. angl.	zgodovina	matemat. fizika	mat. deskr. geometr.	naravsl. (mat., fiz.)	kemija (mat., fiz.)	risanje (geom.)	Skupaj	Suplentov
Gimnazije:																			
Celje	nemški	9	5 —	1 [3]	—	1 —	—	—	—	—	—	2 —	1 —	—	1 —	—	1 —	12 (1)	—
Celje (4 r.) . . .	slov.-nem.	6	5 (5) 1 [1]	—	—	—	—	—	—	—	—	1 (1)	—	—	2 (2)	—	—	8 (8)	2 (2)
Maribor	nemški slov.-nem.	13	8 (5) 2 [1]	—	1	2 —	—	—	—	—	—	3 (1)	2 (1)	—	1 (1)	—	—	17 (9)	4 (2)
Ptuj (deželna . .	nemški	8	6 —	1	—	1 —	—	—	—	—	—	1 —	1 —	—	1 —	—	1 —	12 (1)	3 (—)
Celovec	nemški	13	8 (2) 1 [1]	—	—	4 —	—	—	—	—	—	3 —	2 —	—	2 —	—	—	19 (2)	3 (1)
Beljak	nemški	11	6 (1)	—	—	1 —	—	—	—	—	—	1 —	1 —	—	1 —	—	1 —	11 (1)	—
Kočevje	nemški	4	3 (1)	—	—	—	—	—	—	—	—	1 —	—	—	1 —	—	1 —	6 (1)	—
Kranj	slov.-nem.	11	8 (7)	—	1	—	—	—	—	—	—	2 (2)	1 (1)	—	2 (2)	—	—	14 (13)	4 (4)
Ljubljana I. . .	slov.-nem.	16	10 (10) 3 [1]	2 2 grš.	—	2 (1)	—	—	—	—	—	4 (2)	2 (2)	—	3 (2)	—	—	23 (19)	4 (4)
Ljubljana II. . .	slov.-nem.	11	6 (6)	2 1 lat.	1	—	—	—	—	—	—	2 (1)	1 (1)	—	2 (2)	—	—	13 (13)	4 (4)
Rudolfovo . . .	slov.-nem.	8	5 (5)	2	—	—	—	—	—	—	—	2 — [1] [3]	1 (1)	—	1 (1)	—	1 —	12 (9)	—
Gorica	nemški	13	9 (2) 1 [2]	2	—	—	1	—	—	—	—	3 —	3 (2)	—	1 —	—	—	19 (6)	7 (1)
Trst	nemški	14	9 — [3] [2]	1	—	2 —	1	—	—	—	—	2 —	3 — [3]	—	1 —	—	—	19 (1)	5 (1)
Pazin (6 razr.) .	hrvatski	7	4 (1) 1 [1]	1	—	—	1	—	—	—	—	2 (2)	—	—	2 —	—	—	10 (4)	4 (—)
Pulj	nemški	9	6 —	—	—	1 —	1	—	—	—	—	2 —	1 — [3]	—	1 —	—	1 —	13 —	1 (—)
Realke:																			
Maribor	nemški	7	—	1	—	—		—	2	1	1	1 —	1 —	1 —	1 —	1 —	2 —	12 (1)	3 (1)
Celovec	nemški	11	—	1	—	1 —	—	2	—	1	—	3 — [2]	1 —	3 —	1 —	1 —	2 -	16 (1) (2)	4 (—)

Digitized by Google

Idrija (mestna) .	slov.-nem.	4	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1 (1)	1 (1)	—	1 (1)	—	1 (1)	6 (5)	3 (2)
Ljubljana . . .	nemški	14	—	1	—	—	—	—	—	2	—	5 (2) 1[2]	3 —	2 —	1 —	1 —	3 (2)	18 (5)	6 (2)
Gorica	nemški	11	—	—	—	—	1	—	1	—	—	6 (1) 1[2] 1[1]	3 (1)	1 —	1 (1)	1 (1)	2 —	16 (4)	9 (1)
Trst	nemški	12	—	—	—	1 —	1	—	1	1	—	4 (1) 1[2]	2 —	1 —	2 —	1 —	3 —	17 (1)	4 (—)
Pulj (c. kr. mornarska nižja) . .	nemški	4	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1 —	1 —	1 —	1 —	—	1 —	6 —	—
Učiteljišča: Maribor	nemški	—	1 (1) 1[1] 1[2]	—	—	—	—	—	—	—	—	2 (1)	1 (1)	—	1 (1)	—	—	5 (4)	—
Celovec	nemški	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 (1) 2[2]	1 —	—	—	—	1 —	4 (1)	—
Ljubljana . . .	slov.-nem.	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	3 (3)	1 (1) 1[3]	—	2 (2)	—	—	8 (8)	1 —
Koper	slovenski	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2 (1)	—	—	1 (1)	—	1 —	5 (3)	—
Gorica	nem.-slov.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1 (1)	2 (1)	—	2 (1)	—	1 —	7 (3)	—
Skupaj . . .		—	99 (46)	18	4	16 (1)	7	4	4	5	1	62 (21)	36 (13)	9 —	36 (17)	5 (1)	23 (3)	329 (124)	70 (25)

Opombe: 1.) Predmet v oklepajih pomenja usposobljenost samo za nižje razrede.

2.) Na ljubljanski I. gimnaziji poučujejo slavisti obenem grščino, na II. ljubljanski pa en slavist latinščino. V Mariboru in Celovcu sta slavista obenem kateheta.

3.) Na ljubljanski realki ima naravoslovec tudi popolno usposobljenost za fiziko, kemik pa za naravoslovje v višjih razredih.

4.) Številke v oklepajih pomenjajo, koliko je v tem Slovencev; slaviste sem računil vse za Slovence (slavist v Pazinu je sicer Hrvat). V skupinah modernih jezikov in deskriptivne geometrije dozdaj še ne poučuje niti jeden Slovenec, kemik je samo jeden.

5.) Pri učiteljiščih vpoštevam samo profesorje z akademično izobrazbo.

6.) Kjer je število razredov večje ko 8, so ostale paralelke. Veronauk sem povsod izpustil. Ravnateljev in pomožnih učiteljev nisem štel.

7.) [1]) slavist.
[2]) germanist.
[3]) filozof.
} pomenja, da ima razun predmetov dotične skupine popolno usposobljenost tudi še za slavistiko, germanistiko ali filozofijo v višjih razredih.

Digitized by Google

gre suplirat brez skušnje! Poznam posebno filologe, ki suplirajo že po 2 in 3 leta sebi v škodo; če bi bili počakali še pol leta ali celo leto na vseučilišču in napravili izpit, bi bili po enoletnem supliranju definitivni! Vrh tega upoštevaj vsak, da ima kandidat s skušnjo prednost pred onim brez skušnje in ga celo lahko izpodrine od suplenture. Torej k skušnjam! Kdor jo bo imel, dobi še službo, omahljivci in počasneži pa le težavno ali celo ne!

Stremiti pač moramo tudi za tem, da bodo sčasoma na kranjskih srednjih šolah nastavljeni sami Slovenci, v obmejnih deželah pa po razmerju dijakov Slovencev.

Podobne tabele se sestavijo tudi za sodnike, zdravnike, živinozdravnike, inženirje, železniške in poštne uradnike i. t. d. Videlo se bo, koliko mest je praznih, na koliko mestih pa sedi mehko in toplo Nemec ali Lah, kjer bi moral biti Slovenec. Tudi železnična in poštna ravnateljstva bodo morala sprejemati vedno več Slovencev za slovenske dežele; v tem oziru lahko dijaštvo mnogo stori na počitnicah, da pouči ljudstvo, da so uradniki za ljudstvo, ne pa narobe in hočeš nočeš bodo iskale razne oblastnije jezikovno sposobnih slovenskih uradnikov. Zato pa vi, ki nimate sredstev za visoke šole in tudi ne preveč upanja na podpore, ne prodajajte se, kakor nekdaj v bogoslovje, ampak prosite po prostovoljskem letu k železnici ali pošti itd., kjer že dolgo ni dovolj Slovencev. Kateri pa greste na visoke šole, izvolite si stroko šele po dobrem prevdarku in posvetujte se s starejšimi tovariši, posebno s takimi, ki ravno zapuščajo visoke šole in iščejo služb; taki imajo največ smisla za racijonelno izbranje poklica.

CIRIL PREMRL:

O POTREBI ORGANIZIRANEGA IZOBRAŽEVALNEGA DELA.

Imamo po naših deželah precejšnje število organizacij, kojih namen je ali bi vsaj moral biti izobrazba priprostega ljudstva. V mislih so nam razna naša društva: čitalnice, bralna in izobraževalna društva. V koliko vrše ta društva danes to nalogo, bo znano vsakomur, ki je nekoliko pogledal v njihovo preteklost in se seznanil z njih današnjim ustrojem. Že površen pregled nam pokaže, da ne odgovarjajo duhu sedanjega časa in sodobnim zahtevam, da so večinoma zaostala ter da so pravo mrtvilo. Žive pač le zato, ker so živele nekoč, ker so si ohranile lepe tradicije in bi bilo grdo in brez pietete, če bi se jih prepustilo naenkrat njih usodi. Pomena nimajo večinoma nobenega. Časovne potrebe in narodna navdušenost so jih vzbudile v življenje, izpolnile so svojo nalogo, danes žive ob spominih.

Vprašamo se lahko, ali so ta društva res čisto nepotrebna? Ne! Nepotrebna so taka, kot so danes; življensko silo in življensko nalogo pa dobe,

Digitized by Google

če se prilagodijo razmeram in potrebam časa, če se ločijo od tradicij, in si zastavijo nov kulturen in socialen cilj. Bila so torišča, kjer se je zabavalo in navduševalo za narod, danes naj postanejo nadaljevanje ljudske šole, bodo naj prostori, kjer bo dobivalo ljudstvo duševne hrane, zajemalo in širilo svojo izobrazbo. Času primerne reforme jim je potreba, s tem dobe zopet pravico do življenja.

V čem naj obstoji ta reforma?

Prvič, društva ne smejo biti le shajališča in zabavišča posameznih slojev. Postaviti se morajo na najširšo demokratsko in ljudsko podlago. To velja zlasti za čitalnice.

Drugič, društvo ne sme smatrati, da je doseglo višek svojega delovanja s tem, če ima tuintam kak občni zbor, kjer se oddajajo častna mesta, če ima naročenih par časnikov, ki jih malokdo bere in če priredi vsako leto običajno veselico s petjem, igro in plesom. Zastaviti si mora širši in vzvišenejši delokrog. Danes izhaja in procvita lahko le izobražen narod. Ono primitivno in pomanjkljivo izobrazbo, ki jo prinese naš človek iz ljudske šole, naj izpopolnjuje in razširja izobraževalno društvo. To bodi življenska šola, ki dajaj priprostemu človeku sredstva, da se bo lahko umsko in nravno razvijal. Tu naj se mu tolmačijo sodobni dogodki, daje naj se mu po možnosti strokovna izobrazba, napeljuje naj se ga k samoizobrazbi, naj se ga dela zrelejšega in samostojnejšega.

Tega namena se s sedanjimi sredstvi ne da doseči. Koliko se upliva z raznimi veselicami na umski in umetniški razvoj, to vprašanje pustimo. Kako pa je s branjem časopisja? Naša sodba je, da ne upliva na našega srednjega človeka izobraževalno, ampak da je k večjem v stanu, vzbuditi mu nejasne pojme in razvneti mu strasti. Dnevnik se čita hlastno in površno, zato se večinoma ne izlušči dobrega jedra in se glavno stvar prezre. S koristjo bi priprosto ljudstvo čitalo le, če bi imelo pri sebi človeka, ki bi mu razkladal in pojasnjeval. To pa ni vedno mogoče. Razmišljati bi bilo tedaj, da se branje časopisja po društvih omeji. Brali naj bi se listi, ki izhajajo v presledkih, ki poročajo bolj kratko in pregledno. Večjo važnost je pokladati na strokovne in leposlovne liste. Namesto branja dnevnega časopisja pa naj bi stopili tedenski večerni sestanki s pogovori, kjer bi izobražen človek kratko in pregledno razjasnil najvažnejše dogodke, ki so se dogodili tekom tedna. Od tega bi pa imelo ljudstvo več hasni. (Konec prih.)

LISTEK.

Predavanja na našem shodu.: 1. Slovensko vseučiliščno vprašanje — iur. Ciril Premrl. 2. Poedinec in skupina, etika, vera, znanost — phil. Mihajlo Rostohar. 3. Evolucija, načelo dela in samopomoči — iur. Gregor Žerjav. 4. Narodnostno vprašanje — iur. Ivan Ušlakar.

Digitized by Google

V odseku za ljudsko izobrazbo bodo referirali: 1. O predavateljstvu — iur. Josip Zdolšek. 2. Ljudsko knjižništvo — phil. Josip Breznik. 3. Referat akademičnega ferijalnega društva »Adrije« — iur. Tomo Šorli. 4. Referat »Prosvete« — vet. Adolf Ribnikar.

V odseku za materijelno stanje slovenskega dijaštva: 1. Naš gmotni položaj: *a)* v Pragi — phil. Franc Kadunc, *b)* v Gradcu: phil. Janko Leskovec, *c)* na Dunaju — phil. Josip Habe. 2. Razgovor o ekonomskih momentih, ki se naj upoštevajo pri izberi poklica.

V odseku za dijaško izobrazbo: Življenje slovenskega dijaka — phil. Pavel Grošelj. 2. Srednješolsko vprašanje — phil. Andrej Ipavec. 3. Vseučiliška mesta slovenskega dijaka: *a)* Dunaj — vet. Adolf Ribnikar, *b)* Gradec — phil. Janko Leskovec, *c)* Praga — iur. Arnošt Rekar. 4. Naloge naših akademičnih društev — phil. Albert Kramer.

Na shodu narodno-radikalnega dijaštva so zastopana oficijelno slovenska akademična društva: »Adrija«, »Bodočnost«, »Prosveta«, »Slovenija«, »Tabor«.

Slovensko akademično ferijalno društvo „Bodočnost" v Ljutomeru je izvolilo na IV. rednem občnem zboru v Ormožu dne 27. julija t. l. sledeči odbor: abit. Ivan Lesničar, predsednik; abit. Ferdo Križan, podpredsednik; cand. iur. Arnold Pernat, tajnik; stud. phil. Slavko Rajh, blagajnik; abit. Miha Stanjko, arhivar; cand. phil. Adolf Pečovnik in cand. phil. F. Mihalič, preglednika.

Ferijalno akademično društvo „Bodočnost" v Ljutomeru namerava ustanoviti še letošnje počitnice dvoje potujočih knjižnic. To je znamenje, da se je pričelo društvo, ki je nekaj časa mirovalo, zopet gibati. Želeti je, da bi društvo zopet pričelo tudi s predavanji, ki so bila pred časom že v tako lepem tiru. Pozornost naj obrne društvo tudi izobraževalnim društvom in naj skrbi, da postanejo čitalniške in druge društvene knjižnice javne. Ker potrebuje »Bodočnost« za knjižnice primernih knjig, apeliramo na vse rodoljube, ki imajo primernih leposlovnih knjig, da jih podarijo mlademu društvu, ali pa da pripomorejo z denarnimi prispevki, da bo društvo doseglo svoj namen. Prispevke vsake vrste sprejema društveni tajnik, jurist Arnold Pernat v Ormožu.

Redni občni zbor „Prosvete" se vrši dne 11. septembra v Ljubljani v »Narodnem domu« ob 6. uri popoldan z dnevnim redom: 1. Poročila odbornikov. 2. Volitev novega odbora. 3. Prememba pravil. 4. Slučajnosti. — Pričakuje se obilne udeležbe.

„Prosveta". Dne 6. in 13. avgusta je imel urednik našega lista, iur. Ciril Premrl, dvoje predavanj v Št. Vidu pri Vipavi. Govoril je o lokalni zgodovini. S tem je zaključil ciklus predavanj o tem predmetu, ki ga je začel v božičnih počitnicah. Vsega skupaj je bilo pet predavanj, ki se jih je udeleževalo povprečno po 150 poslušalcev, večinoma kmetskega stanu. To je vsekakor za kraj, kjer so bila poljudna predavanja dozdaj neznana

Digitized by Google

stvar, jako lep uspeh. Pri tej priliki opozarjamo tovariše, da naj si izbirajo sličen predmet za predavanja na deželi, zlasti za prva. Dela da to sicer precej, posebno kjer ni tiskanih virov, računati pa je, da bo ljudstvo z veseljem in zanimanjem poslušalo stvari, ki se tičejo njegove preteklosti. S tem se pridobi poslušalce, ki predavatelja tudi pozneje ne bodo zapustili, ko bo govoril o predmetih, ki so jim bolj tuji in na prvi pogled manj zanimivi. Navodila, kako je uporabljati arhive in sestavljati kronike, je izdalo pred kratkim „Zgodovinsko društvo v Mariboru". Knjižica je dobra in jo priporočamo. — Prihodnji mesec priredi Premrl zopet ciklus 2 do 3 predavanj „O kmetskem položaju in njega reformah v raznih dobah."

Akademično ferijalno društvo „Adrija" je imelo letos svoj redni občni zbor 12. avgusta. Dnevni red je bil sledeči: 1.) Poročilo odsekov. 2.) Dijaška kuhinja v Gorici. 3.) Olajšanje dijaških potovanj o počitnicah. 4.) Shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu. 5.) Slovenska dijaška zveza in »Adrija». 6.) Poljudna predavanja. 7.) Odborovo poročilo. 8.) Poročilo preglednikov. 9.) Volitve. 10.) Slučajnosti. Ad 1.) Odsek za narodne manjšine je podal občnemu zboru sliko o žalostnem položaju slovenskega prebivalstva posebno v dveh laških občinah v gradiščanskem okraju, Dolenjah in Zagraju, ki je v največji nevarnosti, da se popolnoma potujči, ako ne pride hitra pomoč. Sklenilo se je odposlati vsem našim narodnim društvom, denarnim zavodom itd. v Gorici tozadevno sprejete resolucije obenem s sliko stanja slovenskih manjšin v gori imenovanih dveh občinah. Predlog knjižniškega odseka, da se razvije čimvečja agitacija za stalne (občinske oziroma društvene) knjižnice ter da se stopi v dogovor z »Narodno prosveto« za nabavo knjig za eno potovalno knjižnico za narodne manjšine na Goriškem, je bil soglasno sprejet. Enako se je potrdil ukrep odseka za narodni kolek, s katerim se je odstopila uprava po »Adriji« uvedenega narodnega kolka ženskemu oddelku »Šolskega doma«. Ad 2.) Odboru se je naročilo sestaviti pravila in preskrbeti vse podatke za organizacijo »dijaške kuhinje« v Gorici, da potem društvo stopi pred javnost s popolnoma konkretnimi predlogi za ustanovitev takega za srednješolce prepotrebnega zavoda v Gorici. Ad 3.) V olajšavo dijaških potovanj o počitnicah so se pozvali odbor in člani, da preskrbe v vsakem večjem kraju na Goriškem olajšave glede prenočišč in prehrane za vse one, ki se izkažejo s tozadevno legitimacijo »Adrije». Ad 4.) Za tržaški shod narodno-radikalnega dijaštva se je določil en oficijelen zastopnik društva ter so se pozvali člani, da se ga v čimvečjem številu udeleže. Ad 5.) Glede na »Slovensko dijaško zvezo« se je sprejela resolucija, s katero se smatra to društvo kot nepotrebno in škodljivo, ker je njegova namera le cepiti dijaške moči pri narodnem in kulturnem delu, ter se pozivlja goriške akademike, da ostanejo zvesti svoji dosedanji organizaciji v »Adriji«. Ad 6.) Ta točka se je razpravljala precej obširno. Povedale so se razne misli o snoveh, ki bi pri naših razmerah prve prišle v poštev pri predavanjih, kje naj bi se predavalo in kdo naj bi predaval. V »Narodni prosveti« imajo sedaj poseben predavateljski odsek, in upati je, da ne bo dolgo, ko se prične tudi pri nas z delom na tem polju

Digitized by Google

Ad 7.) Odborovo poročilo, v katerem je tovariš predsednik podal sliko vsega dosedanjega delovanja »Adrije« in naštel naloge, ki društvo še čakajo, se je vzelo na znanje. Ad 8.) do 10.) Po poročilu preglednikov se je volil odbor iz tovarišev Medvež, predsednik, Nedvešček, Boškin, Podgornik, Ličar, Bobič, pregledniki: Hrobat in Pirjevec. Nato se je zaključil ta občni zbor, ki se je pričel dopoldne in nadaljeval zvečer, ker se k slučajnostim ni nikdo več oglasil.

Odkritje Prešernovega spomenika se bo vršilo 10. septembra v Ljubljani. Dijaštvo se udeleži tega slavlja korporativno po društvih. V Ljubljano gremo skupno naravnost s tržaškega shoda. Če bi bil pa kdo zadržan priti na shod, naj prihiti vsaj v Ljubljano in se nam tam pridruži. Slovensko dijaštvo mora biti zbrano ta dan polnoštevilno v Ljubljani, da počasti največjega slovenskega pesnika. Za stanovanje naj poskrbi vsak že naprej, ker ga je pri tolikem številu gostov takrat težko dobiti. Podrobnejše podatke zve vsakdo v Trstu.

Število slovenskih visokošolcev l. 1892. in l. 1905. Kako narašča število slovenskih visokošolcev od leta do leta, se razvidi dobro, ako primerjamo statistiko, ki jo je priobčil Vencajz l. 1892 v »Vesni«, s statistiko, ki smo jo priobčili mi v letošnjem julijevem zvezku. Takrat je bilo 112 juristov (danes 250), 58 medicincev (27), 28 filozofov (202), 14 tehnikov (65), 15 drugih akademikov (41). Skupno je bilo pred 13 leti 227 slovenskih visokošolcev, med tem ko jih je zdaj 586. Število je tedaj naraslo za 359. Opaziti je, da imamo danes za polovico manj medicincev in manj veterinarcev (11:4). Druge stroke so vse narastle, število juristov se je podvojilo, tehnikov je skoro 5-krat, filozofov pa celo 7-krat več nego pred trinajstimi leti. Kako malo je znano, da je danes že toliko slovenskih visokošolcev, se vidi iz tega, da je »Slov. Narod« komaj pred par dnevi pisal, da jih je okrog 400. Eno tretjino je kar izpustil. Čemu pa nabiramo statistični materijal, če ga celo slov. dnevniki ne znajo porabiti!

Italijansko vseučilišče. Kakor znano, so si postavili Italijani, pred vsem pa italijansko dijaštvo, v vseučiliškem vprašanju za parolo: Trst ali nič! Zdaj se je začela edinost že krhati. Treznejši elementi so izprevideli, da je to prenevarna igra, ker bi utegnili dobiti Italijani — drugi del. Že na dijaškem kongresu v Tisni dne 6. t. m. je svaril inomoški docent Menestrina italijanske dijake, naj se ne prenaglijo in naj sprejmejo vladno ponudbo. Seveda je bil to glas vpijočega v puščavi. Na nekaterih poznejših shodih pa so zastopali tudi nekateri italijanski poslanci isto stališče, tako v zadnjih dneh poslanec Conci. Da so prišli treznejši elementi do tega stališča, dokazuje, da ni Italijanom, ki hočejo imeti vseučilišče v Trstu, toliko za njega kulturen kakor političen pomen. To kaže tudi krik in vik, ki se je vsled teh dogodkov vzdignil zadnje dni v radikalnem in iredentovskem laškem časopisju, No, polagoma se mora tudi ta del prepričati, da ne gre z glavo skozi zid.

Koliko je slovenskih srednješolcev. Na Kranjskem je bilo v gimnazijah 1398 dijakov, na Štajerskem 667, na Koroškem 111, na Primorskem 440, v drugih krajih (Šušak itd.) 30; skupno je bilo tedaj letos **2646** slovenskih

Digitized by Google

gimnazijcev. V realkah je bilo na Kranjskem 430, na Štajerskem 12, na Koroškem 8, na Primorskem 190; skupno tedaj **640** slovenskih realcev ali če oboje seštejemo **3286** slovenskih srednješolcev. Te številke pa niso popolnoma zanesljive, ker nisem dobil za par zavodov letošnjih podatkov in ker je zlasti na Štajerskem in Koroškem mnogo Slovencev vpisanih za Nemce, na Primorskem pa za Italijane. Lahko rečemo, da je bilo letos **3300** slovenskih srednješolcev.

I. državna gimnazija v Ljubljani je imela, kakor posnemamo iz letnega poročila, začetkom šolskega leta 608, koncem leta 557 dijakov. Izstopilo jih je tedaj med letom 51. Med temi je bilo 456 Slovencev, 97 Nemcev, 4 druge narodnosti. Odliko je dobilo 76 dijakov (13·6%), I. red 394 (70%), ponavljalni izpit 31 (5·5%) II. red 32 (5·5%) III. red 18 (3%). To so jako ugodni uspehi. Izjemo dela le I.*c* razred (razrednik prof. Lederhas), kjer je bilo začetkom leta 65 učencev, a koncem leta jih je izdelalo le 35 in III.*b* (razrednik prof. Pavlin), kjer je izdelalo od 51 dijakov začetkom šolskega leta le 31 dijakov. Ali to so izjeme! Prava posebnost za nižje srednješolske razrede pa je II.*b* razred (razrednik dr. Korun), kjer so izdelali vsi dijaki med njimi 6 z odliko. Dasiravno vlada na tej gimnaziji še precej nemški duh (Dogodki ob priliki Schillerjeve slavnosti!), vendar je najvzornejši srednješolski zavod na Slovenskem. O modernem duhu, ki vlada vedno bolj na tej gimnaziji, pričajo tudi dijaški prosti govori. Lansko leto je zapustilo ta zavod 58 slovenskih abiturientov, med katerimi jih je izdelalo 13 maturo z odliko, letos (v poletnem terminu) 31. Med 26 učnimi močmi je še vedno pet Nemcev.

II. državna gimnazija v Ljubljani. Manj vesel kakor pri I. državni gimnaziji, je utis, če pregledujemo letno poročilo II. državne gimnazije v Ljubljani, Ustanovljen kot slovenska gimnazija, si je ohranil ta zavod slovenski značaj le deloma. Profesorji so razen enega vsi Slovenci, ravno tako dijaki (376). Kako so tu v nižjih razredih »čistili«, o tem je bil v zadnji številki govor. II. drž. gimnazija je prava pastorka med državnimi srednješolskimi zavodi. Temni, tesni prostori, kjer so dijaki skupno nabasani, ne odgovarjajo sedanjim zahtevam in so glavni vzrok da niso učni uspehi zadovoljivi. Tu trpe dijaki in postanejo nervozni profesorji. Dokler ne dobi ta gimnazija boljših prostorov, ne more procvitati. Nepravično je tudi, če se dele potem dijakom v tolikem številu nepovoljni redi iz vedenja, kakor se je letos v nekaterih razredih godilo. Tudi odrastli bi ne mogli mirovati, če bi sedeli skoraj eden na drugem, toliko manj je to pričakovati od dečkov pri 12—15 letu. Najbolj nepovoljni uspehi so bili v I. in IV. razredu. Čuden slučaj (!) je, da poučuje v obeh po več predmetov prof. Sinković. Skupno je izdelalo v vseh razredih 279 dijakov (75·5% proti 83·6% na I. drž. gimn). Odločujoč faktor in »duševni oče« večine dijaštva na tem zavodu je katehet dr. Pečjak.

Cesarja Fran Josipa gimnazija v Kranju je imela v šolskem letu 1904/5 12 razredov, 339 dijakov (333 Slovencev), izdelalo jih je 45 z odliko, I. red 200, ponavljalni izpit 55, II. red 27, III. red 12; maturo je delalo letos 21 kandidatov, izmed katerih je dobil eden ponavljalni izpit, trije pa so

Digitized by Google

padli. Kakšne razmere vladajo na tem zavodu, je dovolj znano; zato se za danes vzdržujemo vsake kritike.

Višja gimnazija v Novem mestu je imela ob sklepu letošnjega šolskega leta 219 dijakov (med njimi 213 Slovencev). Z odliko jih je izdelalo 18, I. red je dobilo 146, ponavljalni izpit 30, II. red 18, III. red 6 dijakov. Maturo je naredilo letos 14 abiturientov.

Mestna realka v Idriji. Pred štirimi leti se je otvorila mestna realka v Idriji. Mesto ji je sezidalo krasno šolsko poslopje, vreden dom za vzvišeno nalogo, ponos mesta. V zadnjem šolskem letu je štela štiri razrede in prihodnjo jesen se izpremeni z otvoritvijo petega razreda v višjo realko. Učni jezik je bil dosedaj skoraj izključno slovenski, Slovenci so bili profesorji in dijaki. Tudi v petem in višjih razredih se je nameravalo slovenski poučevati, dasiravno s pomočjo nemških učnih knjig. To bi se dalo slednjič za nekatere predmete tudi čisto z lahkoto izvesti. Seveda bi bil ta položaj le prehoden in gotovo se je že mislilo, da bi se spisalo v najkrajšem času slovenske učne knjige. Na ta način bi dobili v kratkem celo slovensko realko. Račun je prekrižalo naučno ministrstvo. Dovolilo je pač razširjenje v višjo realko, izjavilo istotako, da nima nobenega pomisleka proti slovenskemu učnemu jeziku, ko dobimo slovenske učne knjige; dokler pa teh nimamo, mora ostati učni jezik v višjih razredih nemški.

S slovensko višjo realko tedaj za enkrat ni nič. Naloga je sedaj, dobiti v najkrajšem času saj za najvažnejše predmete slovenske učne knjige. Profesorji, ki se niso pomišljali, da bi s pomočjo nemških knjig slovenski razlagali, bodo tudi kos nalogi, ki jim sedaj pripada. Upamo, da nam bo idrijski profesorski zbor preskrbel vsaj nekoliko slovenskih učnih knjig. Store to, tedaj bodo ravno oni, ki so nam slovenske srednje šole najbolj pospešili.

Iz letnega poročila, ki ga je ravnateljstvo izdalo letos, posnemamo, da je bilo na zavodu 144 dijakov; med temi le eden ni bil Slovenec. Učni uspehi niso posebno povoljni. Izdelalo jih je 7 z odliko, I. red jih je dobilo 83, ponavljalni izpit jih ima 15, II. red 32, III. red 7. Izdelalo jih je tedaj le 65·5 %, kar je zelo malo. Vzroka smo iskali zastonj, tembolj ker je učni jezik slovenski in s tem dijakom učenje zelo olajšano in ker je tudi v vsakem oziru realka z učnimi sredstvi dobro preskrbljena. Povpraševali smo torej in reklo se nam je, da je temu kriva needinost v učiteljskem zboru. Povedalo se nam je več podrobnosti, katerih sicer danes nočemo priobčiti, s katerimi pa stopimo na dan, če se razmere ne zboljšajo. Za danes le to: Če ne bo discipline v učiteljskem zboru in če bodo gospodje izpodkopavali eden drugemu ugled, tudi med dijaštvom ne bo discipline in bo ugled profesorjev tudi pri dijakih padel. Če si to gospodje profesorji zapomnijo, bodo najbrž tudi učni uspehi boljši.

Velika realka v Ljubljani. Iz letnega poročila posnemamo sledeče: Učencev je bilo 556, med njimi 249 Nemcev (45·5 %), 287 Slovencev (52 %), 18 Italijanov (2·5 %), 1 Čeh, 1 Španec. Izdelalo jih je z odliko 33 (6 %), I. red: 306 (55 %), ponavljalni izpit: 93 (16·5 %), II. red: 105 (19·5 %), III. red: 12 (2 %). Slabše skoraj ni moglo izpasti. Posebno v slovenskih od-

Digitized by Google

delkih je bilo »čiščenje« grozno. Za vzgled I*c* razred. Razrednik je bil neki suplent Mazi. Vstopilo jih je v ta oddelek začetkom leta 48, med letom izstopilo 9. Od ostalih jih je dobilo koncem tečaja I. red 21, ponavljalni izpit, II. in III. red: 18. Od 48 dijakov, ki so začetkom leta izstopili, jih je izdelalo tedaj 21 (43%). Še lepše izgleda IV.*b* razred (razrednik nemški suplent Obrist). Učencev 54, od teh je dobilo ponavljalni izpit, II. in III. red 29, zopet več nego polovico. To kriči po slovenski realki. V VI.*a* razredu (razrednik dr. Binder) je dobilo izmed 30 dijakov, koncem tečaja le 11 prvi red, tedaj tretjina. Da tudi za državno blagajno na veliki realki v Ljubljani dobro skrbe, se razvidi iz tega, da je plačalo II. tečaj izmed 47 dijakov III.*a* razreda 33 učencev šolnino. Za slovenščino ni na realki posebno preskrbljeno, vendar bi bilo pri treh učnih urah v 7 razredu lahko več predavanj. Dobro je preskrbljeno za slovensko dijaško knjižnico, ki presega pač vse enake srednješolske. Marsikateri slovenski ravnatelj in knjižničar si jo vzame lahko za vzgled. Seveda je to v primeri z drugimi nedostatki le malega pomena. Vendar svetujemo slovenskim starišem, da pošiljajo svoje sinove razun v idrijsko, tudi v to realko, ker le s tem, da bo vedno več in več slovenskih dijakov v tem zavodu, dobimo tudi na c. kr. realki v Ljubljani Slovenci večjo veljavo in zlomimo nemško premoč.

Razgled po štajerskih in koroških srednjih šolah. Na Štajerskem je slovenskih dijakov še vedno premalo. V primeri s Kranjci jih študira komaj tretji del. Realke ne gre skoro noben štajerski kakor tudi ne koroški Slovenec študirat. Leta 1902 3 je bilo na Štajerskem slovenskih realcev le 12, na Koroškem pa le 8. Res je, da so tu vse realke izključno nemške, a to vendar ni pravi vzrok, da jih tako malo študira. Vzrok tiči v tem, da naše ljudstvo ne pozna srednješolskega ustroja in misli, da realka ne pripelje do tistega blagostanja, kakor ga želi svojim sinovom. Tovariši štajerski akademiki, poučite ljudstvo, poskrbite, da gre več Štajercev in Koroščev v srednje šole in tudi v realko. Da bi dijaki ne imeli zmožnosti tudi za realne študije, na to ni misliti, zlasti ker vemo, da so štajerski in koroški dijaki navadno pridni in nadarjeni. Od 79 Slovencev, ki so obiskovali letos celovško gimnazijo jih je izvršilo 27 z odliko, tedaj 34%. To je vendar dober dokaz. Ako prištejemo še gimnazijo v Mariboru, v Ptuju, dalje Gradec, Beljak in Št. Pavel ter štajerske in koroške realke, lahko rečemo, da je bilo na Štajerskem in Koroškem 778 gimnazijcev in okrog 25 realcev.

Primorsko srednješolstvo. Na Primorskem je bilo letos okrog 630 slovenskih srednješolcev in sicer v gimnazijah: Gorica 241, Trst 152, Pazin 35, Pulj 12 (?), v realkah: Gorica 110, Trst 78, Pulj 2 (?). Skupno tedaj 440 gimnazijcev, 190 realcev. Izmed slovenskih dijakov študira primeroma največ Primorcev realko. Slovenskih paralelk ni nikoder, v Gorici se poučuje na gimnaziji v 1. razredu verouk v slovenskem jeziku. Drugod tudi tega ni. Učni jezik v Pazinu je hrvatski. Pazinska gimnazija je štela letos 6 razredov in bo v dveh letih popolna. Čudno je, da je v deželi, kjer nemški živelj pred slovenskim, italijanskih in hrvatskim popolnoma izgine učni jezik na državnih šolskih zavodih nemški. To je mogoče le v Avstriji in na — Ruskem.

Digitized by Google

Slovenska stenografija. Kakor razvidimo iz srednješolskih poročil, se je slovenske stenografije učilo jako malo dijakov. To celo tam, kjer se ta poučuje kot prost predmet. Tudi v Ljubljani je obiskovalo slovensko stenografijo mnoge manj učencev nego nemško. To je napaka, ki izvira iz tega, da mislijo dijaki le na najbližjo bodočnost. Dokler imamo nemške srednje šole in nemške univerze, bo v šolskih letih dijaku pač več koristila nemška stenografija. Ali že tu pride človek mnogokrat v položaj, da bi mu več služilo znanje slovenske stenografije. Popolnoma nasprotno razmerje kakor za časa študij pa nastane, ko stopi človek enkrat čez šolski prag, v življenje. V vseh izobraženih stanovih bo rabil tu Slovenec znanje slovenske stenografije. V življenju bo ta služila slovenskemu uradniku desetkrat več, nego nemška, pa tudi že za časa visokošolskih študij mu bo prinesla lahko že kak krajcar. Slovenskega jurista, ki bi mu znanje slovenske stenografije ne lajšalo službe, skorej ne poznamo. In tako je tudi v drugih službah in stanovih. Slovenski dijaki, učite se nemške stenografije, a ne zanemarjajte slovenske! To je tem lažje, ker se človek druge brez vsakega truda nauči, če zna eno. Zakaj da se uči na pripravnicah, ki jih obiskujejo slovenski pripravniki, nemško stenografijo in ne raje slovenske, nam je uganka. Slovenskemu učitelju ne koristi znanje nemške stenografije skoraj nič, slovenska bi mu pa mnogo. Naj se temu odpomore! Tudi ravnateljstvo in profesorji naj bi ob začetku leta spominjali dijake, naj se uče poleg nemške tudi slovenske stenografije!

Izobraževalnih društev (kakor Čitalnic, Bralnih društev, Slov. kat. izobr. društev itd.) je bilo, kolikor nam je bilo mogoče zvedeti, koncem leta 1904 na Slovenskem 331. Na Kranjsko jih odpade 150, na Štajersko 108, na Primorsko 90, na Koroško 8. Od teh jih je bilo v »krščanski socijalni. zvezi“ 70 kranjskih, 30 štajerskih, 8 primorskih in 6 koroških. Ena tretjina izobraževalnih društev je tedaj klerikalnih in organiziranih. Drugim manjka organizacije. Predavanj je bilo v društvih, ki pripadajo »Zvezi« predlanskega leta 389. Za ostala društva nam manjka podatkov.

Pravila za bralce. 1) Ne beri nikdar, če bi imel s tem zamuditi potrebno delo, kajti dolžnost je prva. 2) Beri le dobre knjige; čas našega življenja ni tako dolg, da bi ga smeli tratiti z nepotrebnim in slabim čtivom. 3) Ne beri hlastno in površno, kajti to pripelje človeka do polovičarstva, netemeljitosti in nejasnosti. 4) Beri s premislekom; le na ta način boš spravil na dan zlato, ki je v knjigi. 5) Ne beri predolgo časa vzdržema, ker se drugače preveč utrudiš. 6) Ne beri ničesar, kar presega tvojo starost in tvoj razum, kajti neprebavljiva jed ne prinaša nobene koristi. 7) Beri take knjige, ki so te duševno posebno zadovoljile, vedno zopet in zopet, kajti na ta način ti preide njihova vsebina v meso in kri. 8) Beri tudi, če je mogoče, glasno v družinskem krogu, kajti izmena misli, ki je s tem združena, je zmerom plodonosna. (*Po dr. Schulze-jevi knjigi „Freie, öffentl. Bibliotheken“.*

Oblastem odgovoren Mihael Božanec. — Urednik Ciril Premrl. — Izdaja konsorcij »Omladine«.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

CIRIL PREMRL:

PO TRŽAŠKEM SHODU!

Za nami so dnevi I. shoda narodno-radikalnega dijaštva. Ni naš namen, pisati obširno poročilo o shodu samem, ker izide to itak v posebni brošuri, in ker so ga prinesli že kolikor toliko slovenski in tuji časopisi. Opozoriti hočem le na nekatere rezultate shoda in označiti direktivo, ki nam jo dajejo za bližjo in daljšo bodočnost na shodu sprejete resolucije.

Shod je ugodno uplival zlasti v dveh ozirih. Pojasnil je širši slovenski in slovanski javnosti naše stališče in jo prepričal o resnosti našega stremljenja, obenem pa se je kristaliziral, razširil in poglobil na shodu naš program, dobili smo novih inicijativ, novega navdušenja za delo. Naše vrste so se strnile v tesnejšo organizacijo. Potrebno je bilo eno kot drugo.

Slovenska javnost je imela o nas pojme, ki so bili vse prej nego jasni. Enkrat se nas je imenovalo klerikalce, drugič se nas je imelo za liberalce, slednjič se je prišlo do zaključka, da nismo ne eno ne drugo, da hočemo plavati nekako med in nad strankami. Da so bile take sodbe mogoče, izvira iz tega, da se gleda pri nas na vsako stvar le z ozkosrčnega strankarskega stališča. Kar se ne da spraviti pod opredelbi: liberalen ali klerikalen, to za naše ljudi sploh ne eksistira. Shod je jasno pokazal, da naše gibanje ni politično, ampak dijaško, da naša struja ni politična, ampak dijaška. Mi smatramo politiko za vedo, s katero se mora dijaštvo pečati in se je učiti, a smo odločno proti temu, da bi se dijaštvo kot tako usužnjilo kaki politični stranki in si s tem odvzelo možnost prostega razvoja.

Opetovano smo že povdarjali, da se ne strinjamo s politiškimi načeli in delovanjem obstoječih slovenskih strank. Naravno je, da bodo skušali naši somišljeniki, ki stopajo iz vseučilišč v življenje, uveljaviti svoja načela in bodo v to svrho težili za tem, da reformirajo v svojem smislu to ali ono obstoječo politično stranko; če se jim to ne posreči, ustanovili si bodo novo politično organizacijo, ki bo odgovarjala njih načelom in skušala uveljaviti njihove politične, socijalne in kulturne ideale. Gotovo je pa že danes, da ne bomo mi sklepali kompromisov, da ne bomo odnehali mi, ampak da se bodo morali prilagoditi drugi nam, ali pa pojdemo preko njih. Mladi smo, moč in veselje do dela imamo in bodočnost je pred nami! Toliko in le toliko ima naše gibanje opraviti s tem, kar se pri nas razume z besedo »politika«.

Izvora pa našemu gibanju ni iskati tukaj, ampak čisto drugod. Nezadovoljni smo z obstoječimi razmerami in s sedanjim položajem slovenskega

Digitized by Google

naroda. Krivdo mečemo v prvi vrsti na našo inteligenco. Ker vidimo rešitev le v samopomoči, se nam zdi najbolj potrebno, da skrbimo za to, da bo naraščaj boljši. Iz dijaštva naj izide nova, krepkejša, sposobnejša in delavnejša generacija. Zato je prva stvar: reforma na lastnem telesu, regeneracija dijaštva. Razviti moči posameznika do vrhunca, navajati ga k socijalnemu delu, ustvariti iz vsakogar moža, ki bo na svojem mestu in cel mož, to hočemo, to je naša težnja. Odtod naše zahteve po slovenskih šolah, predvsem po slovenskem vseučilišču, odtod naše težnje po izboljšanju dijaškega gmotnega stanja, po dijaški izobrazbi, po socijalnem delu dijaštva itd.

Koliko se je v tem oziru dosedaj storilo, to je pokazal shod. Popolnoma gotovo je, da je slovensko dijaštvo v zadnjem času napredovalo, postalo je resnejše, začelo je iskati višje izobrazbe, pričelo je s poljudno-izobraževalnim delom med narodom, opuščajo se tradicijonelne razvade, ki jih je zaneslo med nas nemško burševstvo, sploh, dijaštvo se je začelo zavedati važnosti svojega stanu, svojih nalog. Da je temu tako, to je v prvi vrsti zasluga narodno-radikalnega dijaštva.

Ta naš program se je na shodu zdatno razširil in poglobil. Dobil je v marsičem konkretnejše oblike. Postavilo se je celo vrsto novih nalog, novih direktiv.

V teoretskih predavanjih se je očrtalo in preciziralo naše svetovno naziranje, zavzelo se je stališče napram veri in znanosti, socijalizmu in nacijonalizmu, postavil se je filozofski temelj našemu delovanju, izreklo se je za načelo dela in samopomoči.

To načelo se je uveljavilo že takoj pri vprašanju slovenskega vseučilišča. Razpravljalo se ni le o tem, kaj mora za nas storiti vlada in država, ampak v prvi vrsti, kaj moramo storiti mi sami. Slovenski dijaki se morajo posvetiti višji strokovni izobrazbi, da postavijo v slučaju potrebe lahko zadostno število usposobljenih učnih moči za slovensko vseučilišče.

Od slovenskih profesorjev se je zahtevalo, da spišejo učne knjige za slovenske srednje šole, naloga, ki bo najbrž pripadla še le sedanjim slovenskim filozofom. Organizacija srednješolskih profesorjev, gojitev srednješolskega pedagogičnega slovstva, tesnejši stik med učiteljem in dijakom, same konkretne stvari, ki zadenejo v prvi vrsti srednješolski učiteljski naraščaj.

Točno se je očrtal značaj in delokrog naših akademičnih društev. Društva naj bodo nepolitična, notranja vez jim bodi program, osnovan na enotnem svetovnem naziranju, ki druži istomisleče, a vender ne krši individualne svobode. Podlaga mu bodi ideja nacijonalizma in socijalizma. Društva naj bodo vzgojevalna, društvena sredstva naj se izpopolne: predavanja, modernizirane čitalnice in knjižnice, strokovni kurzi v odsekih, petje, telovadba, poučni izleti, uplivanje proti alkoholizmu in seksualnim izrodkom, odprava dvoboja itd. Opozarjalo se je na Prago in na študij na tujih vseučiliščih.

V gmotnem odseku se je opozarjalo na brezobrestna posojila, predlagala ustanovitev osrednjega biro-ja, zahtevalo, da dobe dijaki posvetovalno pravico pri podpornih društvih, da se zagotove celoletne podpore in da

Digitized by Google

postane 10 K podporni minimum. Naglašala se je važnost ekonomičnega izbiranja poklica.

V odseku za ljudsko izobrazbo sprejete resolucije kažejo tudi napredek našega delovanja na tem polju. Izreklo se je za stalne knjižnice, ljudska predavanja, za reformo čitalnic in drugih izobraževalnih društev in za njihovo zvezo. Delovanje ferijalnih društev naj se omeji na manjša okrožja, zato naj se pomnoži njihovo število.

Važni za razvoj narodno-radikalne struje so sklepi organizačnega odseka: enotna organizacija in zveza naših akademičnih društev in skupna eksekutiva. Prvi korak v tem smislu se je storil s tem, da so prevzela društva upravo »Omladine«.

Veliki ljudski shod, ki ga je sklicalo dijaštvo v Trstu, je izrazil tudi naše velike politične cilje. Izraža jih tretja resolucija, sprejeta na shodu: narodna avtonomija.

Shod je izvršil svojo nalogo in lahko smo zadovoljni z njim. Javnost nas je začela spoznavati, zanimati se za naše stremljenje in nas upoštevati. Čuli smo laskave glasove tako v časopisju kakor od odličnih posameznikov. A ti glasovi nas ne smejo omamiti, da bi mislili, dovolj smo storili. Naše delo se šele pričenja.

Naše vrste so tesneje združene nego kdaj prej. Zato bo tem lažje izvesti to, kar se je na shodu sklenilo. Sedaj se morajo začeti kazati uspehi in sadovi. Naloge, ki smo si jih postavili, so velike in treba bo nesebične požrtvovalnosti in železne energije, ako jih hočemo izvesti.

Pogledali smo nazaj in smo obsodili. Prihodnja generacija bo tudi pogledala nazaj, bo tudi sodila. Glejmo, da nas ne bo — obsodila! Če to dosežemo, je imel shod uspeh.

RESOLUCIJE I. SHODA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA V TRSTU.

A. Resolucija za slovensko vseučilišče.

I. Slovansko dijaštvo, zbrano dne 6. septembra t. l. na prvem shodu narodno-radikalnega dijaštva v Trstu,

manifestira za slovensko vseučilišče v Ljubljani;

zahteva, da se reši slovensko vseučiliško vprašanje najmanj istočasno z opravičenimi vseučiliškimi zahtevami drugih avstrijskih narodov;

odklanja najodločnejše, da bi bil Trst sedež italijanskega vseučilišča.

Digitized by Google

II. Isto pozivlja vlado, da ustvari potrebne pogoje za slovensko vseučilišče in smatra za eno prvih dolžnosti slovenskega dijaštva, da se posveča po končanih visokošolskih letih nadaljni strokovno-znanstveni izobrazbi, da tako postavi zadostno število usposobljenih učnih moči za slovensko vseučilišče.

B. Resolucije odseka za dijaško izobrazbo.

Narodno-radikalno dijaštvo:

I. *a)* Obsoja nečuveno indolenco slov. profesorjev, ki še niso napisali slov. učnih knjig za srednje šole. Povdarja potrebo, da se slov. srednješolski učitelji organizujejo, da zastopajo stanovske interese in goje slov. srednješolsko pedagoško slovstvo. Slovenski srednješolski učitelj naj skuša z visoko izobrazbo in idealno vnemo paralizovati neugodni upliv sedanjega pomanjkljivega srednješolskega sistema in malenkostnega miljeja naših srednješolskih mest. V ta namen naj goji brez strankarskih namenov tesnejši prijateljski stik z dijaštvom izven šole.

b) Opozarja javnost na škodljivost škofovih zavodov, kojih intencije nasprotujejo temeljnim principom srednješolske vzgoje.

c) Zahteva, naj vlada med posameznimi predmeti srednje šole znanstveno soglasje, da ne pobija ena stroka naukov in metode druge.

II. Priporoča slovenskim dijakom, naj premišljeno izčrpajo vsa izobraževalna sredstva vseučiliških mest. Toplo jim nasvetuje Prago, to pa z izrecno opombo, da naj se dijaštvo potrudi vživeti se v češke razmere in se priučiti češkemu jeziku. Opozarja na jugoslovanska vseučilišča.

III. Biti članom akad. organizacije je za dijake nujno potrebno. Le-te pa naj se pazno izogibljejo političnega strankarstva. Notranja vez jim bodi program, ki se izraža brez kršenja individualnosti o podlagah enotnega svetovnega naziranja. Narodna in socijalna ideja veže naša društva. Po načelu dela in samopomoči naj se razvijajo sile posameznika v korist celoti. Akademična društva naj delajo, da se dviga dijaštvo duševno, nravno in gmotno. O sredstvih, da se dosežejo ti nameni, izjavlja:

a) društva naj intenzivno goje strokovno in splošno izobražujoče predavateljstvo. V čitalnici naj ne manjka znanstvenih revij, knjižica naj vsebuje znamenita dela moderne splošno znanstvene in pa tudi leposlovne literature. Prirejajo naj poučne izlete;

b) društva naj goje pošteno zabavo, petje, telovadbo. Srednjeveško tradicijo dvoboja naj skušajo odpraviti s tem, da uplivajo na javno mnenje in uvajajo poravnavo sporov. S predavanji o alkoholizmu in spolnih boleznih naj opozarjajo že absolvirane srednješolce na to nevarnost;

c) zastopajo naj odločno gmotne interese slovenskega dijaštva v smislu resolucij odseka za gmotno stanje.

C. Resolucija gmotnega odseka:

Slovensko narodno-radikalno dijaštvo, zbrano na svojem prvem shodu v Trstu, smatra žalostne gmotne razmere za prevažni del slovenskega socijalnega vprašanja.

Digitized by Google

Slovensko posojilništvo je glavni vir, ki naj zagotovi z ustanovitvijo podpornih fondov dijakom večjih podpor.

Narodno-radikalno dijaštvo ostro graja brezvestnost onih, ki ne vračajo po končanih študijah brezobrestnih posojil, ker oškodujejo s tem podporna društva in kratijo zaupanje v dijaštvo.

Odklanjamo z zaničevanjem vsako podporo, ki ji je namen, uplivati na prepričanje.

Narodno-radikalno dijaštvo zahteva, da se podpore pravično regulirajo, in predlaga ustanovitev osrednjega biroja, kamor naj javijo podporniki svoje podpore in kjer morejo dobiti informacij.

Glede podpornih društev želi, da se da v njih odborih slovenskemu dijaštvu posvetovalna pravica, da se zagotovi podpora za celo leto pod pogojem, da se gmotne razmere podpiranca ne izpremene. Smatramo mesečnih 10 K za podporni minimum.

II. Radikalno dijaštvo izreka »Omladini« za nje delovanje na dijaško-socijalnem polju priznanje ter jo pozivlja, da nadaljuje posebno z zbiranjem statističnih podatkov, dokler se ne oprimejo tega velevažnega dela poklicanejši faktorji.

Č. Resolucije odseka za ljudsko izobrazbo.

Narodno radikalno dijaštvo:

I. Smatra organizirano poljudno delo med slovenskim ljudstvom najvažnejšim sredstvom za napredek na kulturnem, političnem in gospodarskem polju.

II. Ustanavljajo naj se v večjih krajih stalne ljudske knjižnice, v manjših pa potujoče kot impulz za stalne.

III. Prirejajo naj se nazorna ljudska predavanja iz vseh strok človeškega znanja.

IV. Vsa društva z izobraževalno tendenco naj se reformirajo in organizujejo v tem smislu. Nujno potrebna je njih zveza.

V. Slovenska inteligenca in akademiki naj stopijo temu gibanju na čelo.

VI. Priporoča se akademikom snovanje »ferijalnih društev« za manjša okrožja, ki naj omogočujejo delovanje v gornjem smislu v zvezi z domačo inteligenco.

VII. Tudi avtonomne korporacije naj skrbe za gmotno stanje teh teženj.

D. Resolucija organizačnega odseka.

Narodno-radikalno dijaštvo priporoča, da se društva narodno-radikalnih akademikov združijo v enotnejšo organizacijo, ki naj na podlagi dosedanjih organizacij skuša biti nekak izvrševalni in reprezentativni organ narodno-radikalnega dijaštva. Naše glasilo je »Omladina«.

E. Resolucije, sprejete na velikem ljudskem shodu.

I. Slovenci, zbrani na velikem ljudskem shodu v »Narodnem domu« v Trstu nujno zahtevajo, da c. kr. namestništvo nemudoma izda odredbo,

Digitized by Google

da mora mestni svet tržaški v mestu samem ustanoviti ljudske šole s slovenskim učnim jezikom in to uvažujé, da izreka razsodba c. kr. upravnega sodišča z dne 7. oktobra 1904, št. 10.471, da je rešiti samo še vprašanje: ali je na okoliških šolah še prostora za otroke iz tržaškega mesta, 2. ali posebne krajevne razmere ne otežujejo otrokom iz mesta, da bi pohajali šole na deželi, — končno uvažujé, **da je odgovor na ti vprašanji popolnoma notoričen.** Vsako daljše zavlačevanje pomenja očitno kršenje zakonov, zlasti § 59 državnega šolskega zakona in znanega člena XIX. državnega osnovnega zakona, in zato proti takemu postopanju že danes najslovesnejše **protestujemo.** Dokler pa se to ne zgodi, in bi se mestni svet tržaški upiral nalogu c. kr. namestništva z namenom, da še dalje zavleče ustanovitev slovenske ljudske šole, tedaj naj ukrene vlada nemudoma vse potrebno, da se taka slovenska ljudska šola ustanovi in vzdržuje na državne stroške.

II. Na ljudskem shodu zbrani Slovenci obsojajo od tujcev in vlade med nas zanešeni provincijalizem.

Vsi Slovenci naj se zavedajo, da treba nastopati za vseslovenske interese in težnje jednotno,

pozivljajo slovensko časopisje, da deluje intenzivnejše v tem smislu.

III. Zahtevajo, da se narodi zakonito konstituirajo, da postanejo tako tudi juridične osebe z lastnimi organi. Zato se naj avstrijski državljani razdele po narodnosti v upravne celote.

Naj se da brez ozira na teritorij **vsakemu narodu lastno zakonodajstvo in samoupravo v vseh kulturnih in narodno-gospodarskih zadevah.** V to svrho naj se zasnujejo narodni parlamenti na podlagi **splošne, jednake, tajne volilne pravice** in upravne oblasti in javni zastopi naj se razdele po narodnostih.

Digitized by Google

F.:

STATISTIKA URADNIŠTVA NA SLOVENSKEM OZEMLJU.*) (ABSOLVENTI VISOKIH ŠOL.)

A. KRANJSKO.

Juristi	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
A. **Sodnijski uradniki.**						
I. Pri deželnem sodišču v Ljubljani in v njega področje spadajočih okrajnih sodiščih:						
Predsednik	1	1	—	—	—	—
Podpredsednik	1	—	1	—	—	—
Deželnosodni nadsvetniki	3	1	2	—	—	—
Deželnosodni svetniki	18	14	4	—	—	—
Okrajni sodniki	8	7	1	—	—	—
Sodnijski tajniki	5	5	—	—	—	—
Sodnijski adjunkti	30	28	2	—	—	—
Auskultanti	10	9	1	—	—	—
Pravni praktikanti	8	7	1	—	—	—
Državni pravdnik	1	1	—	—	—	—
Državnega pravdnika namestniki	3	2	1	—	—	—
	88	75	13	—	—	—
II. Pri okrožnem sodišču Novomesto in v njegovo področje spadajočih okrajnih sodiščih:						
Predsednik	1	1	—	—	—	—
Deželnosodni svetniki	16	14	2	—	—	—
Okrajni sodniki	3	3	—	—	—	—
Sodnijski tajniki	3	2	1	—	—	—
Sodnijski adjunkti	18	15	3	—	—	—
Auskultanti	7	7	—	—	—	—
Pravni praktikanti	—	—	—	—	—	—
Državni pravdnik	1	—	1	—	—	—
Državnega pravdnika namestnik	1	1	—	—	—	—
	50	43	7	—	—	—
Vseh sodnih uradnikov je	**138**	**118**	**20**	—	—	—

*) Ta statistika je bila predložena na tržaškem shodu v gmotnem odseku kot podlaga debate o racijonalni stanovski izberi. — Ponatis je dovoljen le z navedbo vira.

Digitized by Google

Juristi	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
B. Politični uradniki.						
Deželni predsednik	1	—	1	—	—	—
Deželnega predsednika namestnik	1	—	1	—	—	—
Deželnovladni svetniki [1])	8	—	8	—	—	—
Okrajni glavarji	8	6	2	—	—	—
Deželnovladni sekretarji in okrajni nadkomisarji	7	2	5	—	—	—
Okrajni komisarji	20	3	17	—	—	—
Deželnovladni koncipisti	8	4	4	—	—	—
Deželnovladni konceptni praktikanti	8	6	2	—	—	—
Policijski nadkomisar	1	—	1	—	—	—
	62	21	41	—	—	—
C. Finančni uradniki.						
I. Pri finančni prokuraturi v Ljubljani:						
Finančni nadsvetnik	1	—	1	—	—	—
Finančna svetnika	2	—	2	—	—	—
Finančne prokurature adjunkt	1	1	—	—	—	—
Finančne prokurature koncipista	2	1	1	—	—	—
	6	2	4	—	—	—
II. Pri finančni upravi kranjski:						
Finančni ravnatelj	1	1	—	—	—	—
Finančna nadsvetnika	2	2	—	—	—	—
Finančni svetniki	4	—	1	—	1	2
Finančni tajniki	13	6	6	—	—	1
Finančni komisarji	9	5	3	—	—	1
Finančni koncipisti	5	5	—	—	—	—
Finančni konceptni praktikanti	9	6	3	—	—	—
	43	25	13	—	1	4
Vseh finančnih uradnikov je	49	27	17	—	1	4
Č. Advokatura.						
Advokati	39	33	6	—	—	—
Advokatski koncipijenti	18	14	4	—	—	—
Skupaj	57	47	10	—	—	—

[1]) Deželni zdravstveni referent je vračunan pri zdravnikih.

Digitized by Google

Juristi.	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
D. **Notarijat.**						
Notarji	34	31	3	—	—	—
Notarski kandidati	18	17	1	—	—	—
Skupaj	52	48	4	—	—	—
E. **Deželni uradniki.**						
Deželni sekretarijat	5	5	—	—	—	—
F. **Komunalni uradniki.**						
Mestni ljubljanski konceptni uradniki	4	4	—	—	—	—
G. **Privatna služba.**						
Konceptni uradniki pri trgovski zbornici	2	2	—	—	—	—
Vseh juristov je	369	272	92	—	1	4
Zdravniki.						
I. Pri deželni vladi:						
Deželni zdravstveni referent	1	1	—	—	—	—
Višji okrajni zdravniki	2	1	1	—	—	—
Okrajni zdravniki	8	2	5	—	—	1
Sanitetni koncipisti	2	—	—	2	—	—
Sanitetni asistenti	2	2	—	—	—	—
II. Okrožni zdravniki	40	28[1])	2	8	—	2
III. Deželni zdravniki	14	8[2])	5	—	—	1
IV. Komunalni zdravniki	3	2	1	—	—	—
V. Sodni zdravniki	2	1	1	—	—	—
VI. Železnični zdravnik	1	1	—	—	—	—
VII. C. kr. rudarski zdravniki	2	—	—	2	—	—
VIII. Privatni zdravniki	22	9	9	—	2	2
IX. Zobozdravniki	3	2	1	—	—	—
Skupaj	102	57	25	12	2	6
Živinozdravniki.						
I. Pri deželni vladi:						
Deželni veterinarski referent	—	—	—	—	—	—
Deželni veterinarski nadzornik	—	—	—	—	—	—
Višji okrajni živinozdravniki	5	4	1	—	—	—
Okrajni živinozdravniki	7	5	2	—	—	—
Veterinarski asistenti	2	2	—	—	—	—
II. Deželni živinozdravniki	5	5	—	—	—	—
III. Mestni živinozdravniki	2	2	—	—	—	—
Skupaj	21	18	3	—	—	—

[1]) Med temi en Srb. [2]) Med temi dva Hrvata.

Digitized by Google

Inženerji	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
A. **Stavbni inženerji.**						
I. Deželna vlada.						
Stavbni nadsvetnik	1	—	1	—	—	—
Stavbni svetnik	1	—	1	—	—	—
Nadinženerji	5	1	2	2	—	—
Inženerji	7[1])	—	4	3	—	—
Stavbni adjunkti	4[2])	1	2	1	—	—
Stavbni praktikanti	3	—	—	3	—	—
II. Deželni stavbni urad:						
Svetnik	1	1	—	—	—	—
Nadinžener	1	1	—	—	—	—
Inženerji	2	2	—	—	—	—
Stavbni adjunkti	2[5])	2	—	—	—	—
III. Mestni stavbni urad:						
Svetnik	1	—	—	1	—	—
Inžener	1	1	—	—	—	—
Asistent	1	1	—	—	—	—
IV. Vzdrževalne sekcije državnih železnic	4	—	4	—	—	—
V. Vzdrževalne sekcije južne železnice	11	—	11	—	—	—
VI. Upraviteljstvo ljubljanske elektrarne in vodovoda	1	1	—	—	—	—
VII. Obrtna strokovna šola	1	1	—	—	—	—
B. **Strojni inženerji.**						
VIII. Telegrafična sekcija ljubljanskega poštnega ravnateljstva	1	—	1	—	—	—
IX. Obrtni inspektorat	2	—	1	1	—	—
X. Kurilnice južne železnice	5	1[4])	4	—	—	—
XI. Kurilnica državne železnice	3	—	3	—	—	—
XII. Električna cestna železnica v Ljubljani	1	—	1	—	—	—
C. **Rudarski inženerji.**						
XIII. Rudarski urad v Ljubljani	3[3])	—	2	1	—	—
XIV. Rudniško ravnateljstvo v Idriji	14	1	4	8	1	—
Č. **Kemiki.**						
XV. Deželno kemično preskuševališče	2	2	—	—	—	—
Skupaj	78	16	41	20	1	—

[1]) Med temi 1 strojni inžener.
[2]) Med temi 1 arhitekt.
[3]) Med temi 1 kulturni inžener.
[4]) Hrvat.
[5]) So ob jednem juristi.

Digitized by Google

Geodeti	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
I. Pri deželni vladi:						
Evidenčni nadgeometri	3	—	—	2	1	—
Evidenčni geometri	2	—	2	—	—	—
Evidenčni elevi	4	2	2	—	—	—
II. Pri evidenčnem kataštralnem uradu:						
Evidenčni nadzornik	1	—	—	1	—	—
Evidenčni nadgeometri	9	1	4	1	1	2
Evidenčni geometri	11	7[1])	1	2	1	—
Evidenčni elevi	7	1	—	5	—	1
Skupaj	37	11	9	11	3	3
Agronomi.						
I. Deželna komisija za agrarne operacije	3	—	3	—	—	—
II. C. kr. gozdnonadzorni uradniki	5	1	3	—	1	—
Skupaj	8	1	6	—	1	—

[1]) Med temi dva Hrvata.

GREGOR ŽERJAV:

OB DVAJSETLETNICI „DRUŽBE SV. CIRILA IN METODA“.

I.

Že l. 1848 so slovenski politični voditelji izrazili program slovenskega šolstva in narodne avtonomije. Še predno so mogli v praktičnem boju za ta program uvideti, da izvedbe teh zahtev nimajo toliko pričakovati od Avstrije, kot od sebe, je zatemnel jasni trenotek. V prvi dobi svobode zborovanja, po l. 1867 smo zopet zahtevali in čakali, da nam d r ž a v a pomore. Kdor se zanaša, da mu bo drugi kaj izvršil, ta nima krepke inicijative in delavnosti. § 19. in drugi vsled dejanske nemške premoči le a k a d e m s k i zakoni liberalne dobe so provzročili, da je prišlo na Slovensko precej let pozneje spoznanje, da se od države nimamo mnogo nadejati, zadrževali so nas od samopomoči.

Digitized by Google

Tam, kjer država ni obetala, smo se brž zavedli, da si treba sam pomagati. Na gospodarskem polju je vstvarila vlada le zakonite okvire, v njih smo morali sami naprej (tudi moderna pod uplivom socijalističnih idej stoječa zakonodaja te samodoločbe ne krši). Posojilništvo je prvi veliki čin praktične slovenske avtonomije.

Na šolskem polju pa nas je država vlekla, da smo se precej pozneje zavedli. Komaj par slovenskih šolskih knjig smo založili. Še danes nimamo slovenskih gimnazij, ker tako premeteno računamo, kedaj nam ponudi vlada roko! Celih 27 let je preteklo, kar so bili veljavni §§ v državnih osnovnih in šolskem zakonu, da smo uvideli, da ti zakoni ne veljajo, če jim ne sledi politični pritisk. In niti leto 1885. bi nam ne prineslo naše »Družbe sv. Cirila in Metoda«, da nam ni pogled na druge narode, pogled na nemška in češka šolska društva samopomoči jasno kazal poti. Sami bi bili rabili menda še par let, da bi se zavedli položaja in svojih interesov! Leta 1885 smo sezidali prvo kočico, na katere mesto naj stopi enkrat mogočna stavba kulturne avtonomije slovenske. Da bi poleg nje zgradili še gospodarsko stražo, se nam še ni posrečilo, na samopomoč v višjem šolstvu se niti misliti nismo upali.*) Čehi so nam že zaznamovali nadaljno pot. Na podlagi svojih društev samopomoči so si organizovali v češkem narodnem svetu nekako avtonomno vlado. Tudi pri nas pride do tega.

Značilno za negotovost in razoranost etičnih naziranj je, kako se zagovarjajo takozvana »obrambna« društva. Nemec in Italijan prisegata, da sta le v defenzivi. V resnici ni možno objektivno opredeliti, kje se začne ofenziva in neha obramba. Najidealnejša avtonomija ne bo odpravila, da ne bi posegel narod v interesno sfero drugemu narodu. Kar je jednemu narodu le neobhoden pogoj za zdrav napredek, smatra drugi narod za napad. Srečen je narod, ki more biti ekspanziven. Da smo Slovenci dejanski večinoma v defenzivi, je znak prežalostnega našega stanja. A ne odpovejmo se ofenzivi, z udarcem se branímo. Energije, ki je v pogumu in naskoku, naj nam ne slabi krivo etično naziranje o visoki moralnosti onega, ki je nastavil za desnim tudi levo lice.

Nemštvo, Italijanstvo, Slovanstvo se bore že tisočletje. Nikjer ni ekonomska stran narodnostnega boja tako eklatantna, kot v tej borbi. Razred težakov in sužnjev naj postanemo. Ta boj se sedaj ne bije več samo na mejah. Kar se godi v srcu ali daljnih mejah našega Balkana in naše Rusije, o tem lahko reče Slovenec: tua res agitur.

Milijoni drobnih delavcev vedoma ali instinktivno delajo v velikem boju; njih nekaj tisočim kaže pot naša »Družba sv. Cirila in Metoda«, važna trdnjavica, skromna reprezentantinja drobnega dela za veliko idejo.

»Družba sv. Cirila in Metoda« je naša prva organizacija za narodni boj. Ž njo izjavlja Slovenstvo, da hoče živeti, da si hoče vstvariti lepšo bodočnost. Najplemenitejši čut je vtelešen v »Družbi«: spoštovanje sebe samega, samozavest, ponos.

*) »Družba sv. Cirila in Metoda« ustanavlja po svojih pravilih le ljudske šole.

Digitized by Google

Zato pa smatram, da je ponižanje svojega veličanstva, če »Družba« klone komurkoli. Nad samozavestnim Slovenstvom ni vladarja. Proti patrijotskim udanostnim izjavam danes ne navajam onega ugovora, da se pod vlado in odgovornostjo Habsburžanov godi Slovencem kruta krivica ravno na šolskem polju. V stiski bi bil vsak posetnik skupščine »Družbe sv. Cirila in Metoda«, če bi ga vprašali, koliko šol smo Slovenci dobili, ker se je dvajsetkrat sporočila udanost cesarju. Lažja bi bila uloga tistega, ki bi dokazal, da se v politiki vrača zvestoba z nezvestobo. Proti udanostnim izjavam govori, da škodujejo ponosu in samozavesti. **Družba sv. Cirila in Metoda ni družba podložnikov,** ampak Slovencev, ki si hočejo **sami** pomagati, brez ozira ali celo proti volji vlad.

Nekateri zagovarjajo udanostne pojave kot konvencijo. Ta zagovor je še slabši, ker zakriva hinavstvo. Ena tistih laži, ki kužijo javno življenje, je taka udanost. Pošteno delo v prid javni morali izvršimo, če vržemo vse podložništvo od sebe.

LISTEK.

I. shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu je uspel nad vse pričakovanje dobro. Tržačani so nas sprejeli najgostoljubnejše, za kar jim bodi izrečena tudi na tem mestu zahvala. Shoda se je udeležilo okrog 120 slovenskih dijakov, 30 Čehov in večje število Srbov in Hrvatov. Zastopano je bilo tudi rusinsko dijaštvo. Izmed slovenskih politikov sta bila navzoča in sta se udeleževala debate gg. dr. O. Rybář in dr. H. Tuma, izmed hrvatskih voditelj dalmatinske demokratske stranke, dr. Smodlaka. Brzojavno ali pismeno so shod pozdravili, oziroma opravičili svojo odsotnost med drugimi gg. župan Hribar, dr. Triller, dr. Gregorin, dr. Laginja, profesor Hrasky, prof. dr. Chodounsky, in dr. Predsednik shodu je bil iur. Žerjav (»Slovenija«), podpredsednika pa phil. Kramer (»Tabor«) in iur. Medvež (»Adrija«). Shod se je vršil natanko po določenem programu in dijaštvo je sledilo z občudovanja vredno vztrajnostjo dolgournim razpravam ter se živahno udeleževalo debate. — Poročilo o shodu izide tekom tega meseca kot posebna brošura, krajša poročila pa so prinesli skoro vsi slovenski časniki, več srbskih in hrvatskih in nekateri večji češki, nemški in laški listi. Impozanten je bil tudi veliki ljudski shod, ki ga je sklicalo v Trstu narodno-radikalno dijaštvo in na katerem sta govorila dr. Ravnihar iz Ljubljane in dr. Rybář iz Trsta. Socijalni demokrati, ki so se shoda tudi udeležili, so poskrbeli, da se je nekoliko ohladila navdušenost onih naših somišljenikov, ki so preveč simpatizirali s socijalno demokracijo. Narodno-radikalno dijaštvo je s tem shodom mnogo pridobilo in sme biti z njim zadovoljno.

„Prosveta“. Delovanje akademičnega ferijalnega društva „Prosvete“ se je v letošnjih poletnih počitnicah najbolj koncentriralo na pripravljalno delo za I. shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu. To delo je v svoji obsežnosti

Digitized by Google

in mnogovrstnosti absorbiralo skoro vse moči društvenega odbora, da ni bilo mogoče se v veliki meri pečati z drugimi vprašanji. Podroben pregled jednoletnega društvenega delovanja je podal referat tovariša Ribnikarja na tržaškem shodu in poročilo društvenega tajnika tovariša Žerjava na II. občnem zboru „Prosvete“, ki se je vršil 17. septembra t. l. Denarno stanje društva, ki je navezano le na podpore, izkazuje deficit. Vsled tega je moral odbor opustiti izvršitev marsikake dobre misli. Kljub temu se more društvo ponašati z lepimi uspehi: imelo je celo vrsto javnih predavanj in med srednješolci, priredilo nekaj dobro uspelih veselic, osnovalo 5 javnih ljudskih knjižnic (katerim se je te dni pridružila šesta, ki je postavljena na kirurgični oddelek ljubljanske bolnice), položilo temelj društveni knjižnici in priredilo vrsto poučnih izletov v industrijalna podjetja. Zmagala je ideja ljudskega knjižništva in predavateljstva; dijaštvo pa je tudi pokazalo, da je zmožno sodelovati pri ljudskoizobraževalnem delu. Ideja uvesti narodni kolek v prid naši šolski družbi se je v polni meri obnesla. Reče se lahko, da je bila vsaka Prosvetina prireditev dobro premišljena in zato so vse imele uspeh. Društvo pač tudi trpi na mnogih hibah, ki so združene s tem, da je akademično in ferijalno: pomanjkanje delavcev, njih pogosta odsotnost od društvene centrale in dejstvo, da more društvo poslovati le o počitnicah, so bile velike ovire. Vse to pa je premagala navdušenost, ki je družila člane v požrtvovalnem delu za skupne cilje. — Iz jednoletnega delovanja je razvidno, da ima društvo preobširen delokrog, (baharija klerikalne „Lažizveze“, da hoče v svojem delovanju združiti vse slovenske pokrajine, je smešna in ima kratke noge): zato je za bodočnost priporočati, da se snujejo ferijalna društva z manjším delokrogom, pri katerih pa sodeluj tudi inteligenca. Prosvetino delo pa se bo moglo vsled tega v večji meri koncentrirati na Ljubljano in nje okolico — ob jednem pa se bo mogla „Prosveta“ pripravljati za svojo bodočo nalogo, biti centrala slovenskih akademičnih ferijalnih društev. — V odbor so bili voljeni sledeči tovariši: Ribnikar, predsednik; Grošelj, podpredsednik; Fettich, tajnik; Lavrenčič, blagajnik; A. Sodnik, knjižničar; namestnika: Peter Holeček in Žerjav; preglednika: Lah in Lovše. — Z ozirom na savanske napade na predsednika Ribnikarja v »Slov. Narodu« je občni zbor soglasno sprejel sledečo izjavo: »Občni zbor »Prosvete« izjavlja, da savanski napadi, ki prihajajo iz Aurove pivovarne, ne morejo niti najmanj kratiti zaupanja v osebo predsednika A. Ribnikarja.«

„Prosveta“ je priredila dne 24. m. m. v Kamniku javno predavanje. Predaval je phil. Breznik o »Prešernu«. Proizvajale so se tudi slike s skioptikonom. Čisti dobiček predavanja je namenjen v korist fondu za ustanovitev javne ljudske knjižnice v Kamniku.

Javne ljudske knjižnice se snujejo na inicijativo dijaštva v različnih krajih po Slovenskem. Zato smemo upati, da se prihodnjo zimo znatno pomnoži njih dosedaj majhno število. Koristno bi bilo, da založi »Prosveta« ali kdo drugi potrebne tiskovine, da se snovateljem s tem delo olajša in da bo poslovanje v knjižnicah enotnejše.

Digitized by Google

Za splošno, jednako volilno pravico se je odločno izjavilo narodno-radikalno dijaštvo na shodih v Trstu in v Ljubljani. Ta zahteva je tako splošna, tako elementarna, da je že več kot navaden političen postulat, ampak občenarodna in kulturna zahteva, za katero se mora boriti vsak napreden Slovenec.

Dijaki — sokoli. Opozarjamo slovensko dijaštvo, da zahaja v vseučiliških mestih v kolikor mogoče velikem številu v sokolske telovadnice. Češki sokoli nas sprejmejo drage volje medse in grejo slovenskemu visokošolcu radi na roko. Za dijake je pri čeških sokolih na Dunaju članarina znižana. Pojasnila za sprejem dajejo naša akademična društva.

Sokolska Zveza. Znamenit korak v organizovanju slovenske moči je centralizacija sokolskih društev. Politika pa je kvarila 1. občni zbor »Zveze«, ko se je šlo za izbero staroste. Na dr. Tavčarja, ki pri ljubljanskem Sokolu »varuje le prostor«, se ni resno mislilo, zato je padla volitev na ljubljanskega podstarosto, moža delavnega in značajnega, dr. Ravniharja. Enfant terrible dr. Kušar je zahteval, da bodi starosta pristaš — liberalne stranke in predlagal dr. Murnika. V Murniku je, odkar se je sploh mislilo na »Zvezo«, vsakdo videl načelnika, našega Vaníčka. Kandidatura. Murnikova se je smatrala obče kot političen eksperiment in se je zato odklonila. Liberalna stranka niti s takim kandidatom ni zmagala. Iz Murnika ni govoril Sokol, ko je odklonil toplo ponudeno načelništvo, še manj, ko dovoljuje, da »Narod« bega sokolstvo. Že strašita »štajerska politika« in »klerikalizem«. Ta strašila danes ne izdajo nič več. Vsak ve, da je zmagovita sokolska struja bolj nevarna klerikalcem kot Tavčarjevi pristaši. »Zveza« bo prospevala brez njih.

II. drž. gimnazija v Ljubljani. V drž. proračunu za leto 1906 ni nobene postavke za zidanje novega gimnazijskega poslopja. Vlada misli, da traja potrpljenje Slovencev večno! Ali bodo naši poslanci k temu molčali?

Odkritje Prešernovega spomenika. Svečano, slovenskega naroda in pesnika dostojno se je vršilo odkritje Prešernovega spomenika. Tudi slovensko visokošolsko dijaštvo se je poklonilo skoraj polnoštevilno 10. m. m. pesniku velikanu. Nič ni motilo slavja, ki se ga je udeležil cel narod. Le slovenskim klerikalcem ni dalo mirovati. Njih glasilo »Slovenec« je bruhnilo polno posodo blata na spomenik in na pesnika, a blato je padlo nazaj, oskrunilo ni pesnika, ampak njega sramotilce. A še ni bilo dovolj. Dvignil se je tudi ljubljanski škof Jeglič, pisal je znano pismo in prav po nepotrebnem osmešil pred celim izobraženim svetom — sebe samega, slovensko duhovščino in stranko, ki stoji za njim. In osmešil je s tem tudi klerikalno dijaštvo, ki se je udeležilo odkritja in celo hotelo poučevati napredno dijaštvo, kaj mu je storiti. Če je ljubljanskemu škofu prav, da smeši sebe in svoje pristaše, nam bi bilo tudi, če bi stvar obenem ne bila zelo žalostna. Zelo žalostno je, da imamo pri nas še tako omejene ljudi, kojih duševno obzorje ni večje nego kakega gorjanskega pastirja, žalostno, da imamo ljudi, kojih pokvarjena fantazija povzroča, da se pri najnedolžnejši stvari pohujšujejo in še najbolj žalostno je, da imajo ti omejeni in nenormalno razviti ljudje pri našem

Digitized by Google

ljudstvu še vedno prvo besedo. Nastop klerikalcev in predvsem škofovo pismo pa nam daje povod, da se vržemo s podvojeno silo in z združenimi močmi v boj proti klerikalizmu, v boj proti nevednosti in abderitstvu, da širimo luč prosvete in napredka. Ljudem, ki imajo pogum, sramotiti Prešerna, ni treba prizanašati. Ti ljudje so izdali narodne svetinje.

Mladina je povračilo, je večno resnično povedal Ibsen. Več kot pol stoletja je preteklo, kar so pokopali Prešernovo telo. Ni mu bilo življenje lahko, ampak neprestan boj; boj proti nemški vladi Metternichovega duha, boj proti klerikalizmu. Mladina je povračilo! Tisočkrat hoče in bo povrnila Prešernu, kar nam je izkazal in kar je pretrpel. Prešeren je umrl, ni pa umrl njegov boj. Zadnja odredba proti dijakom kot Prešernovim čestilcem kaže, da Metternichov duh še vlada proti Slovencem, in Prešernovega sodobnika in sramotilca, kanonika Pavška sta postavila Jeglič in ljubljanski »Slovenec« daleko v senco. Ko vstopamo svetlim umom, plamenečega srca in vstrajne volje v boj proti nemštvu in klerikalizmu, vstopamo v sled Prešernov. Lahko psujeta oba ta stara sovražnika vsakega slovenskega napredka narodno dijaštvo z »otroki«. Prišlo bo kakor elementarna sila, ne bodo se je izognili: Mladina je povračilo!

Potreba slovenskih gozdarskih tehnikov. Absolventje gozdarskega oddelka poljedelske visoke šole imajo kaj lepo bodočnost, osobito Slovenci. Lahko vstopijo k upravi, kjer postanejo upravniki eraričnih gozdov. Ker pa je teh služb na Slovenskem vendar le malo, je veliko bolj priporočati vstop v politično službo. Pri okrajnih glavarstvih so okrajni gozdarski komisarji v X. činovnem razredu. Letí lahko postanejo komisarji I. razreda (IX. č. r.), nadkomisarji (VIII. č. r.), gozdarski svetniki (VII. č. r.), nadsvetniki (VI. č. r.) in dvorni svetniki. Kdor hoče priti v politično službo, mora prakticirati najmanj 6 mesecev pri gospodarsko-tehničnem oddelku za regulacijo hudournikov. V Avstriji je sedem sekcij. Kot praktikanti imajo gozdarski tehniki povprečno 1850 K letne plače. Poslujejo ali pri sekciji, ali pa so eksponirani pri raznih regulacijah hudournikov. Njihova služba je menda vseskozi jako lepa in ima predvsem te vrline, da ni človek navezan na pisarne, in da uživa kot samostojen šef relativno jako veliko prostosti. Pri sekciji v Beljaku je dosedaj nastavljenih 15 Nemcev, 3 Slovenci in 1 Hrvat. Pomanjkanje Slovencev je jako občutno. Letos so n. pr. morali dati v Istro trdega Nemca, ker niso imeli na razpolago Slovenca. Slovenca menda takoj sprejmo, osobito ako zna tudi laški in hrvatski. Za bodočnost se kaže lepa perspektiva. Gozdarski tehniki so se namreč šele leta 1872 uvedli kot državni uradniki. Danes čaka nešteto uradnikov in nadkomisarjev, da dosežejo 40 let in penzijo. Tekom osmih let se izloči iz statusa veliko število teh »starčkov« in mladina bo zasedla njihova mesta. Na naših dijakih samih je ležeče, da se odločijo za gozdarske študije in zasedejo lepa mesta, ki bi jih sicer uživali tujci! *Rb.*

Oblastem odgovoren **Mihael Božanec.** — Urednik **Ciril Premrl.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

KOROŠKIH DIJAKOV V LJUBLJANO!

Po zadnjem volilnem porazu, ki je zadel Slovence vkljub klerikalni slovensko-nemški zvezi, je objavil »Mir« večji načrt, po katerem bi rad strmoglavil vladajočo nemško stranko. Vsako drugo politiko kot čisto duhovniško odločno odklanja, češ da je drugače vse zgubljeno. To je pač obupno priznanje. Če bi se pridružili »Mirovemu« mnenju, bi smatrali mi koroško Slovenstvo že zgubljenim, kajti narod, ki ni več sposoben vstati, če mu ne pomaga katoliška cerkev, tega tudi ta gotovo ne reši več. Če ne več, nam je obupno pisanje »Mirovo« dokaz, da je bil ves dosedanji trud, vstvariti na Koroškem kaj zanesljive in delavne posvetne inteligence, brezuspešen.

In vendar ne moremo prezreti, da je zadnji dve desetletji študiralo po srednjih pa tudi po visokih šolah vsako leto več slovenskih dijakov iz Koroške. Vsaj nekaj bi se moralo poznati. Kje so vsi ti?

Ne moremo prikrivati da je bilo koroško akademično dijaštvo zadnjih desetletij (z malimi izjemami, deloma tudi današnje dijaštvo) z narodnim pesimizmom tako zastrupljeno, da je bilo nesposobno delati vstrajno in idealno v svojem narodu, da, bilo je tako cinično, da je jemalo še drugim veselje. Narodne dolžnosti so presojali več kot materijalistično, iz govorjenja si čul nekako žalost, da so rojeni kot Slovenci. Taki ljudje so se izgubili v nemštvu, šli so za kruhom, nekateri se več niso vrnili v domovino. In vse te strašne razmere v koroškem dijaštvu, kjer bi razmeram primerno moralo biti največ požrtvovalnega idealizma! Besede »smo že izgubljeni!« in »to je absolutno nemogoče« — sami izrazi, ki bi morali biti zdravim ljudem tuji — ti izrazi se ponavljajo vsak hip. Zato Korošci nimajo še danes nobene narodne inteligence.

Pravični pa smo dovolj, da presojamo, odkod je prihajal ves ta duh v dijaštvo. Uboštvo, nemško šolstvo, vsa nemška okolica, preziranje zaradi narodnosti — to vse sili trpkost v mlado dušo. Zato pa: Dajte koroške srednješolce študirat v slovenska mesta, dajte jih v Ljubljano!

Ne rečemo, da so razmere v Ljubljani idealne, a najlepše slovensko dijaško mesto je Ljubljana gotovo. Slovensko lice, slovensko občinstvo, zabave, koncerti, gledišče, časopisje, knjige, slovenska uprava — vse to mora delovati na narodno zavest dijaka zelo ugodno. V Celovcu in Beljaku pa slovenskega dijaka zapostavljajo, zaničujejo in tako ubijajo ne le šolske oblasti, ampak tudi vsi tovariši, vsa družba. Nikjer nima dovolj družabne zaslombe! Tu se pogubi zavest, tu ni mogoče, da se vzgoji neuklonljiv tilnik ponosnega Slovenca. V Ljubljani pa se more navzeti narodnega duha dovolj, da odhaja vedno krepak v domovino, tu ne izgubi vaje v slovenski govorici,

Digitized by Google

tu poznava vse moralne in materijelne sile Slovenstva, ki jih more pozneje upotrebiti doma.

Tu naj bi zastavila mlada podporna društva koroška. Prepričani smo, da bi po prizadevanju koroških krogov prišlo v Ljubljani do društva, ki bi delalo za Korošce, kateri bi tu študirali. Vsaj za par tečajev naj bi vsak koroški slovenski dijak prišel v Ljubljano!

MIHAJLO ROSTOHAR:

ZVEZA AKADEMIČNIH FERIJALNIH DRUŠTEV.

Ferijalna društva, ki so se ustanovila v zadnjih desetih letih po Slovenskem, niso prospevala v prvi vrsti zaradi tega, ker so bila zasnovana na plitvih načelih. Še-le ko je zavladal med slovensko mladino demokratičen, napreden duh, začelo je dijaštvo živahno delovati potom ferijalnih društev.

Težavno je poljudno delovanje, vzlasti ako je hočeš vestno in s pridom izvrševati; zato se je kaj kmalu utrdilo prepričanje, da je treba ustanavljati ferijalna društva z manjšimi delokrogi. V tem smislu se je izrekel tudi narodno-radikalni shod v Trstu. Nikakor ne nasprotujem omenjeni resoluciji, ako govorim na tem mestu za zvezo ferijalnih društev. Potegujem pa se za njo zaradi tega, ker sem uverjen, da bi bila ta zveza velikega narodnega kulturnega pomena. — Sedaj imamo štiri ferijalna društva, ki so zasnovana v smotru narodne prosvete: »Adrijo«, »Bodočnost« »Korotan« in »Prosveto«. Vendar delujete izmed teh le »Adrija« in »Prosveta«, dočim delovanje »Bodočnosti« in »Korotana« kar ne more prekoračiti sklicevanja letnega občnega zbora*), in to zaradi tega, ker nima dovolj delavnih in izvežbanih močij.

V zvezi s »Prosveto« in »Adrijo« pa bi si ti društvi brez dvoma okrepili in bi postali nositelja narodne kulture med koroškim in štajerskim ljudstvom.

V ferijalnih društvih je dijaštvo organizovano po krajevnih momentih, ne po dejanskih socijalnih razmerah, kakoršne so ravno v tistih krajih. Evidentno je, da mora biti delovanje umerjeno po socijalnih razmerah. Le-te pa so v posameznih slovenskih pokrajinah precej različne. Kljub temu je n. pr. v »Prosveti« organizovano kranjsko, v »Adriji« primorsko dijaštvo itd. Posledica tega je, da imajo društva latentne moči, katerih ne morejo vporabljati v področju svojega delokroga, dočim bi jih na pravem mestu lahko z najboljšim vspehom vporabila. Da se tem nedostatkom odpomore, zasnuje naj se zveza ferijalnih društev, ki bo skrbela, da dobi vsaka moč svoj primeren delokrog. Naj bi bila omenjena zveza osredotočenje vseh delavnih moči v dosego vzvišenih smotrov; naj bi bila prva vseslovenska organizacija narodno-kulturnega dela!

Op. ured.: Razmere v »Bodočnosti« so se izza zadnjega občnega zbora izboljšale.

Digitized by Google

K. + L.

STATISTIKA URADNIŠTVA NA SLOVENSKEM OZEMLJU. (ABSOLVENTI VISOKIH ŠOL.)

B. ŠTAJERSKO.

CENTRALNI URADI IN URADI NA SPODNJEM ŠTAJERSKEM.

Juristi	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
A. **Sodnijski uradniki.**						
Nadsodišče v Gradcu:						
Predsednik	1	—	1	—	—	—
Podpredsednik	1	—	1	—	—	—
Deželnosodni nadsvetniki	14[1])	1	12	—	—	—
Sodnijski tajniki	4	—	4	—	—	—
Adjunkti	6	1	5	—	—	—
	26[1])	2	23	—	—	—
Okrožno sodišče v Mariboru in v njegovo področje spadajoča okrajna sodišča:						
Predsednik	1	—	1	—	—	—
Deželnosodni svetniki	12	3	9	—	—	—
Okrajni sodniki	3	—	3	—	—	—
Sodnijski tajniki	7	1	4	—	—	2
Adjunkti	20	4	16	—	—	—
Avskultanti	12	6	6	—	—	—
Državni pravdnik	1	—	1	—	—	—
Državnega pravdnika namestniki	2	—	2	—	—	—
	58	14	42	—	—	2
Okrožno sodišče v Celju in v njegovo področje spadajoča okrajna sodišča:						
Predsednik	1	—	1	—	—	—
Deželnosodni svetniki	17	7	10	—	—	—
Okrajni sodniki	2	1	1	—	—	—
Sodnijski tajniki	5	2	2	—	—	1
Adjunkti	17	6	11	—	—	—
Avskultanti	10	4	6	—	—	—
Pravni praktikanti	2	—	2	—	—	—
Državni pravdnik	1	—	1	—	—	—
Državnega pravdnika namestniki	2	—	2	—	—	—
	57	20	36	—	—	1

[1]) Eno mesto ni zasedeno.

Digitized by Google

Juristi	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
Višje dohodarinsko sodišče za Štajersko, Kranjsko in Koroško:						
Deželnosodni nadsvetniki	5[1])	1	4	—	—	—
Finančni nadsvetniki	3	—	3	—	—	—
Finančni svetniki	2	—	2	—	—	—
	10	1	9	—	—	—
Vseh sodnih uradnikov je	**146**	**36**	**106**	—	—	**3**
B. **Politični uradniki.**						
Namestništvo v Gradcu:						
Namestnik	1	—	1	—	—	—
Podpredsednik namestništva	1	—	1	—	—	—
Dvorni svetnik	1	—	1	—	—	—
Namestništva svetniki	10	—	10	—	—	—
Okrajni glavarji (pri namestništvu)	3	—	3	—	—	—
Namestniški tajniki	5	—	5	—	—	—
Višji okrajni komisarji	1	—	1	—	—	—
Okrajni komisarji	10	—	10	—	—	—
Koncipisti	2	—	2	—	—	—
Konceptni praktikanti	15	—	15	—	—	—
	49	—	49	—	—	—
Okrajna glavarstva na Spodnjem Štajerskem:						
Namestniški svetniki (kot vodje okr. glav.)	2	—	2	—	—	—
Okrajni glavarji	5[2])	—	4	—	—	—
Namestniški tajnik (kot vodja okr. glav.)	1	—	1	—	—	—
Višji okrajni komisarji	4	—	4	—	—	—
Okrajni komisarji	10	—	10	—	—	—
Koncipisti	3	1	2	—	—	—
Konceptni praktikanti	4	1	3	—	—	—
	29	2	26	—	—	—
Skupaj	78[2])	2	75	—	—	—
C. **Finančna služba.**						
Finančno deželno ravnateljstvo v Gradcu:						
Ravnatelj	1	—	1	—	—	—
Višji finančni svetniki	4[3])	—	4	—	—	—
Finančni svetniki	4[4])	—	4	—	—	—
Finančni tajniki	5	—	5	—	—	—
Finančne straže višji nadzornik	1	—	1	—	—	—
Finančni komisarji	3	—	3	—	—	—
Davčni nadzornik	1	—	1	—	—	—
Koncipisti	6	—	6	—	—	—
Konceptni praktikanti	3	—	3	—	—	—
Odnos	28	—	28	—	—	—

[1]) Deželnosodni nadsvetniki so všteti tudi pri oddelku »Nadsodišče« tedaj dvakrat. — [2]) Eno mesto je prazno. — [3]) in [4]) Trije in dva so všteti pri višjem dohodarinskem sodišču.

Digitized by Google

Juristi	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
Prenos . .	28	—	28	—	—	—
Finančno okrajno ravnateljstvo v Mariboru:	14	1	13	—	—	—
Po drugih krajih na Spodnjem Štajerskem:	8	—	8	—	—	—
Skupaj . .	**50**	**1**	**49**	—	—	—
***Č.* C. kr. poštno in brzojavno ravnateljstvo za Štajersko in Koroško:**						
Načelnik	1	—	1	—	—	—
Višji poštni svetniki	2	—	1	1	—	—
Poštni svetniki	6	—	6	—	—	—
Poštni nadzornik	1	—	1	—	—	—
Poštni tajniki	8	—	8	—	—	—
Višji poštni komisarji	2	—	2	—	—	—
Poštni komisarji	2	—	2	—	—	—
Poštni koncipisti	10	1	9	—	—	—
Poštni konceptni praktikanti	5	2	3	—	—	—
Skupaj . .	**37**	**3**	**33**	**1**	—	—
***D.* Advokatura.**						
Odvetniki	46	25	21	—	—	—
Odvetniški kandidati	17	12	4	—	—	1
Skupaj . .	**63**	**37**	**25**	—	—	1
***E.* Notarijat.**						
Notarji	23[1])	12	10	—	—	—
Notarski kandidati	9	8	1	—	—	—
Skupaj . .	**32**	**20**	**11**	—	—	—
***F.* Deželna služba.**						
Deželni sekretarijat:						
Ravnatelj deželne pisarne	1	—	1	—	—	—
Deželni tajniki	7	—	7	—	—	—
Deželni koncipist	1	—	1	—	—	—
Deželni statistični urad	2	—	2	—	—	—
Skupaj . .	**11**	—	**11**	—	—	—
***G.* Komunalna služba**	3	—	3	—	—	—

[1]) Eno mesto je prazno.

Digitized by Google

Zdravniki	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
Sanitetni oddelek pri namestništvu	6	—	6	—	—	—
Deželni sanitetni svet	10[1])	—	10	—	—	—
Višji okrajni zdravniki	2	—	2	—	—	—
Okrajni zdravniki	4	—	4	—	—	—
Sanitetni asistenti	1	—	1	—	—	—
Distriktni zdravniki	39	17	17	4	—	1
Zdravniki na deželnih bolnicah (na Spod. Štaj.)	7	—	7	—	—	—
Kopališčni zdvavniki	8[2])	—	8	—	—	—
C. kr. rudarski zdravniki	3[3])	—	3	—	—	—
Železniški zdravniki	2	—	2	—	—	—
Mestni in občinski zdravniki	9	1	7	—	—	1
Privatni zdravniki	33	12	19	2	—	—
Skupaj	121	30	83	6	—	2
Živinozdravniki.						
V državni službi	7	—	6	—	—	1
V deželni službi	14	8	2	2	—	2
V komunalni službi	3	1	2	—	—	—
Skupaj	24	9	10	2	—	3
Inženerji.						
Pri namestnitvu v Gradcu:						
Višji stavbeni svetniki	2	—	2	—	—	—
Stavbeni svetniki	2	—	2	—	—	—
Nadinžerji	6[2])	—	6	—	—	—
Inženerji	5	—	5	—	—	—
Stavbeni adjunkti	4	—	4	—	—	—
Pri političnih oblastih na Spod. Štajerskem:						
Stavbeni svetniki	1	—	1	—	—	—
Nadinženerji	2	—	2	—	—	—
Inženerji	4	—	4	—	—	—
Stavbeni adjunkt	1	—	1	—	—	—
Deželni stavbinski urad:						
Stavbeni ravnatelj	1	—	1	—	—	—
Stavbeni svetniki	2	—	2	—	—	—
Nadinženirji	6	—	6	—	—	—
Inženerji I. razreda	5	—	4	1	—	—
Inženerji II. razreda	5	—	5	—	—	—
Pomožni inženerji	7	—	7	—	—	—
Deželni železniški urad	2	—	2	—	—	—
Odnos	55	—	54	1	—	—

[1]) Dva sta všteta tudi pri sanitetnem oddelku namestništva. — [2]) Eden je všteto pri distriktnih zdravnikih. — [3]) Dva sta provizorična nadsvetnika.

Digitized by Google

Inženerji	Skupaj	Slovenci	Nemci	Čehi	Lahi	Nezanesljivi
Prenos . .	55	—	54	1	—	—
Tehnični oddelek poštnega ravnateljstva:						
Višji stavbeni svetnik	1[1])	—	—	—	—	—
Stavbeni svetniki	2	—	2	—	—	—
Višji stavbeni komisarji	3	—	3	—	—	—
Stavbeni komisarji	5	—	5	—	—	—
Privatni inženerji	1	—	1	—	—	—
Skupaj . .	67	—	65	1	-	—
Geodeti.						
V državni službi	6	1	4	1	—	—
Privatni geometri	4	–	4	—	—	—
Skupaj . .	10	1	8	1	—	—
Agronomi.						
V deželni službi (brez učiteljev na deželnih kmetijskih šolah)	5	—	5	—	—	—
Rudarski uradniki.						
C. kr. rudniško ravnateljstvo v Celju . . .	3	1	2	—	—	—

Statistika uradništva na Štajerskem ni tako enostavna, kakor na Kranjskem, kjer pride v poštev cela dežela. V predstoječi tabeli so obseženi centralni uradi, v katerih področje spada cela dežela ali celo večje ozemlje, in pa uradi na Slovenskem Štajerskem. Ti slednji so se upoštevali na teritoriju, ki ga obsegata mariborsko in celjsko okrožno sodišče, to je: okrajna glavarstva Celje (s politično ekspozituro v Mozirju), Brežice, Konjice, Slovenji Gradec, Maribor, Ptuj, Ljutomer. Naša statistika torej ne obsega natančno celega ozemlja, kjer prebivajo Slovenci: Uradna statistika namreč izkazuje v političnem okraju Lipnica 3841, v političnem okraju Radgona 3640, v Gradcu 1682 Slovencev in ni mi treba omenjati, da je v resnici njihovo število v teh krajih neprimerno večje. Toda ti okraji veljajo oficijelno za popolnoma nemške, slovenskega uradnika v njih ni; saj je celo učiteljstvo in duhovščina nemška. Število Slovencev pa se od leta do leta krči, ker nimajo nobene opore.

Digitized by Google

Številke naše statistike nam kažejo prav žalostno sliko. Če odštejemo advokaturo in notarijat in morda še sodnijo, je kolona »Slovenci« malone prazna. Gotovo zadene krivda tudi vladni sistem, toda popolnoma ne, kajti slovenskih uradnikov v resnici primanjkuje. Ni se mi treba spuščati v podrobnosti, številke govorijo. Povdarjam le, da bi morali Slovenci na Štajerskem preplaviti urade vseh strok; le na ta način se bo mogla omejiti »nemška posest«.

GILBERT POTRATO:

UČIMO SE ITALIJANSKI.

Tržaški shod narodno-radikalnega dijaštva je priznal potrebo učenja italijanščine za slovenskega razumnika, posebno pa akademika, ki se misli količkaj posvetiti javnemu delovanju v slovanskem Primorju in posebno v Trstu.

O tem nekaj besed.

Obče priznana je potreba znanja tujih jezikov. Veliki kulturni narodi potrebujejo tujih jezikov, ker se kultura enega naroda vedno izpopolnjuje s kulturo drugih, potrebujejo jih mali narodi. Malim so jeziki sosednih narodov bojna sredstva.

Umeti in korenito poznati jezik svojih nasprotnikov je jeden temeljnih pogojev uspešne borbe za narodni obstanek.

Slovenci smo v novejši dobi vsled socijalnih in kulturnih razmer prisiljeni, da razumemo in govorimo tri jezike: svoj domači slovenski in jezika naših narodnih nasprotnikov na severu in jugu: nemščino in italijanščino.

Za slovenščino skrbimo sami, za nemščino že skrbi vlada in za italijanščino nihče.

Vpraša se, je-li res potrebno znanje italijanščine. Opazovalcu slovenskega javnega življenja se predočita takoj dva momenta. Le-to se je v zadnjih desetletjih poraznovrstilo in poglobilo. Za to najdemo dosti dokazov. Vidimo ljudi, ki bi se pred tridesetimi leti zgubili, ki so pa bili rojeni v srečnem času, ko so se na vseh krajih in koncih po širni domovini jeli ustanavljati denarni zavodi, posojilnice. Ustvarili so si eksistenco, ki ni pravzaprav primerna njihovim študijam. Zaznamovati moramo dejstvo:

Privatna služba je postala tudi pri nas približno enakovredna državni.

V tem leži napredek. A pri tem ne ostane. Zavodi, ne vsi sicer, se vekšajo, širijo svoj delokrog in potrebujejo vedno občutneje ljudi širnega duševnega obzorja, vsestranskega osobito jezikovnega znanja, hladnega in treznega kalkila, lastne inicijative, potrebujejo višje in nadzorne organe.

In takih ljudi nam manjka, ljudi z jezikovnim znanjem.

Digitized by Google

Kot rečeno nam je jezik naših narodnih nasprotnikov bojno sredstvo. Slovenski akademiki naj se uče italijanščine iz zgolj praktičnih ozirov.

V Trstu in v Primorju rabimo zavedne narodne inteligence. Treba nam je narodnih delavcev. Kruha je v izobilju. Ne samo državna služba je odprta zmožnim, tudi pri trgovini, zavodih in privatnih podjetjih so prosta mesta, katera bi zadostno kvalificirani in obče zmožni Slovenci lahko zasedli.

Vpraša se le še, kako naj se učimo italijanski? Učimo se italijanščine privatno, kar je posebno lahko za one, ki so se učili v gimnaziji latinščine. Učimo se, rekel bi, nekako mimogredé, igraje. Slovnica je za začetek skoro vsaka dobra. Imamo dve slovenski in cel kup nemških. Nauče se temeljni pojmi, glagol, nepravilno spreganje, prepozicije, adverbi in osnovni pojmi sintakse in majhen, kakih tisoč do petnajststo besed obsegajoč besedni zaklad. S tem kapitalom, katerega se z lahkim trudom pridobi v dveh mesecih, se zida naprej in zida na drug način, kot je bilo to do sedaj večinoma v navadi. Učenje jezika, ki se govori v naši neposredni bližini, mora biti v vednem stiku z življenjem.

Duhovit, koristen in obenem najmodernejšim principom vzgojeslovja odgovarjajoč način učenja, ki je posebno v rabi v Severni Ameriki, je ta, da se vzame slikani abecednik za ljudske šole in se sega vedno višje in tako ponovi v tujem jeziku proces elementarnega pouka. Gledé italijanščine bi se dalo to za majhen denar uresničiti, posebno ker grejo te knjige lahko iz roke v roko. Učenje bodi v vednem stiku z vsakdanjim življenjem

Občeznano je, da znajo ljudje, ki so se učili tujih jezikov dostikrat nenavadne brezpomembne besede, dočim ne vejo izraza za najnavadnejše stvari v življenju, ki se rabijo najbolj in brez katerih se sploh ne more shajati.

Temu je lahko priti v okom na gori označeni način in s tem, da je učenje v vedni stiki z življenjem. Zadostnega gradiva temu nudijo časopisi in promet. Kdor se uči italijanščine in vzame v roko časopis, naj ne začne in konča pri podlistku svojega čitanja. Niti v podlistku, niti v novicah, ali v kakih razpravah ne najde vseh onih prepotrebnih izrazov, temveč drugod: v tržnih poročilih, naznanilih, inseratih, odgovorih uredništva itd.

Paralelno s tem se prične s čitanjem lepih lehkoumljivih proizvodov.

In tu bi svetoval vsakemu, naj začne s slavnim umotvorom Silvija Pellica: »Le mie prigioni«, ki je kakor nalašč ustvarjen da uvede začetnika v italijansko literaturo. Slede naj knjige različne vsebine.

Na ta način je ustvarjen fond. Popolnost prinesejo poznejše življenske razmere.

Resnica obče priznana je, da ima posebno Slovenec neko infernalno sposobnost, naučiti se v najkrajšem času tujega jezika. S posebno virtuoznostjo se zna vtopiti v duha dotičnega naroda, prilagoditi se tujim razmeram. To nam je bilo do sedaj v pogubo. Nista bili vedno kuga in vojna, ki sta krčili meje slovenskega ozemlja, niti ni bila majhna odporna sila. Bile so marveč navedene sposobnosti. Bile so nam v pogubo, ker je manjkalo čuta celokupnosti, narodne zavesti in do najnovejšega časa elementarnega pouka v domačem jeziku in poznavanja njega krasote in moči. Šli so ljudje in se zgubili.

Digitized by Google

Kar nam je bilo do sedaj v pogubo, naj nam bo sedaj v rešitev.

Poznavanje jezikov in hitro prilagodenje razmeram, daje našemu naraščajočemu razumništvu neprecenljivo orožje v roke, s katerim lahko uspešno tekmujejo na obmejnih in za narodni obstanek velevažnih krajih in postojankah. Leto na leto bi lahko pošiljali ljudi z omenjenim znanjem, katerim bi se obetala ondi na jugu boljša bodočnost, sijajnejša eksistenca, kakor bi si jo mogli pri vsej nadarjenosti in pridnosti kedarkoli priboriti doma.

Javno delovanje vsakega razumnika ima v onih krajih že a priori širšo bazo. V tesni zvezi s tem so sposobnosti posamnika in vstrajnost pri delu.

Da se z izpolnitvijo gori navedenih nasvetov znatno približamo tej kakovosti je jasno.

GREGOR ŽERJAV:

OB DVAJSETLETNICI „DRUŽBE SV. CIRILA IN METODA“.

II.

V prvem članku sem se potrudil dokazati, da je »Družba sv. Cirila in Metoda« glavna organizacija slovenske kulturne samopomoči in da se kot taka ne bi smela podrejevati nobeni izven naroda stoječi politični sili in se tudi ne klanjati avstrijski dinastiji.

Danes se hočem pečati z drugim važnim vprašanjem, ki mu tudi treba jasnosti in odkritih besed. V mislih imam njeno stališče do slovenskih strank. Z žalostjo opažam, da močan del slovenskega razumništva danes gleda na »Družbo« z neko nezaupnostjo. Prišli smo do tega, da se upa nad »Družbo« stresati zabavljice vsakdo, in naj so mu razmere v njej tudi popolnoma neznane. Če odštejem vse tiste, ki so iz kateregakoli maloplemenitega momenta ta hip protivniki »Družbe sv. Cirila in Metoda«, vendar ostane še veliko število nezaupnežev, ki izpodjedajo z utemeljenimi in neutemeljenimi pomisleki tla požrtvovalnemu idealizmu. Očitki so navadno krivični. Glavnih hib »Družbe« t. j. pomanjkanja jasnega akcijskega načrta za narodno šolsko delo v eksponiranih krajih in dejstva, da danes živi le centrala, — udi-podružnice pa ne izpolnjujejo dovolj svoje naloge — itak skoro nihče niti ne vidi, šolske sestre so popularno sporno vprašanje. Ne glede na to, da bi doslej in še danes bilo »Družbi« nemogoče vzdrževati posvetno učiteljstvo, kar bi gotovo bilo zelo koristno, — ne glede na to, da torej treba »Družbi« podvojiti dohodke, da bo mogla izvršiti načrt, ki ga je že vsprejela v zadnjem času, ko se je odločila zasnovati penzijski fond za svoje učiteljstvo, — je vprašanje

Digitized by Google

šolskih sester važno, ker se za njim skriva vprašanje stališča »Družbinega« do strank.

»Družba« je vseslovenska in nad strankami! — Vstopim takoj in medias res k spornemu jabolku — k notranji uravnavi šolstva. Ko se je »Družba sv. Cirila in Metoda« osnovala, je bilo vse Slovenstvo oficijelno (menda le oficijelno) zavzeto ne samo za narodno šolstvo (to je tedaj pomenilo le zahtevo slovenskega učnega jezika), ampak tudi za konfesijonalno šolo. Tedanja politična konstelacija je silila Slovence v klerikalno-slovanski tabor, pod zahtevo konfesijonalne šole se je ponekod skrival nacijonalni ali deželno-avtonomistični interes, na Slovenskem pa je vladala še sloga, ker tedaj težnje klerikalizma niso še bile praktično znane — zato se ni tedaj nihče protivil narodnemu in konfesijonalnemu temelju »Družbe«. »Slovenski Narod« je dal inicijativo ustanovitvi take »Družbe«, Tavčar in Hribar sta podpisovala pozive, v katerih se je zahtevalo konfesijonalno šolo! Izza ustanovitve je narod napredoval in čisto drugo je danes stališče napram vprašanju takozvane verske šole, t. j. šole, v kateri preveva pouk v vseh predmetih »katoliški« duh, tedaj sistem, ki hoče spraviti šolo, ves pouk v njej in učiteljstvo pod vpliv in nadzorstvo cerkvenih oblastnij, šola, v kateri je mladina izročena klerikalizmu.

Danes inteligenca in to posebno mlajša inteligenca, ki nasprotuje liberalni stranki, v tem pogledu ne pozna nobenih kompromisov, ampak odklanja versko šolo, ki je sedaj le še politična zahteva jedne stranke na Slovenskem, klerikalizma, ki bi rad zavzel šole in z njo mladino.

Vseslovensko stališče je danes čisto drugo kot pred 20 leti. Če hoče biti »Družba« zvesta svojemu načelu, da se ogiblje strankarstvu mora upoštevati to premembo. Ona zahteva po takozvani verski šoli tedaj odpade, ker brani današnje vseslovensko stališče, da bi jedna stranka osvojila šolo.

Danes nimamo narodne šole. Država urejuje šolske načrte, deželni šolski sveti niso pri nas organizovani nacijonalno. Narodni šoli bistvo ni le materinski učni jezik, v njej se goji ljubezen do družbe, ki ji učenci pripadajo, goji se ljubezen do njihovega naroda, goji se narodna kultura. Duh, ki preveva šolstvo, ki ga urejuje kulturno avtonomen narod, ta duh naj vlada v šolah šolske družbe.

Da resumiram: Ker živi in napreduje »Družba sv. Cirila in Metoda« z narodom, ki mu služi, zato se ne more nihče sklicevati na duh in razmere, ki so vladale pred tolikointoliko leti v vseslovenskem javnem mnenju in »Družbi.« Vseslovensko stališče je danes šola svobodna cerkvenega upliva! Pač pa je ostalo jedro: narodni boj je izzval ustanovitev »Družbe», ne verski, narodno jedro ostane. Ž njim stoji in pade »Družba sv. Cirila in Metoda.« Iz dela za »Družbo« ni izključen nihče, kdor priznava zahtevo po narodnem šolstvu. Kdor jo odklanja, ta se izključuje sam iz nje.

»Družbe sv. Cirila in Metoda« razvoj gre torej, če ostanejo njeni voditelji dosledni Vseslovenci, v smeri, ki ni prijazna instituciji samostanov

Digitized by Google

in šolskih sester. Na njihovo mesto stopi posvetno učiteljstvo. Zato pa treba, da podpiramo »Družbo« z vsemi silami zaupajoč, da njeni krmarji ne prezro smeri vseslovenskega vetra. Prav dober je sistem, ki vlada danes, da se kliče v vodstvo zaupnike strank in zaupnike pokrajin. Slednji so ali bolje rečeno: bi morali biti nekaki specijalisti, organizatorji, nadzorniki obmejnih pokrajin, katerim pripadajo, prvi pa skrbe političnim strankam za jamstvo, da pristaši z lahkim srcem morejo podpirati vseslovensko družbo.

Mislim, da je bila doslej tudi taktična napaka, da se je o namenih »Družbe« premalo pisalo, samo akademična bodrila ne zadoščajo in ne zanimajo občinstvo dovolj, društvenik se ne čuti članom prevažne organizacije, ampak le plačnikom udnine. Zato si bom drugič dovolil obdelovati organizacijo »Družbe« samo.

LISTEK.

Akademično tehnično društvo „Tabor“ je pričelo v III. tečaju svojega obstanka delovanje z novimi močmi. — Koliko ugleda si je pridobilo posebno pri dijaškem naraščaju, se razvidi iz števila članov, ki so se vpisali v »Tabor« namreč 66, to je približno polovica vseh graških slovenskih akademikov je Taborjanov. — 21. oktobra je bil prvoletniški večer, ki je prekrasno vspel. — Stvarni in navdušeni govori, ubrano petje, dali so celi prireditvi slavnosten značaj, in stari ter mladi Taborjani so v prisrčnem soglasju kazali navdušenost za društvo, v katerem jih združujejo skupne ideje in **prepričanje**. Na prav slovesen način je sprejelo na I. občnem zboru 25. oktobra t. l. 25 novih članov društvene znake. — Bil je lep prizor, ko so novi člani prvič z društveno trobojnico obetali Taboru zvestobo in je po prostrani dvorani zadonela pesem «Geslo Taborjansko.« Novi odbor, ki se je izbral na občnem zboru, je prevzel agende in društveno življenje se že lepo razvija. — Pevski klub pod vodstvom tovariša phil. Beraniča je že pričel redne vaje. — Izobraževalni klub, kateremu je načelnik tovariš phil. Vesenjak, je izdelal cel program predavanj, ki naj nudijo članom predvsem socijološke in narodno gospodarske izobrazbe. — Njegova naloga bo tudi, da se, če mogoče obnovijo »ljudska predavanja,« skrbeti hoče za primerne poučne izlete itd. — V kratkem se ustanovi »telovadni klub«, ki hoče skrbeti tudi za primerno telesno izobrazbo svojih članov. — Društvo v vsakem oziru napreduje, po številu članov je prvo in vladujoče med graškimi slovenskimi akademiki po svojem delovanju pa utemeljejuje vedno lepše upravičenost narodnoradikalnih idej in s tem upravičenost svojega obstanka.

Akademično tehnično društvo „Tabor“ v Gradcu si je izvolilo na svojem I. rednem občnem zboru dne 25. vinotoka sledeči odbor; predsednik phil. Ivan Prekoršek, podpredsednik iur. Franjo Lipold, tajnik iur. Josip Pučnik

Digitized by Google

blagajnik iur. Hugon Robič, knjižničar phil. Jos. Glonar, gospodar phil. Janko Leskošek, namestnika: iur. Herbert Kartin in med. Mirko Černič; pregledniki iur. Albert Kramer, phil. Bazilij Mirk in tehnik Anton Bojec. Društvo šteje danes 66 članov.

Akademično društvo „Slovenija“ na Dunaju si je izvolilo na svojem I. rednem občnem zboru dne 20. vinotoka sledeči odbor: predsednik phil. Lovšè, podpredsednik phil. Mravljak ml., tajnik iur. Fettich, blagajnik iur. Jelenc, knjižničar phil. Cimperman, arhivar phil. Holeček, gospodar iur. Leskovec; namestnika iur. Bončina in vet. Lesničar; pregledniki dr. Pivko, phil. Breznik in med. Kcel.

Akademično društvo „Slovenija“ priredi dne 8. svečana 1906 v proslavo 70letnice svojega častnega člana Josipa Stritarja akademijo.

Izobraževalno delo „Slovenije“ se je pričelo. Načelniki izobraževalnega kluba so tov. Breznik, Fettich in Premrl. Češčino poučuje tov. dr. Pivko. Pevskemu klubu načeluje tov. Badiura. Po možnosti se osnujeta še kluba za slovensko in nemško stenografijo. Doslej so se vršila sledeča predavanja: med. Kobal je imel ciklus treh predavanj »o spolnih boleznih,« iur. Jaklič pa je predaval »o splošni in enaki volilni pravici.«

Dijaško umetniško društvo „Vesna“ se spremeni, kakor čujemo, v splošno slovensko umetniško društvo.

Srbsko akademično društvo „Zora“ na Dunaju. Kakor znano, se zbira srbska akademična mladina na Dunaju v društvu »Zora.« To društvo je do letošnjega leta smatralo za svojo glavno nalogo zabavo svojih članov. Na prvem letošnjem občnem zboru pa je novoizvoljeni predsednik v svojem programskem govoru izjavil, da se hoče društvo tekom letošnjega leta reformirati in delovati v smislu slovenijanskega programa; zato hočejo samoizobraževalno delo med člani organizovati in osnovati v ta namen več klubov. — Nas more ta korak srbske akademične mladine na Dunaju le veseliti in želeti resnemu namenu najboljših uspehov. — Kaj pa »Zvonimir?«

Ljudska knjižnica in čitalnica v Postojni. Dne 1. listopada se je otvorila v Postojni javna čitalnica. Do tega koraka je pripomogla »Notranjska posojilnica« in požrtvovalnost tržanov. Že danes je čitalnici na razpolago nad 20 časopisov. Postojna je stopila s tem korakom vsem slovenskim občinam na čelo. V kratkem se bo istotam s sodelovanjem »Prosvete« ustanovila in otvorila tudi javna ljudska knjžnica.

Gmotni položaj graških slovenskih dijakov je letos splošno slabši od preteklega leta. — Piscu teh vrst so znani akademiki, ki **z 10, reci desetimi goldinarji** životarijo — in pri tem naj študirajo! V Trstu smo dognali eksistenčni minimum za Gradec na 45 kron — ali naj nam dokažejo ti siromaki, da smo se — za 25 kron zmotili. Vzpričo takih dejstev bi pač morali slovenski rodoljubi se spomniti naših podpornih društev, ne pozabili bi naj na nje posebno tisti, ki so za časa dijaških let živeli od podpor, danes pa sedijo v varnem zavetju; vsak dar je »podpornemu društvu za slovenske visokošolce« (adresa gosp. dr. Benj. Ipavic, Gradec, Karl Ludwigring) dobrodošel. — Apeliramo na slovensko javnost: dajte kruha sinovom! —*a.*—

Digitized by Google

Občni zbor podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju bode v torek 14. novembra t. l. ob šestih zvečer v dvorani »Slovanske Besede,« Dunaj, I. Fleischmarkt 16 (vhod Drachengasse 3). Društvo je letos podpiralo nad sto revnih vseučiliščnikov. Sredstva so pa zelo skromna. Zato prosi odbor najuljudneje, da, kdor le količkaj more, priteče društvu na pomoč. Vsako darilo bode hvaležno sprejel društveni blagajnik gospod dr. Klement Seshun, dvorni in sodni odvetnik na Dunaju, I. Singerstrasse 7.

Napredek nemških dijakov. Redkokdaj je slišati, da bi se nemški burši brigali tudi še za kaj drugega, kot za »knajpanje.« 26. vinotoka se je izvršil čudež, ki naj zanima in bodri tudi naše dijaštvo. V Ljubnu so imeli burši z nemško intelegenci prijateljski sestanek. Inžener Strohmeier je govoril ob tej priliki: »O poljudnem drobnem delu obrambnih društev in sodelovanja akademične mladine.« Po njegovih izvajanjih je največ nemška akademična mladina kriva, da so obrambna društva v žalostnem položaju; kajti burši ne izvršujejo svoje dolžnosti, da bi polnoštevilno in požrtvovalno sodelovali pri obrambnih društev. Govornik kaže na nastale kaste med dijaštvom in na pomanjkanje demokratskega duha, ki je prva ovira napredka pri popularnem delu. Inžener Strohmeier je mnenja, da je vzrok in početek nedelavnosti iskati na visokih šolah. Program, ki ga je razvil v svrho organizacije vsega nemškega dijaštva na polju ljudske izobrazbe, obsega agitacijo v službi obrambnih društev, ustanavljenje lokalnih podružnic, pobiranje prispevkov, ustanavljanje knjižnic, skrb za razširjanje stvari, ki se podajajo v korist obrambnih zavodov, rekrutiranje govornikov in nadzorstvo nad lokalnimi zaupniki te organizacije. V Ljubnu so sklenili takoj ustanoviti akademičen odsek za poljudno delo in »Südmark«-ine namene. Sestanke imajo vsak mesec. Prihodnjič predava potujoči učitelj »Südmarke.« — Če bo kaj ali ne bo uspeha, se ne ve. Svitati se je med nemškimi dijaki začelo in to nas opominja, da se Slovenci dela za ljudsko prosveto tem krčeviteje oprimemo! *Rb.*

„Prešernov spomenik.“ Uredil dr. Ivan Prijatelj. Založili Naši Zapiski. Cena 60 vin. Iz peresa najboljših naših mlajših pisateljev je izšla uničujoča kritika umetniške vrednosti Prešernovega spomenika. Važnejša se nam zdi Prijateljeva razprava »Drama Prešernovega življenja,« ki daje knjižici trajno vrednost. Naj jo prečitajo vsi slovenski dijaki, ker v njej je mnogo kapitala. Vendar naj si napram sugestivnim besedam pridrže samostojnost sodbe in obsodbe.

Epilog k „janzenistiški“ polemiki. Na Slovenskem doživimo čudovite premembe. Kar je kdo danes hvalil, to bo jutri pahnil od sebe, nazore, ki jih je ostro obsojal in smešil bo nenadno akceptiral in se delal, kot da jih on že izdavna zagovarjal... Spominjamo se še krika, ki ga je zagnal »Slovenec«, ko je P. Grošelj predaval julija t. l. za »Prosveto« o Prešernu. Njegovo hipotezo o nastanku »Krsta pri Savici« je smešil, njegovo naziranje o naprednem jedru prvotnega janzenizma je pobijal v uvodnih člankih! — Dne 9. septembra je predaval dr. Prijatelj o »Drami Prešernovega duševv-

Digitized by Google

nega življenja.« In glej! Isti »Slovenčev« poročevalec hvali predavanje in izigrava Prijatelja proti Grošlju. Zato nas zanima, kakšno mnenje je zastopal Prijatelj v vprašanju o »Krstu« in o janzenizmu. Prijatelj zastopa prav tisto mnenje, da je namreč nastal »Krst«, ko so zunanje nesreče spravile začasno Prešerna iz ravnotežja. Prijatelj celo polemizira: «ljudje supranaturalističnega nazora bi se po mojem mnenju ne smeli ponašati s to pesmijo. Zakaj pesem se ni porodila na normalnem potu duševnih borb, notranje vojne vere s skepso,... ampak je nastala iz zunanjih nesreč, ki so jih bili deloma krivi tudi pristaši onih ljudi, ki zdaj na podlagi te pesmi slave našega pesnika. Prešeren je postal začasno pokoren, brezpogojen vernik, a šele kot jetnik, ko je izgubil orožje svobodnega borca — »misli visokoleteče« in duševne »bolečine željâ.« Pravi vernik pa, ki pozna dramo Prešernovega življenja, ne bo »Krsta pri Savici« užival neskaljeno in ga proglašal za svojo visoko pesem. On bo vedel, da se je »Krst« iztisnil pesniku iz srca v hipu skrajne potrtosti in onemoglosti samostojnega duševnega poleta.« — In glede janzenizma? »Duhovščina... je bila v oni dobi pri nas skoro izključno janzenistična. Janzenizem je bil za slovensko javno življenje na prelomu osemnajstega in devetnajstega stoletja velikanskega pomena,« ... Čop pripisuje janzenizmu bistven vpliv na izobrazbo našega naroda in ga hvali.« »Istotako bi se moglo govoriti o naših janzenistih ob koncu osemnajstega veka, o kakem Herbersteinu in Japlju, ki sta zvesta janzenističnim načelom: utrjati pobožnost in ne samo zunanjo političnoversko zavednost, dala v roke Slovencem prvo kat. sv. pismo, česar niso bili vstanu storiti »die eigentlichen Musensöhne, die Jesuiten« — citat je zopet iz Čopa — v teku treh stoletij. »Janzenizem Prešernove dobe pa je bil najgrobejši obskurant.« Tako dr. Prijatelj, ki je s tem oskrbel Grošlju lepo zadoščenje, Slovenčevemu kritiku pa občuten udarec, ki ga pa ta znani značajnež ni hotel čutiti, ampak je delal prijazen obraz. da bi preslepel javnost. Citirali pa smo prijateljeva izvajanja o janzenizmu še bolj iz drugega razloga. Odpira se nam pogled v slovstveno zgodovino Japljeve in Vodnikove dobe. Kar nam propovedujejo, da je katoliška cerkev vzbudila slovensko književnost, to bo sedaj kmalu jasno kot neresnica! O Trubarjevi dobi vemo vsi, da je nastala iz boja proti rimski cerkvi, da pa je tudi 300 let pozneje morala nastopiti zopet reakcija proti oficijelni cerkvenosti rimski v obliki janzenizma, ki mu je zvesto stalo na strani jožefinstvo, in da je ta reakcija v drugo vzbudila slovensko pismenost, to postaja jasno šele sedaj: **Povestnica slovenske književnosti je nepretrgana obtožnica klerikalizmu.** Ta resnica naj najde pot v vse slovenske zgodovine in tudi po šolah naj je ne zakrivajo!

Nekaj iz Novega mesta. (Dopis.) Da spada novomeška gimnazija med naše najzanemarjenejše zavode, je pač dovolj dobro znano. Pri nas vladajo prav neznosne razmere. In vendar so tega krivi deloma tudi dijaki sami. Nikjer ni nič širjega obzorja, nikjer nobenih privatnih študij, prosti čas se posvečuje — zabavam in brezdelici. Res je razvedrilo potrebno, a vendar bi se moralo nekaj časa drugače uporabljati. Zlasti tu doli pri nas, kjer

Digitized by Google

nimamo gledališča, kjer ni nikakih umetniških razstav, koncertov in predstav, bi bilo pač krvavo potreba, da si dijaki sami nekoliko opomorejo iz morečega nepoznanja življenja in sveta. Kako? S čitanjem in s privatnimi študijami. Res je sicer, da dijaška knjižnica ni vredna počenega groša, a zato naj bi si pa vsakdo sam skušal prihraniti od inštrukcij ali drugače kako nekaj denarja in ga potrošil za knjige. Saj ni potreba mnogo, ljudske izdaje so dandanes poceni in vendar dobi človek tudi iz njih vsaj nekaj pojma o svetovni izobrazbi. Na naši gimnaziji se ne poučuje ne francoščine ne italijanščine, celo stenografijo poučujejo dijaki sami! In če dobi profesor slovenščine šest tednov dopusta, se kar naravnost za cel ta čas v nekaterih razredih opuste slovenske ure! Že v šoli je tako; kako je še-le potem, če se vrhu tega dijak še sam zanemari? Koliko jih je pa pri nas, ki se uče ruščine ali kakega drugega slovanskega jezika? Na prstih bi jih lahko prešteli. Koliko jih je, ki ne čitajo drugega lista, kakor »Dom in Svet«, ali pa še tega ne! Da vlada pri nas taka mlačnost, da ni nikjer nobene agilne moči, tega je kriva brezbrižnost, da ne rečemo lenoba dijakov samih. Ne tratimo svojih sil v brezdelici, posvetimo jih rajše delu, potem bomo lahko svojemu narodu po svojih močeh pomagali do boljše bodočnosti. Patrijotizem ne obstoja v zabavljanju in kričanju, ampak v resnem delu za narod.

Hrvatski vseučiliščniki učitelji analfabetov. Hrvatski akademiki so si v Zagrebu osnovali »Društvo hrvatskih sveučilišnih gradjana za pouku analfabeta« in otvorili prvi tečaj v zagrebški papirnici. Gospod Anderlič, ki je osnoval popolnoma novo metodo za pouk analfabetov, vodi njihovo ljudsko delo. Tvornica je prepustila za šolanje prostore in nabavila za svoje delavce knjige. Društvo se je obrnilo tudi še do drugih zagrebških tovarn s prošnjo, da pridobe svoje delavce za obisk analfabetskih tečajev. Hrvatski akademiki se nadejajo, da bodo lahko v najkrajšem času pokazali na krasen uspeh svojega dela. Umestno bi bilo, da bi se tudi naši akademiki poblizje seznanili z Anderličevo metodo. Akademična društva naj bi skušala med letom svoje člane pripravljati za pouk analfabetov. Člani ferijalnih akademičnih društev bi s prirejanjem analfabetskih tečajev dobili jako primeren in potreben delokrog. *Rb.*

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Velecenjeni gospod **Jakob Pukl**, c. kr. nadporočnik v e., sodni tolmač bolg. hrv. slov. in srb. jezika, častni ud »Slovanskega pevskega društva na Dunaju,« izobr. zab. in podp. društva »Zvezda« na Dunaju, prostov. gas. društva v Maria Enzersdorfu, tržaškega delavskega društva »La Società dei Facchini di Trieste,« predsednik podp. društva za slov. visokošolce in društva »Zvezde« na Dunaju i. t. d.: Notica o »Zvezdi« bi prišla prepozno; glede »Podpornega društva za slovenske visokošolce« smo seveda vedno na razpolago.

Oblastem odgovoren Mihael Rožanec. — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

„KOROŠKIH DIJAKOV V LJUBLJANO.“

(DOPIS KOROŠKEGA SREDNJEŠOLCA.)

Pod tem naslovom priobčila je zadnja številka »Omladine« članek, v katerem se peča s koroškimi dijaki. Ta članek mi je dal povod, da kot koroški dijak tudi jaz izrazim tozadevno svoje mnenje.

»Omladina« govori najprej o narodnem pesimizmu koroških dijakov ter njega zlih posledicah. Navaja nadalje tudi okolnosti, ki so krive tega pesimizma, to je: uboštvo, nemško šolstvo, vsa nemška okolica, preziranje narodnosti. V tem se popolnoma strinjam z »Omladino.« Pristavim naj samo še to, da slovenskega dijaka na Koroškem ne samo prezirajo, temveč naravnost — zatirajo, in to s sredstvi, ki nemški kulturi pač ne delajo posebne časti. Kdo se n. pr. ne spominja krute gonje, ki se je uprizorila pred dvema letoma zoper beljaške slovenske dijake, ker so se predrznili — čujte! — prisostvovati nedolžni kmetski predstavi, ki je imela pa to napako, da je bila — slovenska. To je bilo gotovim ljudem, ki so se smatrali najbrž poklicanim, da varujejo slovensko mladino takih »pohujšanj«, vendar preveč in završalo je po nemškem gozdu, češ: »Sie versuchen die slovenische Bevölkerung Kärntens für die allslavische Idee zu begeistern. — Bisher war man gewöhnt, dass slovenische Hetzereien Pfaffen im Messgewande ausübten, von jetzt an aber spielen die Rolle der Hetzer slovenische Studenten des Villacher Gymnasiums itd. In tako denuncijanstvo je postalo zadnje čase nemškim kulturonoscem glavno sredstvo, da ubijejo ubogega slovenskega dijaka, da mu uničijo eksistenco, in s tem posredno pomorejo uresničenju tiste velike vsenemške ideje: »Od Belta do Adrije,« da nastopi čimprej oni veliki trenutek, ko bo zasmrdela nemška kultura tudi ob slovanski Adriji. Ta gonja, ki menda v očeh germanskih fanatikov velja za nekak boj kulture proti barbarstvu, ni ostal brez zaželjenega uspeha. Na podlagi časniških ovadb je prišlo do preiskave, in slovenski dijaki so dobili slabe nravnostne rede vkljub zagotovilu, ki se jim je dalo vspričo nemških tovarišev, da se jim ni treba bati nobenih posledic!

A motil bi se kdor bi bil mnenja, da nemške šoviniste rezultati oziroma uspehi njihove gonje zadovoljijo. Preganjanje se je nadaljevalo ter se završilo šele po preteku jednega leta s slovesnim apelom na rodoljubna nemška srca, da naj nikar ne podpirajo slovenskih dijakov, ki nočejo zatajiti svoje narodnosti. Nobena nemška rodbina ne pozabi vprašati revnega dijaka, ki pride prosit blagohotne podpore, kakšni narodnosti da pripada, oziroma (da rabim običajno nemško frazo!) kakšno je njegovo politično prepričanje. Ker se to dosledno izvaja, si pač lahko vsakdo

Digitized by Google

predstavlja kakšno je zdaj življenje koroških dijakov. Slovenski dijak stoji pred alternativo: ali odpovedati se eksistenci, ali pa postati hinavec ali morda celo izdajalec svojega naroda. Odloči se-li za prvo ali za drugo, gotovo je dejstvo, da imata oba slučaja hude posledice. Med tem ko dijak v prvem spravi v nevarnost eksistenco in tako izgubi Slovenstvo na Koroškem mogoče krepkega bodočega borilca, ni v drugem slučaju za slovensko stvar samo izgubljen, marveč postane nekdaj lahko zelo nevaren sovražnik naše domovine. In če zdaj upoštevamo še dejstvo, da je na Koroškem ravno neznačajnost in renegatstvo glasni element, ki zatira vse, kar le količkaj diši po slovenskem, da je ravno nemčurstvo najkrepkejša opora in zaščita tega, da ne rečem turškega sistema, ki tišči k tlom vsako svobodnejše gibanje slovenskega ljudstva, potem naj to merodajnim krogom zadostuje, da se v prihodnjič, govoreč o pomanjkanju slovenske inteligence zlasti na Koroškem, potrkajo na prsa z odkritim pripoznanjem: »Nostra maxima culpa!« kajti kar se tiče podpiranja dijakov, se mora pač brez ovinkov pripoznati, da nas Nemci v tem oziru še daleko nadkriljujejo.

Med tem ko pri Nemcih skoraj vsak čevljar podpira vsaj jednega dijaka, se pri nas še v krogih, ki so v to naravnost poklicani, ne stori za dijaštvo nič. Poglejmo n. pr. nemške profesorje, kako skrbijo za svojo mladino, za boddočnost naroda. A pri nas? Še konkurirajo med sabo v zatiranju svojih učencev in to seveda iz zgolj — »rodoljubnih razlogov!« Da tako se podpira pri nas mladina! A kaj še-le, če je prišel študirat na Kranjsko kak koroški dijak, če se je moral obupno umakniti nemški nestrpnosti? Profesorji ga gledajo po strani ter ga malo da ne smatrajo za nekakega uskoka — dezerterja. Ako je tak dijak poleg vseh nezgod še ubog in gre prosit blagohotne podpore, se ga zavrača z razlogi, ki nam pač le žalibog spričujejo, kako globoko tičijo dotičniki še v tistem provincijalizmu, ki nam je že toliko škodoval in tudi še škoduje. Dijaka se zavrača, češ: »Zakaj niste ostali na Koroškem? Mi imamo svojih (!) dosti in ne moremo še drugih podpirati.« Koroški Slovenec se smatra torej za tujca! Žalostno za take Slovence, še bolj žalostno pa za zapuščenega dijaka, ki se v svojem obupu nehote spominja besed, s katerimi so ga hoteli strašiti pred Ljubljano razni nemčurski učitelji, češ: »Willst du in Laibach am Hungertuche nagen? Die Krainer sind grob! i. t. d.« Taki in enaki spomini se mu vzbujajo in strah ga navdaja, da so te besede morda — opravičene, še huje se pa boji slučaja, da bi za njegovo usodo izvedeli oni Nemčurji, ki bi potem seveda lahko trpinčili njegove stariše z očitanji: »Glejte kakšnega sina imate! Nemci bi ga bili podpirali, a bil je — pretrmast, ni se jim hotel ukloniti! —

Oni koroški dijak pa, ki je bil prišel v Ljubljano z nado, da mu bo tu omogočeno mirno življenje in študiranje, opirati mora zdaj svojo eksistenco na svoje — tovariše in eventuelno na kako skromno inštrukcijo.

Vspričo tega sedanjega položaja ne morejo prihajati koroški dijaki študirat na Kranjsko!! A vendar je, ako hočemo imeti na Koroškem kdaj krepko in zanesljivo narodno inteligenco, nujno potrebno, da se koroški

Digitized by Google

dijaki šolajo v središču Slovenije, v Ljubljani in to iz ravno istih vzrokov, ki so se navedli v zadnji številki »Omladine.«

In ravno to mi daje povod, da se obračam do ljubljanskih rodoljubov z apelom: Pokažite, da Vam še vedno bije srce za trpeče Vaše brate tam v Korotanu, da ste še vsikdar pripravljeni, priskočiti jim na pomoč v boju, ki ga bijejo z brezobzirnim sovragom! Na Vas je, da s fakti ovržete one obrekovalne govorice o slovenski trdosrčnosti!«

Do dijakov pa se usojam obrniti z nasvetom, naj bi tudi oni po svojih močeh pomagali k uresničenju te ideje bodisi s posredovanjem pri svojih stariših bodisi na kak drug način, da omogočijo eksistenco v Ljubljani tudi svojim korotanskim tovarišem.

A tudi merodajni faktorji na Koroškem naj ne bi prezrli tega perečega, a ob jednem velevažnega vprašanja; kajti ž njim je v tesni zvezi usoda slovenskega Korotana! Omogočite koroškim dijakom, da pridejo v Ljubljano!

J. BREZNIK:

NARODNI DOMOVI.

Ljubljanski »Narodni dom«, tipična slika nazorov naših narodnih radikalcev izza 80. let, stoji danes skoraj popolnoma zapuščen. Slovenci se sploh ne zanimajo več zanj, in le še kak navdušen slovanski popotnik radovedno sprašuje po njem. Ostali naši »Narodni domovi« so se zidali po vzgledu ljubljanskega in zato je tudi njih usoda danes takšna, kot je usoda ljubljanskega »Narodnega doma«. Krasna je sicer zunanjost, toda zdravega jedra ni veliko v njih. Namena ustanovniki menda res niso imeli druzega, kot postaviti nekako slovensko reprezentacijsko palačo sredi naših priprostih hiš. Ustanovniki sami niso imeli od njih pravzaprav nobenega dobička, še veliko manj pa širši sloji našega naroda. Elegantna, a nepraktična restavracija, vzorna kavarna in svetel parket, so bili nekako ideali ustanovnikov naših »Narodnih domov«. Popolnoma brez pomena pa ti domovi vendar niso bili. Tamkaj, kjer se je narodni pokret jedva pojavil, je bilo treba predvsem vzbuditi v ljudeh navdušenje, dati jim neko zaslombo za narodno samozavest. Za take prireditve pa smo potrebovali primernih zabavnih dvoran in takim potrebam so naši »Narodni domovi« v veliki meri ustrezali.

Najnovejši tržaški »Narodni dom« je sezidan že po vseh drugih načelih. Tu že prevladuje skozinskozi praktični in ekonomski smisel. Rodoljubi, ali bolje rečeno zasebni podjetnik: slovenska tržaška posojilnica je gledala, da postavi na privlačnem kraji z vsem modernim konfortom opremljen hotel, zase času primernih uradnih prostorov, narodnim društvom pa za primerno najemnino društvenih prostorov. Tako so prišli tudi tržaški Slovenci do lepe reprezentacijske palače, ki pa ima pred drugimi slovenskimi »Nar. domovi« to prednost, da se tudi dobro obrestuje, dočim o ostalih tega ne moremo

Digitized by Google

trditi. Najnovejši čas nam obeta sedaj novo vrsto narodnih poslopij: sokolske domove. V Celju se je započela ta misel. Zasluga modernega urednika »Domovine« pa je, da se samo telovadnica odklanja in da se zahteva, dosedaj za nas nekaj povsem novega, ljudska javna čitalnica in ljudska javna knjižnica.

Torej tudi pri nas prihajamo k edino pravemu načelu: dulce cum utile. Če se dosedaj nismo ravnali pri svojih narodnih zgradbah po tem načelu, nam to še nikakor ni v sramoto. Tudi drugi narodi se menda niso drugače razvijali in če bomo zidali narodni dom čez deset let, ga bomo prikrojili še modernejše. Naloga slovenskega dijaštva je, da se seznani s sličnimi zavodi najnovejšega sistema, da kritično premotri naše domače obstoječe razmere in da si osnuje za bodočnost sedanjost spopolnjujoč program.

Na Dunaju se je otvoril 5. listopada t. l. »Narodni dom«, takozvani »Volksheim«. Čeprav se bi ga pravzaprav ne smelo primerjati z našimi narodnimi domovi, hočemo vendar to storiti ravno vsled velikega obojestranskega kontrasta.

Dunajski »Volksheim« ima edini namen služiti izobrazbi najširših slojev — izobrazbi duha, izobrazbi čuta in ojačenju telesa. V prvi vrsti je namenjen ta ljudski dom onim sirotam, za katere niso dovolj skrbele niti rodbina, niti občina, niti država in kateri niso imeli prilike, pridobiti si večje izobrazbe že v šolskih letih. Delavec naj si v tej »ljudski univerzi« išče po končanem delu izobrazbe in razvedrila. Tu si more pridobiti ono izobrazbo, katero sta dala srečnejšim ljudem srednja in celo visoka šola. Poučujejo naj ga srednješolski in vseučiliščni profesorji in drugi učitelji.

Mogočna toda na zunaj jako priprosta stavba se dviga ob Koflerjevem parku v Ottakringu in da ni na njej velikih napisov »Volksheim« in »Lesehalle des Wiener Volksbildungsvereines«, bi človek niti ne vedel, da stoji pred »Almo mater« dunajskih proletarcev. Poleg podzemeljskih prostorov in visokega pritličja, obsega še tri nadstropja in nič manj kakor 420.000 K je bilo potrebnih, da so jo postavili.

V visokem pritličju je središče celega doma. Na desni je ljudska javna čitalnica, ki je sicer manjša kot praška mestna, v kateri pa je vendar prostora za 140 bralcev, katerim je na razpolago cela vrsta raznih revij, političnih časopisov in priročnih knjig. — Na levi strani pritličja je poljudno znanstvena knjižnica, ki šteje okoli 6000 zvezkov. Te knjige se ne izposojujejo na dom, marveč se jih more uporabljati le na mestu. Izposojevalcu sta na razpolago kar dve bralni dvorani, kjer si lahko s pomočjo knjig izpopolnjuje to, kar je slišal pri predavanju. Ta knjižnica je za »Volksheim« nekako to, kar je za univerzo tamošnja knjižnica. Za leposlovne knjige je v »Volksheimu« še posebna javna knjižnica, ki jo je postavil tu »Wiener Volksbildungsverein«. Iz te si lahko izposodiš knjige tudi na dom. V ozadju hiše je velika dvorana za 450 oseb. Zidana je v obliki sferičnega trikota in sedeži se vzdigujejo amfiteatralično od parterja do galerije. Opremljena je s skioptikom in z drugimi pripomočki za demonstracije in eksperimente. Tu se vrše velika predavanja, nedeljski ljudski koncerti in druge večje priredbe. Arhitekt

Digitized by Google

Fajgel je na prav ženijalen način izrabil malo prostora in je vendar ustvaril dvorano, ki je celo za Dunaj nekaj posebnega. Druga, nekoliko manjša dvorana ima prostora za 170 ljudi. V prvem nadstropju je še posebna dvorana za pouk fizike in kemije, iz katere prideš v kemično in dalje v fizikalično delavnico, ki imata prostora za 24 učencev. Kakor v seminarjih drugih visokih šol, tako dela tudi tu lahko vsak učenec sam najrazličnejše poskuse. Vse potrebno ima pri rokah in navzoč profesor mu daje potrebna navodila. Poleg dvoran za fiziko in kemijo, ne smemo pozabiti tudi na prirodoslovno dvorano in delavnico ter na kabinet za psihologične poskuse. Zadnji manjka še celo dunajski univerzi. V umetniško-zgodovinskem kabinetu se razlaga upodabljajoča umetnost, s čimur se hoče ljudem predvsem vcepiti smisel za lepoto in za razna umetniška dela. Za razne klube kakor za juridični, filozofični, literarni, muzikalični itd. so na razpolago posebne sobe z potrebnimi strokovnimi knjižnicami.

Visoko gori v tretjem nadstropju je urejen še slikarski in fotografski atelije. Da je opis popolen, naj omenim še telovadnico v podzemlju in restavracijo, ki jo vodi društvo abstinentk. Konečno naj še omenim, da ima celo poslopje električno in plinovo razsvetljavo ter centralno kurjavo.

Tako vidimo, da je v »Volksheimu« združeno vse, kar more pospeševati pri delavskih slojih izobrazbo in jim nuditi potrebnega razvedrila. Da odgovarja »Volksheim« v obilni meri potrebam naprednih ljudi, dokazuje obilen obisk ravno tako jasno, kot kaže v Ljubljani izogibanje »Narodnega doma« njegovo zastarelost. Tu javna ljudska čitalnica, knjižnica, velika dvorana za koncerte in predavanja, različni laboratoriji itd., v ljubljanskem »Nar. domu« pa prazna gostilna, kvartopircev polna kavarna čitalnice, čitalnica sama pa relativno prazna. Par penzijonistov in dijakov, dokler jih ne prepodi kak srednješolski ravnatelj še modernejših nazorov. Res, kontrast in zopet kontrast!

Mnenja smo, da se da iz ljubljanskega »Narodnega doma« še vedno vstvariti moderen ljudski dom. Opusti naj se falitna in brezpotrebna gostilna, — tudi v goriškem trgovskem domu nimajo stalnega gostilničarja, ampak samo ob času priredb — v sedanji restavraciji pa naj se otvori ljudska javna čitalnica in ljudska javna knjižnica. Predavateljske dvorane še danes v ljubljanskem »Narodnem domu« ne rabimo, ker smo v tem pogledu še dosti dobro preskrbljeni z dvorano v »Mestnem domu«. Tudi laboratorijev še ne moremo postaviti danes v »Narodni dom«. Pač pa bi bili veseli, da bi jih vsaj naše ljudske in srednje šole odprle vsaj deloma tudi za nešolarje in nedijake. To se da danes storiti brez večjih stroškov in priprav. Moči bi se vendar dobile, pri naših sedanjih profesorjih!? To bi bila nekaka prehodnja doba do onega časa, ko se bodo morale odpreti duri »Narodnega doma« v obilnejši meri tudi najširšim slojem, in ko bo ljubljanski »Narodni dom« moral postati ljudski dom, sličen dunajskemu »Volkskeimu«, ako ne bo hotel doživeti sramote, da v resnici naredijo iz njega — skladišče.

Digitized by Google

CIRIL PREMRL:

O POTREBI ORGANIZIRANEGA IZOBRAŽEVALNEGA DELA.

(KONEC.)

Imamo po naših deželah precejšno število organizacij, kojih namen je ali bi vsaj moral biti izobrazba priprostega ljudstva. V mislih so nam razna naša društva: čitalnice, bralna in izobraževalna društva. V koliko vrše ta društva danes to nalogo, bo znano vsakomur, ki je nekoliko pogledal v njihovo preteklost in se seznanil z njih današnjim ustrojem. Že površen pogled nam pokaže, da ne odgovarjajo duhu sedanjega časa in sodobnim zahtevam, da so večinoma zaostala ter da so pravo mrtvilo. Žive pač le za to, ker so živele nekoč, ker so si ohranile lepe tradicije in bi bilo grdo in brez pietete, če bi se jih prepustilo naenkrat njih usodi. Pomena nimajo večinoma nobenega. Časovne potrebe in narodna navdušenost so jih zbudile v življenje, izpolnile so svojo nalogo, danes žive ob spominih.

Vprašamo se lahko, ali so ta društva res čisto nepotrebna? Ne! Nepotrebna so taka, kot so danes; življensko silo in življensko nalogo dobe, če se prilagodijo razmeram in potrebam časa, če se ločijo od tradicij in si zastavijo nov kulturen in socialen cilj. Bila so torišča, kjer se je zabavalo in navduševalo za narod, danes naj postanejo nadaljevanje ljudske šole, bodo naj prostori, kjer bo dobivalo ljudstvo duševne hrane, zajemalo in širilo svojo izobrazbo. Času primerne reforme jim je potreba, s tem dobe zopet pravico do življenja.

V čem naj obstoji ta reforma?

Prvič, društva ne smejo biti le shajališča in zabavišča posameznih slojev. Postaviti se morajo na najširšo demokratsko in ljudsko podlago. To velja zlasti za čitalnice.

Drugič, društvo ne sme smatrati, da je doseglo višek svojega delovanja s tem, če ima tuintam kak občni zbor, kjer se oddajajo častna mesta, če ima naročenih par časnikov, ki jih malokdo bere in če priredi vsako leto običajno veselico s petjem, igro in plesom. Zastaviti si mora širši in vzvišenejši delokrog. Danes izhaja in procvita le izobražen narod. Ono primitivno in pomankljivo izobrazbo, ki jo prinese naš človek iz ljudske šole, naj izpopolnjuje in razširja izobraževalno društvo. To bodi življenska šola, ki dajaj priprostemu človeku sredstva, da se bo lahko umsko in nravno razvijal. Tu naj se mu tolmačijo sodobni dogodki, daje naj se mu po možnosti strokovna izobrazba, napeljuje naj se ga k samoizobrazbi, naj se ga dela zrelejšega in samostojnejšega.

Tega namena se s sedanjimi sredstvi ne da doseči. Koliko se vpliva z raznimi veselicami na umski in umetniški razvoj, to vprašanje pustimo. Kako pa je z branjem časopisja? Naša sodba je, da ne vpliva naše dnevno časopisje, kakoršno je danes povprečno, na našega srednjega človeka izobraževalno, ampak da je k večjem v stanu, vzbuditi mu nejasne pojme in

Digitized by Google

razvneti mu strasti. Dnevnik se čita hlastno in površno, zato se večinoma ne izlušči dobrega jedra in se glavno stvar prezre. S koristjo bi priprosto ljudstvo čitalo le, če bi imelo pri sebi človeka, ki bi mu razkladal in pojasnjeval. To pa ni vedno mogoče. Razmišljati bi bilo tedaj, da se branje časopisja po društvih omeji. Brali naj bi se listi, ki izhajajo v večjih presledkih, ki poročajo bolj kratko in bolj pregledno. Večjo važnost je pokladati na strokovne in leposlovne liste. Namesto branja dnevnega časopisja pa naj bi stopili tedenski večerni sestanki s pogovori, kjer bi izobražen človek kratko, pregledno in objektivno razjasnil najvažnejše dogodke, ki so se dogodili tekom tedna.

SLOVENSKIM ŠTAJERSKIM AKADEMIKOM IN ABITURIJENTOM!

Vložili smo pri politični oblasti pravila »nar.-rad.-akad. ferijalnega društva Skala za Štajersko.«

Novo ferijalno društvo je naravni produkt onega dijaškega gibanja, ki se osredotočuje v »Sloveniji« in »Taboru« — njega važnost in potrebe ne bomo utemeljevali.

Smoter novega društva: povzdigo ljudske izobrazbe, ki utrdi narodno samozavest, hočemo doseči potom vsestranskega pozitivnega dela. Shodi, izleti, predavanja, knjižnice bodo sredstva, katera naj rabijo navdušeni, vstrajni člani.

Kjer najdemo celino ali premalo obdelano polje, tam se bo razprostiral naš delokrog, ob Dravi in Savi, na bregovih Savinje in obmejne Sotle hočemo zastaviti prapor prosvete!

Vas pa, dragi tovariši akademiki in abiturijenti pozivljamo, da kolikor mogoče številno vstopate v naše vrste. Kdor izmed Vas je vnet za narodno delo, kdor je voljan posvetiti svoje moči narodni prosveti, ta je naš, ta naj nam javi svoj pristop.

V božičnih počitnicah upamo prirediti v Celju ustanovni občni zbor — a pripravljeni in odločeni smo tudi da v božičnih počitnicah prične novo društvo svoje delovanje.

Iz naroda za narod!

iur. **Albert Kramer.** phil. **Franjo Lipold.**

phil. **Ivan Prekoršek.** tehn. **Viktor Turnšek.**

med. **Hugon Robič.**

Priglasi naj se dopošljejo akad.-tehn. društvu »Tabor« Gradec, Zinzendorfgasse 18/I.

Digitized by Google

SKALAŠI NA DELO!

I.

Novo ferijalno akad. društvo za Štajersko se snuje. Proponenti upajo, da se bo v božičnih počitnicah že lahko vršil ustanovni občni zbor. Z veseljem beležimo to dejstvo. Kar smo si davno želeli, kar smo upali in pričakovali, odkar je duh narodnega radikalizma prešinil tudi pretežno večino štajerskega dijaštva, ki se ponajveč zbira v Gradcu in se je v tem vseučiliškem mestu postavila trdnjava »nove struje« akademično društvo »Tabor« — to se je uresničilo. — Graško narodno-radikalno dijaštvo je spoznalo važnost ferijalnega društva in v kratki dobi jednega leta se je duševno tako ojačilo, da si upa pokazati sadove svojega stremljenja, da hoče začeti trdi boj, težavno delo: razširjati med ljudstvom omiko ter mu dvigniti narodno samozavest.

Govori in piše se pri nas ponajveč le o kranjskih razmerah, navajeni smo koncentrirati pozornost le na boj, ki ga bijejo kranjski liberalci in klerikalci, pri vsaki priliki povdarjamo nevarnost in škodljivost tega boja za slovenski narod in naravnost idilične se nam zdijo politične in narodne razmere na Štajerskem — najdejo se celo ljudje, ki z nekakim slovenskim ponosom govorijo o »vzornih štajerskih razmerah.« No, kdo naj jih tudi pouči? Mar naše časopisje, ki dela po znanem »Vertuschungssystem« ter na eno stran brezmejno hvali vsako najmanjšo hvalevredno ničevost, na drugi pa o najbolj kričečih slovenskih razmerah molči kakor grob zgolj iz bojazni, da ne bi različni nemčurski in nemški listi zopet z veseljem konstatirali kako »Misswirtschaft der windischen Pervaken?« In vendar obstoja prava »Misswirtschaft«, če tudi ne prvakov ampak vseh poklicanih faktorjev. Slovenskemu ljudstvu na Štajerskem manjka vsake narodne probujenosti — krajevne izjeme se gotovo lahko konstatirajo — manjka mu narodne samozavesti, ki bazira na ljudski izobrazbi. Karakteristikon štajerskega Slovenstva je brezmejni indiferentizem, narodni in politični, v najnižjih in »najvišjih vodilnih« krogih. Zato se krči slovenska posest, zato prospevajo v popolnoma slovenskih krajih šulferajnske šole, zato vladajo na Štajerskem »vzorne« politične razmere, ono navidezno soglasje vseh narodnih elementov, ki pa je v resnici nenaravno in kaže le nezrelost in nezmožnost, pridobiti si gotovih principov ter se zanje bojevati.

Na Slovenskem Štajerskem nam primanjkuje vsakega sistematičnega narodnega dela. Zastonj se oziramo po res delavnih društvih, katerih nam sicer ne primankuje — zaman pričakujemo sadov od naših izobraževalnih, bralnih društev, od naših čitalnic! Karakteristično za naše razmere je, da se društveno življenje štajerskih Slovencev še najbolj pojavlja v — gasilnih društvih. V krajih, kjer različni duhovni ustanovniki »mladeniških društev« ne zasledujejo edino le klerikalnih ciljev vsaj te mladeniške zveze skrbijo na svoj način za narodno probujenost; ponekod imamo celo »Sokola« — a vse to so le izjeme, ki potrjujejo žalostno resnico.

Digitized by Google

In vendar slovensko ljudstvo na Štajerskem, ki gmotno ni na najslabšem, ni nesposobno za napredek! Poznam kraje, kjer priprosti kmeti navdušeno pozdravljajo govornika, ki jih če tudi v okornih besedah pouči o tej ali oni stvari, dogaja se, da se združijo kmečki fanti in brez vsakega voditelja priredijo priprosto igro, poznam vas v bližini večjega mesta, ki si že dolgo želi bralnega društva — tam v mestu se nahaja velika čitalnica, stotine in stotine knjig se praši v omarah, cela vrsta časopisov samotari na zelenih mizah — a ne najde se nikdo, ki bi preskrbel ukaželjnim kmetom nekaj čtiva ali jim vsaj dal potrebna navodila!

V očigled takih razmer se mora v nas mladih ukoreniniti prepričanje: tako ne gre in ne sme dalje! Trdna mora biti naša volja in nevpogljiv naš sklep vse svoje moči zastaviti v vstrajno narodno delo.

Obširen, težaven delokrog se odpira novemu ferijalnemu društvu. Prepričan sem, da bojo njegovemu delovanju sprva sledili pomilovalni pogledi naših vodilnih krogov, da bo prvi boj se bil za gmotni obstanek ferijalnega društva. Vendar vse te neprilike so malenkostne v primeri z lepimi smotri, ki si jih stavi društvo, zadržavale bodo nekaj časa intenzivnejše delovanje, onemogočile ga ne bodo, ako so člani količkaj navdušeni za svojo stvar in se društveno delovanje uredi po gotovem sistemu.

Prvo, s čemer mora nastopiti novo društvo na Štajerskem, so seveda predavanja. Kako in kaj naj se predava ne bom ponavljal, tržaški razgovori o izobraževanju ljudstva so v tem oziru že precej razbistrili naše pojme. Naj le povdarjam pregovor: Nemo propheta in patria, kar posebno velja za nas štajerske Slovence.

Predavanja sosebno geografske in lokalne zgodovinske vsebine pa bodo predavateljem zasigurala gotovo lepo število poslušalcev tudi v doslej indiferentnih ali »štajercijanskih« krajih — potrojilo bi se pa število, ako bi mlado društvo že od začetka moglo rabiti skioptikon. Agitatorične sile takega aparata so znane, in kar se z osebnim vabljenjem ne doseže, to učini napis »predavanje s slikami.« Sploh bo treba razviti za vsako društveno prireditev glasno agitacijo: naši ljudje hočejo, da se jih vabi na prireditve, da se jih opetovano opozarja po plakatih itd. Pritegniti pa bo društvenemu delovanju treba tudi druge, nedijaške moči. Posebno bi bilo učiteljstvo v tem oziru velikega pomena — tudi tukaj pa se vse doseže le z osebno agitacijo, skoro ničesar pa ne s pozivi v časopisih itd. Delovanje novega društva pa mora pričeti mirno brez vsakih formalnosti in svečanosti, a pričeti mora tako, da se pokaže: tukaj je moči in volje dovolj.

Prinesite moči in volje seboj tovariši, kadar vstopate v novo ferijalno društvo, Vaše stremljenje naj ne najde zadoščenja v društvenih trobojnicah in v »sijajnih plesih« ali enakih prireditvah, ampak v resnem, neumornem izobraževalnem delu.

(II. sledi.)

Digitized by Google

F.

STATISTIKA URADNIŠTVA NA SLOVENSKEM OZEMLJU. (ABSOLVENTI VISOKIH ŠOL.)

C. KOROŠKO.

Slovensko uradništvo na Koroškem se da malodane sešteti na prstih ene roke. V celem imamo Slovencev: 4 vladne uradnike (1 komisarja, 1 koncipista, 2 konceptna praktikanta), 3 sodne uradnike (auskultanti), 1 finančnega uradnika (finančni koncipist), 1 advokata, 1 notarja, 1 zdravnika, nobenega živinozdravnika, nobenega inženirja in slednjič 1 geometra. — Kakor kažejo te številke, čaka slovenskih dijakov na Koroškem nepregledno polje delavnosti. Tako bi bilo, kakor smo se informirali, na celem Koroškem prostora še za najmanj pet slovenskih odvetnikov in ravno toliko notarjev. Pri sodniji so razmere take, da za slovenske razprave niti ni možno dobiti slovenskih zapisnikarjev! Lahko se reče, da smo v mnogem žalostnih sodnih razmer na Koroškem sami krivi, ker ne skrbimo za slovenski uradniški naraščaj. Častna dolžnost slovenskih juristov bi bila, da bi vsaj tisto prvo leto sodne prakse v kolikor možno velikem številu odslužili na Koroškem. — Tudi v vladni službi so avspiciji za slovenske uradnike sila ugodni. Pomanjkanje slov. vladnih uradnikov je toliko, da so se svoj čas morale slov. vloge pošiljati nekemu slov. uradniku na deželo, da jih je prestavljal v nemščino; isto pot so delale rešitve vlog. Če se zahteva slovensko uradovanje, pravi vlada, da bi iz srca rada ustregla upravičenim slovenskim zahtevam, ko bi je pomanjkanje slovenskega uradništva ne oviralo. Vzemimo vladi vsaj ta izgovor! Če se slednjič pomisli, da vršimo s tem tudi svojo narodno dolžnost, ako se posvečamo javnim službam v tužnem Korotanu, moramo le želeti, da bi se slovensko dijaštvo vseh strok zavedalo te svoje dolžnosti v večji meri kot doslej!

LISTEK.

Narodno-radikalnemu dijaštvu! Poročilo I. shoda narodno-radikalnega shoda je izšlo. Da povzdignemo svoj ugled, da pomnožimo upliv svojih idej, treba da z vso silo širimo svojo prvo večjo publikacijo. Upravništvo je ceno knjižice določilo kar možno nizko, ker se zanaša, da storimo vsi dijaki vseh akademičnih in srednješolskih zavodov svojo dolžnost, da zanesemo knjigo v vse kraje slovenske zemlje. Kamorkoli pridete, agitujte v vseh slojih!

„Iz naroda za narod“. Poročilo I. shoda narodno-radikalnega dijaštva. Slednjič je izšlo dolgo pričakovano poročilo našega prvega

Digitized by Google

shoda! Udeležniki shoda so ponesli s saboj najlepši útis in mnogo idej ter načrtov. Shod se je končal s popolnim uspehom. Vendar bi bile njega ugodne posledice mnogo manjše, da se ni sklenilo v posebni knjižici objaviti predavanj in razprav na shodu. S tem so postale pridobitve tržaškega kongresa last celega dijaštva. Nobena dijaška struja se vplivu tržaškega shoda ne bo mogla izogniti. Dobili smo v skromni slovenski dijaški literaturi prvo večje delo, ki mu nihče ne bo mogel odrekati resnosti. Vsebina je tako bogata, da bi bila cena knjigi povsod drugod veliko večja kot so jo tu določili izdajatelji. Kedar se bodo o brošuri čuli tudi drugi glasovi, bomo imeli gotovo prilike dovolj še večkrat govoriti o njeni vsebini. Lepemu delu želimo za danes le: Srečno pot v slovensko javnost!

Akademično tehnično društvo „Tabor“ v Gradcu priredi v sredo dne 6. grudna t. l. »Prešernov večer«. Predavat pride iz Dunaja tovariš phil. Pavel Grošelj.

Izobraževalno delo v „Taboru“. Dosedaj so se vršila sledeča predavanja: 1.) iur. A. Kramer: O nalogah akademičnega društva. 2.) phil. Vesenjak: Politični položaj Spodnje Štajerske. 3.) phil. J. Glonar: O tvarini in smeri naših društvenih predavanj. 4.) iur. A. Kramer: Nekaj socijoloških misli. 5.) iur. F. Lipold: Narodna ideja in sokolstvo (vzornopoljudno predavanje.) V področju izobraževalnega kluba se je osnoval politično časnikarski odsek (načelnik: tovariš Prekoršek) 1.) Slovenski časopis predaval tovariš phil. Prekoršek.

Izobraževalno delo v „Sloveniji.“ »Izobraževalni klub« je priredil pretekli mesec sledeča predavanja in ekskurzije: iur. Premrl je predaval: o narodni avtonomiji; iur. Jelenec je imel vzorno ljudsko predavanje: o testamentu; phil. Grošelj ima ciklus predavanj: o modernem svetovnem nazoru; iur. Ekar, urednik »Mira«: o koroških razmerah; eksp. akad. Mikuž: o posojilnicah in hranilnicah in dr. Pivko: Jugoslovani med seboj. Vrhutega so obiskali »Slovenjani« skupno »Volksheim.« *B.*

Akademično ferijalno društvo za Dolenjsko snujejo po inicijativi praških narodno-radikalnih dijakov dolenjski somišljeniki. S tem se bo razbremenila ljubljanska »Prosveta«, ki svojega prevelikega delokroga ne more zmagovati. Zato pozdravljamo snovanje dolenjske »Prosvete.«

Nova ferijalna akademična društva. Spodnještajerski narodno-radikalni akademiki snujejo »Skalo« s sedežem v Celju, dolenjski s sedežem v Novem mestu. Tudi za akademično društvo v Trstu se delajo priprave.

Za bodoče ferijalno društvo „Skala“ so si graški radikalci nabavili krasen skioptik. Prvič se bo rabil že 6. t. m., ko predava na taborjanskem Prešernovem večeru P. Grošelj (»Slovenija«) o Prešernu.

„Predavanja Prosvete.“ Tovariš iur. Ciril Premrl bo priredil v svojem domačem kraju, v Šent Vidu pri Vipavi celo vrsto poljudnih predavanj. Dne 3. grudna predava v gostilni Rudolf »o ustavi.« Naj bi v vrsti Prosvetašev našel obilo posnemovalcev.

Digitized by Google

Iz agronomskih krogov. V pretečenem šolskem letu so se pojavile v klubu »jugoslovanskih akademikov« razprtije, izvirajoče po večini iz nelojalnega, skrajno prezirljivega vedenja nekaterih hrvatskih in srbskih tovarišev napram drugim. Pričetkom sedanjega zimskega tečaja se je klub takorekoč pomladil. Dasi je po številu nazadoval — izločil je namreč vse one nepoboljšljive elemente, ki so docela ovirali vsako resno društveno delovanje, posrečilo se mu je zbrati v svojem malem krogu tovariše, ki so obljubili delovati po svojih močeh na to, da se čim preje realizira smoter tega kluba »izobraževati sebe in druge.« Takoj na prvem občnem zboru se je sklenilo enoglasno, da je zavezan predavati vsak član vsaj enkrat v tečaju. Vrsto predavanj je otvoril tovariš Holc, kažoč, kakšno stališče naj zavzema kmet napram kreditu, ter razložil njega dobre in slabe strani. Tako utegne biti društveno delovanje v tem tečaju plodovito in resno, ob neskaljenem prijateljskem razmerju enega proti drugemu. *V.*

Vesel pojav. Kljub raznim predsodkom je začela konečno tudi pri nas zmagovati ideja ljudske izobrazbe. Ni dolgo tega, ko se je slovenska javnost še posmehovala in pomilovalno gledala na one akademike, ki so si zapisali v svoj program: ljudsko izobrazbo. Toda led je prebit in danes gre vsa slovenska javnost v boj za ljudsko izobrazbo. V Krškem je osnovala pred kratkim ondotna inteligenca (dr. Romih, dr. Hočevar, Gombač i. dr.) posnemanja vredne učne tečaje za kmečke fante. Ob nedeljah jih hočejo poučevati o najrazličnejših stvareh. V Kranju se je združilo celo vrsto mladih profesorjev in drugih izobražencev (dr. Štempihar, inžener Bloudek, dr. Ed. Šavnik, učitelj Ivanc in profesorji: Peterlin, Pirnat, Herle, Komatar, Jeršinovec, Bučar, Janc), ki hočejo prirediti letošnjo zimo 12 poljudnih predavanj. V Idriji nadaljuje »Akademija« že lansko leto započeta in jako mnogobrojno obiskana ljudska predavanja. Kar 19 jih nameravajo prirediti letos. Za Novo mesto je naznanil slična predavanja prof. Reisner, ki je predaval lansko leto v Idriji. Če tudi vsa ta mnogoštevilna predavanja ne dosežejo morda popolnoma svojega namena, vendar je pozitiven vspeh že v tem, da so se naši ljudje sploh odločili predavati in da se bodo potom teh predavanj v resnici izobrazili v dobre ljudske predavatelje, kakršnih danes še nimamo. Za nas akademike pa bodi to v bodrilo, da se tembolj udeležujemo v naših akademičnih društvih predavanj in se tako vadimo za poznejše delovanje. *B.*

Slovenski graški akademiki za splošno in jednako volilno pravico. Dne 28. novembra se je vršil shod graških Slovencev, katerega je sklical iur. Gosak (Tabor.) Referiral je iur. D. Koderman (Tabor.) — Udeležba je bila slaba, slišali smo tudi, da je v jedni struji mnogo principijelnih nasprotnikov splošne in jednake volilne pravice, to gotovo ni nič novega, žal samo, da niso tisti gospodje prišli in nam pojasnili svoje principijelno stališče, gotovo bi nam bilo imponiralo! Sprejela se je sledeča resolucija: Na shodu slovenskih graških visokošolcev zbrani pozdravljajo z navdušenjem veliko gibanje, ki zahteva, da se vpelje za vse avtonomne zastope, splošna, direktna in tajna volilna pravica. Zbrani so prepričani, da

Digitized by Google

tudi slovenski poslanci zastavijo svoje sile v to, da se zahteva pravične volivne reforme v najkrajšem času uresniči. —*k.*

Slavnostna akademija akademičnega društva »Slovenije« v proslavo 70letnice njenega častnega člana Josipa Stritarja se vrši dne 8. svečana 1906 v dunajskem »Kursalonu.«

Edina slovenska slušateljica na dunajskem vseučilišču je gdč. M. Sušnik, koroška Slovenka, ki se je posvetila filozofičnim študijam.

Skupen francoski, italijanski ter stenografski kurs imata srbsko akademično društvo »Zora« in »Slovenija« na Dunaju.

Deželni šolski svet kranjski očitno podpira uvoz nemških srednješolskih učiteljev na slovenske gimnazije. Sedaj je n. pr. razpisano mesto v Kranju, — nemščina kot glavni predmet, klasična filologija kot postranski predmet — a v razpisu ni nič govora o slovenskem učnem jeziku. Tako se odpira Nemcu pot na zavod, v katerem so sami slovenski dijaki in imamo deloma že danes slovenski učni jezik.

Žalostne razmere slovenskega ljudskega šolstva na Koroškem. Ljudska šola, ki je temelj narodni prosveti, je in ostane naprava, o kateri velja rek: Narod brez šole, narod brez bodočnosti. Za koroške Slovence so ljudskošolske razmere naravnost žalostne. Manjka narodnega učiteljstva, ki je prvi pogoj dobrej šoli. Na Koroškem imamo štiri slovenske učitelje in dve učiteljici. Učiteljski naraščaj na Koroškem zapade istemu procesu kakor srednješolski, ki se poizgubi v nemški tabor. Letos šteje izjemoma slov. učiteljski naraščaj 14 dijakov. Koliko se nam ohrani od tega sicer še vedno pičlega števila, nam pokaže bližnja bodočnost. Glede šol samih je stvar taka: Sami si jih ne moremo vzdrževati, vlada pa nam ustanavlja mesto slovenskih nemške. Sistem, po katerem ravna, je ta, da deželni šolski svet zahteva razširitev ljudske šole. S tem nakoplje občini veliko stroškov. Iz te zadrege ji pomaga nemški »Schulverein«, ki s svojimi doneski zniža doklade najmanj na 40%. Učiteljstvo pa skrbi po nalogu »Schulvereina«, da se otroci vpišejo nemško in si kmetje na stroške narodnosti ubranijo velikih doklad. Konec tega procesa je, da je nemška šola napolnjena s slovenskimi otroci. V takih slučajih postopa šolski svet zelo potratno, ker treba ponemčevati, a kadar zahtevajo Slovenci slovenske šole, je šolski svet zelo štedljiv. Tako prosi guštanjska okolica že celih 15 let za slovensko šolo, a ne dobi je, samo da pohajajo slovenski otroci guštanjsko nemško šolo. Na celej črti dela deželni šolski svet tako, da se slovenski živelj ponemčuje in izgublja.

Ž—o.

Koroški srednješolski profesorji. Že večkrat smo pisali o koroških razmerah, v katerih živi in se vzgaja srednješolec. Ne le družabne razmere, zastrupljene in prepojene z nemškim duhom, ne le pomanjkanje narodnih prireditev, gledališč, koncertov i. t. d., ampak tudi šola je velik germanizatorični činitelj. Kar ne pogubi in uniči nemški profesor, mu pomaga uničiti njegov — slovenski kolega. Znano je, da je na celovški gimnaziji tudi par slovenskih profesorjev. In ravno ti slovenski profesorji, med njimi Sket, Scheinigg, pritiskajo slovenskega dijaka boječ se kritike svojih nemških

Digitized by Google

kolegov. Pripetilo se je, da je bil slovenski dijak skozi vsa leta odličnjak, a pri maturi mu je dal gospod Sket »zadostno« iz — slovenščine, samo da bi ne mislili nemški profesorji, da protežira slovenske dijake. S takim postopanjem je spravil prof. Sket že marsikoga v nasprotni tabor. Znan je tudi slučaj, da je profesor Scheinigg nasvetoval slovenskemu očeta, naj vpiše svojega sina za Nemca, da se dečku ne bo treba učiti slovenščine. Pri nas Slovencih je škoda vsacega, ki se izgubi, in tembolj žalostno je, če naši ljudje tako postopajo na Koroškem. Menda vendar ne žele po avanziranju gospodje, ki so dve leti pred penzijo. Ne zahtevamo protekcije za slovenske dijake, pač pa pravičnosti! *Ž—o.*

Iz Gradca se nam piše: Dne 10. listopada se je vršilo skupno zborovanje vseh graških slovenskih akademikov. Na dnevnem redu so bili trije referati.

Phil. Murn (Triglav) je govoril o splošnih razmerah slovenskega dijaštva v Gradcu. Z nekim, rekel bi čudnim obžalovanjem, je zatrjeval, da slovenski dijak nima pristopa nikamor, da ne pride v nobeno dotiko z graškimi narodnimi rodbinami.

Gotovo radi priznamo tudi mi, da ni vse tako, kakor bi moralo biti! Ali kaj hočemo, menda vendar ne bomo stavili kar kakih zahtev! Spoznavajmo graške Slovence in jih podpirajmo v njihovem delu in stremljenju, iščimo in zahtevajmo stika z graškimi narodnimi krogi — v delu za prospeh slovenske misli v tujem mestu, da ubranimo narodne smrti vsaj nekaj izmed onih tisočev in tisočev Slovencev, ki se potapljajo v nemškem morju.

Iur. Alb. Kramer (Tabor) je govoril v smislu tržaškega shoda prav izvrstno o gmotnem stanju slovenskega dijaka v Gradcu. Priporočal je, da se ustanovi v Gradcu dijaški pododbor za podporno društvo, ki bi lahko natančneje in pravičneje pregledoval prošnje petentov, v Ljubljani pa se naj ustanovi centralni podporni biro, ki bi imel v evidenci vse ustanove in podpore slovenskega dijaštva. Predavanju je sledila obširna debata. Zlasti se je zdel nekaterim veliko premajhen znesek, ki se je na shodu v Trstu določil kot eksistenčni minimum (45 K) za Gradec. Res ni mnogo, a ko se je dotične gospode poučilo, kaj si je misliti pod besedo eksistenčni minimum so se zadovoljili. Slišali smo tu ostre besede, ostro se je obsojal način, kako se dele podpore! Nekatere posojilnice sploh nič ne store, druge pa delijo podpore po tem, kakor je kdo kaj priporočen — pri podporah ne odločuje vrednost in potrebnost prošnjika — temveč protekcija!

Phil. Rožič (Zarja), je govoril na podlagi statistike o bodočnosti slovenskega razumništva. Predavanje je bilo precej duhomorno, ker novega nismo ničesar izvedeli, boljše bi bilo, če bi bil g. referent kar opozoril one dijake, ki še »Omladine« ne poznajo, naj jo vzamejo v roke in čitajo statistiko, ki je izšla v njej. Kar je imel pa g. referent samostojnih podatkov iz Istre in Koroške, pa bi jih bil morda bolje objavil kje v »Zori«, če so zanesljivi dovolj. Neumestni napadi, ki so nam zopet vzbudili v spomin »stare čase«, tudi takrat niso izostali, zopet smo občudovali oni »fini takt«, oni znani »bon ton«, ki govori jasno pa žalostno besedo o duševnem nivoju nekaterih gospodov »v rokavicah«. *J. P.*

Digitized by Google

Ljudsko knjižništvo na Dunaju je v zadnjih letih ogromno napredovalo Danes šteje nič manj kot 40 javnih ljudskih knjižnic s približno $^1/_2$ milijonom knjigami. Lansko leto so znašali izdatki teh knjižnic 220.000 kron, izposodilo pa se je 3,169.300 knjig. (Vseučiliške in dvorne knjižnice seveda ne štejemo sem.) Največ knjig je izposodila centralna knjižnica, ki ima 20 podružnic z 244.000 knjigami. Izposodila je namreč 1,848.155 knjig. Njeni izdatki so znašali 140.000 K. Potem pride ljudsko izobraževalno društvo, ki ima 13 knjižnic z 130.000 zvezki. Njegovi stroški so znašali 64.000 kron. Društvo dobiva od mestne občine podpore letnih 10.000 K in od ministrstva 600 K. 5 javnih knjižnic z 14.000 zvezki ima tudi društvo ljudska čitalnica in eno knjižnico baš otvorjeni »ljudski dom.« Da se je ljudsko knjižništvo dunajsko že tako krasno razvilo, se moramo še tem bolj čuditi, če pomislimo, da je to večinoma delo le posameznih društev in da se dunajska krščansko-socijalna občina kolikor možno upira temu modernem socijalnemu delu. Mi se ne čudimo! Saj tekmuje celo napredni ljubljanski občinski svet ž njo v — preziranju ljudskih javnih knjižnic. Cerkev na barju je seveda jako važna zadeva! *B.*

Prijatelj našega lista nam piše: Opozarjam s tem naše vseučiliščnike na brošuro: »Die Erziehung der Deutschen zum Weltmachtwillen«, spisal dr. Otto Stern, Landrichter in Beuthen O. S. 1905. (Deutscher Verlag, Berlin S. W. Königgrätzer Strasse 41/42.) Pisatelj pove tam voditeljem nemškega ljudstva (v Nemčiji) nekaj gorkih, ki se dajo kar od besede do besede prestaviti v naše razmere! Knjižica je skrajno zanimiva za vsakega, ki se bavi ali hoče baviti s politiko. Stane 50 Pf. = 60 v. in se dobi gotovo tudi po naših knjigarnah. *F. V.*

Podporno društvo za slovenske visokošolce v Pragi je razdalo v letu 1901/2 med 49 prosilcev znesek 883 K. V naslednjem letu 1902/3 je naraslo število prosilcev na 127. Prejeli so 2288 K 40 v., povprečno po 18 K mesečno. L. 1903/4 se je razdelilo med 115 prosilcev 1691 K 80 v in sicer na vsacega povprečno 14 K 71 v. — V zadnjem letu je prejelo 123 prosilcev znesek 2100 K 16 v. Povprečno je prejel vsak mesečnih 17 K 07 v. — V celej tej dobi je bilo torej 484 prosilcev, ki so prejeli skupno 6963 K 36 v. Povprečno vsak 16 K, kar znači dobri del podpore slovenskega dijaka v Pragi.

Učni načrt dunajske ljudske univerze za zimski tečaj 1905/06. Da si vsaj nekoliko moremo predstavljati poučno delovanje »Volksheima«, priobčujemo njegov učni red za letošnji zimski tečaj. Poučuje se vsak dan od 7.—9. ure zvečer iz sledečih predmetov: iz nemščine (slovnica, literatura) francoščine (slovnica, literatura, čitanje francoskih klasikov, konverzacija), angleščine in latinščine. Iz zgodovine se podava avstrijska zgodovina od 1848. leta dalje, iz matematike: algebra, geometrija in geometrično risanje, iz prirodoslovnih ved: fizika, (mehanika, elektrika in optika), kemija (z vajami v kemičnem laboratoriju), mineralogija in botanika (mikroskopične vaje in spoznavanje raznih rastlin.) Iz pravoslovja predavajo o državni upravi in zasebnem pravu, iz zdravilstva o higijeni ženske in iz umetnosti: uvod

Digitized by Google

v upodabljajočo umetnost. Poučuje se tudi lepopisje, risanje in petje. Poleg tega se prirejajo še ekskurzije v razne muzeje, galerije, tovarne itd. Poljudna vseučiliška predavanja so iz splošnega zemljepisja, iz zgodovine (od julijske do februvarske revolucije), iz anatomije in kemije. Razven tega imajo še posamezni strokovni klubi vsak teden svoje sestanke. *B.*

Dunajske knjižnice in naše dijaštvo. Četudi posežem s pričujočimi vrsticami v delokrog izobraževalnih klubov, vendar moram opozoriti vse svoje tovariše na te eminentne kulturne institute dunajskega mesta. Bogate knjižnice kakor centralna knjižnica i. dr. so nam za par vinarjev na razpolago, kjer nimamo iskati samo knjig za nadaljno izobrazbo, ampak tudi proučavanje naprave same. Važna točka v našem programu je ustanavljanje knjižnic. Da se vspešno lotimo kake ustanovitve, treba da poznamo take zavode, kako izgledajo, kako se upravljajo take knjižnice itd. In vendar se tako malo zanimajo dijaki za njih upravo, sestoj in življenje! Sploh bi bilo želeti, da dijaki bolj vporabijo priliko spoznavati kulturne zavode dunajskega mesta, da se intenzivneje pečajo z njihovo upravo iu delovanjem. Dosedaj bo jih vpisanih komaj ena tretjina.

Dunajsko narodno-radikalno dijaštvo je izročilo dne 5. novembra vodstvu dunajske socijalne demokracije o priliki manifestacije za splošno volilno pravico resolucijo, v katerej se izreka z dunajskim proletarijatom v njegovem boju za splošno volilno pravico solidarnim. — Tudi dne 28. novembra se je dijaštvo vdeležilo obhoda po Ringu in Slovenci so prvič od leta 1848. nastopili javno s svojo trobojnico. Naše dijaštvo je bilo dobro vdeleženo. Prodrl je tudi pri nas smisel za socijalistične težnje.

Nova vrsta ljudskih knjižnic. Londonski dnevnik »The Times« je osnoval v zadnjem času iz reklamnih namenov za svoje naročnike velikansko ljudsko knjižnico. Vsak naročnik »The Thimes« dobi legitimacijo, ki mu daje pravico izposoditi si vsak dan 3 knjige iz te knjižnice. Izposodi si vsak lahko osebno ali pa tudi po pošti, ne da bi mu bilo treba v londonskem poštnem okolišu za pošiljatev kaj plačati. Istotako jo lahko tudi na ta način vrne. V knjižnici dobiš vsako knjigo, katero le hočeš. Če jo še nimajo, ti jo takoj preskrbe in kolikor ljudi zahteva eno in isto knjigo, toliko izvodov se je tudi nabavi. Vsak petek prinese »Times« seznam novih knjig in vrhutega pošlje še vsak mesec sličen seznam vsem naročnikom. Toda to še ni vse. Če ti knjiga ugaja, si jo tudi lahko kupi od knjižnice in to po znatno znižanih cenah. Če je knjiga šele izšla, plačaš zanjo 25% manj, če je v rabi že 1 mesec 35%, že tri mesece 50% in če 6 mesecev celo 71% manj kot stane v knjigarnah. Ni čuda zato, da je »The Times« že dosegel deloma svoj namen in da je takoj znatno poskočilo število naročnikov. Naval na knjižnico pa je bil tako velik, da so kmalu postali velikanski knjižnični prostori premajhni in da se je moralo pomnožiti število knjižničnih uradnikov od 40 na 340. *B.*

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

A. K.:

SKALAŠI NA DELO!

II.

Novemu ferijalnemu društvu je začrtan razmeroma velikansk delokrog, kajti tu naj se glasom pravil razteza po celem Štajerskem (sc. kjer bivajo Slovenci). Proti tako obširnem delokrogu govorijo skušnje že obstoječih ferijalnih organizacij in na tržaškem shodu se je opetovano povdarjala važnost majhnih lokalnih organizacij, ki lažje koncentrirajo vse sile in ž njimi v večji meri razpolagajo. Še tehtnejši razlogi pa so govorili pri ustanovitvi Skale proti temu principu. Znano je, kako počasi dozore ideje in koliko zaprek in težav se stavi njihovem uresničenju — saj so štajerski narodni radikalci omahovali skoraj celo leto predno je prišlo do ustanovnega občnega zbora »Skale«. Štajerske razmere nanesejo nadalje, da najdemo redko v manjšem okraju zadostno število dijakov, ki bi tvorili lastno ferijalno društvo, prav obsežni teritoriji, kakor je n. pr. cel južnovzhodni del slovenske Štajerske bi ostali brez dijaške organizacije, v drugih krajih najde dijaštvo med narodom še tako malo opore, da bi njega delovanje se izjalovilo vsled slabih materijelnih razmer. Vsem tem nedostatkom odpomore večja ferijalna organizacija, ki je osnovana po načinu naše »Skale«. Ne eni strani obsežen delokrog, ki tudi v dijaštva revnih okrajih omogočuje delovanje, še precej dobra materijelna sredstva, ki so kakor naravno večja kakor ona vsake manjše lokalne organizacije, na drugi strani pa le mogočnost delitve dela s tem, da se v področju društva samega povsodi lahko osnujejo podružnice z lastnimi lokalnimi odbori, ki lahko popolnoma samostojno razvijejo svoje delovanje tem intenzivnejše, ker so jim na razpolago vsa društvena sredstva kakor skioptikon, posamezna vzorna predavanja itd. Uporabnost združenja teh dveh principov bo seveda pokazala še-le praksa.

Glede socijalnega delokroga bo nam uvaževati predvsem poročilo Prosvetinega referenta na tržaškem shodu, kjer povdarja, da naj se razvije najintenzivnejše delovanje med takozvanim »ljudstvom« t. j. v prvi vrsti med kmeti in delavci, posebno ako razširi »Akademija« svoj delokrog tudi na Štajersko, v naša mesta in večje trge. Na deželi bo našel dijak-predavatelj vedno pozornejšega in hvaležnejšega občinstva, kakor pa med meščanskimi krogi, ki ga navadno smatrajo za »premladega«, da bi izkušene može poučeval, na deželi pa je tudi predvsem potrebna povzdiga izobrazbe, saj je za našega kmeta in delavca ljudska šola, dostikrat le enorazrednica, izključno najvišji izobraževalni inštitut.

Digitized by Google

Pravila ferijalne organizacije sicer naštevajo celo vrsto sredstev, ki naj služijo dosegi društvenega smotra od shodov do gledaliških predstav. Povdarjal pa sem že, da se mora polagati glavno težo na predavanja in na knjižnice, kakor storijo to druga ferijalna društva.

»Predavatelj naj skuša vplivati na čuvstvo«, slušalci naj mu sledijo ne le z razumom, ampak tudi s srcem, predavanje naj jih zanima skozi in skozi; na ta način pridemo najpreje in najsigurnejše do pozitivnih vspehov. Kraj, v katerem smo našli dovolj pozornega občinstva, naj se ne zanemarja, predavanja naj postanejo tam nekaka trajna inštitucija, kjer se povsem neprisiljeno razvije sistematično izobraževalno delo, in se realizujejo ljudske knjižnice.

Važno sredstvo, kako vzbuditi zanimanje za predavanja in po njih za izobrazbo, se mi zde kratkočasna **predavanja s slikami za otroke**, za katera naj bi se porabila pravljice, bajke, kratke zgodovinske črtice itd. Mladina bo gotovo z velikim veseljem in hvaležnostjo sledila predavatelju, skozi srca otrok pa pelje tudi pot v srca starišev. S primernimi predavanji bi se tudi lahko vzbudilo in ojačilo **zanimanje za knjige**, kratka povest iz enega ali drugega dela, ilustrirana po skioptiku, bi bil jako hvaležen nastop in najlepše priporočilo te ali one knjige.

To pa bo tudi najboljše delo za ustanavljanje ljudskih knjižnic, kajti metoda nabiranja knjig potom oglasov, pozivov itd. se ni posebno obnesla, materijelne društvene razmere pa bodo nekaj časa tudi zabranjevale, da društvo na lastne stroške snuje potujoče knjižnice. Vendar pa bi naj člani pri posameznih občinah agitirali in delovali na to, da te obrnejo kako podporo v prilog potujočih knjižnic — vspehi so vsekakor mogoči.

Povsodi pa bo treba energičnega navdušenega nastopa, da dosežemo količkaj zaželjenih vspehov. Zato štajerski akademiki: Na delo!

VSEUČILIŠČNO VPRAŠANJE.

Volilna reforma je za nekaj časa zatemnila narodne postulate. Tudi slovensko vseučiliščno zahtevo. Samo Italijani so si znali pridobiti važnih zagotovil ministrskega predsednika. Z odstopom Hartlovim so padle v vodo obljube, ki jih je dal Slovencem glede slovenske pravne fakulte, ž njim je padel tudi projekt Rovereto. Gauč ne odklanja več načelno Italijanom Trsta, kakor sta to delala Körber in Hartel. Italijansko geslo „Trst ali ničesar“ je s tem zadobilo realnost. Vseučiliščna debata Italijanov se obeta za povelikonočno zasedanje. Zaradi bojev za volilno reformo sicer ni verjetno, da pojde po tem programu, a to je gotovo, da bo jedna prvih neodložljivih točk dnevnega reda državnega zbora, izvoljenega po novem volilnem redu, vprašanje italijanske pravne fakulte v Trstu. In v novem parlamentu so šanse Italijanov lepše, pa tudi

Digitized by Google

slovenski zahtevi bi se ne mogla nova zbornica upirati tako kakor sedanja. Zato je stvar slovenske delegacije, da si zagotovi, da bo slovensko vseučiliščno vprašanje z isto intenziteto najmanj istočasno z drugimi vseučiliškimi zahtevami stopilo v novo zbornico. Kakor so si to znali izsiliti Italijani, izsilimo si tudi mi. — Do tedaj pa si morajo biti slovenski politiki docela na jasnem glede vprašanja Ljubljana-Trst! Stališče narodno-radikalnega dijaštva smo objasnili že lani v »Omladini«. Tedaj smo pisali: »Podpiramo staro zahtevo po slovenski univerzi v Ljubljani. Nasprotujemo italijanski univerzi v Trstu. Od tega nasprotovanja, ki temelji na prepričanju, da je za nas samoitalijanska univerza toliko kot izguba naše bodočnosti — slovenskega Primorja — ne odstopimo, tudi ako bi nam Italijani zato ponujali pomoč za Ljubljano. Ako pa bi politična konstelacija nanesla, da se Italijanom želje izpolnijo proti naši volji — pride v interesu naše primorske pozicije in tudi v interesu procvita bodoče slovenske visoke šole resno na diskusijo vprašanje, ali naj ne bo slovenska visoka šola v Trstu in sicer na temelju utrakvizma, ki bi dajal garancijo mirnega vsporednega razvoja jugoslovanskega in italijanskega dela univerze«.

Izza lanskega leta se je položaj izpremenil v toliko, da smatramo Slovenci drugo alternativo za vsprejemljivo, kajti prigovori niso držali. Jednako pa je ostalo oficijelno Italijanstvo s »Piccolom« na čelu, ki odreka absolutno Slovencem v Trstu vse šole od najnižje do najvišje. Ker tedaj garancija za možnost utrakvistične univerze ni dana in tudi še ne bo, dokler Italijani ne uvidijo, da je njihovo mesto ob rami rastočega Slovanstva, — zato smo se na substratu tu navedenih misli na tržaškem shodu zopet izrazili za Ljubljano in proti italijanski univerzi v Trstu. To stališče bodo pač morali z vso brezobzirnostjo zagovarjati. Naši poslanci ne smejo na noben način pripustiti drugačne rešitve.

Sklep narodno-radikalnega shoda v Trstu ni bil po volji nekemu realističnemu češkemu dijaškemu glasilu. Da smo manifestirali proti italijanskemu vseučilišču v Trstu, se mu je zdelo nekulturno, šovinistično dejanje, obsojalo je one češke dijake, ki so bili v Trstu in nas niso obvarovali te »kulturne blamaže«. Ta ljubeznjiva kritika morda izvira iz nepoznanja razmer, ako pa je kritikom znano, da je avstrijskim Italijanom, ki bivajo po večini v Trentu, tržaška zahteva političen postulat, ki pomeni, če se uresniči, za primorske Slovane, ki komaj vstajajo, smrt, za našo univerzalno zahtevo silno tehtno oviro in za našo bodočo event. univerzo v Ljubljani velikansko škodo, ako morda priznavajo, da se sporna vprašanja med narodi rešijo edino, če se obema narodoma ugodi in nobenemu ne krši življenskega interesa, in torej morda uvidijo, da imamo le dve poti in dva junktima: ali Ljubljana — Trident ali utrakvistična univerza v Trstu in se morda blagohotno informirajo, da obema alternativama nasprotujejo Italijani tako strastno, da do danes odklanjajo najmanjšo nado na tako rešitev — in če bi potem oni češki tovariši še vedno govoričili o »kulturni blamaži« in nam tako priporočali iz same »humanitete«, da sodelujemo pri

Digitized by Google

kopanju svojega groba, potem spadajo brez dvoma med one realiste, ki jim je bolezen diagnosticiral tako eksatno realist dr. Chalupný: -- přeceňování ciziný a nezdravý hyperkriticismus. *Ž.*

DR. LJUD. PIVKO:

NABIRAJMO GRADIVO O NARODNEM ŽIVLJENJU.

Gradivo! Ta pojem treba razširiti. Mnogim je »narodno blago« samo narodna pesem, pravljica, prazna vera, navada. Res je sicer, da naše folkloristično (narodopisno) slovstvo ne obsega mnogo več in da se nam je to, kar ga imamo, podajalo pogostoma premalo točno in nepopolno. Kdor nam je pisal recimo o domačih navadah, je popisal gostijo, smrt, spomnil se tudi mogoče predpusta ali še kakega drugega praznika, dalje pa smo čuli prav malo o svojih narodnih navadah. Pri drugih točkah je ravno tako in samo pesmi bomo v kratkem imeli pred seboj v taki popolnosti, kakršna se more doseči z našimi zbirkami in nabiralci.

Ostalo izdano narodno blago ne kaže take osnove, da bi se mogla ustvariti dobra slika o gmotni in duševni kulturi našega ljudstva. Premalo nahajamo črtic o narodnem srcu, o družinskem življenju, o razmerju med sosedi, o domačih pravnih pojmih, o znanju ljudstva, o njegovem mišljenju in modrovanju, opazovanju itd. A vendar je vse to važno, če hočemo videti v dušo ljudstva, ravno tako važno ali pa še važnejše ko — ženitvanjske navade.

Moderno znanstvo ceni narodno blago. Po vrsti se porajajo publikacije in časopisi, ki so odprti samo narodopisnim študijam in zbirkam. Slovenci še si seveda nismo mogli ustanoviti rednega narodopisnega glasila in se zadovoljujemo, če vidimo v mesečniku ali celo dnevniku narodopisno drobtino. Dobro tudi to. — Sicer pa ne smemo reči, da nimamo lastnega narodopisnega glasila. Imamo ga, samo ne vemo, da ga imamo. Koliko slovenskih omikancev pa je že videlo »Zbornik za narodno življenje in običaje južnih Slovanov«, ki ga izdaja jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu? Že ime tega zbornika pravi, da je namenjen tudi Slovencem. Da prinaša malo slovenskih prispevkov, niso krivi uredniki, ampak Slovenci, ki se ne brigajo za zbornik.

Omenil sem, da se pri svojih skromnih narodopisnih sestavkih premalo oziramo na dobro osnovo. Če hočemo, da bo gradivo točno in popolno, moramo ga zlagati po osnovi, sistematično nabirati in pisati. Kje imamo tako vzorno osnovo?

Digitized by Google

Opozarjam na knjižico, ki jo je sestavil prejšnji urednik »Zbornika« dr. Anton Radić in ki se pošlje na zahtevanje vsakomur.*)

Radićeva osnova se deli na tri dele. V prvem delu se vprašuje po kraju, kje narod živi, po prirodi, ki je ni ustvarila ne roka ne glava. Tu se obravnava kraj, gore, vode, zemljišča, zrak in vreme, tla, rastlinstvo, živalstvo; potem človek, človeško telo, posebni pojavi na telesu; potem jezik, narečje.

V drugem delu se vprašuje, kako porablja ljudstvo darove prirode, kaj si ustvarja z rokami, da od tega živi, toraj kako gmotno kulturo ima ljudstvo. Vprašanja se tičejo življenskih potreb in dela, vasi, hiše, dvorišča, hrane, obleke, svetiva, kadenja, lekov; dalje orodja, obdelovanja, pridelovanja.

Tretji del se bavi z narodnim življenjem v ožjem pomenu, s takozvanim »narodnim srcem« in z »narodno dušo«. Ta del obsega druženje in občevanje z ljudmi, življenje v družini, razmerje med sosedi, razlike v življenju posameznikov (bogati : ubogi, stari : mladi itd.), versko življenje, šolo; sem spada domače pravo in pravni običaji, običaji sploh (običaji pri delu, v občevanju, obletni in javni običaji, porod, gostija, smrt. Dalje spadajo sem narodne zabave, razgovori starih in mladih, fantovske, deške in otroške igre, ples, godba, petje. — V poglavje o »narodni duši« gre poezija, narodne pesmi, pripovedke, pravljice, bajke, šaljive pripovedke in šale, zastavice; prazne vere, vraže, misli o svetovnih, človeških in drugih močeh; bajanje; nazadnje izkušnje naroda, znanje in modrovanje o zemlji in prirodi, o času, o tujih narodih in tujih državah, znanje preteklosti, mišljenje o ljudeh, življenju in svetu.

Tu vidimo pregled »Osnove«. Knjižica je zelo dobra, čeravno jo je sestavil dr. Radić le za prvo silo in se torej ne more trditi, da je popolna. — Na koncu še podaja kratek navod o načinu nabiranja.

Pri folklorističnem delu lahko dokaže slovensko dijaštvo svojo zrelost in moč. Ravno dijaštvo lahko največ stori v tej stroki. Kmet sam, ki pozna svoje življenje in svoje razmere najbolj, ima navadno preokorno pero in premalo zmisla za tako delo. Dijaštvo se vrača leta in leta redoma med domačine in si z lahkoto pridobi potrebno zaupanje pri ljudstvu, če ga je skrb in želja. In če začne dijak v nižjih, najnižjih razredih srednje šole z nabiranjem narodnega blaga, poda lahko ob sklepu študij obenem tudi lepo delo — sad dijaških let. Drugošolec ne čuti težave pri zapisovanju domačih iger, zabav, razgovorov, pripovedk, pesmi. Petošolec se poprime težavnejših točk.

Na visokih šolah pa je narodopisno delo tovarišem dobra gmotna pomoč. Jugoslovanska akademija sprejema prispevke in je plačuje precej dobro.

Ne ubijajmo časa in moči! Mlada energija se ne sme zgubljati v pesku. Vračajmo se o počitnicah v domovino z namenom, da posvetimo nekaj prostih uric tudi narodopisnim zbirkam.

*) Naslov: Dr. Dragotin Boranić. urednik »Zbornika«, Zagreb, Kačićeva ulica št. 7. Osnova za nabiranje in proučevanje gradiva o narodnem življenju (v hrvatskem jeziku).

Digitized by Google

CIRIL PREMRL:

O POTREBI ORGANIZIRANEGA IZOBRAŽEVALNEGA DELA.*)

(KONEC.)

Večjo važnost nego na časopisje je polagati na knjižnice. Te naj bi bile — povsod javne. Lepa knjižnica bi morala biti ponos vsakega društva, najizdatnejši vir, iz katerega bi tekel nevsahljiv studenec izobrazbe. Razne knjige, ki bi bile namenjene deloma zabavi, deloma pouku, naj bi bilo izmed glavnih sredstev, s katerimi bi doseglo društvo svoj namen.

Skrbeti bi bilo dalje za predavanje in po potrebi za strokovne kurze. Predavanja, katerim naj bi sledil vedno razgovor, je seveda uravnati po lokalni potrebi. V glavnem naj bi se govorilo o najnujnejših stvareh, ki jih mora danes vsak človek poznati; seznanilo naj bi se slovensko ljudstvo s svojo preteklostjo, spoznalo najnavadnejše naravne pojave, podučilo naj bi se ga o glavnih točkah ustave in ustavnega življenja, o najvažnejših postavah itd. Opozarjalo in svarilo naj bi se ga pred napakami časa, pred socialnimi boleznimi, skušalo izlečiti rak-rane, ki razjedajo nravno in gmotno moč našega narodnega organizma. Pred vsem, pa naj bi se ga navajalo k umnemu gospodarstvu, vcepljevalo mu smisel za splošnost.

Kurzi bi morali biti čisto strokovne narave. Naučiti ljudi brati, pisati in računiti, je že mnogo.

In k vsemu temu naj bi prišla še zabava. Vsak mesec en zabavni večer z izbranim vsporedom, kjer bi vladalo domače in priprosto veselje, kjer bi se slišalo umetno petje, deklamirale pesmi, uprizarjale kratke igre, tak večer bi bil izrednega vzgojevalnega pomena.

V vsem pa bi morala biti izobraževalna društva nepolitična, brez kake strankarske barve, namenjena vsem in za vse.

Toda to bi bil ideal izobraževalnega društva! Tega ideala posamezno društvo ne bo nikdar doseglo. Moglo bi to storiti le pod izredno ugodnimi okolnostmi in če bi mu bilo na razpolago par izvrstnih voditeljev. Odpade eden izmed teh predpogojev, vsa zidava razpade v pesek in prah.

Če se hoče dosegati visoke cilje, ne sme biti posameznik navezan na samega sebe. Imeti mora zaslombe tudi drugod, imeti mora somišljenikov, ki ga podpirajo, na ktere sme računiti. Društva z istim namenom se morajo združiti. Ako hočejo vspešno in v veliki meri delovati, treba je enotnega načrta, po katerem bi se društva snovala in vodila, treba pa jim je tudi skupnega središča, zveze, ki bi posamezna društva vezala in od koder bi jim prihajalo vedno novega življenja.

To so spoznali že naši klerikalci, ki se jim ne sme odrekati talenta za organizacijo. L. 1897. so ustanovili „Slovensko krščansko-socijalno zvezo“

* Članek istega naslova, ki se je objavil v grudnovi številki kot »konec« je zašel vanjo pomotoma mesto gornjega članka.

Digitized by Google

v Ljubljani, ki je združevalo lani v sebi že 116 društev. S tem so si ustanovili klerikalci zvesto četo, ki gre zanje, če je treba čez drn in strn.

S to „Zvezo“ ne moremo soglašati, ker je v bistvu politična organizacija — tudi ustanovljena edino iz tega namena —, kar se najbolje vidi ob času raznih volitev. Takrat so društva, ki so v »Zvezi« najhujša agitatorska torišča.

S »Zvezo« dalje ne moremo soglašati, ker širi laži-izobrazbo, prikrojeno zadnjemu namenu, vsled katerega se je pravzaprav ustanovila, in ta je strankarsko-političen.

Danes potrebujemo tudi mi »Zveze« naših društev, ako hočemo da bodo društva napredovala. Prišli smo pozno, a bolje enkrat kakor nikdar.

Take organizacije, kakor jo imajo klerikalci, mi saj v doglednem času ne bomo mogli doseči. Nimamo ljudi, ki bi se jih dalo, kakor duhovnike prisiliti, da ustanove in vodijo v vsaki vasi izobraževalno društvo.

Stvar je zdaj taka. Skušati moramo, da dobimo najprej nekoliko krepkih približno izvrstnih društev. Tu naj bi bila potem podlaga nove skupne organizacije. Vzgojila naj bi dobrih voditeljev in služila drugim društvom v vzgled. Vzgojimo si voditeljev izmed mlade inteligence in pripravimo za to priproste fante, pritegnimo k delu učiteljstvo!

Celo stvar pa naj vzame v roko društvo, ki je po našem mnenju v to najbolj poklicano, to je »Akademija«. Podpirala bi jo lahko naša ferijalna društva. Izobraženstvo, demokratična inteligenca, se mora postaviti na čelo celega gibanja. Pri klerikalcih so glavni politični voditelji obenem voditelji »Zveze«. Drugod pa še ni bilo doslej slišati, da bi se kak političen voditelj le zanimal za to stvar. To so bagatele, ki nimajo z »visoko« politiko ničesar opraviti. Kaj še celo, da bi šel kak doktor v majhno vaško društvo! To je treba predrugačiti. Za danes svetujemo, da bi poklicani faktorji o tem razmišljevali in da bi temu razmišljevanju sledila tudi dejanja.

»P.«

SISTEM POSLOVANJA LJUDSKIH KNJIŽNIC „PROSVETE“.

Po skoro poldrugoletni izkušnji v poslovanju ljudskih knjižnic je »Prosveti« mogoče, da objavi sistem za poslovanje, kakor si ga je izdelala držeč se načela da bodi dober sistem: 1. natančen, 2. pregleden, 3. jednostaven.

Pred vsem potrebuje knjižničar imenik knjig svoje knjižnice. V omari naj stoje knjige natančno v redu, kakor so vpisane v imeniku. Knjige nimajo nobenih številk. Saj se dober knjižničar v kratkem izpozna v tisočih knjigah. Naše ljudske knjižnice pa itak ne štejejo mnogo

Digitized by Google

knjig, če pa vendar rabi kake orijentacije, mu je primerno sestavljeni imenik nekako zrcalo knjižnice. Da se preglednost poveča, se naj pri vezavi da razločno utisniti v hrbet ime pisatelja in knjige.

Kdor reflektuje na knjige, dobi za 20 h legitimacijo. Na njej je vpisana številka legitimacije in ime upravičenca. Na tiskani legitimaciji je lestvica z rubrikami: izposodil dne..., vrnil dne..., plačal..., opomba...

Edini poslovni zvezek, ki ga potrebuje naš knjižničar, je zvezek, v katerega vpisuje imetnike legitimacij po vrsti, kakor so se oglasili. V zvezek tedaj vpiše za vsakega številko, ki jo dobi legitimacija novega člana knjižnice, njegovo ime, stan, starost, bivališče in koliko je plačal za legitimacijo.

Težišče vsega poslovanja je vpisovanje v kartone. V vsaki knjigi imamo (navadno v zato narejenem žakeljčku) tiskovino (karton) z rubrikami, ki so razvidne iz obrazca, ki je tu poleg natisnjen n. pr.: Jurčič I., Deseti brat, izposojen dne 2. III. 1906, leg. številki 23, plačal 2 h, vrnil 12. III.; v opombo pride eventualno dovoljenje knjižničarjevo, da se knjiga lahko obdrži preko običajnih 14 dni. V opombo se tudi vpiše eventualne poškodbe knjige.

Ime pisatelja in knjige:				
Izposodil dne:	**Komu?**	**Plačal:**	**Vrnil dne:**	**Opomba**

Skratka: na kartonu imamo popolno zgodovino vsake knjige. Kedar si kdo knjigo izposodi, vzame knjižničar karton iz knjige, izpolni rubrike in ga položi na ono mesto v omari, kjer stoji knjiga, kedar je doma. Ko se knjiga vrne, zopet izpolni potrebne rubrike in karton položi v knjigo.

Z objavo tega sistema upamo vstreči vsem snovateljem ljudskih knjižnic, ki se množe nam v radost in zadoščenje. Ustreženo bo tudi onim zasebnikom, ki bi hoteli del svojih knjig nameniti javni porabi. Knjižničarjem samim veljajo še naslednja naročila: 1. Prepise imenika knjig, na katerih naj se vpišejo vidno tudi uradne ure in kraj izposojevanja, naj se na preglednih tabelah nabije na vidnih mestih po kraju. 2. Legitimacijo naj vzame opravičenec na dom, le v najskrajnejšem slučaju naj jo prevzame knjižničar v varstvo. 3. Defekte na knjigah naj knjižničar takoj popravi ali sam, ali po knjigovezu. 4. Vsak teden naj najmanj enkrat pregleda celo svojo knjižnico in takoj opozori one, ki so si brez njegovega dovoljenja obdržali knjigo preko časa.

Digitized by Google

LISTEK.

Umrl je dne 4. grudna l. l. v Divači na Notranjskem naš nepozabni tovariš, član akademičnega društva »Slovenije«, jurist Josip Čeper. Pokojnik je bil vsled svojih prikupljivih lastnostij pri vsakomur priljubljen, najboljši kolega in ljubeznjiv tovariš. Ves čas svojih akademičnih študij je bil zvest Slovenijan. Lani pozimi je pričel bolehati — lotila se ga je sušica, ki je že premnogega slovenskega dijaka spravila v prerani grob, in kateri je slednjič tudi on podlegel. Akademično društvo »Slovenija« se je vdeležilo pogreba svojega člana po deputaciji. Lahka mu zemljica!

Srednješolskim tovarišem! Izdajatelji brošure »Iz naroda za narod« so sklenili v tako obširnem slogu poročati o tržaškem shodu v prvi vrsti zaradi srednješolskega dijaštva. Ko smo sami bili še v srednji šoli, smo vsi tisti, ki smo imeli kaj idealizma, ki smo se nameravali posvetiti narodnemu delu — in v to je poklican na kateremkoli polju prav vsak slovenski izobraženec! — tedaj smo vsi delali načrte za prve čase svobode, za akademična leta. Tako je brez dvoma tudi med Vami! Poroča se nam sicer stalno o brezbrižnosti posameznikov, o tem, kako si klerikalizem vzgaja brezpogojnih pristašev brez samostojnega mnenja in značaja, kako se je vrinilo med Vas nezaupanje vsled vohunstva, vendar upamo, da je med Vami še vedno mnogo takih, ki hočejo proti vladajočim slabostim na desni in levi spraviti do zmage prepričanje in kolegijalnost. Sedanja dijaška generacija je v brošuri »Iz naroda za narod« zbrala s požrtvovalnim trudom veliko idej in informacij za slovenskega dijaka. Če se hoče sedanji napredek ekonomično razumno izrabiti, če se torej noče, da se sedanji napredek za Vas izgubi, ampak ohrani kontinuiteta, se morate natančno seznaniti z našo brošuro. Mnogo je takega, kar mora vsak dijak vedeti, tedaj čisto zrel sad dobite v njej, in Vaša naloga bo, da nadaljujete. Če boste obdelovali ali sami ali s prijatelji brošuro in jo presojali razumno in samostojno, ne bo prihodnja dijaška generacija reakcija h klerikalnemu kimovstvu, h frakariji in prismuknjenem burševstvu, kakor prorokujejo pesimisti, ampak bo v napredku nadaljevala. Če se boste naročali na brošuro, nam tudi ne bo treba reflektirati na to, da se naše srednješolske knjižnice, kakor bi se to spodobilo, naroče na glasila in dela dijaštva. Če Vas pa kdo »svari« pred knjižico, potem vedite, da se le boji, da ga jasnejše izpregledate!

V zadevi nameravanega vsedijaškega shoda je podalo akad. društvo »Slovenija« sledečo izjavo:

Lani v juniju se je posvetoval odsek dunajskega slovenskega dijaštva o že dolgo nameravani priredbi vsedijaškega shoda. Zastopniki vseh struj so se načelno izrekli za shod. Glede njegove realizacije pa se je po daljši debati soglasno sklenilo, da se shod ne vrši že o letošnjih velikih počitnicah, ampak pozneje. — O tej seji so širili delegati klerikalnega dijaštva notorično neresnične vesti z očividnim namenom si pridobit popularnost.

Digitized by Google

Ker je zaupanje v resnicoljubje in honetnost delegatov v naših razmerah temeljni pogoj vsakemu dogovarjanju, je gotovo popolnoma opravičen sklep »Slovenije« z dne 4. listopada 1905, da ne stopi več v zadevi vseslovenskega dijaškega shoda v noben stik z »Danico«, ako se ta strinja z nastopom svojih delegatov. — Neresničnost trditev Daničinih zastopnikov je tako notorična, da je vsako preiskovanje in tajenje izključeno. Zato nismo hoteli misliti, da se bode celo društvo identificiralo ž njimi in smo sklicali na dan 12. grudna 1905 sestanek, kjer naj bi se zadeva poravnala in bi se začelo delati za že nujni vsedijaški shod. — »Danica« se sestanka ni udeležila, da se izogne častni dolžnosti dati »Sloveniji« zadoščenje. Svojo odsotnost pa je opravičevala s praznimi uveti, ki zdaleka nimajo opraviti z vprašanjem vsedijaškega shoda.

S tem nelojalnim in vse prej kot honetnim nastopom je »Danica« pokopala vseslovenski dijaški shod. — Na Dunaju, dne 14. grudna 1905.

Akad. društvu „Sloveniji“ so ta tečaj pristopili kot starejšine sledeči bivši člani, gg. dr. Vladimir Ravnihar, odvetnik v Ljubljani; dr. Otokar Rybař, odvetnik v Trstu; dr. Henrik Tuma, odvetnik v Gorici; dr. Božidar Ferjančič, dirigent Kreditne banke v Spljetu; dr. Dragotin Treo, odvetnik v Gorici; Kuno Hočevar, profesor v Kočevju, dr. Ivan Benkovič odvetnik v Brežicah, Franjo Pahernik, dipl. forest. v Vuhredu, dr. Ivan Šubelj, c. kr. ministerijalni tajnik na Dunaju in dr. Konrad Janežič, odvetnik v Voloski.

Izobraževalno delo v akad. društvu „Sloveniji“. Ker je moral izobraževalni klub radi božičnih počitnic prekiniti svoje delovanje že 5. grudna, so se vršila v tem mesecu le sledeča predavanja: iur. Agneletto: Slovani v Istri — iur. Jan je imel uzorno ljudsko predavanje o avstrijski ustavi in iur. Agneletto je predaval o kulturnem stanju istrskih Slovanov.

Naša akademska društva in brošura. »Slovenija« je naročila 100 izvodov brošure »Iz naroda za narod« in zahteva lahko z vso pravico od vsakega člana, da si jo kupi. Isto izvrše brez dvoma tudi naši radikalni tovariši v Gradcu in Pragi. Sedaj pa je prišel tudi čas, da klubi sistematično predelajo brošuro in tako narede pot napredku. Prihodnjič prinesemo temata, ki bi se naj na podlagi brošure, seveda še bolj podprta na osebno znanje, invencijo in inicijativo, obdelovala v klubih. Za danes navedemo le k vseučiliškemu vprašanju nekaj naslovov: 1. Kako so urejena vseučilišča v raznih državah, kako v Avstriji, koliko stolic itd., 2. Predpogoji vseučiliške profesure, 3. Ustanovitvena zgodovina avstrijskih vseučilišč, 4. Prenapolnenje naših univerz in rastoča nacijonalizacija, 5. Problem univerze malega naroda, njeni smotri, njena sredstva. 6. Slovenska univerza in Jugoslovanstvo, kaj mu bodi? 7. Slovansko-italijansko vprašanje, ali so stremljenja obeh plemen združljiva? itd.

Izobraževalni klub „Tabora“ je priredil v mesecu decembru dvoje predavanj. Tovariš Grošelj (Slovenija) je v teh predavanjih razvijal in utemeljeval pred polnoštevilno zbranimi društveniki »Moderni svetovni nazor«. S svojim globoko premišljenim govorom je predavatelj tudi pokazal, da

Digitized by Google

je slovenski jezik pripraven za vsako tudi najtežjo znanstveno vporabo. — Načelništvo izobraževalnega kluba prevzel je tovariš Kramer.

Prešernov večer akademičnega tehničnega društva »Tabor« v Gradcu, ki se je vršil dne 5. decembra, bil je res nad vse lepo slavlje 105letnice pesniškega prvaka. Prekrasno predavanje tovariša Grošlja, ki je požrtvovalno prihitel z Dunaja, je navdušilo in elektriziralo tudi graško občinstvo. Napravilo je najglobji vtis in vzbudilo burni aplavz — prizor, kot se ga spominjajo tovariši s tržaškega shoda. Društveni pevski klub je nato proizvajal umetniški program izbranih Prešernovih pesni, od katerih se je skoraj vsaka morala ponavljati. Posebno hvalo sta žela tovariša Ravter (tenor-solo »Ukazi«) in Munda (bariton-solo »Kam«).

Ustanovni občni zbor narodno-radikalnega ferijalnega akademičnega društva „Skala" za Štajersko. V mali čitalniški dvorani celjskega »Narodnega doma« se je zbralo dne 20. decembra razmeroma lepo število štajerskih akademikov, da konstituirajo novo društvo. — V imenu pripravljalnega odbora je pozdravil iur. Kramer navzoče kolege in goste, med njimi dr. Serneca, dr. Lagodina in dr. Kukovca; povdarjal je važnost ferijalne organizacije, poročal o dosedanjem delovanju pripravljalnega odbora ter slednjič prečital pravila. — Zanimiva in resna debata se je vnela glede priimka »narodno-radikalno« — Nekaj akademikov je zahtevalo namreč, da se opusti ta priimek, češ da se s tem omogoči vstop v novo društvo tudi dijakom drugega mišljenja. — Pokazalo se je kmalu, da nekateri govorniki identificirajo »narodno-radikalno« s »taborjansko«, drugi pa so se pokazali premalo informirane o našem programu. — Resna debata je pokazala, kako malo stvarnih razlogov zamorejo navesti proti našemu programu najodločnejši nasprotniki in naše ideje so slavile prvič na celjskih tleh moralično zmago. — Proti naslovu »narodno-radikalen« so govorili posebno iur. Hrašovec, dr. I. Sernec (s stališča slov. štajerske politike), iur. Mastnak (s klerikalnega stališča) — vseskozi stvarno pa so ga zastopali dr. Sagadin, iur. Spindler, iur. Koderman, phil. Prekoršek, iur. Kramer. Pripravljalnemu odboru se je prijavilo 27 članov, ki so volili predsednikom »Skale« iur. Alberta Kramer-ja in odbor, ki se je konstituiral tako-le: podpredsednik phil. Tribnik, tajnik techn. Turnšek, blagajnik iur. Lipold, knjižničar iur. Spindler, odb. namestnika med. Tajnšek in iur. Koropec — preglednika pa iur. Koderman in ing. Skoberne. V daljšem govoru je razvijal Kramer svoje misli o pomenu in ciljih ferijalnega društva s posebnim ozirom na štajerske razmere.

Pri slučajnostih se je razpravljalo o skioptiku, katerega naj prevzame društvo v last. — Sklenilo se je, da se obrnemo na naše denarne zavode za podporo — ker brez materijelnih sredstev novo društvo ne more razviti svojega delovanja. — O ekonomiji predavateljskega delovanja in o taktiki nastopanja so se izrekla marsikatera dobra mnenja, vrhtega pa se obrnemo tudi do »Prosvete«, ki nam bo gotovo rada na razpolago.

Za predavanja o božičnih počitnicah se je oglasilo že precej Skalašev: t. Vesenjak priredi vrsto predavanj v ptujski okolici, t. Bergman v

Digitized by Google

savinjski dolini in t. Prekoršek v Vojniku, na razpolago je društvu tudi še nekaj drugih. Kot podporni člani obljubili so že priznani ljudski predavatelji kakor dr. Sagadin, prof. dr. Dolar, prof. Voglar zvesto sodelovanje.

Slovensko učiteljstvo smo žalibog na občnem zboru pogrešali (bila je sreda), a mlado društvo je vendar prepričano, da zadobi ravno iz učiteljskih krogov dokaj navdušenih podpornih članov — sodelavcev.

Z lepimi upi gledamo v bodočnost in prepričani smo da se bo mlado društvo vedno držalo devize, ki mu jo je zaklical njega predsednik »Skala« — stoj trdno!« *k.*

»Skala« in suspenso? Četrti dan po preteku v § 5. društvenega zakona navedenega štiritedenskega roka je prejel predsednik pripravljalnega odbora »Skale« odlok namestništva štajerskega, ki prepoveduje konstitucijo »Skale«. Kot vzroke navaja: 1.) da je društvo politično, kar pa ni razvidno iz pravil. 2.) da se društvo per nefas imenuje »akademično«, češ da se nahajajo v pravilih tudi točke o abiturijentih in podpornih članih. Rekurz bo poučil namestništvo, da se je s tem odlokom spustilo le v smešno šikano slovenskega dijaštva. Društvo ima izobraževalne namene, in veliko odlokov upravnega sodišča je že vstvarilo precej natančno opredelitev pojma »političen« v našem društvenem zakonu. Da podporni člani, ki so eventuelno tudi »neakademiki«, izključujejo ime akademičnega društva, je prvič iznašlo graško namestnistvo, ki bi moglo vedeti, da je za društvo in posebno za ime — merodajen le stan rednih članov. Pa tudi abiturijente je praksa povsod akceptirala v akademična društva. Če se bo sklicevala v tej zadnji točki vlada na formaliteto imatrikulacije, bo uvedla v društveno prakso element tesnosrčnosti. Cela šikana namestništva pa nam je hipoma jasna, ko se spomnimo na pristranost graškega akademičnega senata, ki jo je pokazal lani napram ljudskim predavanjem akademičnega društva »Tabor«, ki bi jih na vsak način rad proklamiral političnim. In namestništvo je stalo v zadevi Skalinih pravil v zvezi z akademičnim senatom graškim! Da so se našli nasprotniki ljudskoizobraževalnih teženj slovenskega dijaštva v vseučilišču, je pač najslabše spričevalo, ki si ga morejo dati sedanji vseučiliščni mogotci v Gradcu! Pripomnimo le še, da so Skalina pravila v bistvu in spornih vprašanjih identična s pravili že obstoječih akademičnih ferijalnih društev vseh avstrijskih narodov.

Delovanje „Prosvete“ je bilo v božičnih počitnicah kaj vsestransko. V Št. Vidu nad Vipavo predava prav marljivo član »Prosvete« iur. Ciril Premrl. Njegova predavanja so zelo priljubljena ter jako dobro obiskana. Po predavanju je vedno debata. Dne 3. decembra je predaval v Št. Vidu »o ustavi«, dne 17. decembra na Lozicah in sicer »o državnem ustroju, upravi in postavodaji v Avstriji. Poslušalcev je bilo okoli 80; dne 26. decembra »O narodnih običajih in šegah starih Vipavcev«, dne 31. decembra v Št. Vidu »O občnih državljanskih pravicah in dolžnostih«, dne 1. januvarja 1906 v Podragi »O glavnih točkah ustave.« — Nadalje je predaval dne 26. decembra m. l. član »Prosvete« iur. Kavčič v Žireh »O kmečkem položaju do novejših časov« in na Dobračevi »O reformaciji.« Obe predavanji sta bili dobro

Digitized by Google

obiskani. Želeti je, da jih ostali Prosvetaši posnemajo v tem. — V teh počitnicah otvorilo je društvo novo knjižnico v deželni bolnici na kirurgičnem oddelku v Ljubljani. Knjižnica obseza do 60 različnih del. Vodi jo usmiljenka soror Rafaela. Knjižnica že dobro posluje. Sedmo potujočo knjižnico pa otvori »Prosveta« na Bački na Dolenjskem in sicer dne 14. t. m. s priprosto šolsko veselico in kratkim predavanjem o knjižnicah in njih pomenu za izobrazbo naroda. Knjižnico prevzame g. Fran Selak, posestnikov sin na Bački. Knjižničar razpolaga čez 70 različnih del. — V najkrajšem času pa namerava ustanoviti »Prosveta« še jedno knjižnico v ljubljanski okolici. Ker so društvu knjige pošle in je tudi z dosedanjimi knjižnicami bilo veliko stroškov, se obrača »Prosveta« z uljudno prošnjo do vseh rodoljubov, naj ji pomorejo pri njenem narodnem delu ter priskočijo društvu na pomoč bodisi z dobrimi knjigami, bodisi z denarnimi sredstvi.

Akad. fer. društvo „Prosveta“ je ustanovilo te dni 7. potujočo knjižnico v Bački na Dolenjskem. Vse dosedaj osnovane knjižnice izborno uspevajo: tako je izposodila zagorska knjižnica tekom 11 mesecev, odkar obstaja **1600** knjig, kar pomeni za vsako knjigo **20** do **25** kratno izposodbo! Slične vspehe dosezajo komaj angleške in ameriške knjižnice. — Kar pa je še več vredno, je to, da je začela ideja ljudskega knjižništva zmagovati na celi črti. V Zagorju samem je sklenil odbor čitalnice stopiti v zvezo s »Prosveto« in odpreti svojo knjižnico ljudstvu: v Kamniku in v Postojni se delajo priprave za popularizacijo čitalniških knjižnic. Upamo, da Ljubljana ne zaostane. — »Prosveta« bo kmalu osnovala zopet par potujočih knjižnic.

Ljudska knjižnica v Kamniku. V Kamniku se ustanovi s posredovanjem »Prosvete« v prihodnjih dneh ljudska javna knjižnica. Že zadnjič, ko je priredila »Prosveta« v Kamniku predavanje o Prešernu, se je sprožila misel, da naj ondotna narodna čitalnica spremeni svojo društveno knjižnico v javno. Sedaj se to zgodi. Knjižnica narodne čitalnice se spremeni v javno, izpopolni še z raznimi novimi (darovanimi in nakupljenimi) knjigami ter odda proti mali odškodnini vsem slojem v uporabo. Naj bi posnemale ta vzgled tudi druge naše čitalnice!

Akademično fer. društvo za Dolenjsko. Ustanovni občni zbor tega društva se bo vršil 4. vel. srpana t. l. v Novem mestu. Referirali bodo: phil. Lah o predavateljstvu, tehn. Pavlin o ljudskem knjižništvu in iur. Vašič o pomenu ljudskih veselic.

C. kr. dvorna zaloga šolskih knjig in Slovenci. Oni avstrijski zavod, pri katerem si je s trudapolnim delom prislužil dvorni svetnik Šuklje malo penzijo, je napram Slovencem še vedno tako prijazen in dober, kot tedaj, ko je imel v njem besedo omenjeni gospod. Znano je, da izidejo nemške knjige vsak hip v novi izdaji, tudi napredujejo s časom. Pri slovenskih knjigah zasleduje zaloga drugo taktiko. Natiskajo velikansko število knjig in preje ne izdajo novih, dokler ne prodajo vseh. Zato so po večini naše šolske knjige relativno slabe in zastarele. *Rb.*

Indolenca pri nas samih. Idrijska realka ima, kakor že znano, v spodnjih razredih slovenski pouk. V 5. razredu se poučuje le verouk slovensko, ker

Digitized by Google

nimamo dosedaj še nobene druge slovenske knjige za višje oddelke srednjih šol. V treh letih, ko bo idrijska realka popolna, bo zavod najbrž podržavljen. S tem bomo Slovenci zopet enkrat zamudili lepo priliko, ki se nam nudi sedaj na lastnem zavodu, da ga uredimo svojim željam primerno. Danes odločuje na idrijski realki učiteljski zbor samo o učnih knjigah in o učnem jeziku. Pozneje bo govorila država. Treba bi bilo predvsem verouka, zgodovine, nazavoslovja in fizike. Občinski odbornik idrijski g. Lapajne je že urgiral, da bi idrijska občina razpisala nagrade za prepotrebne slovenske knjige, a dosedaj še ni bilo reakcije, vzlic temu, da je menda denar na razpolago. Žalostno tudi deželni odbor naj hi razpisal nagrade. Živimo v realnih časih in tudi pri slovenskemu profesorju smo videli, da idealne besede ne izdajo veliko. *Rb.*

Mohorjeva družba — Slovencem. Piše se nam: Dostikrat se je že pisalo in kritikovalo družbo sv. Mohorja. Faktično ne odgovarja potrebam in razmeram v tej meri, kot bi lahko pričakovali od nje. Vendar slovenska javnost morda niti ne ve, da družba ni literaren zavod, temveč — bratovščina, kot n. pr. na Kranjskem Marijina, in da je zato primorana, izdajati molitvenike in enake knjige. Vendar mislim, da bi se dalo reformirati tam, kjer je mogoče; naj družba nastavi mesto nemških uslužbencev Slovence, naj ne daje vezati svojih knjig nemškim tvrdkam v Celovcu, ki pomagajo potem germanizirati slovenski Korotan in so tako preobložene s slovenskimi naročbami, da jih pošiljajo celo na Dunaj, temuč naj izroči delo, ki ga ne more zmagati, slovenskim tvrdkam v Ljubljani in zvršila bo prvo dolžnost: dala s slovenskim denarjem zaslužka domačinom! Družba naj le izdaja majhne molitvenike, če je primorana! Poleg tega pa naj izdaja knjige, ki bodo širile narodno zavest in vplivale radi splošne razširjenosti na ljudstvo tako, da se bo le-to po njihovem vplivu jelo zanimati za druge knjige, za predavanja potujoče in stalne knjižnice in se tem potom intelektuelno povzdignilo in osamosvojilo. S tem bo zvršila drugo svojo dolžnost in zadovoljni bomo ž njo. *P.*

Naša brošura „Iz naroda za narod“ se močno širi v vseh dijaških krogih. Prav iskreno bi priporočali ob tej priliki številnim našim nasprotnikom — tako osebnim, kakor načelnim, da upoštevajo z vso možno resnostjo to brez dvoma doslej najboljše dijaško delo. Mnogokrat se prepirajo dijaki o stvareh, ki po malo temeljitejšem razmišljevanju razpadajo v nič, drugi pot zopet o stvareh, ki so za nas že rešene, fiksirane in o katerih je škoda izgubiti vsako besedo. Premnogim manjka jasnosti, o mnogih vprašanjih sploh še mislili niso, osebni, družabni momenti so jih posadili v njihove organizacije, ne da bi se jim mogla očitati »mala fides«. Mi smo vedno bili, smo in bomo za politiko čiščenja: najprej jasnosti v nazorih in ko vidimo, da se v temeljnih vprašanjih ločimo, pa razhod in boj! Da se reducirajo vzroki razstanka in boja naših struj na edino opravičeni razlog, tedaj na načela, da tedaj zavlada več jasnosti in iskrenosti in se umakneta zmedenost in podtikanje, zato priporočamo v interesu celokupnosti slovenskega dijaštva brošuro prav vsem dijakom.

Digitized by Google

Naj si vsakdo, če noče kupiti, vsaj izposodi od radikalnega tovariša brošuro »Iz naroda za narod«. Potem bo vsled dela jedne struje napredovalo vse dijaštvo, v kolikor ga je sploh sposobnega objektivnosti.

„Slovenski Jug“ piše o brošuri »Iz naroda za narod:« — Čitaocima »Slovenskoga Juga« je već donekle poznat I. zbor slovenskoga nar.-radikalnega djaštva. Sad je izišao izveštaj o njegovu radu. I sad se može uveriti lako i ko nije bilo na zboru, koliko je ozbiljnosti, koliko je idealnoga oduševljenja i realnoga smisla pokazala ta omladina, potpuno dostojna, da nam bude uzor. U tri teoretska predavanja (Rostohar: Pojedinac i celine, etika, nauka, vera. Žerjav: Evolucija, rad, samopomoč.*) Ušlakar: O narodnostnom pitanju su naučno utvrdjena i opravdana načela narodno-radikalne struje, koja se rodila pre četiri godine u akademičnom društvu »Slovenija« u Beču i prošlih ferija u Trstu pokazala koliko je narasla i osnažila se. U odseku za materijalno stanje slov. djaštva se referisalo i debatovalo o pogodbama za dijački život u gradovima Gracu, Pragu i Beču, u kojima se najvećim delom školuje slov. omladina. Debatovalo se v ekonomskim pogodbama za izbor struku. Konstatovalo se, da je suviše filozofa, a premalo medicinaca, nikakva interesa za realne predmete. U odseku za narodnu prosvetu se predavalo o narodnim knjižnicama i predavanjima za narod, zatim o akademskim društvima. U odseku za djačko obrazovanje je Grošelj opisao stari i sadašnji djački život*) i utvrdio, da je današnji bolji, da je radikalna omladina kao čitava struja, namesto predjašnjih pojedinaca, stekla svoje ideale. A. Kramer je predavao o zadaći akademskih društava, interpretirao praktične točke programa — program rada. Politika da se smatra samo kao nauka, da društva izbegavaju političko strančarenje. Da se podigne djaštvo duševno, moralno, ekonomski, da odgaji, dakle, slovenačkome narodu dobru inteligenciju djačko opće obrazovanje i procvećivanje narodno. Ipavec je predavao o sredoškolskome pitanju. Rezolucije sva četiri odseka su štampane već ranije u ovome listu. Na završetku je izveštaj sa velikoga narodnog zbora, koji je tražio otvaranje slovenačkoj škola u Trstu i za svaki narod u Austriji, bez obzira na teritorijum, svoje zakonodavstvo i samoupravu u svima kulturnim i narodno-ekonomskim pitanjima. — To je ukratko sadržina ove vredne knjige. Preporučujemo je srbskim djacima, ako hoće, da upoznadu težnje i rad najagilnije omladine u bratskome slovenačkome narodu. A treba ih upoznati jer je to jedna od prvih pogodaba za realan rad na zajednici južnoga Slovenstva. Dobroj volji neće mnogo smetati različitost jezika, bar glavni smisao, sa nešto truda moći će svaki Srbin-djak razumeti.«

Doktorat medicinae veterinae. Boj za reforme na živinozdravniški visoki šoli na Dunaju kaže dobre posledice. Z letošnjim letom je odstranjeno polovičarstvo, ki je obstajalo v tem, da so se sprejemali na zavod na eni strani abiturijentje srednjih šol, na drugi pa vojaški podkovači. Vojaško ministrstvo namreč zahteva sedaj tudi za živinozdravnike maturo. — Od 170 priglašenih abiturijentov za vojaško veterinarsko akademijo je bilo sprejetih 20, med njimi 17 odličnjakov. Zanimivo je, da je med temi akademiki 10 Čehov,

*) Otštampano v »Omladinskom Glasniku«.

Digitized by Google

6 Srbo-Hrvatov in 4 Nemci. Slovencev je sicer nekaj prosilo, a podlegli so močni konkurenci. — Pred Božičem so slušatelji živinozdravilstva sklenili, da začnejo stavko, ako se jim ne ugodi njih zahtevi po doktoratu. Naučni minister pl. Bienerth je njihovim odposlancem obljubil, da dobe doktorat, da se sedaj le še razmotriva o pogojih, pod katerimi jim ga bo možno dosečl.

Omladinski glasnik, glasilo srbskega akademičnega dijaštva na avstrijskih visokih šolah preneha s koncem tekočega leta izhajati. List je zavzemal ves čas svojega obstoja prijateljsko razmerje do slovenskega narodno-radikalnega dijaštva in do »Omladine«, ter je večkrat prinašal prevode naših člankov. Vzrok, da je prenehal izhajati, je obžalovanja vredna brezbrižnost srbskega dijaštva napram listu: v dijaških krogih je imel le 83 plačujočih naročnikov. Naj bi naše dijaštvo v tem ne posnemalo srbskega!

Bogumil Vošnjak: Na razsvitu. Ruske študije. O tej pravkar izšli knjigi našega sotrudnika še izpregovorimo. Za danes jo dijaštvu prav toplo priporočamo.

Doktorat državoznanstva namerava upeljati naučno ministrstvo. V dosego tega doktorata bo treba po večletnem študiju državnih ved (narodno gospodarstvo in gospodarska politika, finančna veda, javno pravo in teoretska statistika) predložiti znanstveno disertacijo (kakor je danes potrebna za filozofski doktorat) in napraviti rigoroz iz imenovanih ved.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Ker se uposlani prispevki za srednješolsko prilogo na štirih straneh ne dajo natisniti, in tudi ne kaže jih deliti v dve številki, izide srednješolska priloga svečana in sušca v podvojeni velikosti. — Spitignjev: Kakor želite! — G. Iur. Smole: Vaši izgovori ne premene na stvari ničesar. Priporočamo Vam, da si prečitate našo brošuro »Iz naroda za narod«, osobito od strani 69—94. Vaš »popravek« si ohranimo za spomin.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Nedavno smo slišali, kako žalosten konec je moralo vzeti glasilo srbskega dijaštva »Omladinski glasnik«, kterega je uničila edinole brezbrižnost in malomarnost srbskega dijaštva. Res so pri nas razmere mnogo boljše kot tamkaj, vendar pa z žalostjo konstatujemo, da je še veliko narodno-radikalnih dijakov, ki so ali popolnoma pozabili, da treba tudi za tekoče leto poravnati celo naročnino v naprej, ali pa so toliko zanikrni, da se ne zavedajo svoje prve dolžnosti. Ne moremo zameriti, če ne prispeva k listu vsakdo v duševnem oziru, nikakor pa ne moremo razumeti, kako se upajo šteti za narodno-radikalne brezvestni dijaki, ki ne plačajo naročnine v naprej. Naj torej nemudoma poravnajo zaostale naročnine vsi tovariši! Kdor hoče, da ima pravice, naj se zaveda tudi dolžnosti. Mislili smo, da bodo vsi, ki so Omladino prejemali, vedeli, kaj jim je storiti, in opozarjali nismo na dolžnosti do danes nikogar.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

VERUS:

OB 30-LETNICI „TRIGLAVA“.

Graški »Triglav« obhaja dne 4. svečana tridesetletnico. Da se ponekod trudijo, veselico in banket v Celju slikati kot občenarodno slavnost in da se piše vznešeno o »Triglavu« kot najbolj narodnem akademičnem društvu, to gre sicer malo preko mej lojalne agitacije, a to pripisujemo le znani ekspanzivnosti reklame, ki ima v tem slučaju itak precej težavno nalogo. Kot dijaški list ne smemo prezreti tridesetletnice akademičnega društva. Sine ira, mirno in objektivno se bavimo ž njim.

Trideset let! Oni daljni pretekli časi vstajajo pred nami, ko se celo velik del slovenskih akademikov ni dovolj zavedal svoje narodnosti. Blesteče veselo življenje nemškega dijaštva ga mami, v nemških in takozvanih internacijonalnih burševskih društvih vidi večina ideal dijaškega življenja. Teh se oklepa, če mu dopuščajo gmotne razmere. Nekako žal mu je, da je rojen kot Slovenec. Zaman se trudijo narodni akademiki vzbuditi slovensko dijaštvo iz narodne letargije. Njih visokih stremljenj in organizatoričnih poskusov masa ne razume. A njih delo je vendar uspešno. Prepričanje, da je narodna zavednost, ponos na svoj slovenski rod, prvi pogoj narodnega delovanja, se širi. Ti navdušeni možje ustanove »Triglav«. »Biti slovenske krvi, bodí Slovencu ponos«, mu je značilno in tudi umestno geslo. Da v trdih razmerah, v vseobči sovražnosti proti vsemu, kar je slovensko, dijaki ne odpadejo ali ne postanejo indiferentni, to je velika vzgojevalna naloga vseh slovenskih akademičnih društev one dobe. Društveno življenje skušajo idealni snovatelji poglobiti, a masa ni zrela, — kar dolgočasno se ji zdi v takem suhoparnem društvu. Samo dolžnosti, delo, neprilike, to ne vleče. Diplomatični talenti v »Triglavu« se trudijo najti sredstev, da ugode tem željam. Križevački štatuti, sabljanje, salamandri se transponirajo iz nemškega v »Triglav«. To je glavna vez društvu. Pri tem se pa vendar še, če se najdejo zato primerni člani, goji izobraževalno delo in sicer po večini literarno. »Triglav« tudi išče stika z domovino, vrše se izleti. Ž njimi — abstrahirajmo njih senčne strani — se je vzbujal naroden čut.

»Triglav« se pobrati s »Slovenijo«. Kolikor se tedaj sploh more govoriti o centrih, je »Triglav« centrum slovenskega življenja v Gradcu. Da obdrži to osrednje stališče, odkloni društvo zahtevo sabljačev, da se premeni »Triglav« tudi oficijelno v popolnoma sabljaško društvo, odcepi se »Ilirija«; naravno, da tudi odpadejo klerikalni dijaki, — nastane »Zarja«. A društvo ni več zdravo, število članov je vedno razmeroma majhno, društvo očividno

Digitized by Google

ne zadošča več potrebam. Stagnacija vlada v njem, k večjemu sabljači in nesabljači se spopadejo. Razmere so mutatis mutandis iste kot pred l. 1901 v »Sloveniji«.

Kar je bilo pred 30 ali 20 leti še edino možno napredno delo, to danes ne zadošča več. Meje našemu narodu se danes še krčijo, a notranje naše narodno življenje gre naprej. Prišli smo do spoznanja, da je vzbujanje narodnega čuta sicer predpogoj vsakega narodnega dela, a vendar le jedna stopnja, da treba še več. Zato pa imajo tudi akademična društva nove naloge: Svoje člane vzgajati za socijalno delo v našem narodu, to je težavna naloga narodno-radikalnih akademičnih društev. Govorilo se bo veliko o množici narodnih mož, ki so jih vzgojila akademična društva po stari metodi. Nekaj jih je, a kako da tako primanjkuje zmožnih voditeljev, organizatorjev, povsod manjka delavcev, ne le v politiki, tudi v narodnem gospodarstvu, v ljudskem izobraževanju.

V »Sloveniji« se je najprej pojavila struja, ki je zahtevala, da se društvo modernizira. Beseda program je starokopitneže — pretresla! Izobraževati moramo ljudstvo — smeh, ekonomični klub — nobenega nasprotnika blizu, samo ironiziranje; izobražajmo sebe — pojdite! Tako je bilo vsak dan, dokler nismo s krepkim naskokom zmagali. Vse je prorokovalo: »Slovenija« zdaj propade. A v resnici je tedaj zopet postala voditeljica slovenskega dijaštva.

V Gradcu so bile slične razmere. Ko je na Dunaju zmagala radikalna struja, se je vse vpraševalo, ali bodo v Gradcu živeli kakor Feaki na otoku sredi morja, ali se bodo morda zaprli novim idejam s kitajskim zidom. Na Dunaju sta največ k nasilnemu razdoru pripomogla realizem in cinizem liberalcev, ki so zasmehovali idealizem radikalcev. Isto svojstvo so imeli naši nasprotniki v »Triglavu«. Zato se je boj ostril. »Slovenija« je opozicijo v »Triglavu« podpirala le z ugledom in izgledom. Borila se je sama. Njena sila so bili neustrašeni in idealni prvoletniki iz spodnještajerskih srednješolskih zavodov. Ne maramo ravno danes delati bridkih rekriminacij o »čudnih« sredstvih, kako je večina izsilila opozicijo iz društva. Bila je to za »Triglav« tragična krivda nekaterih »starejših članov« »Triglava«; vsakdo je videl, da »Triglav« zadnja leta sumljivo propada, da niso sposobni voditi društvo slavi tradicij in potrebam novega časa primerno. Vladeželjnost teh članov je bila usodna za društvo. »Triglav« je ostal sam. Zmedenost je njegovih sedanjih članov znamenje. Ne vejo, kaj hočejo, kam hočejo. V današnjih razmerah se društvo ne more več prav najti.

Ta čas so si radikalci s težavnim delom sezidali svoj »Tabor«. Članov ima že danes daleko več kot »Triglav«. Ne bi tega omenili; saj število ni merodajno, a v teh težavnih razmerah, v tem boju, v tem splošnem nezaupanju, pri teh hudih društvenih davkih, pomeni število mnogo več, kot pri »Triglavu«, ki živi lahko življenje od podpor in dela prednikov. Ves boj je pazno motrila »Slovenija«. To menda vsakdo razvidi, da ni kar z lahkoto pretrgala bratske vezi s »Triglavom« iz obzira do nekdanjih svojih in »Triglavovih« članov, ki so bratstvo sklenili. Šele, ko je bilo čisto notorično, da se gre struji, ki je bila ta hip na krmilu, le za vzdržanje vlade,

Digitized by Google

ne za napredek društva, da tira iz društva ljudi, ki bi ga edini mogli povzdigniti, da pa preostali člani niso zmožni dati društvu nobenih idealov, nobenih načrtov, nobene prave barve, ampak le frazeologijo in cinizem — je odpovedala bratstvo. In ko je mladi »Tabor« pokazal, da je izpolnil preko mere nade največjih optimistov, da razume idejo, da ima krepko inicijativo, mu je »Slovenija« ponudila bratstvo in je lahko nanj ponosna. V Trstu se je to bratstvo le še utrdilo.

To so nekateri spomini, ki jih imamo ob 30-letnici. Tudi mi se spominjamo zaslužnih mož, ki so ustanovili pred leti slovenskim dijakom ognjišče v Gradcu, tudi onih, ki so se trudili za njega napredovanje. Vedno napreden naj bi bil po njih intencijah »Triglav«. V imenu napredka zasnovano in nadaljevano delo — te največje dedščine nima aktivni »Triglav«, ampak nastopili so jo in častno jo upravljajo danes — drugi.

J. GLONAR.

DELO V DRUŠTVU.

Prva in glavna točka našega gibanja je delo; s tem stoji in pade narodno radikalno dijaštvo. S klicom po delu se je organiziralo in stopilo v tesno sklenjene vrste, delo je torej v prvi vrsti faktor, ki daje naši struji pravico do obstanka. Za takšno vsestransko izobraževalno in vzgojevalno delo pa treba natančne in vestne priprave v času, ko je človek najbolj ukaželjen in vsprejemljiv, ko stoji ob viru učenosti in ko mu njegovo idejalno stremljenje in tesna zveza s somišljeniki dajejo poguma in moči, da se z vnemo pripravlja za svoje življensko delo. Taka priprava pa nima nikjer ugodnejših tal, kakor ravno v akademičnem društvu, rectius v izobraževalnem klubu. Zato hočem v naslednjem razviti nekak obširnejši sistem, po katerem bi se naj v naših klubih pripravljali za delo, govoriti hočem o tvarini in smeri naših društvenih predavanj.

I.

Z izobraževalnim delom moramo začeti najprej pri sebi. A ne samo izobraziti, moramo se tudi vzgojiti. Kaj nam pomaga, če smo v vsaki stvari še tako dobro poučeni, če pa nimamo dovolj moči ali značaja, da bi se sami ravnali po tem, kar učimo ali kar zahtevamo od drugih. Zato je v prvi vrsti potrebno, da se poučimo o moči in vzgoji volje, o značaju, da izpregovorimo kakšno besedo o načelih in idejalih. Ta stran našega društvenega delovanja je najvažnejša. Vedno namreč stremimo in moramo stremiti za tem, da izidejo iz naših društev celi možje, ne pa z znastvenim balastom preobloženi omahljivci, buržoazijske napolizobrazbe napihnjene ničle.

Ker smo narodni radikalci, si moramo biti v prvi vrsti na jasnem o idejah in ciljih struje, kateri smo se priglasili. Zato je za naše društvo nujno

Digitized by Google

potrebno predavanje o postanku narodno-radikalnega gibanja sploh in posebej še nekaka stvarna predzgodovina dejstev, ki so privedla do ustanovitve naših najnovejših društev. Naravnost pravilo bi moralo biti, da naj bo prvo predavanje vsako leto izključno programatično. Dalje treba pokazati pomen in namen narodno-radikalnega gibanja, njegove ideje in cilje, da se na tak način prepričamo o upravičenosti našega gibanja in da dobimo v roke prepotrebno orožje, s katerim bomo morali pred slovensko javnostjo braniti našo strujo in naša društva. Potrebno je to tembolj, ker se po časnikarskih vesteh in ob vsakem stiku z »vodilnimi krogi« na Slovenskem prepričamo, kako krivi pojmi vladajo o našem gibanju med občinstvom. Treba globoko in vsestransko preučiti vprašanje, ali je sploh mogoča sloga med slovenskim dijaštvom in koliko bi bila vredna. Marsikateri slovenski »prvak«, ki v domovini dela svojo politiko, toži in tarna po nekdanji slogi med slovenskim dijaštvom. Potrebno je tudi, da si ogledamo vrednost one toliko hvalisane narodne sloge, ki je marsikomu le krinka, da na lahek in varen način krije svojo politično lenobo. Vsi ti vzroki so gotovo močni dovolj, da se stališče naše struje v slovenski javnosti in stališče naših društev med drugimi slovenskimi dijaškimi društvi vsestransko pojasni. Le če se pojmi razjasnijo, se bomo sklenili v trdnejše vrste in ne bo nas družil samo imenik ali celo blagajniška knjiga.

Zraven tega treba posvetiti pozornost demokraškemu vprašanju. Saj trdimo, da stojimo na demokraškem stališču, a marsikdo nima o tem natančnejših pojmov, če jih pa ima, se ne ve izraziti in svojega stališča precizirati proti drugim. Hvaležno bi bilo tudi predavanje o slovanski in slovenski ideji med slovenskim dijaštvom. Ves naš srednješolski pouk je tak, da sistematično ubija slovansko mišljenje. Iz naših srednjih šol prihajajo ljudje, ki se veri v našo bodočnost le bridko smehljajo. Kdo bi jim to zameril!

Naša naloga je, da ubijemo oni moreči pesimizem, ki se dijaštva tako rad polašča in da ga nadomestimo z vero v boljšo bodočnost. Če ne upamo v boljšo bodočnost, potem je vse naše delo prazno, je vse naše navdušev anje budalost.

V političnih vprašanjih treba najprej preštudirati vodilne struje, da ne rečem — ideje, v slovenski politiki. Potrebno je, da se poučimo o naši politični zgodovini od leta 1848. naprej, o motivih naše politike, o naših političnih neuspehih in vzrokih, ki so jih zakrivili. Oceniti moramo vrednost naše dosedanje politične taktike, da se poučimo, kaj je dobro in kaj ni. Iz vseh teh vprašanj so potrebna društvena predavanja, ki bodo gotovo vselej izzvala prav živahno diskusijo. Ako spojimo vsa ta vprašanja z zgodovino balkanskih dežel, ki se pri nas tako hudo zanemarja, in z zgodovino jugoslovanske politike, se postavimo na višje stališče. Vprašanje o jugoslovanski vzajemnosti v teoriji in praksi bi prineslo v vse naše politično umevanje nove perspektive, odprlo nova širša pota.

O dnevnih vprašanjih in važnejših dogodkih naj bi se vršila, če ne predavanja, pa vsaj diskusija, da se razloži njihov postanek iz preteklosti in njihov pomen za bodočnost.

Digitized by Google

Potrebno je tudi, da se navadimo točnih odgovorov na ugovore, s katerimi hočejo naši »Kulturträger-ji« smešiti slovensko narodno delo in mu odreči sploh vsako upravičenost. Če se to godi v listih, je najboljši odgovor molk. Zasebno bo pač redko prišel slučaj, da branimo naše svetinje pred poštenimi nasprotniki; takrat bodo odgovori lahki. Če pa naletimo na zagrizence, posebno uskoke, imamo jako težko stališče; napolizobražene se pobija z dejstvi, ki so povzeta iz nemških knjig, ki pa jih naši kričači radi zanikajo. Če pa naletimo na surove politične kričače, je najboljši nastop odločnost, najboljše polemično sredstvo ironija.

K politični šoli spada tudi proučevanje našega slovstva, ne toliko letnic in naslovov knjig, pač pa glavnih vodilnih struj. Saj so vendar ravno književniki nekak cvet našega razumništva, razne struje v slovstvu pa odsev naših političnih in socijalnih razmer. Žal, da o tem nimamo posebnih knjig, toda to nič ne škodi. Sami si bomo priborili umevanje teh struj in ta sad nam bo tembolj sladek, ker nam ne bo treba povzemati doktrin naših že itak diskreditiranih slovstvenih zgodovinarjev.

A še neko dobro stran ima proučevanje slovstva za nas. Po napornem delu nam bo tak študij prijetna zabava in koristen počitek. Zanimanje za slovstva in za lepe umetnosti bomo ponesli v življenje in tako nam ne bo največje veselje tečen obed, najslajši duševni užitek — marjaš.

Sploh pa nas čaka ravno pri naši politični šoli nebroj vprašanj, ki jih moramo proučiti, da se v tem oziru vsestransko izobrazimo.

Poleg vsega tega si s temeljito strokovno naobrazbo naberemo dovolj snovi, ki jo bomo lahko podajali ljudstvu. Za to pa je, kakor za vsak drug pouk, potrebna nekaka teoretična šola.

JOSIP JURCA:

NEKAJ MISLI ZA SREDNJEŠOLCE.

»V sredi — pri zlati skledi«, se glasi slovenski pregovor. Varnejšega se čuti vojak, če se bojuje v središču in ga krili kolikor toliko krijeta pred sovražnim ognjem. Srednji stan ima v zgodovini imenitno ulogo. Še celo tedenska sreda velja za srečen dan. Ni torej čudno, če je bila Horaciju »aurea mediocritas« pravilo. Vselej in povsod brez iz... — ne, zarekel bi se, izjemo dela — slovenski srednješolec.

Da ta stan ni prijeten, ne bom utemeljeval v očigled dejstvu, da se dandanes že skoraj povsod bavijo z gimnazijsko reformo. Neskromno in tudi neplodno bi se mi tudi zdelo spuščati se v problem, kako preustrojiti naše gimnazije, kajti o tem ne bomo odločevali mi, ampak moči, ki so nad nami.

Digitized by Google

Pač pa se mi zdi potrebno izpregovoriti o neki drugi reformi, ki je morda še važnejša in ki jo je mogoče izvesti, če jo le vsakdo začne hitro izvajati. Gotovo je namreč naša splošna izobrazba neharmonična. Podobni smo onemu Jurčičevemu vozniku, ki ima več vôz in poganja z vso silo prvega naprej, mejtem ko mu drugi daleč zaostajajo. Resnica je, da se mora dandanes dijak dvakrat izobražati in da ima rek: »Non scholæ, sed vitæ discimus« jako malo pomena; kajti oni voz — imenujmo ga za ta slučaj curriculus vitae — smo pustili daleč doli. Izobražati se moramo torej dvakrat, vsakikrat po posebnih načelih, in da iz tega ne more nastati nič enotnega, je jasno. In vendar je za naše življenje potrebna neka enotnost, neko soglasje, sicer se lahko zgodi, da doživi ravno oni, ki je s svojimi študijami najresneje mislil, notranjo razdvojenost in da njegovo življenje ni umotvor. To mi je povod, da podam tu našim srednješolcem nekatere misli vodnice.

Jasno sliko o življenju dobimo le tedaj, če si je predstavljamo kot sedanjost. Preteklost ni več v naši oblasti, prihodnjost — kdo vé, kaj nam krije? Ne zdijo se mi upravičeni imenitni uvodi onih, ki bi radi veljali za izkušene in začenjajo svoje življenske resnice z besedami: »Ko stopite v življenje...« »Ko se razgrne pred vami svet...« Mladeniča to nekako uspava in mu jemlje smisel za realno življenje. V zadregi bi bil vsakdo, ko bi ga ob tej lepi priliki učenec vprašal, kedaj pride oni slovesni trenutek, ko se odpre pred njim življenje kakor kak veličasten tempelj, v katerega vstopi; ne vedel bi odgovora na vprašanje, kako se razgrne svet pred človekovimi očmi, da se bo v enem trenutku čutil vsega prerojenega in preobraženega, da bo od tistega hipa vedel vse resnice in uganke življenja. To je krasen fantom, resnica se pa glasi drugače. Tiste hipne, veličastne izpremembe ni, ampak človek ostane v bistvu celo življenje isti. Doživi sicer dogodke, ki nekoliko izpremenijo tok njegovega življenja, ki preobrazijo kolikortoliko tudi njegovo mišljenje, ampak le v toliko, kolikor dobijo premoči nad starimi že utrjenimi nazori. Vse življenske izpremembe so mej seboj v vzročni zvezi in namesto onega imenitnega koraka v življenje imamo na eni strani čisto pasiven svet, ki se ne razgrne, ampak si ga moramo razgrinjati sami in na drugi strani neprestan notranji boj.

Življenje je torej vedna sedanjost, trenutek podoben trenutku. Kdor ga sodi po tem, lahko uvidi, da, kakor mu zdaj šola ne nudi vsega, tako mu tudi pozneje ne bo mogla nuditi. Šola ne sme biti dijaku njegov edini vzor, vir vsega znanja in cele izobrazbe. Mnogo, mnogo lahko nudi šola, morda celo preveč, in vendar — ob enem tudi premalo. Ko bi znal kdo vso gimnazijsko tvarino, a druzega nič, mu bi ne bilo s tem v življenju mnogo pomagano. Skoraj vsa ta tvarina se nanaša namreč nekam drugam. Človek se uči tam zgodovinske posameznosti starega in srednjega veka, zgodovina 19. stoletja se često ne obdela, ker primanjkuje časa; in vendar segajo ravno dogodki tega stoletja do nas. Dijak ve govoriti o vseh drugih narodih, le o Slovanih je njegovo znanje borno; zna natančno mejo med severnimi in srednjimi apneniškimi Alpami, a vprašajte ga, kod

Digitized by Google

gre slovenska jezikovna meja in odgovarjal bo — molčé. Govoril vam bo o nekdanjih nemških »Minnesängerjih«, a novejše, morda celo lastno slovensko slovstvo ga spravi v zadrego. Iz vsega tega sledi, da današnja srednja šola ni zavod, pred katerim bi delali komplimente, ampak da nujno rabimo sami komplimentov — dopolnil v lastni, od nje neodvisni izobrazbi. Sicer pa ima tudi gimnazija svojo važnost, in sicer v tem, kar znači že njeno ime: ona je nekaka duševna vadnica. V njej lahko dobi dijak oblike, v katerih naj se vrši njegovo mišljenje, nekake kalupe, v katere naj vlije pozneje plodne misli. A to je ravno premalo.

Omenjal sem dopolnila in to me nujno vodi k nekemu drugemu. Tudi našim srednješolcem bi ne smel biti neznan pojm stanovske organizacije — vsaj v nekoliko prenesenem pomenu. Srednješolsko stanovsko organizacijo si predstavljam kot nekako razširjeno kolegijalnost. Navadno vlada kolegijalnost le med dijakom in dijakom, za razmerje med posameznim dijakom in dijaštvom in obratno ni danes na naših srednjih šolah pojma, ni oblike, v kateri bi dijaštvo vzajemno spopolnjevalo šolsko izobrazbo. In vendar bi bila taka oblika, naj bi že bila kakršnakoli, velikega pomena. Na koliko gimnazijah se n. pr. poučuje slovenska stenografija? Slovenski profesorji je ne poučujejo ali zato, ker je to še-le novejša slovenska pridobitev in se je še sami niso naučili, ali pa zato, ker bi jo morali poučevati brezplačno. Spodobilo bi se dalje, da si prisvoji vsak dijak vsaj en slovanski jezik, toda sam ne ve dobro, kako naj se stvari loti. Že sama ta dva slučaja utemeljujeta opravičenost samopomoči. Če bi se dijaštvo v tem smislu zavedalo svoje skupnosti, če bi smeli posamezniki prosto nastopati kot izobraževatelji mlajših tovarišev ali tovarišev, v katerih ni še dovolj razvit čut za večjo izobrazbo, potem mislim, bi izginili oni prazni in moreči pogovori o dvojkah in — profesorjih.

Vsa ta stanovska organizacija bi se, menim, dala deloma izvesti tudi v okviru sedanjega gimnazijskega ustroja. Seveda, kakor hitro bi profesorji videli pri dijaštvu pošteno stremljenje, ne bi smeli biti ozkosrčni. Sicer bi pa dijaštvu rad položil na srce nekaj, brez česa skoraj ni govora o kaki dijaški povzdigi ne o dijaški organizaciji. Dijaštvo ne sme biti namreč podobno ilovici, ki se da stlačiti kamorkoli, ampak v njem mora biti nekaj prožnega, biti mora nekaj — čemu bi pač primerjal človeškega duha — eteričnega kakor plin, ki zavzame ves prostor, ki se mu nudi. Če je kaka važna prireditev, se je ne sme zamuditi, ampak vedno prositi za udeležitev. Posameznika se lahko odkloni, toda odklanjati drugega za drugim, odklanjati dosledno — je težko tudi za one, ki ukazujejo.

Morda se nekoč spomnijo tudi profesorji, zlasti vzornejši med njimi, da pokažejo svojo ljubezen do dijaštva in začnejo s primernimi, špecijelno dijaškimi predavanji. Sicer pa bi jim delali krivico, ko bi hoteli zahtevati vse od njih. Veste, tovariši srednješolci, na koga morate tudi upreti svoj pogled, kdo vam tudi more in mora dati nekaj? To je občinstvo. Mora vam dati: ne samo zaraditega, ker ste cvet bodočega razumništva in mu torej mora biti mnogo na tem, kako da ste vzgojeni, ampak tudi zato, ker

Digitized by Google

je občinstvo vaš velik dolžnik. Le začnite računati, koliko prinesejo dijaki tekom leta v mesto! Napačno je mnenje, da se meščanstvo že s kako malo podporo popolnoma oddolži, ne, dijaštvo rabi tudi moralne podpore. Dijaštvu samemu mora biti mnogo na tem, da mu občinstvo dá to, kar mu more dati: svojo naklonjenost, družabne oblike v občevanju in javno mnenje.

To bi bile nekatere misli za slovensko srednješolsko dijaštvo. Komur ni šolsko znanje alfa in omega vsega njegovega dejanja in nehanja — dasi je kot bistven sestaven del izobrazbe potrebno — kdor čuti, da je neka druga šola, šola življenja vzvišenejša, temu pridejo ta splošna navodila prav. Kdor se pa poti in trudi izključno za rede in za nič druzega, temu ne zavidam njegove slave, prav tako ne, kakor ne zavidam visokih dostojanstvenikov, katerim se blišči vse polno križcev na prsih.

LISTEK.

Izobraževalno delo v akademičnem društvu „Sloveniji“. Meseca prosinca so se vršila v društvu sledeča predavanja: iur. Gregor Žerjav: Bodočnost narodno-radikalnega dijaštva — iur. Josip Jurca: Italijanski narodni preporod (2 predavanji) in agr. Al. Hočevar: O izsuševanju travnikov in močvirij. — 20. m. m. je društvo priredilo poučen izlet v tiskarno »Zeit«. — Pod vodstvom t. Žerjava se je osnoval narodno-gospodarski klub, ki je pravkar pričel s predavanji. Prvi je predaval Žerjav o nekaterih temeljnih pojmih narodnega gospodarstva.

Izobraževalna sredstva akademičnega društva „Slovenije“. V slovenijanski čitalnici je članom poleg češkega in nemškega konverzacijskega slovarja na razpolago **III** časopisov in revij in sicer: 52 slovenskih, 36 hrvatskih, 6 čeških, 5 srbskih in 12 nemških. — Slovenijanska knjižnica šteje **2709** knjig in sicer: 926 slovenskih, 312 hrvatskih, 180 srbskih, 21 bolgarskih, 72 čeških, 24 poljskih, 290 ruskih, 802 nemških, 31 francoskih, 21 italijanskih in 30 drugih (latinskih, grških, angleških, španskih, portugalskih, rumunskih, hebrejskih). Pomanjkanje gmotnih sredstev onemogočuje, da bi se knjižnica izpopolnjevala tako, kakor se želi; le novoizhajajoče slovenske knjige se dosledno naročajo.

Stritarjevo akademijo priredi, kakor že omenjeno, akademično društvo »Slovenija« dne 8. februarja v dunajskem »Kursalonu«. Slavnostni govor je prevzel starejšina »Slovenije«, g. dr. Ivan Prijatelj.

Akademično tehniško društvo „Tabor“ priredi ciklus socijoloških predavanj. Kot uvod je predaval iur. Albert Kramer: »O pomenu socijologije in njenih metodah.

Iz Prage. Večkrat smo že povdarjali, kolikega pomena bi bil čili razvoj in razširjenje sokolske ideje med našim dijaštvom, ki je gotovo v prvi vrsti poklicano, razširjati to idejo tudi med narodom. Zanimanje za »Sokola« je

Digitized by Google

med slovenskim dijaštvom vedno večje, od dne do dne jih je več v sokolskih telovadnicah. V Pragi, kjer je zato najboljši teren, se naši akademiki vedno bolj zanimajo za »Sokolstvo«. Letos jih telovadi nad 20 v različnih sokolskih telovadnicah. Največ jih je v »Sokolu« na Kral. Vinogradih, nekaj tudi v praškem in malostranskem. Želeti je, da bi šli v telovadnice tudi ostali, ki imajo priložnost k temu in gojili na ta način stike s češkim ljudstvom.

Predavanje „Prosvete“. Dne 28. prosinca t. l. je predaval iur. Ciril Premrl v Vipavi v šolskem poslopju o »mestni in kmetski kulturi.«

Seznam slovenskih knjig za ljudske knjižnice. Ker dohajajo dan za dnevom vprašanja, katere knjige so vporabne za ljudske knjižnice, se je sestavil v »Sloveniji« seznam vseh slovenskih knjig, uporabnih za ljudske knjižnice. Seznam se litografično razmnoži.

Ante Beg: Slovensko-nemška meja na Štajerskem. Do najnovejšega časa se pri nas sploh nismo menili za druzega kot razne strankarske prepire, škandale po farovžih in slične »važne« dogodke. Uganjali smo dosledno le »veliko politiko«, za takozvano drobno delo se ni nihče menil. Kaj se godi ob mejah, kako prodirajo tujci od vseh strani v naše ozemlje, to nam ni bilo mar. Le če je prešla zopet kaka važna narodna postojanka v sovražnikove roke, so zagnali naši časniki velik krik, češ, glejte kako nas je vedno manj, kako prodira vedno dalje tujec in kako nas zatira vlada. Toda ta krik je kmalu potihnil, a nikomur ni prišlo na misel, da treba delati, graditi trdnjave, da zadržimo nadaljno prodiranje sovražnikovo. Niti toliko se nismo ganili, da bi določili, kako daleč sploh še sega naša govorica in naša oblast. V najnovejšem času je potegnil nekoliko svežejši veter — in začeli smo se vsaj nekoliko gibati. Dokaz za to nam je Begova brošura. Toda to je šele mal začetek. Treba nam poznati tudi našo jezikovno mejo na Koroškem, na Goriškem in Istri, treba pa tudi, da poznamo célo naše ozemlje do zadnjega kotička v narodnostnem, kulturnem in gospodarskem oziru. Treba nam vedeti za vsako najmanjše službeno mesto in poznati uradnika, ki jo upravlja. Treba nam skratka popolne narodne statistike. Dokler pa tega nimamo, je vse naše delo takorekoč brezplodno, ali vsaj brez velikega pomena, ker se lovimo le od slučaja do slučaja, brez vsakega premišljenega načrta. Begovo brošuro priporočamo vsem tovarišem, da jo pazno prečitajo.

Prva slovenska obmejna knjižnica se ustanovi v kratkem za slovensko nemško mejo na Štajerskem. S tem smo zopet pomnožili naša ne baš številna obrambna sredstva. »Südmarka« uporablja to sredstvo že dalj časa, ki se, kakor kaže ustanavljanje vedno novih knjižnic, mora gotovo dobro obnesti. Mi smo mnenja, da bi tudi naša družba sv. Cirila in Metoda morala nastopiti isto pot in ustanoviti zlasti v onih krajih, kjer ima svoje zavode, javne ljudske knjižnice. S tem bi skrbela tudi še po dovršeni ljudski šoli za nadaljno izobrazbo svojih nekdanjih gojencev in kar je zlasti velike važnosti, jih še nadalje varovati pred nevarnostjo potujčenja. Opozarjamo tudi tovariše iz »Bodočnosti«, »Skale« in »Gorotana« na velikanski delokrog, ki se jim odpira ob mejah.

Digitized by Google

Ljudski javni knjižnici se ustanovita v Velenju na Štajerskem in v Ilirski Bistrici na Notranjskem.

Prva slovenska ljudska knjižnica na Koroškem. Veliko smo upali, ko so se združili pred dvemi leti slov. visokošolci na Koroškem v ferijalno organizacijo z namenom vzbujati v koroških Slovencih narodno samozavest in jih izobražati. Toda »naš up je šel po vodi«. Po par poskusih v prvih počitnicah, obstoja društvo sedaj le še na papirju. O njegovem delovanju ne slišimo nobenega glasu več. Če vprašate koroškega visokošolca, zakaj »Gorotan« nič ne dela, Vam začne praviti, da je delovanje ferijalnega društva na Koroškem sploh nemogoče, ker so njegovi člani raztreseni po celi deželi in oddaljeni tako daleč drug od drugega, da je vsako društveno delovanje nemogoče. Radi upoštevamo vse to in vemo, da je delovanje na Koroškem veliko težavnejše kot na Kranjskem, ali kljub temu si upamo trditi, da je še vendar mogoče delovati, in sicer uspešno delovati, tudi na Koroškem. Če se že skupno ne more delati, pa naj poskusi vsak sam v svojem kraju. Da pa je to tudi na Koroškem mogoče, priča nam pismo nekega koroškega visokošolca, ki nam pripoveduje, kako je ustanovil v svojem domačem kraju ljudsko knjižnico. Za svojo idejo je pridobil najpreje nekoliko mož in mladeničev, ki so se zavezali, plačevati vsak mesec 20 vin. S temi skromnimi denarnimi sredstvi, s knjigami, ki jih je imel sam in s knjigami, ki so jih darovali razni rodoljubi, je ustanovil knjižnico. Bilo je samo 35 zvezkov, toda za začetek dosti. Da bi privabil kolikor mogoče veliko bralcev, je nosil knjige posameznikom na dom in jim jih tu takorekoč vsilil. Ko pa so te prebrali, jim že ni bilo več treba knjig nositi na dom, marveč so jih prišli že sami iskat. Opozarjal je ljudi na knjižnico povsod, kjer je le mogel: v gostilnah, semnjih, po službi božji, sploh kjer je le prišel s kom v dotiko. Kdor je prišel enkrat ni več izostal. Z malimi doneski, ki se plačujejo za izposojeno knjigo (4 v.), se nakupujejo sedaj nove. Za knjižnično omaro si je izprosil pri enem kmetu deske, a drugi mu jo je brezplačno izgotovil. — Mislimo, da bi tako lahko napravil vsak koroški akademik v svojem okraju. Za tako delo jih ni potreba več skupaj, marveč je izvrši lahko vsak sam. Treba le nekoliko idealnosti in požrtvovalnosti.

Bralno in pevsko društvo „Maribor“ prireja vsako nedeljo poljudna predavanja za kmete in delavce. Tudi v Studencih pri Mariboru so se začeli gibati. Mariborski Slovenci so spoznali, da se treba vreči najprej na predmestja, ki so itak iz večine slovenska. Čaka jih lepo in hvaležno delo, katero so doslej ali pozabili, ali pa prezirali.

„Čitalnica v Mariboru“ namerava osnovati javno ljudsko knjižnico. Na to misel so spravili čitalnične voditelje abiturijenti l. 1904/5, ki so svojo bogato knjižnico podarili v to svrho čitalnici. To knjižnico so nabirali par let; stala jih je gotovo kakih 300—500 K. Žalostno, ali resnično je, da je morala mladina naši zaspani gospodi odpreti oči.

Slovenskim abiturijentom! Piše se nam: »Svojčas so abiturijentje prirejali koncem svojih srednješolskih študij — veselice. Bolezen po prirejanju takih reprezentacijskih priredb, se je ponavljala leto za letom. Tudi sedanji

Digitized by Google

abiturijenti se ogrevajo po mojem mnenju še nekoliko za take stvari. Zdi se mi pa, da zahteva moderni čas modernih ljudi. Naj bi naši abiturijentje ob svojem izstopu iz srednje šole pokazali svojo izvenšolsko zrelost s tem, da bi zasnovali kako socijalno delo. Lepo bi n. pr. bilo, ko bi tačas ustanovili v kakem kraju ljudsko javno knjižnico, za katero bi abiturijentje prispevali z denarjem in z nabiranjem knjig med svojci. Svoj čas smo že čitali v »Omladini«, da imajo dijaki neke srednje šole skoro v vsakem razredu svojo knjižnico. Kot osmošolci imajo na ta način lep zaklad, ki je njim lahko v ponos, drugim pa v bodrilo. Vsekako je treba pri celi akciji gledati, da se ne zanese nepotrebnega prepira med osnovalce knjižnice. Menim namreč, da bi lahko škodovala ozkosrčnost, pa naj se ista že poraja radi lokalnega patrijotizma, ali pa kakega druzega sicer malenkostnega, med mladino pa vendarle zelo važnega vzroka. Končno si upam nasvetovati, naj bi se to vprašanje rešilo na ta način, da bi vsakoletni abiturijentje koncem svojih študij izročili knjižnico »Prosveti«, ki je pravzaprav snovateljica knjižnic. Kolikor sem se informiral bi »Prosveta«, rade volje sprejela take zbirke in jim dala ime po letniku abiturijentov n. pr.: »Knjižnica Prosvete« abiturijentov I. državne kranjske gimnazije iz leta 1906 itd. Naj moj predlog tovariši abiturijentje upoštevajo in naj začnejo takoj delovati, da se misel še letos lahko uresniči.

K poglavju o podporah. Priznanje in posnemanje zasluži vrli odbor »Podpornega društva za slovenske visokošolce v Gradcu«, ki je uvidel potrebo dijaške kontrole prosilcev v smislu tržaških resolucij. V posameznih dijaških društvih, pri katerih so se vlagale prošnje, so obstajali že prej stalni referenti, ki so prošnje cenzirali in jih oddali odboru podpornega društva. — Da se omogoči še strožja kontrola, stopil je odbor podpornega društva z odborom slovenskih graških akademikov v dogovor. Zadeva se vrši na ta način, da pokliče podporno društvo k svojim mesečnim sejam tudi tri dijaške referente (po enega iz treh obstoječih akademičnih društev). Društvo si obeta od te reforme mnogo vspeha. Čast res naprednim možem, katerim je pravično razdeljevanje podpor tako na srcu!

Žalibog so v tem oziru razmere posebno v domovini še jako žalostne in treba bo še dostikrat povzdigniti glas ter eventualno brez obzira postopati. — Kot ilustracijo naj navedemo tipičen slučaj. Pri mariborski posojilnici se delijo redne podpore »Rapočeve štipendije«. Za eno izmed teh se potegujeta dva prosilca, ki sta sicer enako kvalifikovana, le da je eden izmed njih reven kakor cerkvena miš, drugi pa sin precej dobro situiranega obrtnika, ki mu mesečno brez posebnih žrtev lahko pošilja do 40 K, razven tega pa že srečen posestnik 600 K državne štipendije. Zdi se nam nemogoče, da bi zadnji dobil še kako podporo, a resnično je! Zavod odkloni revnega prosilca, že itak premožnemu pa podeli 300 K. Prvi strada po vseučiliškem mestu, drugi pa obeduje v finem restavrantu ter ne more študirati, ker ima preveč denarja — kakor pripovedujejo tovariši! — In spričo takih razmer se še nekateri razburjajo, ako včasih povdarjamo: Dovolite podpore pravično! *ak.*

Goriški deželni odbor je postopal pri razdeljevanju zadnjih dijaških podpor nepravilno. Gotovo je težko doseči popolno objektivnost. Na drugi

Digitized by Google

strani pa je tudi nedoumno, kako je mogoče koga tako občutno prezreti, kakor se je to zgodilo v nam znanem slučaju, ko je imel prosilec najizvrstnejšo kvalifikacijo in se mu vrhu tega gre za biti ali ne biti. Mar treba še kakšnih posebnih tajnih kvalifikacij? To ogorča in zastrupiti bi moralo človeku dušo, ako bi ne imel pred sabo lepših uzorov. Za enkrat nočemo preiskovati vzrokov in hočemo misliti, da se je to zgodilo pomotoma, v bodočnosti pa bomo pač z vso pozornostjo pazili na slične slučaje.

Podporno društvo za koroške visokošolce je za letos razdelilo podpore. Od 11 prošenj je bilo ugodno rešenih 9. Podpiranci so dobili enkratne letne podpore po 20, oziroma 60, 70, 100 K, en dijak je dobil 200 K. Ne vemo sicer, kaki specijelni momenti so pri razdeljevanju podpor odločevali, zdi pa se nam, da podpore bolje služijo svojemu namenu, ako jih dobiva dijak mesečno, seveda če presegajo podporni minimum 10 K in so prosilcu zagotovljene. Pri tej priliki opozarjamo na referate o gmotnem stanju slovenskega dijaštva v naši brošuri »Iz naroda za narod.«

Prošnja za pravico jednoletne prostovoljne vojaške službe. Kdor ima pravico, da služi pri vojakih le jedno leto, mora oddati prošnjo, ki je koleka prosta, najpozneje do konca svečana nabornega leta okrajnemu glavarstvu (v avtonomnih mestih magistratu), v katerem ima domovinsko pravico, ali pa najpozneje naborni komisiji pri glavnem (ne pri naknadnem!) naboru*). V slednjem slučaju mora navesti zadosten vzrok, zakaj ni mogel vposlati prošnje že v svečanu. Izročiti mora prošnjo pred zdravniško preiskavo. Vsakdo najboljše stori, da opravi vse v svečanu, da pozneje nima sitnosti, kajti v slučaju zamude ne pomaga nobena prošnja, niti na cesarja! — Prošnja se lahko glasi takóle: C. kr. okrajno glavarstvo (oz. slavni mestni magistrat) v N.! Podpisanec prosi za pravico jednoletne prostovoljne vojaške službe na državne (oz. na lastne) stroške z nastopom prezenčne službe v (pehotnem, topničarskem...) polku št.... v N. z dnem 1. vinotoka 19... (oz. pri medicincih: 1. malega travna 19..) in prilaga: 1. Spričevalo iz zavoda, ki mu da sploh pravico do jednoletništva, torej: ali potrdilo frekventacije iz visoke šole, ki ga dobi tamkaj, ali maturitetno spričevalo, ali spričevalo iz zadnjega razreda višje srednje šole). 2. Vstopni list (izdan od okrajnega glavarstva oz. magistrata). 3. Krstni list. — Poleg tega; *a)* za prosilce na državne stroške: 4. ubožni list (dà ga pristojna občina, potrdi župnik; potrebna je klavzula, da prosilec ne zmore vplačati zneska 348 K). 5. Rodbinski popis (Familenausweis, formularji se dobe po 2 h pri Kleinu v Ljubljani; potrdi ga župnik). — *b)* za prosilce na lastne stroške: 4. Revers (potrdilo očeta oz. varuha, da bo sin služil na svoje stroške). Kdor prosi za jednoletništvo pred 21. letom, mora imeti tudi dovoljenje očetovo, da sme vstopiti k vojakom. Prošnje se morejo vlagati slovenski, torej naj vsakdo napravi slovensko prošnjo ter jo vpošlje rekomandovano, da pride zanesljivo pravočasno.

*) Komur se je dovolilo, da gre k naboru drugje, ne v domačem kraju, mora kljub temu oddati prošnjo pri domačem okrajnem glavarstvu (oz. magistratu), nikakor pa ne pri naborni komisiji!

Digitized by Google

„Svaz československého studenstva“ v Pragi je dokončal prvo leto svojega obstanka in s tem tudi prvo svojo epoho. Naravno je, da se tako ogromna korporacija (imel je prvo leto nad 2000 članov) ni mogla že takoj v prvem letu razviti tako, kakor so si to predstavljali ustanovitelji. Nikakor nočem reči s tem, da prvo leto ni bilo povoljno; narobe: »Svaz« je lahko zadovoljen ž njim. Priboril si je med češkim občinstvom in dijaštvom avtoriteto kot središče in eksekutiva čeških akademikov. Da je bilo tako središče potrebno, se je pokazalo prav letos neštetokrat: ko bi »Svaza« ne bilo, letos bi moral nastati. Tako je razdeljeno v sekcije, med kterimi zavzema glavno ulogo socijalna sekcija. Ne samo s teoretičnimi debatami, ampak v prvi vrsti s praktičnim reševanjem socijalnih vprašanj dijaških skuša zboljšati žalostno materijelno stanje češkega dijaštva. Cena in zdrava stanovanja, cena kurjava, cenejša vožnja na cestni železnici itd, to so poleg reguliranja podporne akcije glavne točke sedanjega dela v socijalnem odseku.

Srednješolski odsek še ni mogel razviti tako obširnega delovanja, ker se mu stavlja na pot neštevilno zaprek. Informacije iz srednje šole se morajo omejiti na privatno občevanje, zato so pomanjkljive in nepopolne. In vendar bi ravno one morale tvoriti podlago vsemu odsekovemu delu. Akcija s sistematičnimi vprašalnimi polami, ki naj bi prinesle odseku materijala, da ga predela, se je ponesrečila: vprašalne pole niso bile dosti srečno sestavljene, pa se tudi niso mogle, radi razmer na srednjih šolah, izpolnjevati. Srednješolski odsek se za sedaj omejuje na zbiranje materijala in prirejanje sestankov in krožkov srednješolskih tovarišev.

Od ostalih odsekov je najvažnejši arhivalni. Zbira materijal, ki je važen za zgodovino češkega dijaštva; pridobljeni materijal uredi in razstavi v stalnem dijaškem muzeju.

Omenim naj še, da »Svaz« izdaja svoj tednik »Studentský Věstník« z beletristično — literarno prilogo. Pravkar prinaša referat o tržaškem shodu; resolucije in informačne članke o slovenskem dijaštvu je bil objavil že preje.

Klub „Antonín Čížek“ v Pragi, ki združuje češke radikalno-napredne akademike, spada pač med najagilnejša češka dijaška društva. V zadnjem času je spet stopil na dan s takozvanim »političnim seminarjem«, stvarjo, ki obeta prinesti dobrih uspehov, ker je postavljena na reelno podlago. Znana stvar je, da nam gimnazija za življenje, pred vsem za politično življenje ne podaja skoro prav ničesar; tudi na visoki šoli ni mnogo boljše; tehnika in medicinska fakulteta ne storita v tem oziru ničesar, boljše je na juridični in na filozofični fakulteti. Zato mora dijak za svojo politično izobrazbo skrbeti sam. Knjige so mnogokrat jako enostransko sredstvo, posebno za začetnika. Treba je poleg njih živega predavanja in pred vsem debate. To zadnjo nalogo ima omenjeni politični seminar. Vršili se bodo v njem razgovori o glavnih političnih smereh (liberalizem, anarhizem, radikalizem itd.). Ker imajo v seminar gostje pristop, bi bilo želeti, da ga tudi prški slovenski visokošolci pridno posečajo, posebno, ker je spričo žalostnih razmer v »Iliriji« kaj takega tam nemogoče.

Digitized by Google

Svaz o světový. Te dni se je konstituirala v Pragi centralna organizacija vseh činiteljev za ljudsko izobraževanje na Češkem. — Svaz osvětový. Predsednikom je izvoljen vseučiliški profesor dr. Frant. Pastrnek, podpredsednik gimnazijski profesor Bohumil Bauš, podpredsednica pisateljica Renata Tyršová. Sliko razsežnosti te nove, na ideji narodne in kulturne avtonomije sloneče organizacije daje sestava odbora, v katerem bodo zastopane: Češka akademija, Vseučiliška ekstenza, Srednješolska ekstenza, Mestni svet praški, Česká obec sokolská, Češko narodno-gospodarsko društvo, Češkoslovanska zveza, Zgodovinarski klub, Zveza trgovskih gremijev kraljevine češke, Zveza avtonomnih občinskih in okrajnih uradnikov čeških, Zveza učiteljic; Zveza upodabljajočih umetnikov, Klub državnih uradnikov, Narodna jednota severočeška in Narodna jednota pošumavska, Narodopisno društvo československo, Zveza pravnikov, Društvo arhitektov in inženerjev v kraljevini češki, Društvo pisateljev »Maj«, Društvo čeških žurnalistov, Umělecká beseda, Osrednje gospodarsko društvo, Osrednja Matica šolska, Osrednje društvo učiteljstva čeških meščanskih šol, Osrednje društvo českih žen, Osrednje društvo českih profesorjev, Osrednja zveza učiteljskih društev, Osrednja delavska šola, Deželno gasilno društvo, Deželna zveza rokodelskih in obrtnih zadrug, Deželna zveza privatnih uradnikov, Ženski klub češki, Društvo čeških zdravnikov, Svaz československého studentstva in Zveza čeških olepševalnih društev. Za zastopstvo so prosili tudi Zveza vojaških veteranov in Zveza čeških strelcev!

Gmotne razmere črnogorskega dijaštva slika zadnji »Omladinski Glasnik« z najtemnejšimi barvami. Ker ima Črna gora poleg ene stotine ljudskih šol le eno nižjo gimnazijo in eno višjo dekliško šolo, (ki jo vzdržujejo Rusi) morajo mladi Črnogorci, ki se hočejo posvetiti višji izobrazbi, v tujino, kjer ponajveč trpe hudo pomanjkanje. Nek belegrajski dnevnik je prinesel letos sledeče, skoraj neverjetne podatke: v Belemgradu samem je 173 črnogorskih dijakov; 3 od teh vzdržuje knez črnogorski, 5 jih vzdržujejo starši, 7 je štipendistov in **158** (!!) se jih preživlja samih v različnih, navadno zelo napornih službah. Neprimerno veliko jih vsled bede leže v prerani grob. Clankar pravi, da sta od sedmih dijakov, ki so šli l. 1900 iz jedne vasi študirat v Belgrad, danes živa le **dva!!** Slične razmere vladajo tudi drugod. Dijaštvo se v teh okoliščinah pač ne more razvijati niti fizično, niti psihično. Tudi v moralnem oziru upliva tolika beda na črnogorsko dijaštvo najneugodnejše. — Člankar je mnenja, da od 100 črnogorskih dijakov, ki gredo v tujino študirat, največji del pomrje vsled bede, nekaj jih izvrši par gimnazijskih razredov, precejšen del jih propade moralno in le kakih 2—3% v resnici zvrši ugodno svoje študije! Odpomoči se da tem žalostnim razmeram pač le s tem, da se omogoči črnogorski mladini študiranje doma in se v to svrho ustanove v zadostnem številu srednje in strokovne šole!

Statistika srbskega visokošolskega dijaštva na Dunaju. »Omladinski Glasnik« prinaša zanimivo statistiko srbskega dijaštva na Dunaju: juristov je 54, medicincev 100, filozofov 27, tehnikov 37, agronomov 19, veterinarcev 17,

Digitized by Google

eksportna akademika 2, in 5 farmacevtov. Skupaj študira na dunajskih visokih šolah **261** srbskih dijakov.

Statistiko primorskega uradništva izdeljuje g. dr. Otokar Rybař. Prinesemo jo v prihodnji številki.

Vohunstvo na naših srednjih šolah. Nezdravo in nemoralno je za naše srednje šole vohunstvo ali takozvano »špiceljstvo«. Razni profesorji in ravnatelji, katerim ni toliko mar za vzgojo svojih učencev, kakor pa za zatiranje in šikaniranje, so si vzgojili med učenci na razne načine celo vrsto vohunov, ki pazijo na vsak korak in na vsako besedo tovarišev in jo zopet sporoče svojim »mandantom«. Že to samo na sebi je nekaj, kar mora slabo vplivati na razvoj značajev. To mora roditi neznačajnost, hinavstvo in potuhnjenost. Kolikokrat pa se poleg tega še zgodi, da dijak-vohun nalašč ne poroča resnice, ampak iz trte izvito laž zbog tega, ker hoče svojemu tovarišu, s katerim se je morda kaj sporekel, namenoma škodovati. Profesorju, ki morda ni imel slabih namenov pri teh poizvedovanjih o učencih, pa morajo te vesti, dostikrat neresnične, roditi le razne predsodke. Jako pogosto igrajo ulogo vohunov tudi dijaške gospodinje. Vse, kar le vidijo in slišijo pri svojih stanovalcih, nesejo na nos raznim profesorjem in celo stvar še veliko povečajo. Pedagog-učitelj takim vestem nikdar ne verjame in jih sploh ne posluša, ker ve, da si more jasno sliko o dijaku napraviti samo na podlagi s v o j i h opazovanj. Dijaka, ki bo hotel tožiti svojega tovariša, bo odločno zavrnil in opozoril, da tega ne trpi, gospodinjam pa, ki bodo prišle tožit svoje stanovalce pa pokazal vrata. — Značilno je, da gojijo vohunstvo zlasti klerikalni profesorji.

Akademična podružnica družbe sv. Cirila in Metoda v Gradcu. — Mesto da bi podružnični odbor v začetku leta 1906 — sklical redni občni zbor ter poročal o svojem delovanju in odredil volitev novega odbora, vršil se je 16. januarja izvenredni občni zbor, na katerega dnevnem redu so bile nadomestne volitve. — Za predsednika je bil izvoljen med. Tajnšek, kot namestnik je vstopil v odbor techn. Turnšek. — Pri slučajnostih se je razpravljalo o predpustni prireditvi akademične podružnice. — Nekteri člani so bili mnenja, da bi akademični podružnici bolj pristojala prireditev kake lepe narodne igre, kakor pa predpustna veselica. Konečno se je odboru poverila naloga, naj študira podane nasvete in sestavi proračun, povdarjalo se je pa, da mora biti dobiček zasiguran, ker je brezvestno pokrivati eventualni deficit s članarino, ki je last centralne družbe. — Na drugem izvenrednem občnem zboru dne 21. januarja sklenilo se je prirediti dne 11. marca t. l. popolnoma neprisiljeno domačo zabavo s koncertom in plesom, ter se je volil poseben veselični odsek, ki skupno z odborom ukreni potrebno. — Jasno je, da posluje stari odbor, ki vodi priprave za veselico, vsaj še do srede marca. V tem času pa že odhajajo akademiki na velikonočne počitnice in nemogoče bo sklicati redni občni zbor za leto 1906. Stvar se zavleče do majnika in akademična podružnica se zopet, kakor že večkrat, skrega s pravili družbe sv. Cirila in Metoda.

Magistrat deželnega stolnega mesta Ljubljane nam piše: Slavno uredništvo! Že predlanskim je bil razposlal podpisani ljubljanski magistrat na

Digitized by Google

uredništva vseh slovenskih časnikov uljudno prošnjo, da bi sporazumno s svojimi administracijami pošiljala po jeden eksemplar svojih novin za vseslovensko knjižnico na ljubljanskem magistratu.

Temu pozivu se je odzvala večina slovenskih časopisov vendar pa ne vsi. Podpisani mestni magistrat ponavlja toraj svojo prošnjo ter dovoljuje opozoriti slavno uredništvo na svojo tedanjo okrožnico, v kateri je bil razložil pomen te vseslovenske časniške biblioteke v Ljubljani. Drugi Slovani poznajo Ljubljano kot duševno in kulturno središče vsega slovenskega naroda, zato prihajajo semkaj vsako leto razni slovanski učenjaki in žurnalisti, ki bi se radi informovali o slovenski žurnalistiki in našem javnem življenju sploh. Često se potrebujejo tudi za bibliografijo razni slovenski časniki, da jih literati pregledajo in poročajo o njih, kajti jasno je, da niti drugi slovanski učenjaki niti domači literati ne morejo obhoditi vseh tistih krajev, koder izhajajo posamezni slovenski časopisi.

Takšna vseslovenska evidenčna knjižnica je torej splošnega narodnega in literarno-znanstvenega pomena, zatorej podpisani mestni magistrat pričakuje, da njegovi želji ustrežejo vsa tista uredništva, oziroma upravništva, katera dosedaj še niso pošiljala svojih izdaj za našo vseslovensko knjižnico.

Ivan Hribar, župan.

Pristavek uredništva: To lepo idejo iskreno pozdravljamo!

Tiskovna pomota. Na platnicah 9. številke, str. 2, vrsta 13 čitaj: begati nepoučene; vrsta 9 od spodaj čitaj: novemu društvu; vrsta 3 od spodaj čitaj: 90; str. 130, vrsta 9 čitaj: glavni element; vrsta 20 čitaj: bodočnost naroda; str. 139, vrsta 13 čitaj: z Dunaja; str. 142, vrsta 13 čitaj: Phil. Mum. — Na isti strani se po besedah v 4. vrsti od spodaj: »zanesljivi dovolj.« začenja nov odstavek. — Str. 151, vrsta 1 čitaj: združevala; str. 152 čitaj v obrazcu: izposojen, mesto: izposodil; str. 155, vrsta 17 čitaj: dr. Sagadin; str. 158, vrsta 5 čitaj: sam, mesto: samo; str. 158, vrsta 7 čitaj: naravoslovja; str. 158, vrsta 10 čitaj: Žalostno! Tudi deželni odbor naj bi itd.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Po raznih ovinkih prihajajo sempatam na upravništvo reklamacije. Opozarjamo cenjene naročnike, da je naslavljati vse pritožbe edinole na naslov: Upravništvo »Omladine«, Ljubljana.« Sicer pa nujno prosimo čislane dijaške naročnike, da nam naznanijo spremembe stanovanj. Popolnoma nemogoče je namreč, da bi upravništvo vedelo tudi za naslove onih dijakov, ki se vedno selijo kot lastavice. Škodo od tega nereda nimajo le dijaki sami, ampak tudi upravništvo. Po več »Omladin« prihaja pri vsaki pošiljatvi nazaj, češ, da je naslovljenec odšel, da je neznan itd. Prosimo torej, da skrbi tudi dijaštvo za red, ako hoče, da more upravništvo delovati redno. — Prosimo vse prijatelje, da nam v kratkem sporoče imena onih znancev, katerim naj bi poslali prvo številko novega letnika »Omladine«.

Oblastem odgovoren Mihael Božanec. — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

J. GLONAR.

DELO V DRUŠTVU.

II.

V naših takozvanih poljudnih predavanjih se bomo skušali pripravljati za poljudno delo. To vprašanje je tako važno, da ga moramo malo globlje pretresti.

Nekako petdeset let je že sedaj, kar razni poklicani in nepoklicani rešujejo svoj »mili slovenski narod«. A nekaj je jako značilnega pri vsem tem narodnem delu. Dela se, dela nekaj, a kako? Brez glave, brez natančnega načrta, vsak dela na svojo roko. In tako se je zgodilo, da vlečejo eni sem, drugi tje, naš »mili slovenski narod« pa še globoko tiči v blatu gospodarske odvisnosti in v temi duševne sužnosti. Ni čudno, če se pri takem Sisifovem delu polasti narodnih prvakov pesimizem, češ: Še sto let, in ne bo nas več —, ni čudno, če se pri tem forsirano in umetno gojeno narodno navdušenje obrne v nezaupnost do vodilnih krogov, v prvi vrsti nezaupnost priprostega ljudstva do inteligence. Vse naše dosedanje narodno delo je bilo samo gnoj na polje, na katerem je vzklilo in se bujno razrastlo cankarjanstvo.

Za naša ljudska predavanja je treba pred vsem, da se informiramo o namenu in postanku teh predavanj in da poznamo kratko zgodovino naše ljudske univerze. Moramo se poučiti o dosedanjih izkušnjah in uspehih pri poljudnih predavanjih na Slovenskem. V prvi vrsti bi bili poklicani člani naših različnih ferijalnih društev, da nas pouče o dosedanjih uspehih njihovega delovanja. Ravno v tej stvari je za nas izkušnja neprecenljiva. Na drugi strani pa je za nas prepotrebno, da se seznanimo s slovensko narodno psihologijo, da spoznamo takozvano »narodovo dušo«. To je stvar, o kateri se pri nas ne piše skoro nič, k večjemu da se kedaj zastopniki te ali one literarne struje zlasajo med seboj, kdo izmed njih pozna bolje narodovo dušo in da jo oboji reklamirajo zase. Da pa je za nas ta ne ravno lahek študij potreben, hočem razložiti v naslednjem.

V zadnjem času je začelo na Slovenskem par navdušenih kaplanov svoje narodno delo, ki se kaže najbolj v ustanovitvi »katoliških« društev, posebno Marijinih družb; glaven faktor mu je torej verska stran. Ti možje so začeli delovati z veliko enerižjo in navdušenostjo. Ali nakladali so ljudem velike, nepotrebne žrtve, kakor za nakup dragocenih zastav itd. Prezrli pa so pri tem, da naš kmet pri vsaki stvari prej vpraša, če bo treba kaj plačati; pozabili so, da si moramo ljudstvo za gmotne žrtve še-le vzgojiti. Razun tega pa so zagrešili še drugo, taktično napako: zahtevali so od društva

Digitized by Google

preveč dela in sadov še prej, ko so je na notranje dovolj okrepili. S tem so si nakopali očividno nasprotstvo starejših ljudij, mlajši pa so se le navidez uklonili njihovemu vodstvu. — Ko je bil potem dotični kaplan prestavljen kam drugam, so se tudi mlajši obrnili proti njegovemu delu in vse njegovo prizadevanje ni prineslo sadu. Na tak način životari mnogo slovenskih bralnih društev samo še v »Zvezinem koledarčku«. Nekateri fantje in dekleta pa, ki so pod pritiskom razmer vstopili v Marijino družbo, se še vedno shajajo po bralnih društvih, saj nimajo več nadzorstva rigoroznega dušnega pastirja. In tako se množijo v liberalnem časopisju notice o dvomljivem vedenju »Marijinih hčerk in sinov«, inštitucija sama in njen ustanovnik pa izgubita pri resnih ljudeh še ono malo spoštovanja, kar sta ga morda kedaj imela. Tako je dotičnik stvari, ki jo je zastopal z navdušenjem in požrtvovalnostjo, nehote več škodoval, ko koristil. Dokaz dovolj, da moramo dobro proučiti teren, na katerem hočemo začeti svoje delo, maso, s katero hočemo operirati. To bo za nas nekaka teoretična šola. Iz naših izvajanj pa bodemo počasi povzeli nekako vzorno metodiko naših ljudskih predavanj.

* * *

Ako hočemo izbirati snovi za poljudna predavanja, se moramo postaviti pred ostro alternativo, naj li ljudstvu dajemo znanstveno ali politično izobrazbo. Če pa se stvar malo premisli, se vsak prepriča, da se s strogo političnimi predavanji ne sme začeti. Vsak predavatelj mora pri nas gledati na to, da poslušalcem ne pokaže svojega namena. Naj se torej predavanja vrše izprva le s tem očividnim namenom, da se zadosti radovednosti in ukaželjnosti poslušalcev. Pri vseh naših predavanjih nas vodi načelo, da razložimo ljudstvu zunanji svet, ki ga okroža. Tvarina za to serijo bi se dala spraviti nekako v ta-le poglavja: 1. Narava in njene moči; tehniške vede. 2. Narodopisje; človek. 3. Zgodovina.

V predavanjih iz zgodovine moramo izrabiti pred vsem ona zgodovinska dejstva, ki so se globoko vtisnila v narodov spomin in ki še danes žive. Razun tega pa moramo izrabiti tudi oni instinkt, ki ga je narod dobil tekom svojega tisočletnega tlačanstva. Vsem je znana globoka mržnja našega ljudstva do onih, ki so nas naredili hlapce na lastni zemlji. Tako najdemo za naše namene že pripravljena tla in zgodovinska predavanja nam bodo dala prilike dovolj, da neopaženo potrkamo na slovenska srca in duše hvaležnih poslušalcev.

Pozneje pridemo s praktičnimi rečmi, ki zahtevajo od posameznika nekaj več, kot da nas samo posluša, a mu zato neso tudi dobiček. Tvarina za ta predavanja bi se lahko vzela iz teh poglavij: 1. Življenska vprašanja slovenskega kmeta; umno gospodarstvo; zavarovalnice, posojilnice, zadruge; izseljevanje; Slovenci na tujem. 2. Pedagogika in higijena. 3. Šola. Tukaj bo potrebno, da najprej iztrebimo krive pojme in predsodke, ki so se tako globoko vkoreninili v našem ljudstvu. To velja posebno o naši šoli. Šola je našim ljudem po zakonih osigurana inštitucija, ki jim vzame otroke, kakor

Digitized by Google

hitro toliko dorastejo, da bi že lahko doma pomagali, če drugače ne, vsaj kot posli. Znano je, kako zelo manjka našim kmetom delavnih močij; tem bolj je umljiv njihov gnev proti šoli. Učitelj jim je le »gospod«, ki druzega ne dela, ko dobro je in pije in katerega morajo za to, da jim otroke pretepa in muči, še drago plačati.

Tako pridemo počasi do političnih predavanj, ki so najbolj kočljiva. Če se vprašamo zakaj, nam je odgovor lahek. Inteligenca, ki je vodila doslej politično akcijo, si izvečine ni bila svesta svoje visoke naloge in se ni zavedla, da se dela »za narodov blagor« med narodom drugače, ko v veseli družbi med ljudmi, ki se razumejo. Sploh pa zija med našim razumništvom in preprostim ljudstvom prepad, ki se ne da zlahka premostiti.

Kot prehod od splošno izobraževalnih predavanj na politična se lahko porabi pouk o rabi knjig in listov.

S svojimi političnimi predavanji hočemo pokazati ljudstvu krivice, ki se nam gode in pravice, ki jih imamo na papirju. Zato bo v prvi vrsti dobra zgodovina. Od Vihinga sem do najmlajših nemških političnih samosrajčnikov igrajo Nemci ulogo našega narodnega krvnika. Jako hvaležna naloga za zgodovinarje, da izdelajo eno tako predavanje. Tudi kak kompendij krivic, ki so se nam zgodile zadnjih petdeset let, bi bil za vsakega izobraženca prepotreben »Vade mecum«. Le škoda, da se mora tvarina še prej pobrati iz časopisja. Takšni dokazi se rabijo vedno, posebno, če se mora zamašiti kakšnemu nemčurskemu proroku usta. Treba ljudi informirati o našem položaju, kdo je kriv našega slabega stanja. Potrebno je nadalje, da se ljudem opišejo germanizatorske težnje, da se v jarki luči pokaže nemčursko gibanje in da ljudje uvidijo nesmisel in pedagoške »uspehe« südmarkinih in leginih šol.

Zraven tega pa je treba skrbeti tudi za pozitivno stran našega dela, ne samo, da se v ljudstvu zbudi krepek odpor proti krivicam, ki se mu gode od tujih narodnostij; sicer ostane naše delo le prazno polovičarstvo. Zato je treba ljudi tudi usposobiti za resno, drobno politično delo. Kako malo je kmetov, ki bi imeli kaj smisla za naša politična vprašanja!

Pred vsem pa moramo gledati na to, da vzbudimo v našem ljudstvu samozavest, ne le narodno, ampak tudi človeško. Saj je pač malokateri kmet poučen o svojih državljanskih pravicah, malokateri ve ceniti važnost kakšne politične akcije, posebej volitev. Tudi tukaj treba začeti z najpotrebnejšimi in najenostavnejšimi rečmi. Na tem polju čaka naših juristov še lepa in hvaležna naloga.

* * *

Za nas vse pa je potrebno, da s čilim društvenim delom premagamo ono morečo skepso, ki se našega razumništva tako rada polašča, in da zremo z zaupanjem v boljšo bodočnost, ki si jo hočemo in ki si jo moramo ustvariti sami.

Digitized by Google

GREGOR ZERJAV.

DA SE POBLIŽJE SPOZNAMO.

Zadnja tri leta opažamo naglo dekadenco posvetno-klerikalnega dijaštva. Način, kako pridobiva klerikalna stranka na gimnazijah pristašev, in sredstva, s katerimi jih priklene nase, provzroče, da je materijal tako malo vreden. Morda se jim posreči po številu še malo povzdigniti katero svojih društev, a njihova notranja vrednost je opešala. Glasilo klerikalnega dijaštva je pravo zrcalo te mizerije. Prišlo je tako globoko nizdol, da so posvetni klerikalni dijaki izgubili duševno vodstvo svojega glasila. Zateklo se je v lemenat, ki sedaj diktira program.

Pred mano leži 5. številka letošnje »Zore«. Provenijenca člankov je takoj jasna, a lemenatarji se sramežljivo krijejo s psevdonimi. Neki Ivan K. se je spravil v dveh člankih na naš program. V prvem (»Narodni radikalizem«) pravi, da kot pristaš krščanske etike ne more biti naroden radikalec, ker se radikalna norma glasi »dobro, pravično in etično opravičeno je vse, kar je narodu koristno«, on pa je proti narodnemu egoizmu in za načelo, »da si narod ne pusti vzeti nič svojega in brani svoje pravice, a se tudi zadovoljuje s svojim in drugim ničesar ne krati«. Stališče klerikalcev je torej narodno popolnoma defenzivno: «ne pusti nič vzeti — brani se — zadovoljuje«.

Zakaj je prineslo 19. stoletje tak strasten narodnostni boj? Velikanske iznajdbe in osvoboditev ekonomskih sil (seveda še drugi činitelji) so početniki svetovnega prometa. Stiki narodov so sicer rastli tudi poprej, a vsled omenjenih dveh faktorjev so naenkrat padli stari mejniki, nenadoma so stali narodi sredi svetovnega prometa. Eni so bili pripravljeni, drugim je bilo prenaglo. Ko so padle stare meje, se je boj razširil, narodni čut pa je postal bojevit. Kdor v tem novem položaju — izpostavljen svobodni konkurenci — ni mogel tekmovati, je zaprl narodne meje (n. pr. prepoved učenja tujega jezika), da se notranje ojači in šele, kadar bo bolje pripravljen, stopi v svetovno areno. Rastoči mednarodni promet seveda zahteva, da se mednarodni odnošaji uravnajo po pisanih ali nepisanih zakonih. A kakšni so tisti zakoni in komu v prid, o tem odloča le moč. Dokler pa te regulacije ni, imamo boj. Noben narod se noče obsoditi v defenzivo. Morda tudi klerikalci razumejo, da, kdor ne napreduje, nazaduje, narodov napredek pa premnogokrat poseže v širno interesno sfero drugega naroda (gl. slovensko politiko v Gorici, Trstu, Celju, Ljubljani, gl. nemške aspiracije na Trst in Orijent, gl. angleško-nemško rivaliteto, i. t. d.). Nastati mora boj, dokler se sporno razmerje ne regulira, ako se sploh da regulirati in je taka ureditev obema strankama vsprejemljiva. Takih bojev, nastalih vsled križanja interesnih sfer, bo vedno mnogo, kajti napredovanje narodov, torej tudi nastanek spornih točk sta neomejena.

V tem boju imata obe stranki iz svojega stališča »prav«. Zdravi bojevnik z optimizmom v srcu se svojih interesov ne odpoveduje. Samo

Digitized by Google

hlapčevski rod bi se »zadovoljil«. Tudi naš narod hoče neomejeno napredovati. Pride do interesnega konflikta z Nemci in Italjani. Nastane boj. Ali je boj nekaj neplemenitega? Brez boja ni napredka. Če v tem visokem in plemenitem boju sem in tam opazimo kako nizkoto, n. pr. osebno sovraštvo iz nacijonalnih razlogov, je to malenkost, ki se ji ni še nobena velika borba mogla izogniti. — Prehajam na ugovore g. Ivana K. Nočem v načinu kritikovanja slediti njemu, a za njegova izvajanja bi bil včasih izraz «nerodnost» premil. S tem, da stojimo na narodno-radikalnem stališču, obsojamo sebe na narodno smrt, — pravi, ker s tem odobravamo bojno metodo nasprotnika. G. Ivan K., ali si domišljate, da ima mnenje, da je nemški »Drang nach Osten« »krivičen«, kak vpliv na bodoče ravnanje Nemcev. Ali mislite da nam prizanesejo, če greste kot propovedniki opozarjat Nemce, da smo i mi na svetu?

Radikalci smo vedno povdarjali idejo samopomoči: ne zanašajmo se na »pravičnost« nasprotnika. Ne pričakujmo od njega, da sebi škoduje na ljubo nam. Ne tožimo in jokajmo o »krivicah«, ampak delajmo! Zgodovina slavnega čl. 19 drž. osn. zakonov nam potrjuje, da niti paragraf nič ne velja, če ga ni citiral kdo, ki ima politično moč. In vendar vemo, da pomeni uzakonitev v paragrafe, da je dotična sporna točka že rešena. Uverjen sem, da bi imeli v Trstu danes iz svoje moči več ljudskih šol, če se nas ne bi bilo zavlačevalo $^1/_4$ stoletja z »jednakopravnostjo«. Metoda, ki jo priporoča klerikalni pisec, vede v servilizem.

Presenečenje nas šele čaka. Po nadušljivem dokazovanju pa pride g. Ivan K., ki naj položi o priliki svojo masko, do spoznanja, da v praksi njegova morala veljati ne more. V praksi bo on, pravi, tudi narodni radikalec. Samoobramba da dovoljuje »škodovati tudi napadavcu«. V izrednih časih »proti sili postavimo silo«. Tableau! Ti izredni časi trajajo že od prebujenja Slovencev in bodo trajali nepregledno dolgo. Uboga morala klerikalcev, ki jo treba imeti le doma v arhivu, ven ne more. V teoriji tako, v praksi ravno nasprotno! Diskretno pa vprašam še, kje pa je ono načelo krščansko, da nastavi še desno lice, ko si jo dobil po levem? Mika me proučevati malo, ali se je sveta cerkev, kedar je bila v ofenzivi, vselej ravnala po krščanskih načelih. Poglejte prakso klerikalne stranke na Slovenskem, in če g. Ivan K. preiskuje prakso krščansko-socijalne stranke, bo morda po malem razumel, da sem na tržaškem shodu čisto opravičeno dejal, da ravno tisto edino, kar je na krščanskem socijalizmu specifično krščanskega, namreč krščanska morala s stavkom o ljubezni do bližnjega, nima v praksi prav nobenega pomena.

Drugi članek Ivana K. pobija naše načelo, da stoj dijak izven političnih strank. Na podtikanja, ki jih je nabral, ne odgovarjam. V »Omladini« (I. 11) je naše stališče dovolj jasno označeno. Povzemam le to, kar je v klerikalnem članku načelnega, torej uporabno za našo agitacijo. Članek izjavlja odkrito, da ima klerikalno dijaštvo ista načela kot klerikalna stranka, le glede načina se ne vežejo. Nekaj so koncedirali, a tega ne, za kar gre pri dijaški svobodi. Naj citiram iz svojega članka v »Omladini«: »Klerikalni

Digitized by Google

in tudi liberalni dijaki vam v teoriji mirno zataje svoje vzornike, dasi v praksi s strastjo agitujejo zanje. Ne zdi se nam posebno značajno dati se nazivati avant garda kake stranke in vsprejemati iz tega vzroka podporo, potem pa cinično zatrjevati, da se nima z glavno armado nič opraviti. Mi hočemo od mladine poštene sodbe, prostega opazovanja brez hinavščine, odkritega priznanja tega, kar se ji zdi prav, brezobzirne obsodbe tega, kar je škodljivo«. In dalje: »Mi smo mnenja, da je dosedanji način vstopa v politične stranke škodljiv, kajti mladino vodijo v stranke že v otroški dobi fanatični čuti, pozneje v akademični in moški dobi tudi računi na denar in mandate«.

Ne gre se za taktiko, — to lahko vodja sam vsak hip revidira, gre se za konstantno revidiranje programa. Zato zahtevamo za dijaštvo, da si prepričanje stvori svobodno, brez vezi na stranko. Ali ne čutite, zakaj je naš boj tako oster? Ker ne pustite, da se naraščaj samostojno in svobodno razvija, ker je klerikalna stranka organizirala razne Pečjake, jezuite à la Žužek in daničarske profesorje, da zapeljujejo mladino v klerikalno stranko, ko vsega še ne more samostojno izpregledati. Seveda ko je mladenič fanatiziran in ga še razne »vezi« pridržujejo, bo raje zaprl uho novim idejam ali pa, če so se mu slučajno urinile, jih bo moral siloma odbiti od sebe. Neznačaje se tako vzgoji. Ves narod je oškodovan. Sedanji posvetno klerikalni dijaki so žalostna rastlina, ki so jo vzgojili klerikalni vrtnarji, ki so grešili proti načelu dijaške svobode.

Zanimal me je tudi 3. anonimni članek: »Narodna ideja in krščanstvo.« Spis se šele počenja in je doslej le hotel pokazati, da krščanstvo ne le »odobruje, ampak zahteva, da skazujmo rojakom posebno ljubezen«. Potem, ko smo čitali Mahničevo, doslej merodajno mnenje o »paganskem« bistvu narodnosti, je seve zanimivo, da se je pojavil neznanec, ki bi rad dokazal, nasprotno. Sisifovo delo! Za pozitivno etiko je dejstvo, da ljubimo rodbino, narod s posebno intenziteto, prav jasno. Krščanski stavek »Ljubi svojega bližnjega, kakor (intenziteta!) samega sebe« pa s tem dejstvom ni spojljiv. Razumni ljudje so to nesoglasje vedno čutili. Taka kriza se je polastila tudi »Zorinega« člankarja. Rad bi bil hud Slovenec, a se tudi dosledno držal krščanske morale. Sv. Pavla citira, ki bi raje izgubil Krista, le da priredi narodu svojemu srečo: »Želel bi biti pogubljen, ločen od Krista mesto svojih bratov«, pravi prav po »pagansko« Pavel.

Tega vprašanja se je lotil pred par leti v »Zori« prof. Grafenauer in dokazal strmečemu občinstvu, da ravno iz stavka »Ljubi itd.« sledi, da moramo biti narodni. Čestitam! Sedanji »Zorin« člankar je nekoliko pametnejši, dokazal bi rad, da vkljub onemu najvažnejšemu krščanskemu etičnemu postulatu vendar cerkev zahteva ljubav do naroda. Dokazuje, da je ta ljubezen iz narave, konstatira, da obstaja »naravno nagnenje«. Vse resnično! A to konstatiranje je empirično. Le naprej tako in dokažete sijajno, da oni stavek iz krščanske morale ne temelji v človeški naravi.

Vsi trije članki, s katerimi sem se tu pečal, so znamenje neke krize in napredka, če so pošteno mišljeni! V članku o narodnem radikalizmu so se

Digitized by Google

klerikalci odkrito izrekli za dvojno moralo, tudi v članku o dijaški svobodi kažejo dvojno lice: načelno so klerikalni strankarji, a vendar bi načelu dijaške svobode, ki smo ga postavili mi, radi dali nekaj prostorčka zaradi »lepšega«, v članku o razmerju narodnega čuta do krščanske ljubezni do bližnjega bi radi utemeljili dualizem na kak način. Če gredo vsi, ki so tako mislili, kakor je pisano v »Zori«, dosledno naprej, bodo našli izhod iz krize. Tudi oni bodo iz predsodkov stopili lahko k resnici. Spominjam, da so čisto vrli ljudje v srednjem veku, ko jim je razum velel, da ni vse tako, kakor pravi cerkev, postavili teorijo o dvojni resnici, cerkev je to napako seveda zavrgla, ker ji je bila nevarna. Ta dualizem je premagan. Le jedna je resnica, a brez ozira na dogme in želje cerkve. Ta razvoj od dogmatizma preko dualizma še marsikoga čaka. Morda bi še kedaj cerkev z veseljem podpirala teorijo o dvojni resnici, da bi ne bilo treba tako retirirati in interpretirati in tako grozno kričati, kedar se porodi resignirana akomodacija.*)

*) Gl. n. pr. razmerje do descendenčnega nauka.

MIHAJLO ROSTOHAR:

„ZORINEMU“ KRITIKU IVANU K. V ODGOVOR.

»Zora« je v svoji 4. številki priobčila kritiko Ivana K. o mojem predavanju, natisnjenem v knjižici »Iz naroda za narod«.

Na nestvarne opazke in zabavljice Ivana K. se ne bom oziral; odgovarjati mu hočem samo na stvarna oporekanja njegova.

Etika. Ivan K. nam koncedira, da »zahteve pozitivne etike temelje na rezultatih socijologije« s pristavkom seveda, da samo moje pozitivne etike, ne pa »človeške etike sploh«.

Kakšen ugovor proti pozitivni etiki se v tem stavku skriva, je težko dognati. Ivan K. je menda hotel povedati, da pozitivna etika že zato ne more biti prava, ker ni »človeška etika sploh«, to se pravi: ker je ne priznava človeštvo v obče. Rad bi vedel, kakšna je tista »človeška etika sploh«, na katero se sklicuje Ivan K. Ali je to katoliška etika? Ali ona Mohamedancev? Ali je to morda celo etika Budistov? Saj je ta najbolj razširjena med človeštvom.

»Človeške etike sploh« ni, ampak različne socijalne skupine imajo različna etična naziranja.

V srednjem veku je večina ljudij bila uverjena, da se solnce vrti okoli zemlje. Ali je bil ta nazor tudi resničen, ker ga je priznavalo toliko ljudij? Gotovo ne! Ravno tako ne more biti število privržencev kakega etičnega sistema merilo za istinitost njegovo. Pripomnim še, da ta argument zelo neugodno govori za katoliško etiko, ker te večina človeštva še danes ne priznava.

Digitized by Google

Ivanu K. se tudi dozdeva, da je zasledil preporno točko, v kateri se ločijo moji nazori od njegovih. Formuliral jo je tako-le: mi (= klerikalci) pravimo, da temelje etične zahteve v odnošajih, ki jih ima človek do sebe — kakšni pa so ti odnošaji? —, do soljudij, do družbe in do Boga in vi (= neklerikalci) spustite zadnji odnos. Prepad, ki nas loči je ta, da mi priznavamo Boga, vi ste pa ateisti in pozitivna etika je le posledica ateističnega svetovnega naziranja«.

Preporna točka ne obstoji, kakor vidi Ivan K., v afirmaciji in negaciji Boga, pač pa v naslednjem: vi trdite, da je odnos človeka do Boga temelj prave etike, t. j. da zamore človek samo tedaj etično živeti, če veruje na Boga; jaz pa trdim, da tega odnosa ni treba. Človek lahko etično živi, čeravno ne veruje na Boga, nebesa in pekel. Znanstvena, pozitivna etika ne potrebuje religije za podlago, ampak le spoznanje naravnih zakonov, katerim je podvrženo človeško življenje. Etika je po svojem bistvu socijalen pojav, religija pa individualen. Etika in religija sta dve popolnoma avtonomni polji. To sem trdil in nič druzega. O Bogu nisem rekel niti, da je, niti, da ga ni.

Znanost. Poznam samo eno znanost, ker resnica je samo ena; predmet znanosti pa je raznovrsten. Z ozirom na to govorimo o znanstvenih strokah kakor so: modroslovje, matematika, fizika, naravoslovje itd.

Človeški duh si nabira znanje na dva načina in sicer 1. potom spoznanja a posteori, 2. potom spoznanja a priori. Obe metodi združuje empirična znanost. Ko preskusimo dejstva zaznavanja (= spoznanje a posteriori) z eksperimentom in večkratnim opazovanjem, preidemo potom indukcije do spoznanja zakonov. Indukcija pa je intelektualna operacija s pojmi, ki morajo imeti empirično podlago, da nam zamorejo s pridom služiti v znanosti.*) Tudi matematiki pridejo do matematičnih tez vedoma ali nevedoma potom indukcije; samo njihovo dokazovanje je deduktivno.**) Ivan K. se ne zaveda, da je primitivna empirija predpogoj za pojme števil. Ko bi Ivan K. ne imel čutov, še danes ne bi znal preračuniti, koliko je 2 krat 2, ker bi mu manjkali zato potrebni pojmi. Kdo se ne bode spominjal, kako je prerival krogle po računskem stroju, ko si je vstvarjal pojme števila 5, 10, itd. Empirija in matematika si torej niste tako kontrerni. Iz mojega predavanja je razvidno, da besede »transcendentalen« nisem rabil v smislu Kantove noetike, ampak v metafizičnem smislu, kjer pomeni razmerje Boga kot nadnaravno bitje do vesolstva. Suma vsega, kar so si kedaj izmislili in napisali teologi o tem razmerju je »transcentalno domnevanje«, in s tem nima znanost ničesar opraviti.

Nauk o dvojni resnici. S srednjeveško filozofijo me je ta »Zorin« kritik takole »blamiral«: Malokdo, ki se je spravil nad srednji vek in nad sholastiko je bil dosedaj še tako srečen, da se ne bi blamiral. Tudi gosp. Rostoharju ni bilo prizanešeno. Candidatus philosophie specialis si upa pred vsem narodno-radikalnim dijaštvom trditi, »da je srednjeveški verni

*) H. Cornelius: Einleitung in die Philosophie. A. Riehl: Der philosophische Kritizismus. E. Mach: Erkenntnis und Irrtum. Wundt: Logik. i. dr.

**) Hankel: Geschichte der Mathematik. Liebig: Induktion und Deduktion. Wundt: Logik, B. II. E. Mach: Erkenntnis und Irrtum.

Digitized by Google

človek bil celo uverjen, da je mogoča dvojna resnica. Razodeti mu moramo, da sta ta »arabistischer Lehrsatz« učila Ibn Sina (Avicenna) okoli l. 1000 v Ispahanu in Ibn Rošd (Averoes) v 12. stoletju v Cordovi, da sta spravila v soglasje Aristotela in Koran. Med krščanskimi filozofi je to trdil v novem veku okoli l. 1500 Pietro Pomponazzi v Padovi in za njim par njegovih učencev. Cerkev je nauk kot absurden obsodila in zavrgla na 5. lateranskem koncilu l. 1512!«

Ivan K. naj ne zameri, ako si upam imeti v tem oziru drugačno mnenje.

Kdo sta bila Avicenna in Averoes*) in kaj sta učila, mi je bilo dobro znano še predno se je oglasil v »Zori« Ivan K. s svojim znanjem. Za epohalno odkritje, da je namreč Avicenna učil nauke o dvojni resnici, pa mu moram biti naravnost hvaležen; samo to mi naj še pove, kje in na kateri strani se to bere pri Avicenni?

O dvojni resnici ve Ivan K. še mnogo manj povedati kakor o Arabcih. Ravnokar omenjeni nauk se je bil veliko bolj in mnogo prej razširil med katoličanstvom, kakor si to misli naš Ivan K. Dokaz temu so naslednja dejstva: 1. Že l. 1247. se je pariški docent Ivan iz Breščije zagovarjal, češ da svoje nauke uči kot modroslovne teze, ki so kot take lahko resnične, če ravno nasprotujejo katoliškim resnicam! 2. L. 1269. je pariški škof Etiene Pempier sklical konferenco teologov, naj prouči nauke onih katoliških filozofov, ki so se oddaljili od Tomaža Akvinskega. Ta konferenca je zavrgla 13 tez, med njimi nauk o dvojni resnici. 3. L. 1275. je sam papež Ivan XXI. zavrgel nauk o dvojni resnici. Ta nauk se je toraj že v srednjem veku med katoličani zelo razširjal kljub vsem zaprekam skozi celih 250 let! Za vsa ta dejstva Ivan K. seveda prav nič ne ve.

Nauk o dvojni resnici pa je neovrgljiv dokaz za ono krizo, v katero so zašli tudi zelo ugledni katoliški filozofje; bili so to vseskozi verni možje, ki so uvideli, da znanosti ni mogoče spraviti v soglasje z dogmami katoliške cerkve, zato so povzeli nauk o dvojni resnici.

S tem je moja polemika z Ivanom K. končana; izjavljam, da nimam niti volje niti časa polemizirati z ljudmi, kateri hočejo imeti pri vsaki stvari samo »svoj prav«.

*) Haneberg: Zur Erkenntnislehre d. Ibn Sina. Th. J. Boer: Geschichte der Philosophie im Islam. Fr. Dietrici: Die Philosophie der Araber im X. Jahrhundert n. Chr.

JOSIP AGNELETTO:

O SLOVANIH V ISTRI.

Po obmejnih slovenskih pokrajinah se opaža živahno delovanje; listi obveščajo javnost o najmanjših tamošnjih dogodkih, le o kršni Istri ni čuti ničesar. Oni, ki ne biva v nji, ki se ne peča intenzivno z njenimi razmerami, je ne pozna, tuja mu je in neznana. In vendar je to ona dežela naše države, v kateri je najprej zasvetila luč izobrazbe in

Digitized by Google

omike, dežela, ki je pa danes radi malomarnosti, brezbrižnosti in radi izsesavanja od strani gospodarjev toliko zaostala v vsakem oziru, da je ena izmed onih v državnem zboru na Dunaju zastopanih dežel in kraljestev, ki se odlikujejo po velikem številu svojih analfabętov.

Slovani so prišli v Istro okoli šestega stoletja. Naselili so se po vsem polotoku razun po mestih, kjer so našli polatinjene Ilire. Staremu prebivalstvu so bili priseljenci neljubi in še sedaj nam očitajo njih potomci, da smo se priklatili na njih posest, četudi niso naši pradedje posedli dosti italijanske lastnine.

Nad istrskimi Slovani so gospodovali: le malo časa Langobardi, za njimi je prišel Karol Veliki (790—828); 828 je postala Istra mejna grofija; potem je prišla pod »rimske cesarje«. Oton I. jo je priklopil Nemčiji. Tu so si bili ukrepili svojo oblast oglejski patrijarhi, ki so narod neusmiljeno izsesavali. Pripoznati pa moramo, da je pripoznavala cerkev tedaj Slovanom slovansko bogoslužje, da jih priklene k Rimu in odcepi od Bizanca. Okoli leta 1000 ni bila Istra več pod enim gospodarjem. Posestvo se je cepilo in Benečani so si osvajali razne točke ob zahodni obali. Polagoma so se polastili vseh zapadnih mest in važnejših otokov. Ko so dosegli to, so šli naprej, si osvojili precejšen del notranje Istre, četudi so se jim domačini zelo upirali; njih najvzhodnejša točka na polotoku je bil Rašp v Čičariji. Da so bili Benečani bogati in mogočni gospodarji, ki so ljubili blesk in sijaj, pričajo nam njih ostanki po istrskih mestih, kakor stolpi, cerkve, javna poslopja. Za davke ne povsem bogatega ljudstva jim ni bilo dosti. To nam pričajo razne listine, ki pravijo, da so se beneški zastopniki zadovoljili, ako so jim donašali posamezni posestniki za davek enega jančka ali kozlička. Benečani so posojevali tudi ljudstvu denar brezobrestno ali proti prav majhni odškodnini.

Benečani nam niso škodili gmotno. Da so oni posekali naše gozde, je prazna bajka. Pač pa so les drago plačevali, in neuko ljudstvo je sekalo vse vprek. Oni niso bili niti naši narodni nasprotniki.*) Oni so nam pustili naše šege in navade, pustili so naše bogoslužje in večkrat so nam izposlovali narodnih domačih svečenikov. Cenili so Slovane kot stasite, nepokvarjene in čile, in celo doževa telesna straža je bila slovanska.

Ali pozabiti ne smemo, da so bili Benečani proti koncu srednjega veka gospodarji tedanje pomorske trgovine. Živeli so v izobilju, in Benetke so bile podobne Rimu ob koncu republike.

Slabo je uplivalo benečansko gospodstvo na razvoj značaja našega ljudstva. Hlapčevsko se je moral vesti napram Benečanu naš seljak, bil je moralno suženj. In to je trajalo več ko pol tisočletja. Tako obnašanje se je v ljudstvu vkoreninilo, postalo mu je lastno, prirojeno. — Posebno so nam pa še škodili beneški trgovci. Trgovali so med našim narodom ter goljufali, kolikor so mogli. Iz Istre so odnašali bogastvo, prinašali in sejali pa so med

*) Rutar, Slovenska zemlja II. 165: »Tako ukazuje beneški dože Foscari 3. oktobra l. 1450. svojemu namestniku za Istro, naj spoštuje običaje, navade in pravice slovanskih prebivalcev koperskega okraja...«

Digitized by Google

ljudstvo nezaupnost in nestanovitnost. Za Benečani so prišli Francozi, koje hrani ljudstvo v najslabšem spominu. Že pred temi je bila zavladala nad vso Istro habsburško-lotarinška hiša. O tej molčim. Omenim naj le, da je zastopnik te hiše začudeno vskliknil, ko je zahteval prvi narodni isterski poslanec pokojni Dinko Vitezić v državnem zboru nekaj pravic tudi za istrske Slovane: »Was, Chroaten in Istrien?!«

* * *

Italijansko prebivalstvo nahajamo le po nekaterih mestih in večjih krajih. Ostalo ozemlje je slovansko, razun če se je morda prebivalstvo pod uplivom starejše duhovščine in gospodarske odvisnosti potujčilo. Značaj italijanske posesti je podoben jezikovnim otokom, v kompaktnih masah Italijani sploh ne prebivajo v Istri!

Na kratko naj označim mejo med Slovenci in Hrvati. Stalno mejo bi tvoril le potok Dragonja, v ostalem segata oba življa drug v drugega. Te mešane Slovence in Hrvate nazivljemo Bezjake. Po jeziku, ki se rabi v cerkvi, jih prištevamo deloma Slovencem, deloma Hrvatom. Prebivajo po celi sočerski in moravski fari (v cerkvi je v rabi slovenščina), dalje jih nahajamo v črniški kapelaniji (cerkveni jezik je tu hrvatski). Potem gre meja proti severu, preseče slumsko faro ter zavije črez Žbevnico do Obrova in odtod do Podgrada. Severno od te ravnokar opisane, sicer nedoločne meje je prebivalstvo slovensko, na jugu bivajo Hrvatje. V zadnjih 100 letih so Slovenci prodrli eno uro hoda proti hrvatskemu ozemlju — do Dragonje!

V naslednjem naj označim nakratko kraje, kjer prebivajo Italijani. Na slovenskem ozemlju se da precej natančno določiti meja med obema življema. — Ob zahodni obali se prične istrska meja sploh v Žavlah, poldrugo uro od Trsta. Tu segamo Slovenci do morja (Milski zaliv). Tam zapusti slovensko-italijanska meja obalo in gre črez hrib Doltro proti jugu zopet k morju. Na Doltri sta dve slovenski vasi, ki spadata pod kapelanijo Plavje. Otroci revnih, nesamostojnih kmetov pa zahajajo v »Legino« šolo. Umevno je, da vsled te dvojezičnosti ne znajo mnogo. Od Doltre se vleče meja ob obali do Kopra, le posestva ob morju so v italijanskih rokah. — Koper je italijansko mesto, toda slovenski živelj napreduje v njem, tako da se z slovenščino v njem že izhaja. Okolica je last italijanskih meščanov, ali tudi dosti slovenskih posestnikov je tu že precej nakupilo. — Pri Kopru zapusti slovensko-italijanska meja zopet obalo in gre črez Isolski vrh do sv. Lucije; tu zavije proti vzhodu do državne ceste Koper-Buje. Meja se izogne dveh mest, Isole in Pirana, ki sta popolnoma italijanski. — Zanimivo je, da so Piranci slovanskega pokolenja iz Dalmacije. Naselili so se tu po veliki kugi l. 1570. Ker je bil Piran za Benečane važen, so se tod mnogo sukali in vsled tega so se Piranci kmalu poitalijanili. Da niso italijanskega pokolenja, nam priča njih izvanredno močna postava. — Okolica piranska in isolska postaja slovenska, ker se selijo tja Slovenci in Hrvatje iz notranje Istre. —

Digitized by Google

Meja prekorači dolino dragonjsko (Socciole) in pride pod Kaštel (Castel venere). Tu neha slovensko ozemlje.

Prehajam k italijanskim jezikovnim otokom na hrvatskem ozemlju. Kraji ob zahodni obali so izvečine italijanski; Hrvatje segajo do morja le na enem kraju, namreč pri Sv. Vicentu. Drugi obmorski kraji, kakor Salvore, Mag (Umago), Novi grad (Città nuova), Poreč in Rovinj so popolnoma italijanski. Pulj je mešan. Ob vzhodni obali smo Slovani na boljšem. Tu imajo Italijani izmed večjih krajev v rokah le Labin (Albona) in Plomin (Pianona).

Prihajam k sredini polotoka. Tu imamo sledeče popolnoma italijanske kraje: Momjan (Momiano), Buje, Grožnjan (Gresignana), Završje (Piemonte), Oprtalj (Portole) in Motovun, ki ga je dobila hrvatska stranka že v svoje roke, a ga je zopet izgubila, ker ni imela spretnega moža, ki bi vodil občinsko upravo. — Italijanski in hrvatski so sledeči kraji: Moščenice, Buzet, Roč (Rozzo), Kršan, Pićan, Gračišče in Pazin. K tem bi lahko prišteval še Vižinado in Zrenj. Poleg tega imamo več takih krajev, ki so čisto slovanski, a vendar pri volitvah volijo z Italijani.

Tako nekako je jezikovno razmerje na polotoku. Na otokih sta v italijanskih rokah le mesti Čres in Mali Lošinj. Ali tudi te dve mesti že omagujeta.

Naj omenim še največje slovanske centre v Istri. Največji kraj v slovenski Istri je Dolina, kjer je narodna zavest zelo probujena. Poleg te občine imamo Slovenci v nekdaj beneškem delu Istre še tri čisto slovenske, namreč: Ocizlja-Klanec, Pasja vas (Decani) in Marezige. — Hrvatsko narodno središče je Volovsko; hrvatski postaja tudi že Pazin, eno izmed najlepših istrskih mest, in Buzet. (Dalje sledi.)

LISTEK.

Ob koncu drugega letnika. Z današnjo številko završujemo II. letnik »Omladine«. V prvem letniku smo teoretično razvijali svoj program; v drugem letu se je to zgodilo sumarično na tržaškem shodu, ki je bil sijajna manifestacija narodno-radikalne misli. Zato smo sedaj lahko posvetili več prostora vprašanjem, ki se tičejo praktičnega udejstvovanja našega programa. To bomo delali tudi zanaprej. Razun tega bomo posvečali posebno pozornost jugoslovanskemu vprašanju in narodopisnim študijam. Seveda zato ne bomo zanemarjali vprašanj, ki se tičejo specijelno našega programa. V I. letniku smo bili navezani popolnoma nasebe; v drugem letniku se je krog dopisnikov razširil in danes imamo obljubljene prispevke od mož, katerih ime se s častjo izgovarja med Slovenci in Slovani. Z najboljšimi nadami in z zavestjo, da se borimo za dobro stvar, zremo v bodočnost. Ob tej priliki se tudi iskreno zahvaljujemo vsem dosedanjim sotrudnikom in prijateljem in želimo, da nam stoje tudi zanaprej s svetom in dejanjem ob strani.

Digitized by Google

Izobraževalno delo v „Taboru“. V mesecu februarju so se vršila v izobraževalnem klubu akad.-tehn. društva »Tabor« sledeča predavanja: phil. Glonar: O narodovi duši; iur. Kramer: Socijologija na podlagi monizma; phil. Beranič: Temeljni pojmi o slov. narodni glasbi; phil. Prekoršek: Princip komunizma, anarhizma, socijalizma; phil. Kranjc: O svetovnem nazoru novodobnih nemških filozofov. — V političnočasnikarskem klubu je predaval iur. Ivonetič: Volilna reforma in Slovenci; phil. Prekoršek: Narodnostne in gospodarske razmere v celjskem okraju. — Na programatičnem občnem zboru so referirali tovariš iur. Kramer: O zgodovini in načelih narodnega radikalizma; tov. iur. Lipold: Naše društveno delovanje; tovariš phil. Glonar: Svoboda vede in umetnosti — vera — dvoboj; tovariš iur. Stibler: Naše stališče in naše naloge napram slovanskemu življu v Gradcu; tovariš phil. Prekoršek: Naše izobraževalno delo med ljudstvom.

Znanstveni klub v Iliriji v zadnjem času prav lepo deluje. Vsak teden imamo debatni večer. Dozdaj so govorili: tovariš Hočevar: »O narodnem radikalizmu in njegovem razmerju k klerikalizmu, liberalizmu in socijalni demokraciji«; tovariš Lah: »O razmerju med epiko in zgodovino z ozirom na Aškerčeve »Mučenike« ter tov. Pavlin: »O notranjem delu narodno-radikalnega dijaštva«. Sledila bodo med drugim predavanja tovariša Kadunca »O Svatopluku Čechu« (k njegovi 60-letnici) ter tovariša Zalarja »O češkem dijaštvu v zadnjem desetletju«. Značilno je, da se udeležujejo predavanj znanstvenega kluba izključno le narodni radikalci; samo predsednik in tajnik »Ilirije« prideta včasih pogledat — menda za parado.

Izobraževalno delo v akad. društvu „Sloveniji“. V mesecu februariju je priredil izobraževalni klub sledeča predavanja: phil. dr. Ljudevit Pivko: Črtice s potovanja po Nemčiji. — phil. Al. Sodnik: O fotografiji. — phil. dr. Pivko: Nove listine o početku našega slovstva. — phil. Pavel Grošelj: Naravoslovski problemi in njih razmerje do modernega svetovnega naziranja. — vet. Ivan Lešničar: Nravni in verski problemi v Kettejevih sonetih. — iur. Josip Agneletto: Vodilne poteze macedonskega gibanja. — Ekonomski klub prav pridno deluje. Doslej so se poleg stalnih gospodarsko-političnih diskusij vršila sledeča teoretska predavanja: phil. Josip Breznik: Zgodovina razvoja narodnega gospodarstva. — iur. Anton Sodnik: O gospodarskem pomenu sveta. — iur. Oton Fettich-Frankheim: Kapital v narodnem gospodarstvu. — iur. Josip Jurca: Pomen in organizacija dela.

Akad. društvu „Sloveniji“ so nadalje ta tečaj pristopili kot starešine sledeči bivši člani, gg. dr. Ivan Prijatelj na Dunaju, dr. Fran Eller na Dunaju in Ivan Maselj, c. kr. profesor v Novem mestu.

Narodno-radikalno akademično ferijalno društvo „Skala“ za Štajersko. Rekurz radi prepovedi narodno-radikalnega akademičnega društva »Skala«

Digitized by Google

se je vložil v postavnem roku pri c. kr. namestniji v Gradcu. Sestavil ga je odvetnik in deželni poslanec g. dr. Juro Hrašovec, kateremu so dolžni priznanje in zahvalo vsi štajerski akademiki — narodni radikalci. *k—*

Predavanja „Prosvete“. Dne 2. februarja je predaval g. živinozdravnik Franjo Cek v Št. Vidu pri Vipavi: »O živinoreji«, dne 4. februarja pa iur. Ciril Premrl: »O knjigah in knjižnicah«.

Dve javni ljudski knjižnici sta se ustanovili dne 4. februarja v Št. Vidu pri Vipavi. Bralno društvo »Sloga« in »Slovensko katoliško izobraževalno društvo« sta odprli svoji društveni knjižnici tudi nečlanom. Pred otvoritvijo je bilo primerno predavanje, ki ga je priredila »Prosveta». Prvo imenovano društvo je vpeljalo tudi redne tedenske sestanke, na katerih se predava in bere. Slične sestanke ima vsak drugi četrtek tudi »Čitalnica« v Podragi. Naj bi ta vzgled posnemala tudi druga društva!

Javne ljudske knjižnice se snujejo, kakor čujemo, v Radovljici in v Kamnici.

Eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. V smislu tržaških resolucij se je realizirala ideja enotnejše organizacije narodno-radikalnega dijaštva v eksekutivi, ki naj druži naše sile v delu za skupne smotre. V eksekutivi so zastopani narodni radikalci vseh treh slovenskih vseučiliških mest. Sredi meseca februarja se je vršilo na Dunaju več sestankov, na katerih smo določili smer in obseg našega dela. Največjo pozornost hočemo obračati dijaški in ljudski izobrazbi, statistiki slovenskega dijaštva in uradništva, na podlagi katere se bodemo bavili tudi z gmotnim stanjem slovenskega dijaštva; naša največja skrb velja glasilu narodno-radikalnega dijaštva »Omladina«, katere srednješolska priloga se z novim letnikom spopolni v redno mesečno prilogo, ki bo posvečala svojo pozornost tudi srednješolski izobrazbi. Na sestankih so se deloma že izdelali detajlirani načrti.

Nekaj o našem srednjem šolstvu. Na tem polju se je začelo v zadnjem času zlasti vsled inicijative mlajših močij nekoliko živahneje gibanje. Dne 12. svečana t. l. zbralo se je v posvetovalnici I. državne gimnazije v Ljubljani 20 profesorjev iz vseh ljubljanskih srednjih šol k posvetovanju o slovenskih učnih knjigah za srednje šole. Žalibog je bila realka slabo zastopana; prišli so le taki, ki so o enketi slučajno izvedeli, oficijelno se jih ni vabilo. Poročilo o tem sestanku se je poslalo samo ljubljanskemu nemškemu uradnemu listu, dasiravno bi stvar zanimala vso slovensko javnost in gotovo ne v zadnji vrsti slovensko dijaštvo, predvsem bodoči profesorski naraščaj. — Shodu je predsedoval sklicatelj ravnatelj Wiesthaler, zapisnikar je bil dr. Tominšek. Na predlog dr. Ilešiča se je volil za vsak predmet ožji odsek, ki naj bi imel v evidenci učne knjige in pisatelje za svoj predmet. V te odseke so se izvolili: za verouk: dr. Levičnik, dr. Opeka, dr. Svetina; za latinščino: dr. Požar, dr. Tominšek, Wiesthaler; za grščino: Bartel, dr. Požar, dr. Tominšek; za nemščino: dr. Bezjak, dr. Šlebinger, Štritof; za zemljepis in zgodovino: dr. Lončar, Orožen, dr. Žmavc; za matematiko in prirodne vede: dr. Kušar, Macher Senekovič, Sinković; za pedagogiko: Črnivec, dr. Ilešič, dr. Kušar. Za moderne jezike na realkah ni bilo strokovnjaka na shodu, istotako ne za

Digitized by Google

deskriptivno geometrijo. — Latinski slovar izide, kakor se je obljubljalo, šele v dveh letih in sicer v dveh izdajah: v manjši šolski in v veliki izdaji; rediguje ga ravn. Wiesthaler. Latinske vadbe za 5. in 6. razred (spisal prof. dr. Brežnik) so že natisnjene in aprobirane; za 7. in 8. razred napiše latinske vadbe isti avtor. — Pri grščini se je rešilo tudi načelno vprašanje o učnem jeziku. Iz praktičnih(!) ozirov se je predlagalo, naj ostane za grščino nemški učni jezik; vendar so se posamezni govorniki ostro izrekli proti nepedagoškemu načinu, da bi se neznani jezik grščina poučeval na podlagi dijakom malo znane nemščine. Končno se je vendar sklenilo soglasno, naj bodo naše srednje šole popolnoma slovenske, da nam bodo vzgajale značajne slovenske može. Ta sklep je poročevalec v »Laibacher Zeitung« zamolčal! — Za slovenščino sicer eksistirajo vse učne knjige, vendar so na eni strani prepomanjkljive, na drugi obložene s prevelikim literarno-zgodovinskim balastom. Naglašala se je tudi potreba specijalnih izdaj slovenskih pisateljev. V to svrho namerava dr. Tominšek napisati slovensko antologijo. Preznačilno je, da se za zgodovinske knjige ni moglo dobiti nobenega pisatelja, dasi bi se v prvi vrsti ta predmet moral poučevati v slovenskem jeziku. — Izražamo željo, da bi tem sklepom sledilo tudi intenzivno delo, da se tako slednjič reši za slovenske profesorje ne preveč častno poglavje slovenskih učnih knjig; neumljivo nam je le, zakaj se k posvetovanju ni pritegnilo tudi izvenljubljanskih slovenskih profesorjev.

Priprave za slovensko profesorsko društvo se vrše pridno in stvar dobro napreduje. Če ne bo zadržka s potrjenjem pravil, ki so se te dni vložila, bo ustanovni občni zbor najpozneje letos o binkoštih.

Agronomske študije. Prijatelj našega lista nam piše: Slovenske dijake opozarjam na to, da naj se posvetijo v večji meri študijam na zemljedelski visoki šoli na Dunaju. Slovenskega naraščaja za gospodarsko službo skoraj ni. Tako so n. pr. v okrožju goriškega gozdnega in domenskega ravnateljstva le trije slovenski uradniki. Oskrbništva na Kranjskem, kakor n. pr. na Bledu, v Radovljici, Kostanjevici so skoro izključno v nemških rokah. Uradniki ne razumejo in ne uradujejo slovenski. Pa ne samo pri gozdnem ravnateljstvu v Gorici, ampak tudi pri deželnih vladah na Koroškem in Kranjskem, pri namestništvih na Štajerskem in v Primorju nujno rabijo in pogrešajo slovenskih gozdnih uradnikov z vseučiliško izobrazbo. Tudi juridična mesta pri gozdnem ravnateljstvu v Gorici so prosta za Slovence.

Slovenska Matica in srednješolci. V zadnjem času je zavel v Slovenski Matici nov, oživljajoč duh; začelo se je delati na podlagi novega knjižnega programa in uspeh ni izostal. Število društvenikov se je pomnožilo za 135, tako da šteje Matica letos 3178 udov. Posebno hvalevredno je, da se je začelo tudi dijaštvo za prvi naš književni zavod bolj zanimati; v zadnjem »Letopisu« nahajamo že 33 dijakov-naročnikov (13 v Kranju, 8 v Trstu, 4 v Mariboru itd.) in upamo, da se bo število v prihodnjem »Letopisu« najmanj podvojilo. Vsekakor je res nekaterim dijakom težko, pogrešati na enkrat 4 K; zato se obračamo na merodajne gospode pri Matici s prošnjo,

Digitized by Google

da izposlujejo dijakom polovično ceno Matičinih knjig, kakor je to storila Slovenska Šolska Matica učiteljiščnikom. *V.*

Slovanski jeziki in dijaštvo. Dostikrat se je že povdarjalo, kolike važnosti je za slovenske dijake, ako gojijo slovanske jezike. Ruščina zasluži pažnjo kot svetoven jezik; češčina je važna zaradi kulturnih vezi, ki nas vežejo s Čehi, a nepobitna dolžnost in potreba nam je, da se seznanimo s srbo-hrvaščino. Paziti pa je, da se posameznik ne preobloži in zato naj goji vsak boljši dijak en jezik, pa tega vztrajno in temeljito. Umestno je, da se začne s srbo-hrvaščino in šele oni, ki je premagal to stališče, more iti dalje. Od sebe moramo iti k bližnjemu in šele potem k dalnjemu — to je naravna in radi tega redna in ob enem idealna pot. Največ preglavic dela pri učenju slovanskih jezikov začetek, ki mnoge prestraši in odvrne od nadaljevanja. Zato je priporočati, da se oni, ki gojijo kak jezik, združijo, si naročijo skupno kak list in posojujejo drug drugemu knjige. Tako se lahko doseže s skromnimi sredstvi povoljen uspeh, kakor je dejansko pokazala izkušnja na neki srednji šoli. *V.*

O „Svazu osvětovém“ je prinesla zadnja »Omladina« že nektere podatke; naj dodam še nekaj malega. »Prosvetna zveza«, h kteri je dal inicijativo češki »Narodni svět«, ima biti prepotrebno središče češkega poljudnega prosvetnega dela. Dijaštvo se drži za sedaj še bolj v rezervi, ker se je bilo že tolikrat v podobnih slučajih varalo, da je težko biti optimist. »Narodni svet« sam zaradi svoje brezbarvnosti nikakor ne budi zaupanja. Kakor hitro se pokažejo fakta, ki bi nezaupanje razpršila, stopi dijaštvo pač takoj iz svoje rezerve ter se drage volje pridruži »Prosvetni zvezi«; saj bi ravno ona mogla in imela rešiti krizo čeških ferijalnih društev, ravno ona bi imela pokazati dijaštvu stalno mesto v organizmu češkega poljudnega prosvetnega dela. Najbližja bodočnost nam pokaže, ali se je »Prosvetna zveza« realizirala srečno ali ne. *V. R. Z.*

Studentské kolleje českých vysokých škol pražských.*) Te dni se je vršil občni zbor za prvo upravno leto češkega dijaškega doma. Iz poročila posnemamo: ustanovnikov, ki so društvu pristopili tekom prvega leta, je 12, ki so plačali 23 ustanovnih mest po 10.000 K. V zavodu je bilo preskrbovanih prvo leto 211 dijakov, med temi tudi 1 koroški Slovenec. Stroški prvega leta znašajo 46.765 K 11 v. V zavodu imajo dijaki na razpolago knjižnico, ki šteje 1861 zvezkov, v čitalnici pa jim je na razpolago 72 časopisov in 71 revij.

„Svaz československého studentstva“ priredi ciklus predavanj o slovanskem dijaštvu. O slovenskem dijaštvu bo govoril tovariš V. M. Zalar. Videti je, da »Svaz« razume svojo nalogo kot centrum praškega češkega in slovanskega dijaštva.

*) Gl. »Omladina« I. št. 9.

Oblastem odgovoren Mihael Rožanec. — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva.
Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Digitized by Google

Priloga ‚Omladini'

Št. 4.

KMEČKA PESEM.

Še molčita lóg in njiva,
solnce se še skriva,
jaz pa grem v polje bogato
gledat žito zlato.

»Vstani, zlato solnce, vstani
beli dan oznani,
pa posij na polje žitno
polje rodovitno.

Vzhaja solnce na izhodu
na žarečem svodu,
pa poljublja tri gorice,
žitne tri ravnice.

Lahek veter ziblje žito
žito valovito,
k tlom se klanja zlato klasje —
prišel žetve čas je.

»Hvala tebi, večni oče,
čuval si nas toče,
si gojil pomladno setev,
dal bogato žetev.«

Andrejev.

ŠE VEŠ?

Molila moja duša je pred Tvojo . . .
Še veš, še veš? Neskončen drevored . . .
In rahlo mrak puhti iz zemlje,
a v mojo dušo se potaplja Tvoj pogled . . .

In gre in gre
tam lahno trepetanje
čez zéleno polje,
kot tajno šepetanje
mi lega na srce . . .

Ah, poljubuj me, poljubuj me!
Na ustnih Ti trepeče žar strasti
In vzbuja moje hrepenenje,
kot solnce vzbuja jasne dni . . .
Na ustnih klije Ti življenje
in v mojo dušo se topi . . .

Še veš? Pokleknil sem pred Tabo . . .
Okoli nemo polja so molila,
molila moja duša je pred Tvojo,
se z njo spojila . . .

Spitignjev.

ROMANCA.

Še en poljub, pogled, še vzdih in stisk roke —
— in zadnjikrat domači logi se bleste,
krvavo tone na zapadu solnce, iz vasi,
kot da k slovesu plaka, lahno zvon drhti . . .

Tak se poslovil je mornar na poti v svet
in čul z bregov je gajev ljubih še šepet
domačih, videl je, kak v dalji zvezde se bleste,
tam daleč, kjer neba dotika se morje . . .

Digitized by Google

Razširilo srce se, veter je zavel.
razvil mornar je jadra, tak vesel zapel! . . .
In ni čul, kak šibi se jambor, škriplje in hreščí,
kak se bolesten jek nad vodami gubi . . .

»Ej, ljubica, ne plakaj! Ko se vrnem spet —«
in jadral mlad mornar je v širni, daljni svet,
a nem, teman pristopil smrtni angelj je z neba,
in gluho so zaplakale vode morja . . .

Spitignjev.

NOČ NA STEPI.

ČRTICA. — SPISAL BORILO.

Zazvenela je pesem, njeni glasi so zakipeli, vzrasli, kakor rase šumenje valov, pa zopet so pojemali, padali, vedno tiše in tiše drhteli oddaljevali se in tam daleč nekje so zamirali.

Trepetale so zvezde na nebesu, in kakor so vzkipevali akordi pesmi, so bleščale v močnejšem svitu, in kot je pojemala pesem, je umiral njih blesk. Za hip se je zdelo, da je tupatam katera ugasnila . . . Ne, zopet je zablestela še jasnejše kot poprej . . .

Kroginkrog se je širila v nedogled prostrana stepa, vsa ravna, drhteča v nočnem blesku . . . In zdaj pa zdaj je zašumelo čez njo, kot da se je vzradostila ob zvokih pesmi, kot bi hotela zapeti sama pesem skrivnostno, tajno, polno bajnega čara . . .

Iz daljave pa je završalo včasih kakor v trudnih sanjah. — Dnjepr je hitel tja čez stepo in šumel . . . Morda je sanjal o nekdanji kozaški slavi, o krvavih pohodih, o groznih pobojih, ki jih je že zrl; morda se mu je zdelo, da se je razgrnilo visoko trstje na njegovem bregu in se je pokazala na nizkem konju drobna človeška postava . . . Napeto gleda na vse strani — nikogar ni — — Pritajen žvižg — vse obrežje zamrgoli konj in divjih jezdecev . . . Pa nenadoma vstane zmešano klicanje, vsa stepa zazveni pod udarci konjskih kopit . . . Pokanje strelov, meči bleste, sulice, kopja . . . S švistom režejo pušice zrak . . . Kot da sta se zgrabila dva velikana in ne moreta podleči drug drugemu. A le za hip — gruča za gručo se spušča v beg in pred preganjajočimi kozaki beže Tatarji, tja daleč, daleč . . . In stepa grmi pod udarci konjskih kopit . . .

Teče Dnjepr, teče, sanja in kakor v divji strasti, kakor v spominih šumi, vzkipeva . . .

In pesem drhti čez stepo. Mladi Ukrajinci so zapeli tam doli . . .

»Šli so, šli junaki,
čez zeleno polje . . .«

»Kam si se zamislil, batjuška? . . .«

Ozrl sem se. Da, res, zamislil sem se bil globoko, daleč tja nekam v nedogledno daljavo. Nočni car stepe je bil vzbudil mojo dušo in začaral moje misli, da so plule v sanjah gori do zvezd.

»Lepa je Ukrajina!« sem vzdihnil.

»Ej, divna je, divna!« mi je pritrdil starec in bliže se je primaknil k meni. »Lepa je nocojšnja noč, lepo se sliši od vasi sem petje. Tudi jaz sem

Digitized by Google

včasih v takih nočeh popeval, pa sedaj je minulo, minulo... Jezdarili smo takrat po stepi, popevali, brenkali na lutnje, veselili se kakor nekdaj kozak Evstahij...«

»Kdo pa je bil ta Evstahij?« sem vprašal.

»To je temna zgodba, strašna«, je začel s pritajenim glasom in vedno tiše in tiše je govoril.

»Veš, batjuška, moj ded mi jo je pravil in ta jo je zvedel od svojega deda, ki je bil še deček oni čas, ko se je dogodila. Najpremožnejši in prvak v naši vasi je bil takrat kozak Evstahij. Nihče ga ni prekašal daleč naokrog v moči in junaštvu; Tatarji so se ga bali, ker jih je preganjal kakor volk splašene ovce. Bali so se ga in sovražili so ga. On pa je prirejal s svojimi tovariši pohode daleč notri v njihovo deželo, požigal jim vasi in priganjal vedno mnogo bogatega plena domov. In sezidal si je sijajen dvorec, bogato okrašen s tatarskim plenom, in tam je živel s svojimi kozaki. Popivali so, peli in se veselili... Od časa do časa pa je izginil s svojimi drugi, da ni nihče vedel, kam, in vedno se je vračal z uplenjeními bogastvi. In ko se je nekoč zopet tako vrnil na svoj dvorec, ni bil več vesel, ni maral več svojih prijateljev. Videli so ga ljudje, kako je mnogokrat odjezdil v ranem jutru na širne stepe in se vračal šele čez par dni v pozni noči. Vedno je sameval, ni mu bilo do druščine.

Nekoč je zopet tako odšel, in ko se je vrnil, ni bil več sam — privedel je s s seboj od nekod krasno devojko, zval jo je Jeleno. Ej, lepa je bila, lepa; če je koga pogledala s svojimi žarkimi očmi, je moral pobesiti glavo, zbegan je postal, da ni vedel, kaj bi govoril. Evstahij jo je ljubil in ona mu je vračala ljubezen in srečna sta bila.

Tedaj je postal zopet vesel, zopet je odhajal s svojimi drugi nad Tatarje, plenil je njihovo deželo in daroval ves plen Jeleni. Po cele dneve je posedal potem pri njej in govorila sta o ljubezni in brenkal ji je na lutnjo in pel ji je pesmi, kakor jih je znal le on...

Imel pa je Evstahij zagrizenega sovražnika Spaha. Bil je to zavisten človek, zloben, vsakdo se je bal imeti ž njim opravka, nihče mu ni zaupal. Evstahij ga tudi ni maral za druga in zato ga je Spah sovražil.

Neko noč ga je zapazil Evstahij, kako je lazil okoli njegovega dvorca, bržkone je zalezoval Jeleno, zgrabil ga je in dal prešibati. Od tedaj je Spah izginil iz naše vasi. Pogrešal ga ni nihče, ljudje so ga kmalu pozabili in nihče ni mislil, da se še kedaj vrne. Pa vrnil se je, vrnil...

Bilo je leto pozneje. Evstahij je odjezdil z vsemi svojimi kozaki na stepe, Jelena je ostala sama v dvorcu. Nekak čuden strah je občutila, kakor še nikoli poprej... Bila je viharna noč. Veter je tulil čez stepe, da so se priklanjali stoletni hrasti kakor trstje, bilo je, kakor da se je odprlo nebo, grmelo je, treskalo... Grozno je bilo kakor sodni dan.

In tisto noč se je vrnil Spah. S trumo Tatarjev je napal rodno vas, skoraj vse pomoril, požgal Evstahijev dvorec in hotel ugrabiti Jeleno. Ta se je pa v obupnem strahu sama usmrtila, predno je mogel to preprečiti. Tako se je vrnil Spah. Kruto se je maščeval nad Evstahijem, oropal ga je najdražjega zaklada — Jelene... In kakor je prišel v noči, tako je zopet izginil in nihče ni vedel kam.

Digitized by Google

Dva dni nato se je vrnil Evstahij. Ko je zvedel, kaj se je zgodilo, in in je ugledal Jeleno mrtvo, tedaj je zaplakal, kakor zaplaka otrok, in zdivjal je nazaj na stepe. — Dolgo časa ni bilo ničesar čuti o njem. Ko je pa zopet nekoč v temni noči tulil vihar čez poljane, so začuli vaščanje udarce konjskih kopit. V strahu so že menili, da je zopet kak napad, pa ni bilo tako.

Kozak je jezdil skozi vas, s seboj pa je vodil na konju privezanega človeka. V skoku je zdirjal mimo hiš, na koncu vasi pa, kjer je stal takrat že zapuščeni Evstahijev dvorec, sta se vstavila. In kozak je dvignil zvezanega s sedla, zadrgnil mu vrv okoli vratu in ga obesil na hrast, ki je stal pred dvorcem... Vihar je divjal, tulil in v viharju so videli ljudje, kako je rasel kozak, postal velikan, dvignil pesti proti nebu in izginil v vihri na stepe.. In grmela so tla pod udarci njegovega konja.

Drugi dan so našli na hrastu obešenega Spaha. Bil je to isti hrast, pod katerim je nekoč našel Evstahij Jeleno mrtvo«...

Prenehal je tu starec, oddahnil si in nadaljeval še tiše...

»Ej, strašna zgodba je to, krvava... Veš, ko pridejo na zemljo one viharne noči, ko se zdi, da joka nebo in zemlja, takrat se vselej sliši, kako divja skozi vas velikanski jezdec na ogromnem konju in se ustavi tam doli pri onem hrastu. In tedaj zatuli tam nekaj, zaječi, vsa stepa zaplaka. Znova zagrme konjska kopita in z viharjem se izgubi njih odmev tja čez stepe... Evstahij se vrača, da se vsakikrat znova maščuje nad Spahom.

Oni hrast pa stoji še sedaj. Star je že, daleč naokrog razprostira svoje košate veje... In kadar so tako lepe jasne noči, kakor je nocojšna, takrat zašumi v njegovih vejah tiho, skrivnostno, kakor da se pogovarja Evstahij z Jeleno. Veš, če pa potegne takrat veter čez stepo, zaječi tam v hrastovih vejah tako otožno, milo, kot bi kdo prosil milosti... In potem je vse tiho, vse tiho...«

Končal je starec in se zamislil... Bog ve, morda je mislil na čase, ko je hodil po stepah s svojimi tovariši, morda so mu prišli v spomin časi ljubezni, tiste čarobne ljubezni, ki razvnema mlada srca in vzbuja v duši sanje, ki nimajo mej, ki so lepe, kakor bleščeča jutranja zora...

Tam doli pa je še vedno zvenela pesem, rasli so njeni glasi, kakor rase šumenje valov, vzkipevali so, pa zopet pojemali in tam daleč za stepo so zamirali...

V strastnem drgetu so zopet zakipeli... Si li čul?.. Tja čez stepo je jezdil mlad junak — kozak. In tiho mu je zazvenela lutnja in zapel je, zapel o svojem hrepenenju, o svoji ljubezni, žareči kakor krasni ogenj, neugasen, kakor so neugasni solnčni žarki...

Zvenela je pesem in naenkrat umolknila... Vzdrhtela je stepa, Dnjepr je šumel v daljavi, nebo je trepetalo v zvezdnem blesku... In za hip je bilo, kakor da je prišel od hrasta sem rahel vzdih, tiho šepetanje; in zaječalo je nekaj, streslo se je... In tistikrat je vzdrhtel svit zvezd še jasnejše in zvezda se je tam nekje daleč utrnila in padla nekam tja za stepo...

In potem je bilo vse tiho, vse tiho...

Digitized by Google

Priloga ‚Omladini'
št. 6.

SONETI.

I.

Igrajo bajno pesem valčki v noči,
okoli koč, v njih stédi. Zéfir piha
čez plan jezérsko in ljubezen diha.
Ozira se starósta — Krim h koči,

kjer čolnič v lune svitu loči,
in dve ljubeči srci voda tiha
odnese v daljo . . . Čuješ Krim-li vzdiha
tesnó objetih src v ljubezni vroči? . . .

Jezéra ni več danes, razprostira
se polje tod . . . Prijatelj, sreča mlada
jednako mine. Stopinje čas pobira

naprej in zob njegov in nas napada.
Na mlade dni se starost še ozira,
trenutkov srečnih se spominja rada.

II.

Res hudo so, oj Tantal, tebi kazen
bogovi dali, ko so odločili,
da gladnost, žeja naj bi te morili
če prav bi blizu bil ti vžitek razen.

Zaman neštetokrat si kakor blazen
iztegnil roko po ovočju, pili
vodé ti nista ustni, umaknili
bogovi so ju . . . záte zta prikazen! . . .

Osoda je i meni usodila,
da moram po najdražjem koprneti,
ne da bi želja se mi izpolnila.

Ko Tantal vedno moral bom živeti,
videč te blizu sebe, oh nemila, . . .
v objemu pa ne bom te mogel zreti! . . .

S. C.

NAJINA POT.

SPISAL SPITIGNJEV.

To je bilo oni lepi pomladnji dan.

Vstala je blesteča, opojna zarja in pojila izginjajoče črte obzorja s svojo harmonijo. In v linah se je prebudilo zvonenje in polnilo rosna polja in pozdravljalo krasni, mladostni dan. Trepetaje v svojem blesku se je dvigalo solnce in je lilo gorko luč med svet . . .

In takrat —

Svetla pot se je vila po ravnini, in na nji sva se srečala v žaru pomladi jaz in ti. Videl sem tvoje oči in v njih sem zrl tvojo dušo. Bila je čista, bela kot lilija. In ne vem, zakaj, nekaj se je vzbudilo tisti hip v meni, česar do takrat še nisem poznal. Zdelo se mi je, da je nevidna božja moč zvezala najini srci z nepretrgljivimi, večnimi vezmi.

Mirjam, takrat sem te začel ljubiti.

Objela sva se in šla dalje po oni svetli, beli poti čez neskončno ravnino, in solnce se je smejalo, bila je pomlad krog in krog . . .

In pravila si mi, da me ljubiš, da nočeš več živeti brez mene. Ej, ljubica, tistikrat sta se združili najini duši v eno samo, midva pa sva se poljubljala in sanjala sva san o življenju; bil je tako lep, opojen! . . .

Digitized by Google

Kakor čarobna indijska pravljica si prišla, kipeča v veselju, radosti in razkošju. Tiho, lahno si se približala, da nisem slišal tvojih korakov. Moje oči so se dvignile in uzrle so tebe pred sabo...

Pred nama pa je bila neizmerno dolga bela pot in vila se je v neznano daljavo, končavala se je tam nekje, kjer se stika nebo z zemljo...

In midva sva stopala dalje po tej cesti, in solnce je sijalo, radost je bila v najinih srcih...

In ali še veš, Mirjam, kako so prišle potem one krasne, prelestne noči?...

Takrat se je nad nama odklenilo nebo.

Vzdrknila je sijajna zvezda z nebesnega svoda, začrtala za sabo blestečo sled in izginila nekje v neskončnosti.

Privila si se k meni. Še veš, kako si mi šepetala?

»Kaj-ne, dragi, najina ljubezen ni taka, kakor ona zvezda?« ...

Ne, dušica, ne! Najina ljubav je kakor solnce, ki plamti v večnem, čistem ognju, ki utone vsak večer v morju le zato, da vstane drugo jutro zopet še krasnejše, še prelestnejše, kot je bilo poprej...

Ob tistih lepih večerih pa se je znova vila pred nama ona bela, svetla pot in še vedno je bila dolga, neizmerna, končujoča se pri stopnicah, ki vedejo v nebo...

Potem, potem so pa prišli ljudje, zlobni ljudje in hoteli so nama zastaviti to pot.

»Ne pojdeta dalje po tej poti!« ...

Pesti so se jim krčile, oči so jim žarele v zavidnosti, zlobni jeziki so jim sikali kletve. A midva sva jih prezirala, vredni niso bili odgovora — in zmagala sva.

In še vedno hodiva naprej po beli cesti, pa zdi se mi, da se bližava vedno bolj njenemu koncu, ki vodi v nebo...

Da, Mirjam, ta pot vodi v nebo —

Čuj!... Kot v sanjah drhti vse polje, tam v dalji nekje šumi morje, nad vsem je razlita kipeča solnčna luč,.. In gori v visokih linah klenkajo zvonovi veselo, praznično...

Midva pa greva dalje, dalje, in z nama gre tiha radost in — življenje...

EN NASMEH.

SPISAL SAHALIN.

Tako tiho, žalostno je zunaj.

Kakor dolge niti padajo snežinke ena za drugo, dolgočasno in monotono. Iz dalje se oglašajo zvonovi trudno in zamolklo.

Ivan Lavrič sedi pri pisalni mizi. Glavo ima oprto z rokami in njegove oči zro zaspano na zimsko oblečeno cesto.

Žalostne misli mu blodijo po glavi.

Kmalu bo pol leta, kar se je pričel mučiti z duhomornim pisarniškim delom.

Kako drugače je bilo vse pred enim letom!

Digitized by Google

Živela sta mu takrat še otec in mamica, hodil je veselo si žvižgaje po teh ulicah, spremljal svoje tovariše na led in se tam z njimi drsal. Življenje se mu je smejalo od vseh stranij in on se je smejal z življenjem.

Kako je bilo to prijetno in zdaj je minilo!

Sedemnajst let je star Ivan Lavrič in že ga je začela preganjati nemila roka usode. Gledal je svoje tovariše, ki so še vedno tako veselo in razposajeno stopali zjutraj proti gimnaziji, polni smeha, polni šal. On pa mora sedeti za mizo, poslušati sitnosti svojega šefa in pisati in pisati naprej in naprej dolgočasne, duhomorne stvari. In temu ne vidi nobenega konca, nobene izpremembe.

Žalostno, žalostno!

Neprijetni so taki momenti v življenju, ko bi se človek najraje vlegel, položil svojo glavo kamor si bodi in zaspal, tako zaspal, da bi se nikdar več ne prebudil. — Kadar vidi človek vse svoje življenje odprto kakor knjiga pred seboj, pusto dolgočasno, brez veselja, nobenih upov, nobenih zlatih gradov, nič in nič, samo delaj — drugi pa se veselé, hodijo v gledališče, hodijo na plese, imajo lepe ljubice in vse, kar jim srce poželi. Sredi mladosti, sredi lepih sanj, prijela ga je usoda neusmiljeno za lase, da se je izbudil iz te lepe omotice, in pogledal v to žalostno življenje. — On pa bi tako rad še sanjaril, slikal si svojo prihodnjost, omamljivo in polno solnčnih stranij — toda, tega je zdaj konec — konec za vedno!

Otec mu je umrl, njemu je sledila mamica, sestra služi pri tujih ljudeh, mlajši bratec je sprejet v sirotišnico, on pa je izstopil iz gimnazije — kdo bi ga naj podpiral — in pričel si je služiti v pisarni svoj kruh. Konec drame!

Ivan Lavrič se je potapljal s solzami v očeh v teh mislih.

Tedaj pa je prišla po cesti prav tik mimo pisarne Maša.

Kakor pomladansko solnce, gorko in dobrodejno vprle so se njene ljubeznive oči v okno, kjer je sedel Ivan Lavrič. Nalahno je pokimala z glavo, majhen smešek šinil ji je preko lic in odišla je naprej, lahko kakor snežinke, ki so padale z nebes.

Na glavici malo čepico, lasje ob straneh čela posejani s snežinkami in obrazek razvnet od mraza. Tako je šla mimo, kakor mlado življenje in tako se je zazdel njen ljubezniv nasmeh Lavriču, kakor bi se zasmejalo zlato pomladansko solnce v njegovo sobico, kakor bi zadišalo v nji po dišečih pomladanskih rožah.

Izgubile so se namah neprijetne, žalostne misli, žarek mladosti in veselja šinil je iz njenih očij v njegovo srce in ustvaril tam druge veselejše misli.

Ivan se je nalahko smehljal.

Videl se je na deželi, solnce se je poslavljalo, pokojen mrak se je vlegel na zemljo v tistih julijskih večerih.

Takrat so šli navadno na izprehod po dolgih drevoredih mamica, bratci in sestrice njegovega tovariša.

Med njimi je bila tudi Maša. Vedno vesela, vedno živahna — kako je bilo to prijetno!

Navadno je hodil on ob njeni strani. Pripovedovala mu je nebroj najrazličnejših stvarij, smejala se je tako rada in v enomer spraševala: »Ne verjamete?« »Ne verjamete?« On pa se ji je moral smejati in verjel ji je vse.

Digitized by Google

In smejati se je moral Ivan tudi zdaj, ko se je spominjal minolih časov. Toda, kakor zahrbtna žival, ki naenkrat naskoči svoj plen, tako nenadoma prišla mu je v glavo misel: »Nikoli več, nikoli več«! — »To so sami spomini, ki naj te moré, to so spomini, ki jih ima mogoče tudi Maša še in ki jih bo kmalu pozabila... Kdo ne bi pozabil revnega pisarja. — Maša, ljubi Ivan Lavrič, to je simbol tvoje mladosti, tvojih sanj. Videl si, kako je šla mimo sveža in vesela, polna lepih nad, nasmehnila se ti je samo, ko je šla, pa je izginila in ne bo je več nazaj... Le poglej, ljubi Ivan Lavrič, zdaj skozi okno, in ne boš videl več Maše, ne boš slišal več njenega smeha, nikdar več — nikoli več«!

In Ivan Lavrič se je ozrl na cesto. Kakor dolge niti padale so snežinke ena za drugo — tako dolgočasno in monotono. — Maše pa ni bilo nikjer in nikjer —.

IZ KAROLOVEGA DNEVNIKA.

SPISAL S. C.

Karol je bil nekdaj ministrant pri sv. Jakobu; njegova sestra Mici pa farovška kuharica.

Koliko je pojedel tedaj Karol cibebov, to se ne dá povedati; koliko cukra speljal iz omare, je nemogoče preračuniti! Vedno je imel polne žepe orehov, cibeb, mandeljnov in drugih sladkih stvari, ki je vse »poštenim potom dobil v župnijski kuhinji«.

A on tega ni bil nikoli vzrok, ampak orehe so pojedle miši, sladkor mravlje, mandeljne pa imajo posebno radi gospod župnik. Tako je bil ministrant vedno čist.

Ob nedeljah pa je tudi Karol kosil pri župniku, ki je bil njegov stric. Karol je jedel za tri, zakaj pa ne, »saj je imel samo enkrat v tednu dobro«.

Spet je bila nedelja.

Župnik je povabil tudi nekega bivšega sošolca, tedaj kaplana v sosednji fari. Pred kosilom pa ga je naučil, kako naj stori, da bo dobil več pečenega jagenčka.

»Jaz bom povedal kak izrek iz svetega pisma, ki se nanaša na rezanje, in bom odrezal kos pečenke. Tudi ti tako stori, Karol pa bo v zadregi in ne bo nič odrezal«, tako ga je podučeval.

Rečeno, storjeno!... Sedli so h kosilu.

Na mizo je prišel jagenček.

Župnik je vzel nož, odrezal kos pečenke in rekel: »In Jezus je kruh razlomil, ter ga dal svojim apostolom.«

Kaplan je storil isto in rekel: »Peter je potegnil meč in odsekal Malhu desno uho«.

Kaplan in župnik sta gledala kaj bo storil Karol; a ta ni bil kar nič v zadregi, rekel je: »Prišel je Jožef Arimatejec in zavil Jezusovo telo v tančico«. Pri tem je vzel servijeto in zavil celega janca vanjo, ter odšel s pečenko na grad.

Debelo sta gledala črna gospoda, a jagenčka ni bilo nazaj.

Karol se je tačas mastil ž njim na gradu in dobrodušno delil z debelim pudelnom, ki je prišel mimo.

Digitized by Google

Priloga ‚Omladini'
Št. 8.

SONETI.

III.

Močnó verige so z roko mogočno
vrh Kavkaza Prométeja držale
in ude k skali sivi so vezale,
da niso več sledili duhu ročno.

Prihajale so ropne ptice točno,
vsak dán kričaje ga obletovale
ter v noči zrastla jetra izkljuvale,
doklér vezi ni Herkul strl mogočno.

Tako i duša moja je vkovana,
od tal se vzdigniti ji ni mogoče,
globoko krvavi ji vedno rana.

Harpije vsak dan obnovijo žgoče
bolesti v prsih . . . čaka velikana —
rešitelja in toči solze vroče . , .

IV.

»Ah, kje sem?« . . . Širi gola se planjava,
oblekla noč jo je v mračna krila,
podi čez plan se jezne burje sila,
na nji oblakov teža v daljo plava.

»Ah, kje sem?« mlad popotnik obupava . . .
Da lučka vsaj bi kje se posvetila,
po pravi poti dalje ga vodila,
ki zdaj brez zvezd — vodnic v temi tava!

V mojih prsih je planjava taka,
viharjev mrkih čez njo burja brije,
»Ah, kje sem?« v témi jadna duša plaka.

»Nič več tvoj žar mi zvezdica, ne sije
Očem prikriva tema te oblaka,
zaman i luči nove iščem . . . ni je! . . .

S. C.

ANGELA.

GOSPODIČNI A. K. SPISAL SAMKO CVETKOV.

Anfangs wollt' ich fast verzagen,
und ich glaubt', ich trüg' es nie;
und ich hab' es doch getragen, —
aber fragt mich nur nicht: wie?

A. Heine.

Oče Angelin bil je bogat trgovec in zato je dal svoje otroke v mestne šole . . . Pametno je računal in upal je, da se ne bo motil v svojih računih. Mislil je namreč takole. Če se hčere izobrazijo, lahko se bojo možile in živele bojo lahko ugodno, ugodnejše kakor sem jaz s svojo umrlo soprogo, ki nisva imela ničesar dobrega na tem svetu. Sin pa bo vodil trgovino v svojo in svojih srečo . . . izobražen bo in lahko bo pametno in modro gospodaril . . . Tako je preudarjal bogati trgovec in je dal svoje otroke v mestne šole.

Digitized by Google

Angela je bila najmlajša, ali še takoj otroku se je poznalo, da bo lepa gospodična, ako doraste. In res je dorastla in je postala prav prijazna deklica... Tedaj ko je bila v mestu, nosila je bolj svitle obleke, take kakor so bolj prikladne bile njenemu belemu obrazku. Izpod klobuka so ji silili plavi lasje in so pokrivali čelo napol; pod čelom, razmernim in napol zakritim z lasmi, počivale so lepe sive oči, malo razmišljene so bile ali tako prikupljive, da se je človek zagledal vanje in jih je bil vesel. In če je Angela pogledala človeku v oči! Tedaj je moral vsakdor biti vesel in celo zganilo se je globoko doli v srcu...

Ob tihih večerih izprehajala se je s svojo prijateljico po trgu med drugimi ljudmi. Tu... tam se je ozrl kdo za njo in je prišepnil svojemu prijatelju veselo besedo, potem se je obrnil tudi tisti prijatelj in je pogledal Angelo in je pritrdil.

»Dolgo jo že opazujem; kdo je?«

Človek, ki je govoril tako, bil je mlad lep fant, kodrastih las in lepega, prikupljivega obraza.

»Tudi meni ni znano njeno ime,« odvrnil je drugi in se je ozrl še enkrat... Ljudstva je bilo mnogo na trgu in med množico se je kmalu izgubila Angela s prijateljico izpred oči mladih dveh fantov.

In tako je bilo vsak večer, ako je prišla na trg...

Tisti kodrolasko je bil posebno vnet za Angelo in zaljubil se je vanjo. Poznalo se je na njegovih kretnjah in pogledih, kadar sta se med množico srečala z Angelo... Povsod je pazil, da jo je sledil in da je bil blizu nje. Zato je to opazil njegov prijatelj, ki je bil vedno z njim. Dobro je vedel, da je kodrolasko zaljubljen, tudi iz besed njegovih: bile so izbrane in izgovorjene sentimentalno, tako kakor govori človek ob takih časih. In spomnil je nekdaj svojega zaljubljenega tovarša na to.

»Ivan, s teboj se je zgodila neka izprememba.«

»Zgodila se je izprememba... resnično,« odgovoril je Ivan; očividno nerad je odgovarjal, njegove misli so bile daleč proč.

»Ti si zaljubjen, dragi moj... mili moj.«

Ivan nato ni odgovoril.

»Zakaj si neodkritosrčen?«

»Bog obvaruj; zakaj bi tebi ne povedal vsega? Zaljubljen sem in zato sem postal zadnji čas malo drugačen... Spet je utihnil in ni poslušal svojega prijatelja, ki je govoril še marsikaj in ga mnogo izpraševal. Tudi razšla sta se zelo naglo in nista si imela povedati mnogo, kakor sicer vsak večer.

Ivan Slanovec je mnogo sanjal o svoji ljubezni, o ljubezni do Angele. Polno je bilo njegovo srce teh sanj in tako mnogovrstne so bile... Sanjal je na izprehodih in doma, sanjal podné in ponoči. Žalosten je hodil okolu in malo je govoril, kar pa je govoril bilo je nevoljno in nekako zadirčno izgovorjeno.

Tako je spet hodil nekega večera Ivan samoten po drevoredu. Tiho je bilo vsenaokoli in samo listi na drevju so šušteli prijazno. Nekje daleč

Digitized by Google

zvonilo je avemarijo in se je slišal tenek glas sem v drevored... Ivan je premišljeval svoj položaj, svojo neplodno ljubezen. Prav mu je bilo, da je bil sam in nezadovoljno je odzdravil svojemu prijatelju, ki je prišel po drevoredu gor.

»Ivan, konec bodi tvojih sanj...«

»Kako rad bi se jih otresel, ali ni mogoče... verjemi, res ni mogoče...« Odgovarjal je po svoji stari navadi mirno in ne zadirčno, kakor časih v zadnjem času. Zdelo se je, da misli bolj trezno in ni jezen za vsako stvar.

»Bodi konec tvojih sanj... Angelo ti predstavim nocoj na plesu, potem pa ravnaj sam.«

Ivana so se čudno prijele te prijateljeve besede... Pogledal je pol začudeno, pol veselo svojega prijatelja.

»Govoriš resno? Angelo mi predstaviš; ti misliš namreč tisto lepo, nežno deklico, ki jo tako ljubim?«

»Da, tisto mislim...«

»Kako pa si se seznanil?« Ivan je hotel zvedeti vse naenkrat.

»Prišla je z mojo sestro na naše stanovanje — poznata se iz šole, in predstavljen sem ji bil. Zelo prijazno govori, čisto malo skozi nos, tako, da se ji podá. In zelo zgovorna je... rada govori. Nocoj pa pride na ples, kamor sva bila midva tako ali tako namenjena...«

»In zdaj greva. če grmi in treska.«

»Gotovo, Ivan, prav gotovo... Pridi k nam, sestra gre tudi.«

»Dobro!«

Razšla sta se.

* * *

Zvečer sta prišla Ivan Slanovec in njegov prijatelj med zadnjimi na ples. Slanovec je sicer tiščal, da gredo preje, ali prijatelj tega ni pustil in tudi njegova sestra ni bila rada prva. V dvorani je bilo vse svetlo in veseli glasovi so se slišali v garderobo. Oddali so in so stopili v dvorano... Slanovec je takoj opazil Angelo in pocukal je prijatelja.

Angela jih je tudi opazila in je takoj prišla. Pozdravili sta se gospodični in Angelo sta pozdravila gospoda. Prijatelj Ivanov je takoj opravil svojo dolžnost in Ivan je šel z Angelo po dvorani. Prijatelj njegov je izročil svojo sestro drugemu kavalirju, potem pa je sedel na fotelj in gledal po dvorani. Mnogo je bilo znanih obrazov in mnogokrat je bilo treba pozdraviti. Opazoval je Ivana in opazil je, da se zelo dobro počuti in videti je bilo, da je tudi Angela zadovoljna s svojim kavalirjem. Veselo sta se smejala in govorila, in kadar sta prišla do prijateljevega sedeža, ustavila sta se in izpregovorili so par besedi...

Pričel se je ples... Slanovec je plesal neutrudljivo, z Angelo in prijateljevo sestro seveda največ. Prijatelj njegov ni bil tako razposajen in je le večinoma bil zunaj. Kadil je cigareto za cigareto in pogovarjal se je z garderoberko. Bila je to prijazna deklica, kazili so jo samo malo zobje, ki so bili nekoliko predolgi... Tako je potekal večer in bilo je skoro polnoči

Digitized by Google

— odmor. Ivan je seveda bil z Angelo, ki je bila rada v njegovi druščini... Med odmorom je Ivan stopil za trenotek k prijatelju in je zašepetal skrivnostno.

»Vse dobro...«

»»Z Angelo?««

»Moja!« In pomežiknil je ter segel v mokre lase, češ, vedel sem, da bo takoj moja, samo da prideva skupaj... Prijatelj se je namuznil in prisedel k najbližnji mizi, kamor so sedli tudi drugi trije te družbe. Zabavali so se izvrstno in Angela se je smejala tako prešerno. Pogledala je Ivana in se ozrla v njegovega prijatelja in obema je bilo veselo v dušah... Pretekla je ura in godba je igrala znova. Vse se je vrtilo po dvorani, vse je plesalo... samo Ivanov prijatelj ni zdaj plesal čisto nič. Sedel je pri vratih in je gledal vrvenje ljudi. Za lepe obraze se ni več zanimal in za gibka telesa. Nemirno mu je postalo srce in spoznal je zakaj... Angela je bila vzrok tega srčnega nemira. Zdaj ko jo je videl v Ivanovih rokah, mu je postala naenkrat tako draga in mila... Izpoznal je, da mu ni čisto vseeno, če jo ima Ivan. Skušal se je otresti teh čutov, ali ni bilo mogoče, vedno so vstajali z večjo močjo... z večjo silo.

Po plesu spremljal je Angelo do doma, seveda je bil zraven tudi Ivan, ki se je še celo kasneje poslovil od nje — prijatelj s sestro je bil namreč že odšel dalje.

Drugi dan sta se srečala Ivan in prijatelj. Ivan je bil vesel, kakor nekdaj, prijatelj njegov pa resen in nezadovoljen.

»Kaj ti je?« vprašal je Ivan.

»Nič mi ni...« odvrnil je prijatelj.

»Tako čuden se mi vidiš...«

»Mogoče...«

Več nista govorila...

Tako so nastopili težki dnovi za Ivanovega prijatelja. Pobit je hodil okoli in je vedno molčal. Hotel je na vsak način zatreti čustva do Angele. Počasi je šlo, ali šlo je vendarle — pozabil je počasi in se ni mešal med Ivana in Angelo.

POVEJ!

Čez vetrove diha
noč tak jasna, tiha,
v srcu radost je brez mej...

Rožice duhtijo,
lističi drhtijo
rahlo padajoči z vej...

Kje pač raj, nebo je?
K nama li prišlo je,
ljubica? — — — Povej, povej!...

Spitignjev.

Digitized by Google

Priloga ‚Omladini'
št. 11.

IZ POEZIJ † IVANA BAŠA.*)

V JESENI.

List rumeni
in sad žari,
cvetlice mro
in tice so
v tujino že
davnó odšle . . .

In spela sva čez to ravan
jesenskega mirnega dne
in zrla sva drug od drugega vstran
in nisva držala se za roke . . .
Vse tiho je biló,
vse mrtvo in hladnó . . .

AH, VI KODRI, VOLJNI KODRI . . .

Ah vi kodri, voljni kodri,
vi ste me vklenili!
V nežne mreže moje srce,
revčka, ste vlovili!

Ko bi mogel zanjke mehke
tihoma razdreti,
kakor prosti tiček v zraku
radostno zapeti!

Pa se zanjke, pa se mreža
bolj, bolj zateguje,
pa se krasna nastavljalka
bolj, bolj približuje . . .

OJ JASNA JE NOČ.

Oj jasna je noč
in zvezde migljajo,
po listju otožno
zefir šelesti . . .

Oj jasna je noč in nocoj
zamižal bi vekomaj,
zasnival bi vekomaj,
in srce bi našlo pokoj!

Saj v hladni zemljici takoj
pozabil bi tvoje oči
in ogenj, ki v njih plameni,
in tvojih poljubov nebroj!

ROŽMARIN.

»Na oknu vene
mi rožmarin
in ljubemu v dalji
preti pogin . . .

Skrbim, zalivam
ga s hladnoj vodoj,
a vendarle vene,
mre za Teboj . . .

Ah, jaz pa pojdem
čez sinjo goro,
pojoča pesem
si žalostno . . .

Da tamkaj poiščem
gomilo Ti,
kjer s Tvojim naj moje
srce zaspi!«

*) Sedmošolec v Mariboru, umrl 10. septembra 1905 v Sp. Gorčah pri Braslovčah. O njem in njegovi slovstveni zapuščini še izpregovorimo.

Digitized by Google

NA LEVI, NA DESNI PROPAST...

Na levi, na desni propast...
Nazaj zagradila mi pot
je strast.
A ko silna se stena dviguje pred mano
čast...

Ni naprej, ni nazaj
se ne da.
A z leve strani in z desne žarita
oglja dva...
In nad mano glasi se prešerno
»Kra, kra...«

ŽENICE SO REKLE...

Zenice so rekle,
da moje dekle
najlepše je vseh deklet...
Ženice, ženice vedo,
ker vedno za nama vro...

IZ „NARODNIH“.

I.

Pa sem imel dekle,
ki me ljubilo je,
ki me ljubilo je
s celega srca...

Pa je jesen prišla,
padla je slanica,
padla je slanica,
cvetke požgala je...

Klinček zvenel ji je,
srce shladilo se,
srce shladilo se,
škoda ga je!

II.

Kak zašumel je log,
kak se raztužil je!
Ljubice — tičice
v daljo so šle...

Oj, le ne tuguj nikar!
Saj se povrnejo,
saj zapojo ti spet
pesem glasno!

Ljubica moja pa
me zapustila je...
In ne povrne se
nikdar nazaj!

M. P.

IZ „KRESNIC“.

I.

Dosti enakih kratkih črtic, odsevov svojega dušnega življenja, sem že napisal, ali tebe se še nisem spomnil, lepa Marica!

In vendar si ti edina, katero ljubim že od tedaj, ko je zasanjala moja duša svoje prve sladke sanje...

— — Za Pohorjem je še žarela večerna zarja; živordeča njena boja se je počasi prelivala v oranžno in vijolično ter bledela bolj in bolj...

Po prašni poljski cesti smo hodili, ob detelji in pšenici, v kateri so cvetele plavice in rdeč mak...

Digitized by Google

Ti in on, prijatelj moj, sta hodila skupaj; jaz pa sem hodil sam, z žalostjo in jezo v srcu...

Ne! Nisem bil radi tega jezen, ker je hodil on s teboj, saj je tvoj sorodnik in ima — večje pravice do tebe... Toda žalostilo in jezilo me je dejstvo, da z menoj nisi hotela... In vendar sem hrepenel dolge dneve, tedne in mesece, da bi te videl, da bi govoril s teboj na samem, od srca k srcu...

Ali si se bala kakor nekdaj?

... Kakor bi zopet stala tam zadaj za pristavo in bi ti zopet trgala marjeticam listek za listekom ter me gledala vprašujoče in hrepeneče... mene, ki sem te tedaj molil kakor boginjo in ti nisem ne zdaleka upal povedati, da te ljubim... Roke so mi trepetale in skoraj bi glasno, frenetično zaklical: ljubim te, ljubim... moja si! In bal sem se te — bala si se mene... Ker si bila še čisto nedolžna in sveta, a jaz sem bil petošolec...

Kaj bi se sedaj goljufala?

Starejša sva, pametnejša in — izkušenejša.

Mislim, da se me nisi več — bala, ko smo hodili po tisti prašni cesti.. Kaj pa je bilo?

Pred dvema mescema sem ti pisal, ker si postala tako — čudna... Nisi imela zame več ljubeznjive besede...

In tvoje bele roke — ah, kako razkošno mehke in tople so tiste roke! — so raztrgale pismo in ga vrgle v koš. Tvoja rdeča ustna so se zategnila k veselemu smehu in lažje ti je bilo... Drugi dan pa je bil pri kavi zanimiv tema...

Vidiš, moja, rekel bom, nekdanja ljuba, tako je. Če ti tudi trdiš, da so ti moja pisma sveta in ljuba in da me spoštuješ...

Spominjam se, da si mi pravila nekoč, da si zelo prozajična in da ne maraš pesnikov-sanjačev; škoda samo, da nisi pristavila, da ne maraš nikogar, kdor ne pride s polnim — žepom. Seveda, če nikdo ne pride, naj ima staro, izžeto — citrono pesnik idealist. Zato mi tudi še nisi — odpovedala.

Oprosti, tudi jaz znam biti — prozajičen — — —

Do križa smo prišli sredi polja. Odnekod je donelo veselo fantovsko petje in se razlivalo tja čez poljane... Hribi so se jeli zavijati v siv plašč, polje je zginjalo v večernem mraku... Gozdovi so šumeli; tiho, otožno je donela njih jednolična pesem k nam.

Nemo smo stali pri križu, vsak s svojimi mislimi...

Pot se je razcepila in bilo mi je, da moram oditi po jedni, dočim gre ona po drugi... In — ali bi mi dala roko v slovo? Kajti čutila sva oba, da se ločiva za vse dolgo življenje. Čutil sem neko posebno trpko bridkost v srcu, ki jo zapuščajo grenke prevare v življenju... Še več: stal sem ob grobu svoje mladosti, tistega lepega idealizma, ki ga človek tako težko sleče in za katerim poteče marsikatera jadka solza... Ti pa, ti lepa Marica, si se smejala pri tem pogrebu — in tega ti ne odpustim, četudi si bila moja oboževana — platonska ljubica!

Digitized by Google

II.

Rahlo, rahlo je šuštelo v vrhovih laških kostanjev...

Megle so visele nizko na nebesu in v daljavi se je včasi zabliskalo. Sedel sem na klopi in zrl v tvoje okno, lepa Savinjčanka!

Pela je nemško pesem, kakor to delajo vse, tudi »zavedne« mlade Slovenke...

Ne ljubim nemških pesmi, zlasti, ako jih pojejo slovenska usta, in še celo tako lepo zaokrožena, kakor so tvoja, Vladka!

Slišal bi raje slovensko pesem, rahlo in polno hrepenenja, polno tihe tožbe, resignacije in tiste posebne melanholije, ki je lastna slovenski pesmi... Kakor odmev trpljenja in težkih dnevov je ta melanholija, ki ne zapusti slovenske pesmi niti tedaj, ko se poje pod ljubičinim oknom...

Bodisi, da si pela nemško pesem, jaz sem te vendar rad poslušal — ljubezen in umetnost sta mednarodni — in čudna čustva so se mi valovila v duši... Kakor vsakemu človeku, ki se takole, perijodično, zagleda v kako dekle... Oba vesta, kako stoje stvari... a vendar se oba opajata včasi nad razkošnolepimi trenutki tudi take perijodične ljubezni...

Sicer pa — ne vem, če nisem ravnokar lagal! Zdelo se mi je, da sem zaljubljen vanjo in to je govorila tudi ona, ali vsaj njena pisma. Vladka piše čudovito lepo in to je jedino lepo pri — takih ljubeznih... Drugod — pa ni dobro mnogo o ljubezni govoriti; denar, ki gre iz roke v roko, se hitro obrabi...

Naglo je pela pesem; glasovi so ji doneli vriskajoče in veselo iz grla; neka prešernost se je je lotila in lotevala se je tudi mene!

Mislil sem na jedini najin sestanek, lepa Vladka! Škoda, da jih ni bilo več; vsaj dvoje ali troje; pa to je morda — dekorum za takšen flirt...

V vrtu je bilo, za hišo, kjer si stanovala. Hvala Bogu, da sem telovadil svoje čase; kajti drugače bi ne mogel preko zidu...

Sedel sem v uto in čakal...

Bil je temen, precej nemiren večer; drevje je od časa do časa vztrepetalo v močnem pišu, kakor bi se bližala nevihta... Uprav take večere najbolj ljubim; v takih večerih sem najraje blizu proste prirode, da se divim silovitim elementom, kadar divjajo... Bil sem isti večer tudi sam čudno nemiren; to sicer ni navada pri — starih grešnikih...

Nekaj belega je prihitelo po stezi; bila si ti, Vladka!

Poljubil sem ti — roko in sedla si k meni. Bog vedi, da nisem bil tisto noč posebno duhovit; pa tudi tebi se ni ljubilo, kaj ne da? Ali pa si se sramovala? Saj si tako sedela pri meni, kakor bi hotela za poskušnjo izvedeti, kako daleč sega tvoja oblast... Zdelo se mi je, da sedim poleg ognja, katerega je treba samo razpihati in gorel bo z velikim plamenom... da bi naposled zgubil srce, glavo in pamet... To sem itak, kakor vsak pošten mladenič današnjih dni, zaprl v zadnji kotiček svojih možgan in le redkokedaj pustim k besedi...

Digitized by Google

A kako je bilo, tega natanko še danes ne vem. Vem le, da je bilo malo — nerodno... Nadalje le še vem, da je prišlo na koncu do žarkega poljuba, po katerem se mi je izvila iz rok kakor megla in izginila.

Sedel sem še dolgo časa v uti in brumno premišljeval, ali sem igral smešno ali neumno ulogo — —

Pesem je utihnila. Dekle je prišlo in zaprlo okno. Stala je za trenutek pri oknu; luč električne obločnice je za trenutek razsvetila njen pravilen, bled obraz... To je bil takšen obraz, katerega ljubijo mnogi in ki je navajen mnogih zmag...

No, »ljubila« sva se še štirinajst dni in se potem mirno ločila. Kot pošten in nesebičen slovenski dijak sem pri slovesu natihoma voščil nasledniku več — pameti in poguma.

III.

Komaj se je prikazal na obzorju prvi svetel pas jutranje zarje, je zapregel kmet Miha par težkih konjev k visoko naloženemu vozu in naredivši z bičem križ pred konjema zavil iz dvorišča. Peljal je v bližnje mesto.

Po vasi je še vladal globok mir; le posamno so peli petelini ali zalajali psi, katere je kdo motil v jutranjem spancu.

Ko je pripeljal iz ozkega klanca, ki drži od vaške ceste k njegovemu domu, se je zavihtel na voz in udobno sedel na breme sena.

Nekaj bridkega je ležalo na obrazu starega kmeta. Drugače je sicer težko čitati na obrazih naših ljudi, kaj se jim godi v duši; le če jih moré posebno težke skrbi, se zgostijo gube na čelu in krog ust in oko se skali.

V marcu je bilo in peljal je večji del svojega žita v mesto k židu, da ga proda za mal denar. Doma je ostalo le malo; Bog ve, če bo zadostovalo do tedaj, ko zazori na njivah zlato klasje...

Nikoli se še to ni zgodilo v njegovi stari hiši, nikoli... Veljal je zmiraj za kmetskega veljaka; sedaj je drugače...

Sin mu je šel v tujino; proti njegovi volji je šel. Ne najde sreče tam preko morja; teži ga kletev očetova...

Hoj, kako ga je grizlo in peklo ono megleno jutro, ko je odhajal dorasli, krepki sin v neznan svet...

Ali v oko mu ni prišla solza, le roka se je skrčila v trdo pest, da bi kaznoval neposlušnega otroka... In šel je, od tedaj pa še ni dobil glasu od njega...

»Kaj neki škripljejo danes ojesa tako čudno?« je zamrmral. Nehote se je spomnil joka ženinega in hčerinega pri sinovem slovesu... Spomnil se je tudi lastnega trdega joka, ko je pokopal ženo...

»Vse gre od nas« je govoril sam s seboj. »Vse gre od nas v tujino ali pa pod zemljo. Pod zemljo — to mora biti, ali tje v svet, v Ameriko... Vse, kar je zdravo in čilo, nas zapušča; doma ostajajo starčki in onemogle ženske, da ginejo pod težkim delom in izročajo rodno zemljo lačnim tujcem...

Digitized by Google

Prekleto! Nikdar še nisem prodajal žita grabežljivemu židu, da bi plačal cesarski gosposki svoj davek... Kar sem pridelal v svojem potu in trudu, od tega ima žid dobiček... Moje delo pa je zastonj, zastonj...«

Voz je škripal v določnih presledkih ječé, žalostno... čvrsti konji so ga vlekli neprenehoma naprej, naprej po beli cesti v mesto, v tujino, v prid tujim ljudem...

Glejte, ali se ne pomiče tudi voz našega naroda navzdol? Počasno sicer in turobno je to pomikanje, a trdno, stalno... To usodno, a v naših razmerah nezadržljivo hrepenenje v tujino vleče naš narod v pogubo, to je njegov pogreb... A nikdo mu ne poje glasno pogrebne pesmi; morda le vzdihi in tugovanje starcev.

IZ GLOBIN.

I.

Ko so sanjale zvezde polnočne
in je brezoblačno bilo nebo,
vstalo z noči je skrivnostne
in se vame uprlo oko...

Jasno oko, sanjavo, kot morje,
tak globoko, brezmejno, širno —
in razlilo mladostne je sanje
kakor valove čez zemljo večerno...

Vstalo v duši je hrepenenje,
vstale v srcu so svete, čiste želje,
v daljni daljavi obraz je vstal tvoj,
v daljni daljavi je vstalo veselje,

moje mladosti... No bilo je daleč tam, daleč...
Da bi bil zopet nad nama majski čas,
pa bi se k tebi sklonil, Mirjam,
v sreči bi ti poljubljal obraz...

II.

Pa ničesar mi ni tako žal,
kakor blestečih, mladih dni,
kakor ljubečih tvojih besed,
kakor sanjavih tvojih oči...

Pa ničesar mi ni tako žal,
kakor tvojih usten rdečih,
v pričakovanju radostnem drhtečih,
po razkošju ljubezni hlepečih...

Pa ničesar mi ni tako žal,
kakor mladostnih idealov,
pokopanih, zgubljenih v valovih
črnih, temnih žalov...

Daleč vse to je za mano...
Blesk je ugasnil v žarečih očeh,
morje zalilo je plamen srca,
srečen na ustih zamrl je smeh...

III.

Včasih se dvigne iz črne temé
in zakliče v molčečo noč
z daljne daljave zamolkel glas
in za goro zatone plakajoč...

Vabi me, vabi... Tam za gorami,
tam nekje je solnčno žarenje,
tam nekje so blesteči dnevi,
tiho in srečno življenje...

Včasih šum zaveje čez nemi les
in vzšelestijo skrivnostno gozdovi,
včasih nad morjem vzdrhti zefir
in vzbudijo iz sanj se valovi,

včasih se v dušo vrne nemir
in nazaj si želijo prejšnji dnevi...
Pridejo, plakajo, v dalji gubijo se
prešlosti moje tihi odmevi...

Digitized by Google

Kličejo, mičejo sence že vse obledele,
vabijo dušo iz mračnih poljan
v solnčne višine, iz sivih megla
v jasen, blesteč, kristalen dan... *Spitignjev.*

LIST IZ DNEVNIKA UMRLEGA PRIJATELJA.

SPISAL SPITIGNJEV.

Sedaj, ko to pišem, je zunaj blesteč pomladen dan. Večer se že bliža, senca onih gor tam se daljša, objela je že skoraj vso dolino, kmalu pride noč. In jaz se tako bojim noči! Tesno mi je, kadar leže na zemljo tema in umolkne ves svet, kadar je vse tiho okoli mene. Takrat se čutim samega, osamljenega!

Kadar ležem v posteljo, je nemo vse, le ura niha počasi na steni, tišino pretrga tupatam le moj suh kašelj.

Bolan sem. Vem, ne bom več dolgo živel! Moje ure so štete. Vselej, kadar me posili oni morilni kašelj, me zbode nekaj pri srcu, v dušo mi stopi bojazen pred smrtjo, mrzel pot me obliva. In pred mojimi očmi vstajajo spomini...

To je čudno — kadar je človek že blizu groba, ko ni zanj nobene pomoči več, ga začenja nekaj zopet vabiti v svet, v življenje in miče ga, miče in ne more se iznebiti teh misli in še hoče živeti, živeti...

V duši vstaja hrepenenje, ki ne pozna nobene meje, človek si želi nazaj nekdanjih časov in hrepeni po mladosti... Pa saj sem jaz tudi še mlad!... Ne, kdor je smrtnobolan, ni več mlad, komur obliva čelo smrten pot, ne more več uživati mladosti... Nekdaj, da, nekdaj sem bil mlad, pa to je že dolgo...

Takrat je bila pomlad zunaj, pomlad je bila tudi v moji duši... Prinesla si mi jo ti, Elvira...

Bog vedi, kako je potem vse to prišlo! Nikoli te ne kolnem, Elvira, radi tvojega greha, bilo mi je pač tako usojeno. Ko sem te zgubil, sem mislil, da ne prenesem tega udarca, pa prenesel sem ga; toda kako, kako! Takrat se je začelo pri meni življenje, ki ni bilo več življenje, bilo je tavanje brez ciljev, brez upov... Ne, vendar sem imel en cilj — in dosegel sem ga: Pomlad je tam zunaj, a jaz ležim tu smrtnobolan...

Še se spominjam onega dne.

Žareč večer je bil, nebo je bilo jasno, trepetal je večerni vzduh, bilo je vse tako lepo, tako veselo, kakor da bi se smejalo same sreče... Jaz sem bil tudi vesel in moje srce je bilo radostno...

Slonela sva pri oknu, molčala sva. Roko sem ti bil položil okoli vratu in tako sva slonela zamišljena dolgo, dolgo... Sanjala sva o svoji sreči, o svoji bodočnosti.

Digitized by Google

Naenkrat si se zganila, približala si mi svojo glavo in me poljubila strastno, vroče!...

»Ti moj, moj!...« si vsa drhtela v radosti...

»Elvira!... Ljubica!... in znova so se vjela najina usta...

Stopila si h klavirju.

Zatrepetali so ti prsti, vzdrhtele so tipke in akordi so zapluli ven v globoki, brezdanji večer. In takrat se mi je zdelo, da so se sklonile akacije tam doli na vrtu, da se je stresel ves vzduh, da se je nasmehnil ves lepi večer...

Zapela si s svojim visokim lepim glasom.

»Na ustih tvoj poljub mi še drhti,
sanjave tvoje vame zro oči...
Veš, vedno spremlja me ta tvoj pogled
in tvoj obraz... Zakaj tako je bled?...

Pela si in duša mi je drgetala in sanjala...

In znova sem te objemal in poljubljal in tisti večer si mi obljubila večno zvestobo.

Dolgo je že od takrat, mnogo večerov je preteklo, a ob vseh je bila pri meni tvoja romanca, povsod je šla z mano tvoja obljuba...

Ti si jo pozabila... Zakaj je nisem mogel tudi jaz?...

Glej, tam zunaj diha pomlad in jaz bi rad živel — ne, kaj neki mislim!... Brez tebe zame ni življenja, zato umiram... Odpuščam ti, Elvira, da si bila nezvesta, oproščam ti, da si mi umorila mojo pomlad, mojo mladost...

Da, moja mladost je umrla... Kakor uvene roža pod slano, je ovenela vsled tvoje izgube moja mladost, moje moči ginejo, roke se mi tresejo, slab sem...

Temni se že, kmalu pride noč... Bog ve, morda je to zame že zadnja noč, morda bo jutri moj obraz še bledejši kot danes, morda že prestane moj kašelj...

In takrat ne bom več hrepenel po mladosti, morda se ne bom več zavedal tvoje obljube, ki si jo pozabila tam v razkošni vesni, Elvira...

TOVARIŠI SREDNJEŠOLCI!

Leposlovna priloga „Omladine“ se je ustanovila samo radi Vas; na Vas je tedaj tudi, da jo vzdržite... in se številno oglašate. Ker je sedaj delo pri listu razdeljeno, se bo Vašim pošiljatvam posvečevalo mnogo več pozornosti.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. **Ljubljana, meseca mal. travna 1905.** **Štev. 1.**

VSEBINA:

Ciril Premrl: Ob začetku novega letnika.
Dr. X.: Slovenski Omladini.
Bogumil Vošnjak: Nekoliko besed o pravu in pravnikih.
Ciril Premrl: Dijaštvo proti dvoboju.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl.** — Oblastem odgovoren **Alfonz Mencinger.**
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Klerikalna propaganda med gimnazijci.

(Dopis slovenskega srednješolca.)

Na neki kranjski gimnaziji deluje katehet, ki skuša z vsemi mogočimi sredstvi ujeti še ne samostojno mladino v klerikalne mreže. Da pri pripomočkih ni izbirčen, kaže naslednje:

V vseh višjih razredih ne razlaga krščanskega nauka, kot ga predpisuje knjiga, sploh nič, temuč se bolj trudi, da bi po prekanjenih logičnih ovinkih vcepil v gimnazijca vero v nezmotljivost katolicizma in nazor, da sta znanost, narodnost in vera jedno in isto! Da to doseže, mora seveda vso znanost, ki se ne študira ravno na katoliških zavodih, ovreči kot ničevo. Prepričevalno pripoveduje, da so bili vsi učenjaki le katoliki, vsi drugi pa kot Hus, Bruno, Kant, Hegel, Darvin, Haeckel i. dr. hudobneži, ki so zavijali resnico, da bi postali slavni, med tem ko so jedro prepisali od katoliških učenjakov, kot so bili sv. Tomaž, Newton, Kopernik, Pasteur itd. S svetim fanatizmom narekuje učencem, kako naj odgovarjajo svobodnim znanstvenikom, in učenec mora mesto lekcije pripovedovati, kako so bili razven Husa vsi protikatoliški učenjaki nečistniki, slavohlepneži in se jim vsled teh napak lahko pride do živega, posebno pa še, če se pri tem poslužujejo filozofije »sicilijskega vola«, ki baje vzdrži vsaki znanosti. Taka mladina je potem nezmožna vsakega napredka, se uda lenobi in če disputiraš ž njo o znanosti, ti vrže napiljeno metodo pred noge, in te tako znanstveno kmalu »premaga«.

Naravoslovno vedo, katero je katoliška vera od njenega postanka kot nepotrebno šaro uničevala, se vedno ustavljala vsakemu napredku in naposled od njega doživela najhujše poraze, razlaga ta klerikalni agitator, kot da bi bil zato poklican. Da so sv. Tomaž, sv. pismo, tudi za naravoslovje edino merodajni, se razume itak samo po sebi. Vsak semester daje po eno ali dve naravoslovsko-filozofski nalogi in kdor pri teh nalogah svobodno razpravlja, ta naj se le pripravi na nezadostni red iz veronauka!

Ker s samimi principi stremljenj katolicizma premalo opravi, se poslužuje v svrho »svetega« namena tudi zlorabljanja naše narodnosti.

S protinemško antipatijo hoče ta lisjak izpodkopati ugled nemških učenjakov, ki so naravo raziskovali prosto in svoje rezultate povedali, ne da bi bili poprej vprašali katoliško cerkev, kaj naj dobe, da se ne omaja kak steber katoliške vede.

Slovenci so pa po njegovem neomajani katoličani, ki nečejo verjeti farbanju tujega učenjaka — Nemca. Slovenec se pokaže povsod za veleuma, če stoji na l a s t n i podlagi katoliške cerkve in se ne baha s pavovim perjem — z nemško znanostjo. Slovenci so stopili v zgodovino kot katoliki in so se kot katoliki proslavili. In le pod zastavo katolicizma, da se bodo mogli ubraniti Slovenci pogina, ker le ona jim priznava enakopravnost do zveličanja in celo do obstanka. Torej se pravi Slovenec biti, biti katolik: klerikalec. Da bi poslušalce še bolj na se pritegnil, razlaga dotični profesor »znanstveno« naravoslovje — slovenski.

Največ seveda pripomore osebno občevanje z mladeniči, ki jih je ta katehet že dovolj prepariral. To vam ga hvali, da ima tak razum in tako pamet, da se ne da zvoditi od lahko zapeljivih nemških knjig, temuč da ostane katoličan — Slovenec. Ko ga še pošlje k jezuitu k spovedi, ga ta povabi na osebni kritični pogovor o moderni literaturi itd., ga hvali in nagovarja, da naj se pajdaši le s tistimi dobrimi mladeniči, ki jih on vsakih 14 dni dobro obdela — —

Digitized by Google

Drobiž.

I. letnik „Omladine“ se dobiva pri upravništvu à 4 K za dijake à 2 K. Posamezne številke à 40 vin.

V zameno so dohajali »Omladini« v preteklem letu: »Slovenski Jug«, »Nacijonalna borba« — Belgrad, »Omladinski Glasnik« — Dunaj, »Pokret« — Zagreb, »Tršćanski Lloyd« — Trst, »Zora« — Dunaj, »Vatra« — Brno, »Stud. Sbornik«, »Stud. Menš. Věstník« — Praga, »Gorenjec« — Kranj, »Cvetje«, »Slov. Zadruga« — Krško, »Ljubljanski Zvon« — Ljubljana, »Trgovski Vestnik« — Ljubljana.

Nemško-slovenski tehniški slovar. Odbor za izdajo nemško-slovenskega tehniškega slovarja je dal tiskati posebne vzorce za nabiralne listke. Na vzorcih je natančno označena oblika in so določeni vsi podatki, kateri naj se na nabiralnih listek zapišejo. Gospodje nabiralci tehniških izrazov in sploh vsi oni, ki so v interesu stvari pripravljeni, podpirati odbor, da se čim preje doseže izdaja prepotrebnega nam tehniškega slovarja, s tem potom opozarjajo na navede vzorce, kateri se brezplačno dobivajo pri Slovenski Matici v Ljubljani.

Lanskim naročnikom!

Ako bi kdo ne prejel vseh številk I. letnika »Omladine«, naj izvoli pri novem upravništvu nemudoma reklamirati, da se mu pošljejo zaostale številke.

Starim in novim naročnikom!

S to številko prevzemam upravništvo »Omladine«. Izvrševati hočem nalogo jako točno. Gledal bom, da bodo naročniki dobivali list tako, da bo vsaka pritožba nepotrebna. Prosimo pa velecenjene naročnike, da nas blagovole podpirati in nam takoj sporoče vsako izpremembo naslova in reklamirajo, ako bi katere številke ne prejeli.

Mastnak,
stud. iur.

Digitized by Google

Vabilo na naročbo!

Prvi letnik „Omladine“ smo skončali. Trdno smo uverjeni, da smo ž njim storili lep napredek v razvoju slovenske mladine, vemo pa tudi, da smo korenito spremenili nazore o mlajši generaciji pri onih, kateri so nas slikali in smatrali za klerikalce, a tudi pri onih, ki so nas dolgo časa metali z neklerikalnimi reakcijonarci v isti koš. „Omladina“ je vzrastla brez moralne izvendijaške opore, brez mecenov. V samopomoči smo se postavili na trdne, močne noge. Kritiko vsebine našega lista prepuščamo bralcem. Z veseljem pa moremo izpovedati, da ima prvi letnik „Omladine“ čez 500 K čistega dobička. Za neodvisen list, osobito protinazadnjaški slovenski dijaški list, je to dejstvo novost. Denar bomo seveda uporabili plodonosno samo v idealne svrhe, najbolj za založbo primernih brošur. Nevstrašeni smo, krepko voljo imamo in besedam slede dejanja! Stari naročniki nas lahko cenijo in opravičeno se nadejamo, da so isti postali naši najboljši prijatelji. Nje prosimo v prvi vrsti, da nam i v tekočem letu ostanejo naročniki, prosimo pa jih tudi, da nam baš oni pridobe novih prijateljev. List smo poslali tudi nekaterim drugim rodoljubom, od katerih menimo, da nas razumejo, ali bodo razumeli. Prosimo jih, da postanejo naši podporniki s tem, da postanejo naši naročniki. Mlade, razvijajoče se in po popolnosti hrepeneče sile jih ne bodo varale.

Konsorcij „Omladine“.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca vel. travna 1905. Štev. 2.

VSEBINA:

Gregor Žerjav: K I. shodu narodno-radikalnega dijaštva v Trstu.
Ciril Premrl: Samoizobrazba dijaštva.
A. Sodnik: Več statistike.
A. Ribnikar: O potrebi narodnih knjižnic na Slovenskem. (Dalje.)
F.: Vodnik za narodne knjižnice.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl.** — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.**
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

2.200 lir za papeža. O Veliki noči je potovalo več polskih, ogerskih in nad 40 slovenskih dijakov v Rim. Da bi bil privaten izlet, katerega bi ne vodili klerikalci, bolj na mestu ni dvoma. (Če lahko prihajajo v naše kraje češki in ruski dijaki v spremstvu naprednih profesorjev in lajikov, bi tudi pri nas bilo možno prirediti na slični podlagi izlet v Rim! Op. ur.) Nočemo kritikovati onega, kar se je nudilo kot prenočišče in hrana izletnikom za drag denar, nekaj pa hočemo pribiti in to je dejstvo, da so slovenski dijaki šele zadnje dni svojega bivanja v Rimu izvedeli, da so tudi oni pripomogli k papeževem daru 2200 lir in da se jim je odtrgalo v to svrho sorazmerno veliko svoto denarja. — Taki slovenski dijaki, kot so se udeležili letošnjega potovanja v Rim, bi pač lahko doma izvedeli, da je vsako od klerikalcev aranžirano romanje že načelno določeno zato, da se na eni strani dviga in utrjuje ugled poglavarja cerkvene politike ali klerikalizma, na drugi pa zato, da se na lep način izsesa iz ljudstva zopet nekaj grošev v klerikalne namene. Značilno je, da so tako pošteno romanje zelo priporočale naše šolske oblasti.

„Za resnico“. Bogoslovec Orehek, ki se ne ženira, da je urednik konfuzne knjige »Za resnico«, odgovarja na kritiko tovariša Grošlja prav surovo. Izjavljamo s častno besedo, da je na strani 178, vrsta 5 »Omladine« I. discussio mesto dissensio tiskovna napaka, ki jo je korektor prav lahko zakrivil, ker je smisel soroden. Tovariš Grošelj je opozoril uredništvo na njo prvi dan, ko je »Omladina« izšla. Z Orehkom bo tovariš Grošelj itak obračunal, kakor mu gre. Lemenatarji pa naj le še pišejo in izdajo mnogo takih knjig, ki so le znak njihove zaostalosti. Nam so to cenena in zaželjena agitačna sredstva zoper — klerikalizem.

Dodaten odgovor. V zadevi 10 K, ki so se lani mesto »Družbi sv. Cirila in Metoda« darovale »Danici«, se je le-ta v skrbno zavitem »Poslanem« v »Slovencu« slikala kot nedolžno žrtev slučajev. Ako bi bila »Omladina« delala »Danici« kaj krivice, bi to gotovo takoj popravila, ono »Poslano« pa se mi zdi večji škandal za »Danico« kot poprej pravzaprav malenkostna afera 10 K. V listih je čitati, da je koncem svečana g. Robida, faktotum v »Danici«, poslal »Družbi« 10 K. V istih dneh pa je izjavljala »Danica«, da denarja sploh ni prejela! Ona veselica se je vršila lani o velikih počitnicah. Denar je zašel v upravništvo lista »Danice«, a tu se je brž opazila pomota in denar dirigiral na pravo »Danico«. V drugo se denar vendar ni izgubil, posebno ko se je o njem vsled znanih famoznih popravkov toliko govorilo. Stvari si drugače ni možno razlagati kot da je »Danica« denar po gospodu R. vrnila »Družbi« le, ker ji je »Omladina« stopila na prste. Oficijelni zagovor Daničnega odbora je s tem postavljen v čudovito luč. — »Zora« je imenovala nekega ubožnega tovariša s Koroške goljufa, ker ji je baje

Digitized by Google

ostal dolžan par grošev, ko ji je obrnil hrbet. Med nekdanjimi in sedanjimi daničarskimi kavalirji jih je gotovo mnogo, ki so ostali društvom dolžni kako čitalničnino. Ali so zato goljufi? Preživel sem prav hudè dijaške boje, a da bi kdo političnega neprijatelja imenoval v listu goljufa, to si je prvi dovolil gospod Marinko. Ker je ta človek v svojem listu dalje izvajal, da »Slovenija« goljufe ščiti, je umevno, da sem se za stvar zavzel. Najprej sem v pismu ponudil Marinku kompromis, ker sem menil, da se je prenaglil. Ko pa je ošabno vrgel pismo v koš, sem mu moral dati javno priimek, ki se ga bo držal, dokler se ne pokori, namreč — obrekovalec!

Urednik I. letnika.

Poziv.

Vse one tovariše, ki imajo v razprodaji še kaj narodnih kolkov, pozivljamo, da jih nemudoma vrnejo »družbi sv. Cirila in Metoda« ako jih ne morejo razpečati. Za razprodane kolke naj upošljejo denar.

Listnica uredništva.

Vse svoje čislane gg. sotrudnike prosimo, da nam pošiljajo pravočasno svoje doneske. Obračamo se tudi do vseh dijaških prijateljev našega lista, da nas vedno informirajo o vseh razmerah na svojih zavodih. Srednješolska »Priloga« izide, kakor hitro se nabere dovolj pripravnih doneskov.

Iz upravništva.

Naročnikom! »Omladina« ne izhaja vsacega prvega v mesecu, marveč v prvi polovici vsakega meseca.

I. letnik „Omladine“ se dobiva pri upravništvu à 4 K za dijake à 2 K. Posamezne številke à 40 vin. — »Omladino« prodaja v Ljubljani knjigotržec L. Schwentner, v Gorici pa knjigarna A. Gabrščekova.

Digitized by Google

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca rožnika 1905. Štev. 3.

VSEBINA:

M. Jaklič: »ABC« našega gibanja.
H.: Vseučiliško vprašanje v državnem zboru.
B. Vošnjak: Narodni idealizem.
K. Škapin: O pomenu vzgoje in izobrazbe naroda.
Gilbert Potrato: Izrodki na našem literarnem polju.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl.** — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.**
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Slovensko akademično društvo „Slovenija“ na Dunaju si je na svojem prvem rednem občnem zboru dne 13. maja 1905 izvolilo za letni tečaj sledeči odbor: Predsednik phil. Ludovik Pivko, podpredsednik phil. Josip Habè, tajnik med. Ivan Kcel, blagajnik phil. Fran Mravljak, knjižničar phil. Janko Gregorin, arhivar iur. Vilko Pfeifer, gospodar phil. Vekoslav Furlan; namestnika iur. Janko Olip in phil. Ludovik Cimperman; preglednik phil. Josip Breznik, phil. Anton Lovše in iur. Gregor Žerjav.

Akad. tehn. društvo „Tabor“ v Gradcu je na svojem občnem zboru dne 11. maja za letni tečaj 1905 izvolilo sledeči odbor: Predsednik phil. A. Kramer, podpredsednik phil. A. Jug, tajnik phil. J. Glonar, blagajnik iur. Fr. Lipold, knjižničar phil. H. Dolinšek, gospodar tehn. Fr. Spazzapan; namestnika phil. Vas. Mirk in tehnik A. Bojec; pregledniki phil. M. Beranič, tehn. V. Turnšek, phil. Fr. Rodošek.

Dijaška popotovanja v počitnicah. »Omladina« je že pisala svoj čas o tem za dijaštvo prevažnem vprašanju. Ker se sedaj že bližajo velike počitnice, stavimo predlog, da se v vseh naših akademičnih društvih in višjih razredih srednjih šol sestavi natančni seznam dijaštva, pri katerem naj se navede kraj, kjer dijak v počitnicah stanuje. Tako se lahko dijak-popotnik, če pride v dotični kraj obrne na svojega tovariša, da mu isti razkaže znamenitosti svojega kraja. Kake važnosti bi bili taki seznami, ki bi jih imela na razpolago n. pr. ferialna društva, kjer bi jih lahko vsak imel na razpolago, bi mogli povedati samo tisti, ki so že veliko potovali, pa so bili v popolnoma tujih krajih navezani sami nase.

„Kam plove naša mladina?!“ Pod tem naslovom prinaša »Edinost« članek o razmerah na goriški realki, ki mora merodajnim faktorjem odpreti oči, če le niso popolnoma slepi! Goriška realka, torej zavod, ki je ustanovljen za deželo, v kteri bivajo le Slovenci in Italijani, je popolnoma nemška. Kako sijajne pedagoške uspehe dosega pouk v tujem jeziku, kaže dejstvo, da je od 147 dijakov, ki so pred 7 leti stopili v prvi razred, srečno dospel do 7. šole le — jeden in še ta je Nemec! Dixi!

Jugoslovanski sestanek v Zagrebu. Pred kratkim so se zbrali v Zagrebu hrvatski, srbski in bulgarski umetniki, književniki in visokošolci. Pričakovalo se je zastopnike vseh Jugoslovanov, a Slovencev ni bilo. To se je na shodu od različnih govornikov tudi z obžalovanjem povdarjalo. Kakor se je pozneje izkazalo, jih ni bilo zato, ker niso bili povabljeni. Povabilo se je le slikarja gospoda Jakopiča, a ta ni menda iz nesporazumljenja tega nikomur naznanil. Jugoslovanske vzajemnosti in našega prijateljstva do ostalih južnih bratskih narodov to sicer ne bo kalilo, pričakujemo pa, da se bo drugič postopalo z nekoliko večjo pozornostjo.

„Schulverein“ in „Družba sv. Cirila in Metoda“. Pretekli mesec je praznoval „Schulverein“ 25letnico svojega obstanka. Milijone in milijone je že nabralo

Digitized by Google

to društvo v času svojega obstoja in jih izdalo v svoje nasilne, germanizatorične namene. Največ tega denarja pa je porabilo proti Slovanom, predvsem Čehom in Slovencem. Nemci poznajo važnost tega društva in zato sodelujejo pri njem vsi, brez razlike verozpovedanja in političnih strank. Petindvajsetletnice niso porabili samo za hrupne slavnosti, ampak so pri tej priliki nabrali tudi velike vsote za svoje društvo. Tudi mi Slovenci praznujemo letos 20letnico naše „Družbe sv. Cirila in Metoda" Kako proslavimo ta dan, nam ni znano; najbolja proslava bo pač, da letos družbo — primerno pozivu nje prvomestnika — čim krepkeje denarno podpiramo. Zavedamo se, da je baš naloga dijaštva, zanimati se in širiti zanimanje za družbo, kjer je to le mogoče. Slovensko dijaštvo je res v slabem gmotnem položaju in ne more darovati posebnih denarnih sredstev. Pač pa lahko nabiramo za družbo, kjerkoli se pokaže za to prilika. Predvsem so poklicane v to naše ženske koleginje, ki naj v svojih krogih vztrajno agitirajo za družbo. Skrbimo tudi za to, da se v družinah rabijo potrebščine, ki se prodajajo v prid družbe sv. Cirila in Metoda. — Na Jebačinovo kavo, ki jo nekateri slovenski listi še vedno priporočajo z dostavkom »v prid družbi sv. Cirila in Metoda« seveda pri tem ne mislimo. — Tudi zanimanje za »narodni kolek« je treba bolj oživeti. Znan nam je dalje slučaj, da sta nabrala pred par leti 7. in 8. razred neke kranjske gimnazije 100 K za družbo in to večinoma le od blaga, ki se je prodajalo v družbinó korist. Kar je bilo mogoče enkrat, bo mogoče tudi drugič in tretjič. Proslavimo 20letnico pred vsem na ta način, ta proslava bo najlepša!

Razžaljena »Danica« in slovensko bratstvo. Naš praški dopisnik nam poroča: Slovensko akademično društvo »Ilirija« v Pragi je dobilo koncem prvega tečaja letošnjega leta svoj program, ki smo ga objavil v 1. številki »Omladine«. Dosledno je odbor društva odklonil »Danici« naslavljanje »bratsko društvo«, kar se je »Danici« v lepi obliki naznanilo in zadostno utemeljilo. Ako mi kdo reče: »Prijatelj, naji pota so različna, oprosti, ne moreš biti moj brat«, bom jaz, ako se hočem držati svojih nazorov pač rekel: »Dobro, torej greva vsak po svoji poti, oziroma po isti tudi lahko, celo govoriva lahko, a brata si nisva po duhu«. A glejte, razsrdilo se je slovensko katoliško akademično društvo »Danica« in — risum tineatis — čutila se je razžaljeno, sklicujoč se na staro pravico do tega naslova; takoj je to naznanila Ilirjanskemu odboru in pretila z ukrepanjem in postopanjem svojega občnega zbora. (V Pragi se je vsled teh groženj vse strahu treslo! Opomba uredništva.) Seveda je to »Danica« v »Zori« nesla v javnost, da se potoži celemu krščanskemu svetu, kako se ji kratijo pravice. Storila pa je to zelo brez potrebe in v svojo škodo (pač da je imela s čim napolniti »Zorine« platnice). Enako brez pomena je tozadevno »Slovenčevo« vprašanje, če smo vsi Slovenci bratje? Seveda smo, saj pravijo, da smo celo vsi Slovani in baje — vsaj po daničarskem geslu — celo vsi ljudje. Vsiljiva »Danica« je hotela na vsak način sestro v Pragi, pa glej »tetka« Ilirija je ni hotela pripoznati. Hinc illae lacrimae! Na Češkem ne uspeva klerikalizem; tudi tistih par stebrov, ki je nanje zidala »Danica« ni stalo več. Postopanje »Ilirije« je

Digitized by Google

bilo po navedenih razlogih popolnoma opravičeno, po programu pa edino pravo in naravnost zahtevano. Bratski sta dve društvi takrat, kadar stojita popolnoma na istem stališču, z istimi idejami, z istimi cilji. Ko »Ilirija« še ni bila »akademično društvo«, je pač lahko (bila je le shajališče Slovencev) titulirala vsa slovenska društva z »bratskim«, če je bila tako predrzna; vselej in povsod si tega ne dovoljujejo. Ko pa je dobila precizen program, ne more tega delati niti sama, niti si ne more tega dovoljevati od drugih, ki bi se jim ravno hotelo. V zadnjih dveh letih je kvečjemu »Danica« »Iliriji« naznanila svoj odbor, »Ilirija« »Danici« niti tega ne. Ljuba »Danica« ni čutila, da je vsiljiva, dasi je sicer zelo občutljiva. Naravnost predrzno hoče postaviti na laž odborov odgovor, da »Ilirijo« tudi druga društva ne nazivljajo »bratsko«, zato je dobila »Danica« menda od Ilirjanskega občnega zbora zadosten odgovor. Vsiljivi »Danici« bi svetovali nekoliko več premišljenosti; posebno kadar išče bratstva, manj občutljivosti, da zopet ne bo kje razžaljena, in več previdnosti, da ji zopet kje ne izpodleti. Posebno v Pragi je to nevarno. Tam ni upanja na filialko. Slovenska posadka v Pragi se je okrepila pod enotnim praporom, v jeseni se poveča zopet, a to ni več stara tetka »Ilirija«, še manj sestra »Danice«, ampak novo močno društvo.

Listnica uredništva.

Raznim dopisnikom: Kar je porabnega, priobčimo v prihodnjih številkah. — G. M. J. v B. Prejel, hvala! Tudi prevod, ki si mi ga omenil, rad sprejmem — G. A. R. v Sch. Prosim, da mi kmalu pošlješ nadaljevanje! Pozdrav! — G. K. Š. v G. Žal, da ne morem ustreči Tvoji prošnji. »Omladina« principielno ne vzprejema tacih stvari in se ne peča z dnevnimi dogodki, ki se ne tičejo dijaštva samega. Obrni se tedaj kam drugam! Mogoče v »N.« Zadnji članek prejel. Hvala! —

„Priloga“ tudi s to številko še ni mogla iziti. Izide, če in kedar dobimo dovolj primernih prispevkov. Nezrelih poskusov pa, ki ne pričajo niti o talentu, ne moremo priobčevati. Toliko v pojasnilo na razna vprašanja.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca malega srpana 1905. Štev. 4.

VSEBINA:

Slovenski abiturijenti in akademiki!
G. Ratzenhofer: Pomen in cilji socijologije.
F. H.: Statistika slovenskega visokošolskega dijaštva.
K. Škapin: Vzgoja za bodoče gospodarsko življenje.
A. Sodnik: O naši turistiki.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl.** — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.**
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Tovariše abiturijente in akademike pozivljamo, da pristopijo v čim večjem številu »Prosveti«. Vstopnina znaša 2 K, letna članarina tudi 2 K. Lokal društva je v Ljubljani v Narodnem domu (I. nadstropje, desno).

„Slovenija“ je napravila v letnem tečaju nekaj dobro uspelih izletov v dunajsko okolico in ekskurzij v razne tovarne. Društven pevski zbor pa sodeloval pri raznih prireditvah dunajskih Slovanov, tako pri sokolski slavnosti v binkoštih, pri vrtni veselici Sokola iz IX. okraja itd.

Za Prešernov spomenik so nabrali dijaki II. državne gimnazije v Ljubljani nad 200 kron. Kakor slišimo, se nabirajo zbirke tudi na nekaterih drugih učnih zavodih. To je hvalevreden čin, ki zasluži splošno priznanje. Nadejati se je, da se tudi Prešernove slavnosti, ki se bo vršila 16. julija, udeleži dijaštvo v velikem številu.

Akademično društvo prosi škofa, če smejo njegovi člani čitati „Ljubljanski Zvon“. V slovenskem katoliškem akademičnem društvu »Danici« se je zahotelo nekaterim članom »Ljub. Zvona«. Zahtevali so zato na občnem zboru, da naj se naroči društvo na omenjeni list. Zgodilo pa se je pred par leti, da je ljubljanski škof to revijo prepovedal. Kaj torej storiti? No, »Danico« to ni spravilo v zadrego. Poslala je prošnjo na škofa, naj ji milostno dovoli, imeti v društvu »Ljub. Zvon«. Škof je sicer povoljno odgovoril na to prošnjo, poslal pa obenem navodilo, kako naj čitajo akademiki v »Danici« »Zvon«, da se ne bodo pohujšali. Sapienti sat!

Škofovi zavodi v Št. Vidu, za katere se berači že par let, se otvorijo v jeseni. Škof naznanja to otvoritev v zadnjem »Škofijskem listu« in »Slovencu«. Razglas je provzročil precej presenečenja, zlasti pri onih, ki so mislili, da bodo njihovi sinovi zastonj, ali pa za prav malo ceno lahko študirali. Par let so beračili za te zavode med našim ne baš premožnim ljudstvom, sedaj pa se naznanja, da se bo moralo plačevati po 400 kron na leto za vsakega dijaka. Da te svote ne zmore plačevati noben kmetski oče za svojega sina, je jasno, da pa tudi meščani ne bodo pošiljali svojih sinov v te zavode, je tudi skoro gotovo, ker jih hrana in stanovanje niti v Ljubljani ne staneta 40 K mesečno. Upoštevati moramo poleg tega še to, da se v sličnih zavodih poleg mesečne plače zaračunava še vsaka druga najmanjša stvar posebej in ne baš prepoceni. Ko se je začelo nabirati za zavode, so vedno govorili, da bodo revnejše učence sprejemali zastonj. Danes pa naznanja škof, da jih bo »le prav malo« mogoče vzeti v zavod zastonj, ali pa za znižano plačo, ker ni denarja. V jeseni se torej otvori zavod s prvim razredom in sicer le deško semenišče, kamor bodo sprejemali dečke, ki so se odločili za duhovski stan. — Veliko dijakov se še po dokončani maturi ne more odločiti, kateri stan bi si izvolili. Tu pa slišimo naenkrat, da se mora desetleten deček odločiti za stan, ki ga popolnoma nič ne more poznati. Tu

Digitized by Google

bodo odločevale samo pobožne stare tete in župniki, deček pa bo moral slušati. Če bo pozneje s tem stanom zadovoljen ali ne, zato se ga ne bo vprašalo. Vsako prosto voljo mu bodo itak odvzeli in zatrli. Kakšna bo sploh vzgoja v tem zavodu, o tem spregovorimo še pozneje enkrat, danes naj le še konštatiramo, da je hotel otvoriti škof celo spodnjo gimnazijo naenkrat, kar pa so mu resno odsvetovali »priznani šolniki« in da to tudi ni v smislu tridentinskega cerkvenega zbora, ki se je vršil v 16. stoletju. Zdi se nam, da tu ni odločeval toliko koncil, kakor drugi oziri; denarja ni. Radovedni smo, kako stališče bo zavzela nasproti zavodu naša inteligenca. Menda vendar ne bodo tako dosledni, da bi pošiljali svoje sinove v škofovo poneumnjevalnico, kakor pošiljajo sedaj svoje hčerke v — samostanske šole. Kdo ve? B.

Detektivi. Stara navada je, da imajo srednješolski kateheti v višjih razredih med dijaštvom svoje ljubljence — tovariši jim pravijo »špiceljni« —, ki jim morajo prinesti vse pod nos, kar izvedo o svojih součencih. Nikjer pa ni ta navada tako razširjena kakor na neki ljubljanski gimnaziji. Tu kraljuje nek goreč g. katehet, ki mu je dušni blagor »nade in upa« slovenskega naroda posebno pri srcu. Vsled tega gleda, da ne pride dijakom v roke ničesar, kar je po njegovem mnenju dijakom nevarnega. Zato ima tudi posebno »piko« na one, o katerih zve, da so naročeni na naš list. Gorje jim! Prišlo je res tako daleč, da se na tej gimnaziji iz strahu pred gosp. katehetom in njegovimi »špiceljni« le malokdo upa naročiti na »Omladino«. Ne omenjali bi tega, ker našega lista g. katehet ne bo uničil. O tem je lahko čisto trdno prepričan. Pribijemo pa to le, da bo svet videl, kako tolerantni so gg. kateheti in drugi naši nasprotniki. Dijake potolažimo, da naj se le brez strahu naroče. Če g. katehet in njegovi ljubljenci ne bodo dali miru, posvetili bomo mi malo v njihov tabor. Vrabci na strehi »Rokodelskega doma« in po »Vodmatu« čivkajo o marsičem. Zato pa le mirni gospodje!

Na novomeški gimnaziji muči še sedaj prof. Pettauer sebe in dijake s poučevanjem zgodovine. Slovenščine ne zna, pa naj podučuje v slovenskem jeziku. Da je s tem preskrbljeno dijakom k večjemu za smeh, se razume. A kakšni naj bodo učni uspehi! V onih razredih, kjer podučuje g. suplent Šarabon, je zdaj bolje. Tudi v ostalem niso učne moči, razun par izjem, najboljše. Zato se ne smemo čuditi, če novomeški abiturijenti leto za letom po večini niso za drugam, nego za — semenišče.

Nemškonacijonalni Peerz ne deluje samo v šoli, ampak tudi zunaj šole, posebno odkar je nadzornik. V svojem šolskem okraju ima izpraznjenih nekaj učiteljskih mest. Teh pa ne bo podelil slovenskim učiteljem, ampak misli poklicati tirolske nemške učitelje na Kranjsko. To je mož sam razodel svojim učencem na ljubljanskem učiteljišču. Tako hoče ta nacijonalec zasmehovati našo narodnost in izpodrivati slovensko učiteljstvo. Sveta dolžnost deželnega šolskega sveta bi bila, ustaviti se takemu postopanju, a bojimo se, da bo temu ugodil in še opravičeval ta korak, češ da manjka slovenskih učiteljev. A temu je deželni šolski svet sam kriv, ker pošilja učitelje, ko so še v najlepši dobi, v pokoj. Vemo tudi, s kako hladno-

Digitized by Google

krvnostjo preskrbujejo nekateri šolski nadzorniki učiteljem modre pole in jih pehajo tako v še večjo bedo. Katehet g. Kržič lahko zastavi svoj upliv pri deželnem šolskem svetu kot njegov ud, da se taki nedostatki odstranijo. Toda zdi se nam, da bo on učiteljstvu tako malo koristil, kakor njegove — motne šipe. M.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca velikega srpana 1905. Štev. 5.

VSEBINA:

Narodno-radikalnemu dijaštvu.
Dr. Ljudevit Pivko: Abiturijentom in mladim filozofom.
G. Ratzenhofer: Pomen in cilji socijologije. (Konec.)
V. M. Zalar: Dvajset let narodnega dela.
A. Ribnikar: O potrebi narodnih knjižnic na Slovenskem. (Konec.)
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl.** — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.**
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Polovična vožnja v Trst. Ravnateljstvo južne železnice je odbilo prošnjo za polovično vožnjo. Dovolilo pa je, da si lahko vsakdo vzame certifikat z Dunaja do Trsta. Menimo, da se je že večina preskrbela ž njimi. Kdor pa še nima dovoljenja za polovično vožnjo, naj nemudoma prosi zanj na obratno nadzorstvo južne železnice v Trst. Prošnjo treba dati potrditi županstvu, da prosilec nima dovolj sredstev.

„Za slogo“. Klerikalno dijaštvo se je začelo na papirju zadnji čas nenavadno ogrevati za slogo. Storilo je pa to le, da zakrije, kako je v istem trenotku zadalo slogi prav močne udarce. Ako hočemo ljudje različnih frakcij delati za skupen smoter skupno, je eden glavnih pogojev, da drug drugemu vsaj osebno zaupamo. Kontrahenti pri takih pogodbah morajo biti pošteni in lojalni ljudje. V zadnji »Omladini« smo poročali, da je shod zaupnikov dunajskega dijaštva, ki se je vršil po znanih izjavah Gautschevih in Hartlovih, sklenil **soglasno**, da iz razlogov, ki se jim je tehtnost soglasno priznala, ne priredimo te počitnice vseslovenskega dijaškega shoda za slovensko vseučilišče v Ljubljani. Komaj preteče dober teden, že izidejo v klerikalnih listih članki — pisani od istega človeka, ki je v seji pritrjeval sklepu — ki očitajo drugim strujam, da se protivijo shodu, mej tem ko je klerikalno dijaštvo edino, ki se še kaj zavzema za slov. vseučilišče! Ali je to pošteno? Tako klerikalci spodkopujejo tisto malo sloge, ki smo jo drugi s trudom priborili. Drug slučaj je ustanovitev »Slovenske dijaške zveze«. Računajo, da se na naslov kdo vjame, sami pa že kriče, da se v njihovi izložbi prodaja tudi vseslovenstvo. Klerikalci so s tem kruto grešili proti slogi. Mi bomo, kakor smo to od nekdaj delali, vedno priporočali slogo, nismo tega delali brez uspeha, a odslej priporočamo somišljenikom, da se s klerikalci dogovarjajo le pri pričah (če ne, vse zataje) in z vsemi kavtelami, ki jih človek upotrebuje proti zahrbtnim ljudem.

„Triglavu“ & „Zarji“. Pri seji skupnega odbora slovenskih akademikov v Gradcu je zastopnik »Taborja« obrazložil, kaj dovaja »Tabor«, da priredi Ciril in Metodovo slavnost 4. julija. Kakor priča zapisnik dotične seje, so ga zastopniki »Zarje« in »Triglava« tudi umeli, predsednik »Triglava« je obljubil — vabili smo na slavnost vsa graška slovanska društva — da hoče delovati na to, da se Triglavani udeleže tega večera in »Zarja« je istotako izrazila svojo »dobro voljo«. Toda predsednik obrača — zakulisni spletkarji pa obrnejo. Malo dni pred slavnostjo smo prejeli dva slična dopisa: »Triglav« piše, da je akademična podružnica »družbe sv. Cirila in Metoda« torišče skupnega delovanja, ta pa da ni za priliko godu sv. bratov ničesar priredila, ker je bil običaj, da je vsako leto »Triglav« ob tej priliki priredil za podružnico slavnostni večer. Iz te čudne argumentacije ni razvidno, zakaj je zagrešil »Tabor« tolik zločin, ko je priredil slavnost, ne da bi letos »Triglav« ali podružnica nanjo kaj mislila. Triglavov dopis nam

Digitized by Google

sili vprašanje, zakaj »Triglav« ni poskusil s priredbo, kamor bi seveda imel, če je bil res poverjen od podružnice, vabiti vsa društva. Čakali smo; ko smo videli, da ne bo nobene slavnosti, smo šele razposlali vabila. In »Zarja«: komaj so izvedeli, da je odpovedal »Triglav«, so se tudi oni spomnili, da se jim zdi, da je Taborjeva priredba, odkar obstaja skupni odbor slovenskih akademikov, poseganje v skupne stvari! Po tej logiki bi »Tabor« sploh nikdar ne smel delati za »Družbo«, tudi ničesar prirediti, dokler obstaja podružnica, ki je pod vodstvom »Triglav-Zarja« prespala priliko. Samo zavist zaradi naših uspehov je menda vzrok, da skušata »Triglav« in »Zarja« s takimi gnilimi izgovori opravičiti svojo nedoslednost. *Taborjani.*

Et haec olim meminisse iuvabit. Klerikalna dijaška društva vseh narodnosti imajo v svojem naslovu od nekdaj tudi besedo »katoliški«. Čeravno pravzaprav pomena »katoliški« in »klerikalni« nista identična, so si vendar klerikalci katoliško ime nekako priposestovali. Nihče ni zameril, če so se starejši Daničarji z nekako strastjo borili za upravičenost te titulature in jo izgovarjali pač s svojega stališča vedno z nekakim ponosom. Komaj par tečajev je tega, kar se je rotil med ploskom somišljenikov predsednik »Danice«, da bodo prej morala vsa druga dijaška društva vsprejeti atribut »katoliški«, kot ga oni opuste, itd. Prišla je nova era: Klerikalni dijaki so si osnovali društvo, v katerem so prvič zavrgli staro načelo. Ne moremo si tega drugače razlagati, kot da je nastopila v njihovem taboru dekadenca in pomnožila nedoslednost. Boje se s pravim svojim starim imenom na dan, menda mislijo, da nima več dovolj kredita. Naj bo v katerem paragrafu pravil to ali ono: klerikalni dijaki so prvič zatajili svoje »katolištvo« napram najširši javnosti! *v.*

„Požrtvovalni idealisti“. Avtoslavospev v spominski knjigi »Danice« nam ganljivo slika požrtvovalnega in mnogo sebe zatajujočega (!!) Daničarja — ki po kratkem boju s samim seboj prihiti v »Danico«! Kako težavne so bile žrtve za ustanovitev »Danice«! To drastično pokazuje spretni historik Cepuder v računskih zaključkih 20 tečajev »Danice«: Ti namreč kažejo, da je nad 80% dohodkov te organizacije idealistov darovanih od klerikalne stranke, celih 14% pa so morali utrpeti člani sami. Pri »Sloveniji« je razmerje ravno obratno, gotovo iz gole sebičnosti. In če še pomislimo, da so to le izkazani dohodki društva Daničarjev, potem gre le čestitati na ta način vzdrževani »Danici«, da si da od Srebrniča bobnati hvalo puncto požrtvovalnost in nesebičnost! *v.*

Orfej „Danice“. Na starem strelišču v Ljubljani so zborovali »Daničarji« Pri znanem Janezu Kreku so si naročili slavnostni govor. In ta mož je glasom »Spomenice Danice« izustil poleg stoterih drugih »mastnih« tudi to-le: »Izložba ji je neprestano odprta (namreč »Danici!«): polna žarkov vedno sveže mladosti, ozaljšana s šopki zlatih rož, s kupo rane sapice pomladne, milo hladilne kakor upanje, mehke kakor ljubezen. Trofeje so ji svetloba in življenje« itd. Da se upajo tako »žveplo« še v večen spomin tiskati!

Tudi dokaz! Desetletja se trudijo slovenski politiki, da najdejo sredstev, kako bi rešili slovenski narod. Eni zahtevajo gospodarskega, drugi kulturnega

Digitized by Google

dela. Dr. Srebrnič — dozdaj neznane slave, — je razjasnil v »Spominski knjigi Danice«, kaj misli katoliško dljaštvo o tem perečem vprašanju. Čujte, kaj piše na strani 26 v tej knjigi:

»Utopija bi bilo sicer pričakovanje, da bi igralo kedaj slovensko ljudstvo vloge, ki so jih v zgodovini imeli njegovi sosedje Lahi in Nemci. Vendar lahko zrejo vsi oni, ki se žrtvujejo in delajo, da bi narod ostal veren in se moralno vedno bolj izpopolnjeval, z absolutno gotovostjo (!) v bodočnost, da bode imel še svojo vlogo, in ne ravno zadnje. Kajti bogokletstvo bi bilo misliti, da niso resnične besede, ki jih je izgovorila večna Resnica: »Iščite najprej božjega kraljestva, in vse drugo vam bo privrženo«. (Op. To je tipičen slučaj katoliške znanosti. Čujmo, kaj sledi iz te resnice, ki je asekurirana z grožnjo bogokletstva!) — Torej narod, ki ima kot narod le tukaj na zemlji svojo eksistenco, bode svojo narodnost ohranil, (Op. Čujte socijologi, politiki, zgodovinarji!) bode dosegel i vse ono, kar podaja dobrega in lepega gospodarska, pravno socijalna in idealna kultura, vse to dobi — toda le, ako postane veren in si bode pred vsem prizadeval živeti v duhu onih naukov, kí jih je Bog izročil svoji cerkvi«.

Ako si zagotove vsi Slovenci sedež v nebesih, pa je zagotovljen obstanek in napredek Slovenstva. Vsi nekatoliški narodi so že izgubljeni: Prusi, Rusi, Angleži — vaš trud je zaman! Katoliška znanost vam z neovržno logiko dokazuje, da propadete. Če ne verjamete, ste bogokletniki! *v.*

Odkritost. Ferijalno društvo za Daničarje in lemenatarje, takozvana »Slovenska dijaška Zveza« je sicer po svojem imenu preračunjena na falzificiranje javnega mnenja in slepljenje srednješolcev, a njen dični predsednik je povedal nekaj odkritega: Mnogo da je popotoval po zemljah slovenskih, in videl je, kako strašno neizobraženo je slovensko ljudstvo. Zato pa da ni sposobno za drugo kot za krščansko etiko! Prav lep poklon je napravil vodja klerikalnih dijakov našemu ljudstvu, posebno pa krščanski etiki, ki jo je s tem dobro ocenil. Če bi se sedaj zvijal in tajil, da ni tako hudo mislil — če sploh razume kako značilno izjavo je podal — bomo nadaljevali s cvetkami iz njegovih govorov. *v.*

Katoliška znanost. Ni dovolj, da je Lueger zahteval, da znanstveniki konstruirajo slamo, slov. učenjak dr. Lampe zahteva še več. Njega dokazovanje proti descendenčnemu nauku je tako originalno, da zasluži, da ga rešimo pozabljenja. V »Cvetju s polja modroslovskega« beremo »dokaz«: »Zlasti pa vprašamo, zakaj ne znajo in ne morejo dandanes več premeniti n. pr. vrsto ovac v govedo ali srno v jelena«. *v.*

Naročnikom!

Današnji številki smo priložili čekovne položnice, velecenjene naročnice in naročnike pa prosimo, da nam pošljejo letošnjo naročnino, ki znaša za celo leto 4 K, oziroma za dijake 2 K. — Ako bi komu, ki je že naročnino plačal, pomotoma pridejali položnico, naj nam blagovoli oprostiti.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca kimovca 1905. Štev. 6.

VSEBINA:

C. Premrl: Pred tržaškim shodom.
C. Premrl: Slovenske srednje šole.
F. V.: Statistika srednješolskih profesorjev na slovenskem ozemlju.
C. Premrl: O potrebi organiziranega izobraževalnega dela.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine prošte, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl.** — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.**
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

K odhodu na narodno-radikalni dijaški shod v Trst: Slovenski dijaki potujejo skupno s češkimi izletniki dne 5. septembra zjutraj s poštnim vlakom ob 4·55 zjutraj iz Ljubljane (iz Maribora ob 11·34, iz Celja ob 1·50, iz Zidanega mosta ob 2·56 po noči). Kdor se pelje z brzovlakom (odhod iz Maribora ob 2·47, iz Celja ob 4·14, iz Zidanega mosta ob 4·48 po noči, iz Ljubljane ob 5·59 zjutraj) pride v Postojno ob 7·28 zjutraj. — Zajutrek. — Ogledovanje postojinske jame (Znižana vstopnina). — Opoldan skupen obed à 72 vin. — Odhod v Trst s poštnim vlakom ob 3·04 popoldan. — Kdor ne reflektuje na Postojno, se naj pripelje s tem poštnim vlakom naravnost v Trst (odhod iz Maribora ob 8·15, iz Celja ob 10·15, iz Zidanega mosta ob 11·08 dopoldan, iz Ljubljane ob 12·58 popoldan). Po prihodu v Trst takoj v »Narodni dom«, kjer se porazdele brezplačna stanovanja. — V hotelu »Balkan« skupen obed à 52 vin. in večerja à 60 vin. — Prijave za stanovanje in hrano nemudoma na »Prosveto« v Ljubljani!

Skupno delo in klerikalno dijaštvo. Na zadnjem shodu so sprejeli katoliški dijaki sledečo resolucijo: »Slovensko katoliško narodno dijaštvo stoji na stališču, da mora slovensko dijaštvo v skupnih narodnih in stanovskih vprašanjih skupno nastopati.« Tudi mi smo stali in stojimo na tem stališču. Opozarjamo pa katoliške akademike, naj pogledajo v spominsko knjigo »Po desetih letih« in naj preberejo na strani 28 naslednje vrstice: »Neizprosen boj torej še dalje!... Brez zveze z ostalim delom slovenskega dijaštva, ki Boga sovraži in zameta ter hoče naše ljudstvo dovesti v propast; da idealno-ponosno i preko tega dijaštva ter v neizprosnem boju ž njim bo slovensko katoliško dijaštvo v zaupanju na svojo mogočno Idejovodnico dosegalo in vresničevalo svoje velike načrte in ideale.« — Če ste enkrat tako zelo bojeviti, zakaj pa drugič sklepate resolucije, moledujete in prosjačite, naj gremo na skupno delo. Če je vaša moč tako velika, zakaj odklanjate v drugi resoluciji odgovornost od sebe in delate odgovorne druge, »one, ki imajo numerično večino in radi tega vodstvo v rokah«, ker se ni dozdaj ničesar naredilo med dijaštvom za slovensko vseučilišče. Odkod vendar ta ponižnost, odkod naenkrat ta čut lastne nemoči in odvisnosti od drugih! Sicer ste dobro vedeli, da bi ne bilo s takim dijaškim shodom ničesar doseženega, a vi ljubite hrup in udarjate radi na veliki boben narodnosti, da bi zakrili mednarodnost, ki sili na vseh koncih in krajih na dan izza vašega klerikalizma. Mi hočemo delati za vseučilišče drugače, ne pa s praznimi resolucijami! Sicer je pa vaša navdušenost za slovensko vseučilišče jako sumljiva, dokler se dejansko in odkrito ne ločite od onih ljudi, ki jim je celo ljudska šola trn v peti. Če hočete res delati za vseučilišče, uplivajte na svoje državne poslance, naj bodo ti v državnem zboru možje, naj se ti spomnijo besed, ki so jih dali. Delajte za vseučilišče pri sebi in na sebi, ne rujte in ne vzbujajte pri ljudeh nezaupanja do vede, pristajte na

Digitized by Google

načelo, ki je vodilno pri znanstvenem vseučiliškem delovanju, priznajte vedi in znanstvu svobodo! Kajti povemo vam, mi hočemo vseučilišče in ne kakih škofovih zavodov v večjem štilu. Dokler se sami korenito ne izpreobrnete, dotlej bo vaša navdušenost zelo sumljiva in bodo prepozorna tudi enaka »obžalovanja«, kakor ste ga izrekli v 4. resoluciji. Naš shod ste hoteli preprečiti ali vsaj otežiti. Pri sestanku zaupnikov ste se dali sicer prepričati, da bi vseslovenski dijaški shod v letošnjih počitnicah ne mogel uspeti, takrat ste tudi vi to pripoznali in glasovali, da se preloži, zdaj pa hinavsko obračate oči in pravite: radikalci so ga preprečili. — Tudi vaše »začudenje«, da ni narodno-radikalno in svobodomiselno dijaštvo ničesar storilo, da nastopi slovensko dijaštvo korporativno ob priliki odkritja Prešernovega spomenika, je prišlo prepozno. Davno je že preskrbljeno, da nastopijo naša društva korporativno. Toda, gospodje krščanski akademiki, ali ste mislili, da moramo za vas mi skrbeti. Saj niste menda otroci, da bi se nas morali držati, kakor otrok materinega krila. Kako naj pridemo mi do tega, da bi vabili na ta dan v svojo sredo vas, naslednike in somišljenike Prešernovih sramotilcev in preganjalcev? Kamniti spomenik hočete častiti, živega Prešerna ste kamenjali! Danes si ne upate več sramotiti Prešerna, sramotite in nasprotujete onim, ki delajo v njegovem duhu. Včeraj ste kričali: Križaj ga!, zdaj pa se hočete pridružiti onim, ki mu kličejo: Hosana! — Vidite, gospodje katoliški akademiki, tako je! Ne igrajte dvoje ulog, eno, kadar ste med seboj, drugo v javnosti. Ne izrekajte svojega »obžalovanja« in nikar se ne »čudite«, dokler se korenito ne izpremenite! Ne prisegajte na slovensko zastavo, dokler vam ukazuje Rim, ne pridružujte se častilcem Prešernovim, dokler stojite v življenju na strani onih, ki so ga črtili in skušali ugonobiti! Dvema gospodoma ni mogoče služiti. Kedar bodete malo bolj ponižni, malo boljši Slovenci in malo bolj Prešernovega duha, takrat bo skupno delo lahko! *Prešrl.*

Klerikalni shod. Zadnje dni avgusta je imelo »kršč.« misleče dijaštvo shod v Ljubljani, obenem se je vršil tudi občni zbor »Lažizveze«. »Slovenec« poroča, da je bilo navzočih »veliko število oseb«. Koliko da je bilo med tem »velikim« številom dijakov, tega ne pove. Ker je »kršč«. misleče dijaštvo le privesek klerikalne stranke, zato se je ta potrudila, da dostojno sprejme svojo »avantgardo«. Od škofa Jegliča pa doli do Gostinčarja je bilo vse komandirano na shod. Večina si je shod sicer odpustila in privoščila le — komerz. Posebne nesreče se ni zgodilo. Dr. Krek je zagrešil zelo poetičen govor. Škof Jeglič je povedal veliko resnico, ko je rekel, da delajo katoliški dijaki po geslu: Z Bogom »za narod«! Klerikalci so rekli narodu že davno »z bogom« in danes jim ni za narod, ampak zase in za Rim. Phil. Robida je napival, kakor vselej, nežnemu spolu.

V boj proti alkoholu. Med najslabšimi navadami, ki uplivajo pogubno na razvoj našega naroda in ovirajo nravni in gmotni napredek, je prevelika udanost do pijače. Koliko alkoholizem škoduje, tega ni mogoče preceniti. To bo najhujša rak-rana na našem narodnem telesu. Njegove posledice so tembolj pogubonosne, ker uplivajo pogubonosno ne le na posameznika, ampak potom posameznika i na celo skupino. Povsod drugod, kjer so

Digitized by Google

zapazili to nevarnost, so se ji postavili v bran. Začelo se je veliko protialkoholično gibanje, ustanavljali v ta namen časopisi in društva, opominjalo se je na to socialno bolezen z besedo in s peresom. Velikih zaslug si je pridobilo v tem gibanju zlasti prostozidarstvo. V zadnjem času šele se je začelo to gibanje tudi na Slovenskem. Dobili smo tudi že list, ki je posvečen protialkoholičnemu gibanju na Slovenskem. To je »Piščalka za abstinente, pivce in pijance«. List izhaja mesečno enkrat in bo, kolikor se da razvideti iz prve številke, dober. Prinaša tudi leposlovna dela. Uredništvo in upravništvo mu je na Jagnjenici, pošta Radeče pri Zidanem mostu. Do konca leta znaša naročnina 2 K. List toplo priporočamo!

Svoji k svojim! Če kdo, mora slovenski dijak gledati, da kupuje vse svoje potrebščine pri Slovencih. Ob začetku šolskega leta je naša dolžnost, da posetimo sami naše narodne tvrdke, a da tudi pregovorimo svojce kupovati pri njih. Imamo dovolj Slovencev, ki lahko ustrežejo vsem našim naročilom in prav nepotrebno bi bilo, da bi še mi s svojo zanikarnostjo podpirali ošabnost in premoč nehvaležnih tujcev. — Nevstrašeno in odločno mora v boj radikalna slovenska mladina za načelo: »Svoji k svojim!« Na delo torej!

Lavoslav Schwentner

knjigotržec v Ljubljani

Prešernove ulice št. 3

priporoča

učne knjige za vse šole

v najnovejših predpisanih izdajah

ter vse druge

šolske potrebščine.

Zunanja naročila izvršuje točno po poštnem povzetju.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. **Ljubljana, meseca vinotoka 1905.** **Štev. 7.**

VSEBINA:

C. Premrl: Po tržaškem shodu.
Resolucije I. shoda narodno-radikalnega dijaštva v Trstu.
F.: Statistika uradništva na slovenskem ozemlju.
Gregor Žerjav: Ob dvajsetletnici »Družbe sv. Cirila in Metoda«.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl.** — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Ob vstopu na vseučilišče. Zimski tečaj se začne 1. vinotoka. Upisni rok je do 8. vinotoka. Do tega dne morajo biti upisani vsi oni, ki žele biti oproščeni kolegnine. Tiskana navodila za immatrikulacijo in inskripcijo se dobe pri portirju univerze brezplačno. — Rok za ulaganje prošenj za oproščenje se nikdar ne podaljša preko 8. vinotoka. Drugim se podaljša upis za osem dni. Pozneje treba za inskripcijo že utemeljene prošnje. Pri prvem vpisu, immatrikulaciji, mora biti vsakdo osebno prisoten. Vsak si naj že v naprej oskrbi fotografijo, ki ni nalepljena na karton. V naprej priporočamo, da si vsak oskrbi uradno — najboljše od sodnije — potrjen prepis maturitetnega spričevala in več izvodov ubožnega lista. Za visoke šole imamo poseben formular (dobi se ga v Ljubljani v Kleinovi tiskarni). Ta ubožni list mora biti natančno izdelan in potrjen od županstva, glavarstva, davkarije, župnika in zemljeknjižnega urada. — Kdor gre prvič na vseučilišče, mora plačati za immatrikulacijo 10 K. Za kolegnino velja, da so prosilci, ki imajo maturo z odliko, oproščeni popolnoma, drugi na polovico, seveda če so uročili natančno izdelane prošnje. Te rešijo šele v novembru. Kabineti na Dunaju so od 16—30 K, sobe za dva 36—60 K. V Pragi in Gradcu so sobe cenejše.

V informacijo v gmotnih zadevah. Prevelikih nad na podpore v vseučiliščnih mestih si nihče delati ne sme, vendar naj se potrebni pošteno potrudijo. V sledečem naštejemo glavna podporna društva: 1. Dunaj: a) Podporno društvo za slov. visokošolce na Dunaju daje navadno po 10 K mesečno. Prošnje do 5. vsakega meseca pri društvu samem ali pri tajniku »Slovenije«. b) »Studentenheim«, kjer se dobi brezplačno stanovanje, relativno dobro hrano za 22 h opoldan. c) Gregorijevo društvo, ki daje mesečne podpore do 20 K. Pisarna v XIV. Kolingasse, policijska stražnica, d) vsaka fakulta ima svoje podporno društvo. Juristi dobe vsak drugi mesec po 15 znamk za obed v »Menzi«, filozofi na mesec 10, 15—20 znamk, e) Splošno podporno društvo, ki daje slušateljem od 3. tečaja nadalje navadno vsak drugi mesec 10 znamk, včasih enkrat v tečaju 20 K. To društvo posreduje tudi inštrukcije, izposoja knjige. Vsa ta društva imajo po univerzi informativne oglase, ki naj si jih vsak pazno prečita. Apelujemo na poštenost slov. dijakov, da ulagajo pri »Podpornem društvu za slov. visokošolce« le resnično potrebni dijaki prošnje. Kdor po nepotrebnem prosi, temu ne bomo prizanesli. Omenimo še »Krankenverein« z upisnino 6 K za celo leto in enkratno vstopnino 2 K. Za slučaj bolezni naj se vsak dijak zavaruje z vstopom v to prekoristno društvo. Kranjcem in Goričanom plačuje članarino dežela. 2. Praga: a) Podporno društvo za slov. visokošolce v Pragi, predsednik nadinženir Tomšič. Društvo daje znamke za menzo ali pa podpore po 10 K. Za prošnje ima društvo posebne formularje. Podpirajo se Slovenci, ki študirajo na čeških

Digitized by Google

visokih šolah, b) Slovenci imamo kot slušatelji čeških visokih šol dostop do vseh podpornih društev čeških. Pobližja navodila pri članih »Ilirije«. 3. Gradec: a) Podporno društvo za slovenske visokošolce v Gradcu, predsednik: dr. Ipavic; b) podporna društva na univerzi in tehniki, slično kot na Dunaju! — Na inštrukcije naj se nikdo ne zanaša! — Natančne informacije dado drage volje naša akademična društva.

Naslovi naših zbirališč. Na Dunaju: »Slovenija«, VIII. okraj, Breitenfeldergasse, 20; v Gradcu: »Tabor«, Zinzendorfgasse, 18/I.; v Pragi: »Ilirija«, Spálená ulica, č. 20.

Šolska slavnost pred Prešernovim spomenikom — prepovedana! 30. m. m. bi se morala vršiti v Ljubljani šolska slavnost pred Prešernovim spomenikom. Šolskim otrokom, dijakom in dijakinjam bi se razložil Prešernov pomen, navdušilo bi se jih za našega največjega pesnika, utrdila bi se jim narodna zavest. Deželni šolski svet je slavnost dovolil in deželno predsedništvo je ta sklep ministrstvu za uk in bogočastje priporočilo v potrditev. A ministrstvo je dovoljenje odbilo in slavnost prepovedalo. To je krut udarec Slovencem. Povzročili so ga Nemci, ki so se bali, da bi slavnost vžgala narodno zavest v slovenski mladini in klerikalci, ki sovražijo Prešerna, ker je bil svobodomiseln pesnik. Lepa dvojica, Nemci in klerikalci, se je našla. Pričakujemo, da se bo storilo vse potrebno, da se bo šolska mladina kljub temu poklonila pred Prešernovem spomenikom in da bo učiteljstvo poskrbelo, da se doseže drugim potom isti učinek, da ne bodo mogli Nemci in klerikalci triumfirati.

Dijaštvo in proslava Prešerna. Katoliško-narodni stranki se je posrečilo, da je dosegla prepoved dijaške Prešernove slavnosti, hujskala in intrigirala je, izrabila ves svoj upliv pri osrednji vladi, da je oškodovala in ponižala — Slovence. Mladini je vzeta prilika izraziti svoja čuvstva in se navduševati za narodne ideale. Nikdar ne bo dijaštvo pozabilo, kako mu je z zahrbtnim ruvanjem preprečil klerikalizem pot do Prešerna. Ne bo mu pa mogel ubraniti, da si izbira svobodno vzornike za bodoče delo.

Klerikalno dijaštvo se je udeležilo odkritja Prešernovega spomenika. S tem se je postavilo v nekako nasprotje z ostalo klerikalno stranko, ki se odkritja ni udeležila, ki je v svojem glasilu sramotila Prešernov spomin in ki uganja dan za dnevom najbolj neslane dovtipe o Prešernovem spomeniku. V očigled temu nas zanima zvedeti, če se klerikalno dijaštvo strinja s tem postopanjem, predvsem s »Slovenčevo« pisavo in škofovim pismom ter s tem, da je klerikalno hujskanje preprečilo šolsko slavnost pred Prešernovim spomenikom. Pričakujemo odgovora, da bomo vedeli, s kom imamo opraviti.

Brezznačajnost klerikalne politike. Nekoč je baje neki slovenski žurnalist pisal napade v »Slov. Narodu«, nato sam odgovor v isti zadevi v »Slovencu«, nato zopet repliko v »Slov. Narodu«. Na podlagi takih polemik iz iste roke so se ubogi slovenski bralci razdelili v dva besneča tabora. Onega žurnalista je daleko presegel »Slovenec« meseca septembra. Pri njem sta dve duši v jednem telesu. V istem listu si čital dan na dan vesti, ki so si nasprotovale. Dvorni kritik slovenskega klerikalizma, član »Lažizveze«, neki Robida slika v ljudskih predavanjih par dni pred odkritjem spomenika Prešerna kot brezskrbnega veseljaka, pijanca, pohotnika, samomorilca in zapeljivca; »Slovenec«

Digitized by Google

toplo hvali to brezvestno klobasarenje — v slavnostnem sprevodu koraka ista »Lažizveza«. Vsi drugi klerikalci so ostali doma, samo klerikalni dijaki capljajo častit pesnika, ki so ga pravkar sramotili. Menili so, da s tem namečejo peska v oči mlajšemu dijaštvu, a vse je zasmehovalo hinavce. Dve duši v enem telesu! Da si pridobi popularnosti, izda »Slovenec« slavnostno prilogo. V njej pa odmeva dvorezni značaj, največji pamfletisti slovenski se združijo, da vržejo blata na pesnika in ogrene slavnostne trenotke. Pride slavnost. Pred škofijo nobenih zastav, duhovniki po deželi agitujejo proti udeležbi na slavnosti, klerikalnih društev ni, po slavnosti pa piše »Slovenec« podrobno o vseh nedostatkih slavnosti in se dela globoko užaljenega in ogorčenega v svojih vseslovanskih »čutilih«. Zopet torej dvoreznost! — Škof izda znano pismo, dokument ali najhujšega nazadnjaštva ali pa brezprimerne nespameti. V imenu slovenskega ljudstva in sramežljivih gospa in deklet govori škof. Še Slovenčevim zavijačem je hudo braniti škofa proti viharju ogorčenja in salvam zasmehovanja vsega kulturnega sveta. Slednjič najde »Slovenec« izhod: »Škofovo pismo ne spada v politiko!« Ali je Vaše prepričanje v politiki drugo kot v privatnem življenju? Dve duši...! Vršiti se ima dijaška slavnost. »Slovenec« ruje, klerikalci se pehajo po ministerstvih, z veseljem jim ugodijo, saj radi dajo slovenstvu zaušnico, pride do demonstracij pred »Slovencem«, urednika-špijona naženejo, »Slovenčevi« študenti, ki bi sami potrebovali knjig in izpitov, pode dijake h knjigam, denuncijacije se jim posrečijo..., a čuj, kaj pravi druga duša? In res, »Slovenec« piše dva dni po brci, ki mu jo je prislonila mladina, da bi srednješolci zaslužili slavnost, celo uloge jim že deli! Najprej slavnost preprečiti, potem se hliniti zanjo. Na vse te laži in hinavsko laskanje pač ne sede noben dijak, ampak obeta hinavcem osveto!

Lavoslav Schwentner

knjigotržec v Ljubljani

Prešernove ulice št. 3

priporoča

učne knjige za vse šole

v najnovejših predpisanih izdajah

ter vse druge

šolske potrebščine.

Zunanja naročila izvršuje točno po poštnem povzetju.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca listopada 1905. Štev. 8.

VSEBINA:

Koroških dijakov v Ljubljano.
Mihajlo Rostohar: Zveza akademičnih ferijalnih društev.
K. + L.: Statistika uradništva na Slovenskem ozemlju.
Gilbert Potrato: Učimo se italijanski.
Gregor Žerjav: Ob dvajsetletnici »Družbe sv. Cirila in Metoda«.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Katehet Pečjak in slabi prostori, v katerih mora biti 2. državni gimnazij v Ljubljani, bodo spravili ta zavod ob vse zaupanje v slovenskem občinstvu. Ne ženira nas, da je ta človek že toliintolikrat v šoli v pouku ščuval proti slovenskim akademikom, češ, da smo zapeljivci slovenskega ljudstva; neizmerno zelotstvo, brezmejni fanatizem njegov — same lastnosti, ki jih dober učitelj ne sme imeti — in način, kako zlorablja svoje mesto, v prid klerikalizmu, vse to nas sili v javnost. Bojimo se tudi, da se bo 2. državne gimnazije, od nekdaj pastorke vlade, naše bodoče prve slovenske srednje šole, **začelo zaradi kateheta ogibati mnogo slovenskih staršev.** In prav imajo pri teh razmerah, ko je dijak v vedni nevarnosti, da ga katehet sodi in obsodi potem, ali je klerikalen ali ne, ko vlada v zavodu med dijaki vsled denuncijantstva neznosno nezaupanje, ko se to denuncijantstvo goji, ko se nakrat dijaki znajdejo v rokah proslulega jezuita-agenta. Dijaštvo je vsled katehetovega boja za klerikalizem v nevarnosti, da velik del zapade iz bojazni pred njim v hinavstvo. Res je, vsakdo sme širiti svoje nazore, a profesorju nalaga njegov stan to mejo, da se mora izogibati vsega, da količkaj zlorablja svoje mesto za politiko. »Delovanje« Pečjakovo daleko presega meje dovoljenega dostojnega boja, zato ga moramo javno obtoževati.

„Zora.“ Že smo žalovali, da je solnce pregnalo »Zoro.« Po dolgem presledku je začela spet oznanjati, da se v klerikalnem dijaštvu še ni zdanilo. Uredništvo naznanja: »Dvigniti hočemo »Zoro« iz onega žurnalističkega blata (!), ki jo je bila vanj pahnila razdivjana radikalna »Ibsenova.« — Ni nam prav jasno, kaj bi rad povedal urednik, da pa je bila »Zora« dozdaj v blatu in jo treba dvigniti iz njega, ni prav prijeten poklon prejšnjemu uredniku. Prva številka kaže, da je »Zora« prišla iz blata na — plitvino. Polemizovala bo »Zora« le na željo čitateljev. Vendar je vsa polna ponesrečenih odgovorov na istinite občutke. Da bo »Zora« imela kaj gradiva, ji čitatelji ponavljamo nekaj vprašanj: Kako je bilo s tistim, da je »Danica« vprašala škofa, ali sme imeti »Ljubljanski Zvon,« in so to škof milostno dovolili in obenem dali dobre nauke? Zakaj ste zatajili besedo »katoliški« v naslovu »lažizveze,« ko ste prej trdili, da jo moramo prej mi vsi vsprejeti, predenj jo Vi zapustiti? In kako je z onim dogodkom, ko se je predsednik »lažizveze« izrazil dvomljivo o krščanski etiki? Ali se strinjate s »Slovenčevo« pisavo, ko je v slavnostnih dneh zaničljivo slikal osebo Prešernovo? Ali se strinjate z znanim škofovim pismom? Ali res niste sami prepričani, da je tisto, kar je Srebrnič napisal v Vašo spomenico, navaden nesmisel? Ali se strinjate s tem, da je Vaš predavatelj sramotil v javnih predavanjih Prešernov spomin? Ali se strinjate s hujskanjem klerikalcev, ki so onemogočili Prešernovo dijaško slavnost? »Ne odgovarjamo« porečete in prav imate, ker svojih »nazorov« o takih vprašanjih se lahko sramujete! Mi se za Vas ne bi zmenili in z Vami ne bomo izgubili niti vrstice, ako postanete skromni, kakor je Vaši revščini primerno. *v.*

Digitized by Google

Akademično tehnično društvo „Triglav“ ima člane, ki se čutijo poklicane agitirati proti »Taboru« na vsak način po izreku »namen posvečuje sredstvo.« Društvu samemu nočemo očitati ničesar — dokler zadeva ni popolnoma pojasnjena. Opominjamo »Triglav« le na onih 20 kron, na katere družba sv. Cirila in Metoda še vedno čaka, dalje da naj bolj pazi na različne svoje gospode, katerim se bo pošteno potrkalo na prste — ter jih brezobzirno postavilo pred javnost.

Izgredi na dunajski univerzi. Na modroslovni fakulti dunajskega vseučilišča je nastopil novo imenovani izredni profesor Dvořak. Ker je ta mož. rodom Čeh, so Nemci smatrali njegov nastop za kršenje nemškega značaja dunajske univerze in demonstrirali proti njemu. Rektor Philippovich se je Nemcem sicer uprl in jih za trenotek pomiril. Uverjeni pa smo, da bodo Nemci o prvi priliki začeli zopet preganjati Slovane. Prav z gotovostjo je pričakovati, da bodo Dvořaka kmalu kam odpravili. Čisto gotovo pa je, da se bodo učne oblasti odslej ozirale na voljo nemškega dijaštva, da je tedaj Dvořak zadnji profesor slovanske narodnosti, ki je imenovan na dunajsko univerzo. Nacijonalizacija vseučilišč pa bo vzdržala na površju zahtevo po slovenskem vseučilišču v Ljubljani. Pričakujemo, da slovenski poslanci v deželnih zborih in v državnem zboru porabijo priliko, da zopet nastopijo za slovensko vseučilišče.

„Iz naroda za narod!“ Brošura s tem naslovom ima naslednji uvod: »Od 5. do 8. kimovca 1905 se je vršil v Trstu prvi shod slovenskega narodno-radikalnega dijaštva. Že na zborovanju se je izrazila, pozneje pa opetovano ponovila želja, da se izda o shodu obširno poročilo. Želji je ustreženo s to knjižico. Teoretska predavanja phil. Rostoharja, iur. Žerjava in iur. Ušlakarja priobčujemo v celoti, debate pa v velikih potezah. Pa tudi specifično dijaških predavanj in razprav večji del se nam zdi vredno ohraniti: v njih je temelj, na katerem bodo mogle zidati dalje naslednje dijaške generacije, marsikdo bo v njih našel orijentacije, širše občinstvo pa bo začelo resnejše opazovati in podpirati dijaštvo. Tudi razpravam o ljudski izobrazbi smo dali prostora. Slovencem dobrih šol, na njih podlagi pa uresničevanje idej knjižništva, poljudnega slovstva, predavateljstva: za širjenje tega programa drobnega izobraževalnega dela ne smemo šteditи. Življenja in vrvenja velikega tržaškega ljudskega shoda z 8. kimovca ni možno dovolj predočiti. Pojdite enkrat v Trst na slovenski ljudski shod se veselit zavednosti tržaških Slovencev. Mi prinašamo le glavne dele govorov dr. Vladimirja Ravniharja in dr. Otokarja Rybaža. Osobito slednjega razprava o narodni avtonomiji naj bi postala podlaga smotrenejšega delovanja slovenske politike za osamosvojitev našega naroda. K sklepu naj še omenimo, da gotovo namenu pričujoče knjižice nismo ničesar ukratili, če smo dosledno izpustili vse izraze pritrjevanja med govori in po njih.

Digitized by Google

Iz naroda za narod!

I. shod narodno-radikalnega dijaštva

od 5. do 8. kimovca 1905 v Trstu.

Brošura bo obsegala nad osem tiskovnih pol.

Cena: En izvod stane 1 K 50 v, za dijake 1 K, po pošti 10 v več. Kdor pošlje denar za 10 izvodov, dobi enega več.

Naročila sprejema upravništvo „Omladine“.

Naj bi ne bilo slov. dijaka, ki bi se na brošuro ne naročil; poročilo I. shoda nar.-rad. dijaštva je zanimivo za vsakega slov. izobraženca.

Lavoslav Schwentner

knjigotržec v Ljubljani

Prešernove ulice št. 3

priporoča

učne knjige za vse šole

v najnovejših predpisanih izdajah

ter vse druge

šolske potrebščine.

Zunanja naročila izvršuje točno po poštnem povzetju.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca prosinca 1906. Štev. 10.

VSEBINA:

Skalaši na delo!
Ž. Vseučiliščno vprašanje.
Dr. Ljud. Pivko: Nabirajmo gradivo o narodnem življenju.
Ciril Premrl: O potrebi organiziranega izobraževalnega dela.
»*P*«. Sistem poslovanja ljudskih knjižnic »Prosvete«.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Času primerno pismo. Velec. tovariš urednik! »Omladina« je že parkrat v splošnih izvajanjih grajala one, ki nosijo polna usta o »akademični časti«, — ko pa iz bližine pogledaš, kaj delajo in česa ne delajo, spoznaš, da ravno pri njih primanjkuje mnogokrat najprimitivnejših čutov za čast in dostojnost. Slovensko burševstvo je pač kopija nemškega, ki pa svoj vzorec po smešnosti, nadutosti presega daleko. Neki značilni dogodki zadnjih tednov me silijo, da nekoliko konkretnejše posežem v to kočljivo poglavje. Priporočam Vam, da odslej čisto brez obzira postopate proti tem izrodkom v slovenskem dijaštvu.

Obrnem se najpoprej v Prago. Število slovenskih dijakov v Pragi raste tako naglo, da ne bo preteklo 10 let in postane Praga naše prvo vseučiliško mesto. Ta vspeh slovensko-češke agitacije nas iskreno veseli. A prav intenzivno se moramo zanimati zato, kako se slovensko dijaštvo uživlja v Prago. Dopisi iz Prage v Vašem listu precej molče. Morda nekaj krivde zadene neki § v poslovniku »Ilirije«, ki prepoveduje članom pisati o razmerah v tem društvu. — Po kratkem, a za »Ilirijo« zelo plodonosnem času so radikalci izgubili vlado, danes ima savanski odbor, program pa — radikalen. Najprej je konstatirati, da ugled slovenskega dijaštva v Pragi ni posebno visok, tudi »Ilirija« propada; torej »dostojanstveno reprezentiranje«, ki ga smatra sedanji odbor menda za edino svojo nalogo, pri Čehih prav nič ne izda. Zahtevajo pač več kakor kapico in črno suknjo!

Seja »Ilirije«. Kot gosta predsednik »Podpornega društva«: Tomšič in znani prijatelj Slovencev prof. Chodounský. Vzdigne se Savan in v izbrano netaktnih izrazih napada »Podporno društvo«, češ zakaj ne podpira onih slov. dijakov, ki študirajo na nemških visokih šolah? Prof. Chodounskemu se čudim, da je sploh odgovarjal. Povedal je v odkritih besedah mnenje, ki smo i mi že v Trstu podpisali: Tudi Chodounský je zato, da študiramo po tujih visokih šolah n. pr. v inozemstvu. A v Pragi je drugače. Tukajšne nemške visoke šole so politične trdnjave proti Čehom. Leto za letom vabijo, da naj pridejo polnit nemške visoke šole dijaki iz Nemčije. Tam nimajo mnogo vspeha, pač pa prihajajo drugi Slovani polnit prazne prostore, in tako podpirat Nemce. Od slov. podpornega društva, ki ga podpirajo tudi Čehi, pač nihče ne more pričakovati, da podpira ljudi, ki jačijo vrste nasprotnika. »Oprostite nam, a Čehi bomo vedno gledali drugače na dijake, ki so na naših visokih šolah, kot one, ki hodijo k tujcem«. Ker se je bil napadajoči »vitez« zaletel tudi v česko podružnico slov. planinskega društva, češ da je le šport, mu je prof. Chodounský z edino njemu lastno potrpežljivostjo razložil kulturni in gospodarski pomen tega društva in vprašal slednjič, kaj bi rekli Slovenci, če bi se Čehi vpisali v — »Alpenverein«. Besedam Chodounskega nimamo ničesar dostaviti, že itak vsakomur razun Savanom notorični položaj so objasnile popolnoma. — Nadinženerja Tomšiča se je netaktno napadlo. Ker se savanskemu predsedniku ni zdelo potrebno braniti tega zaslužnega prijatelja slovenskega dijaštva, je zapustil dvorano. Solze so mu stopile v oči. Ni se mu jih treba sramovati. Prav dobro jih razumemo. Trudil se je in trudil, zbiral, prosjačil, in pride taka družba, ki sploh ne ve, kaj je delo, in vrže nanj blata!

Ker smo bili ravno radikalci prvi, ki smo v »Omladini« in na tržaškem shodu v dostojnih in odkritih besedah govorili v prilog dijaškemu uplivu v podpornih društvih, zato moramo protestovati proti nedostojnostim, ki bi utegnile diskreditirati naše stremljenje v podpornih društvih. Poznamo prav

Digitized by Google

dobro vrlo praško podporno društvo, vemo, da dijaštvo nima nikjer tolikih pravic kot v Pragi (le da sedanji odbor »Ilirije« za te pravice ni zrel, kaj naj šele rečemo o famoznem dosedanjem zastopniku?), vemo ceniti ravno delo Tomšiča, ki kakor oče skrbi in zbira. Zato naj se svojega čina vitežki Savani sramujejo! Da imajo tako oliko, se nam pa ne zdi čudno. Kako pa naj se razvije fina dostojnost in prava srčna izobrazba v onih mednarodnih klavnicah, kjer slovenski »vitezi« v družbi buršev s slastjo, kijo menda najdeš samo še pri španskem občinstvu pri bikoborbah, gledajo prismojene menzure.

Skušnjava me ima, da bi se že danes ozrl na ljubljanske Savane, ki se vozijo v klavnice v Gradec borit se z nemškimi burši. En sam dobiček, ki ga ima od teh pobojev naš narod, bi radi izvedeli! Denar se zapravlja, kri si puščajo, mozeg slabe in batine domov prineso — ali je to dobiček? Najraje bi jih proglasili za »nedijake« vse; veliko ne bi pretiravali. A ker se delajo nekakim reprezentantom dijaštva, Vam priporočam, da jim ne prizanašate. Ugovarjate, da jih ni treba smatrati resnim. Skoro bi rekel: da. Lani smo se jim smejali, ko so v svoji neumni prenapetosti obetali dr. Tavčarju — bič. Letos se smejemo še bolj.

Ko sem Vas opozoril na razne burše, nad katerimi bi se ustanovitelji »Save«, »Ilirije« in »Triglava« sami morda zjokali, Vas opominjam še na veliko nevarnost, ki grozi narodno-radikalnemu dijaštvu. Čudite se. Saj imamo pokazati poleg napredka vsakega posameznika mnogo vidnega pozitivnega dela v l. 1905. Naša »Omladina« je krepka, tako tudi naša »Prosveta«, »Skala« bo naša trdnjava. »Slovenija«, »Tabor« vspevata izvrstno. Naše ljudsko knjižništvo že cvete. Naš shod je vspel. Naša brošura nekako kodificira vse naše delo. In vendar je nevarnost tu.

Ali se Vam ne zdi neprijetno, da Vam Triglavani zatrjujejo na žive in mrtve, da so tudi »radikalci«, ljubljanska »Sava« se cvre v »radikalizmu« in junaki v Pragi se seveda tudi bijejo na prsi, da so radikalci. Pred dvema letoma ni hotel biti nihče, danes bi bil vsak »radikalen«. Tudi »Naš list« ne nastopa »radikalno«, ker priobčuje pikantne škandale.

Vsi ti ljudje pač ne razumejo naše struje, ki pomeni **notranji preporod** slovenskega dijaštva. Biti v opoziciji, kritikaster, zabavljač in sam nič boljši, to je stara umetnost. Slovensko mladino hočemo videti nravno tenkočutno, energično in požrtvovalno, izobraženo. Naš narodno-radikalni prapor naj ostane čist.

„Zora“ trdovratno — molči. Zadnji čas se postavlja na komodno stališče gluhonemega. Z neko aristokratsko nobleso dosledno odklanja odgovor na naša radovedna vprašanja. Ker bo pa morda razun nas še koga zanimalo, kako je s temi vprašanji, bi si dovolili se obrniti do uredništva »Zore« s ponižno prošnjo, da naj opusti svojo pasivno resistenco. Sicer pravijo, da je govoriti srebro, molčati pa zlato, a vendar dvomimo, da bi bil ta pregovor za našo koleginjo merodajen — morda bi se v tem slučaju dal z večjo verjetnostjo uporabiti rek: qui tacet...

Daničarska morala. Nekega Daničarja, ki je še-le prav pred kratkim odkril v sebi svoje klerikalno svetovno naziranje, so vprašali nekdanji tovariši, odkod mu je tako nenadoma prišlo razsvetljenje, na kar jim je odvrnil: »Kaj hočete, moja glava je radikalna, trebuh je klerikalen, v spolnem oziru pa sem liberalec!« — Kakor čujemo, je častni sod katoliškega društva »Danice« tega člana oprostil, češ da je bil le dovtip. — Mi sicer prav nič ne branimo »Danici«, da dovoli članom delati take »dovtipe«, menili bi le, da za nekaterimi dovtipi tiči precej jedra. Nič pa se ne čudimo, da dotičnik ni bil iz »Danice« izključen: mogoče bi iz obsodbe tega člana moral konsekvence izvajati še marsikak Daničar.

Digitized by Google

Cena brošure „Iz naroda za narod“

je K **1·50**, s poštnino K **1·60**, za dijake **1** K, s poštnino K **1·10**.

Dijaški naročniki dobe za 10 K enajst izvodov.

Naroča se pri upravništvu „Omladine“ v Ljubljani.

Dobiva se tudi v knjigarnah Schwentner v Ljubljani in Gaberček v Gorici.

Lavoslav Schwentner

knjigotržec v Ljubljani

Prešernove ulice št. 3

priporoča

učne knjige za vse šole

v najnovejših predpisanih izdajah

ter vse druge

šolske potrebščine.

Zunanja naročila izvršuje točno po poštnem povzetju.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca svečana 1906. Štev. II.

VSEBINA:

Verus: Ob 30-letnici »Triglava«.
J. Glonar: Delo v društvu.
Josip Jurca: Nekaj misli za srednješolce.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Časniški glasovi o brošuri „Iz naroda za narod“. „Ljubljanski Zvon“ piše: »... Tej knjižici želimo, da bi se med našo inteligenco kar najbolj razširila. Zlasti starejši rodoljubi naj bi posegli po njej. Iz nje se pouče lahko, kaj je stremljenje naše mladine. Marsikateremu nesporazumljenju bi se izognili, ako bi nas starejših ne bilo sram, približati se onim, ki so poklicani zavzeti kdaj naša mesta. In človek se sam pomladi, ako vidi okrog sebe toliko mladega življenja, in nove moči začuti v sebi in novo veselje do dela ga prešine. Zlasti pa je za nas, ki nismo slepi za vse to, kar se godi okoli nas in ki smo spričo neutajljivih žalostnih razmer že obupavali sami nad seboj in nad bodočnostjo našega naroda, ne malo tolažljivo, če vidimo, kako se naše dijaštvo zavzema za resno delo in s koliko treznostjo in preudarnostjo stremi proti svojemu cilju. Gotovo, samo v vztrajnem, energičnem delu je rešitev našega naroda; ako nas ne reši to, smo izgubljeni! — Zato pa zaslužijo oni mladi ljudje, ki gredo brez vseh osebnih pretenzij, iz gole idealne ljubezni do svojega naroda v boj za njegov obstanek in napredek, naše najtoplejše simpatije.«

„Domovina“ prinaša v dveh podlistkih jako laskavo oceno naše brošure. Posnemamo sledeče odstavke: »... Take samozavesti že dolgo nismo slišali in zlasti od mladine ne. Pa kakor je moral dr. Tuma, ki je prišel »tesnim srcem« na shod, »ker mu je izkušnja podala do sedaj samo bridka razočaranja«, ob koncu shoda izraziti svoje veselo razočaranje z Ibsenom: »mladina je povračilo«, tako mine vsakega prijatelja mladine po prečitanju te knjižice prvotna skeptičnost in jo nadomesti tisto čuvstvo, ki se pojavi v človeku le po nekem nepričakovanem... Velik del knjižice polnijo specifično dijaška predavanja. Zlasti naša inteligenca naj študira tu podatke o življenju, bednem življenju večine našega dijaštva in naj pride do spoznanja, da je podpiranje dijaštva najboljša investicija narodnega kapitala.

Prvikrat čitam tu preumesten in s statistiko podprt razgovor o ekonomični izbiri stanu. »So tudi oziri na narod« poleg veselja in praktičnih ozirov!

Vprašanje o ljudski izobrazbi, tej kardinalni točki narodno-radikalnega programa, je posvečenih več krasnih in globokih predavanj, iz katerih se vidi, da tu ne gre za fraze brez realnosti, ampak da se je res dijaštvo z vso vnemo in resnobo poprijelo tozadevnega dela. Prvo je seveda, da je dijaštvo samo dovolj izobraženo, drugo, da je zbralo prava sredstva v dosego namena.

O prvi nalogi razpravlja poleg drugih Albert Kramer v duhovitem referatu: »O nalogah naših akademičnih društev«; o sredstvih Breznik: »Ljudsko knjižništvo« in razgovor: »Ferijalna akademična društva.« Naj bi ne bilo dijaka, pa tudi izobraženca sploh, ki ni čital Kramerjeve razprave. Mnogim napačnim in čestokrat naivnim nazorom o naših akademičnih društvih in njihovih nalogah bo konec, pa tudi tiste krive informacije, ki se širijo zlasti z ozirom na narodno-radikalna akademična društva, bodo nemogoča. Kramerjeva razprava in sploh vse poročilo o tržaškem zborovanju nam dajeta merilo, kaj moremo in kaj moramo pričakovati od akademikov in akademičnih društev. Vprašati nam bo v bodoče naše akademike ob prihodu v domovino, koliko so se trudili približevati se temu idealu, in po tej meri bo določiti »sijajnost« sprejema, ne pa po številu let obstanka kakega društva!

Digitized by Google

šolstvu« in dr. Smodiš [illegible]
vorov s komerza, je velezanimiv in vreden [illegible]
torej: Poleg krasno urejevanega glasila narodno-radikalnega dijaštva »Omladine« ima knjižica »Iz naroda za narod« nalogo, da seznani slovensko javnost z radikalnim gibanjem. Naj si ne prisvaja nikdo sodbe o njem, kdor je ni čital. In kdor jo je prečital s tisto pazljivostjo, ki jo zahteva vsak pojav naše mladine in mu še ni minila vsa ljubezen do mladih vzorov, bo rad pritrdil Grošljevim besedam: »Iz idealnega dijaka je nastalo idealno dijaštvo, porodila se je narodno-radikalna struja, . . . vrlo disciplinirana četa, klanjajoč se idealom in etiškim načelom, ki jih je za vodnika in čuvaja vstvarila sebi in potomcem!« Naj se množi in razvija!«

Tudi »Edinost« ocenjuje našo brošuro jako simpatično in prinaša ponatise nekaterih člankov, tako predvsem C. Premrlovega referata »O slovenskem vseučilišču.

Vsedijaški shod. Zadnja »Zora« zopet nekaj govoriči o lanskih dogovorih glede vsedijaškega shoda. Mi bi klerikalcem prijateljsko svetovali, da naj bodo pametni in — zasledujoč svojo običajno taktiko — molče o tem Daničarje tako kompromitujočem poglavju. Častne izjave štirih udeležnikov dotičnih sestankov, ki to, kar smo pisali v tej zadevi, v bistvu in v vseh detajlih potrjujejo, so nam dovolj tehtne, da vzdržujemo prav do zadnjega vse svoje tozadevne trditve. Če klerikalna delegata trdovratno ostajata pri svojih neresničnih trditvah tudi potem, ko sta imela priliko, se o njih neresničnosti prepričati, naj to sama s seboj opravita. Spričevala resnicoljubnosti jima zato pač ne moremo dati.

Daničarska podjetnost. Moderna tehnika napreduje. Za stvari, ki se pišejo mnogokrat v isti obliki, ne rabimo več peresa, ampak moderna razmnožila: litografijo, tisk, hektograf, štampilije. Da so si že tudi Daničarji prisvojili ta napredek moderne tehnike, o tem nas je prepričal listek, ki nam je prišel pred oči, na katerem je bilo na ta moderni način napisano: »Stanovanje plača akademično društvo »Danica«. — Mi smo bili prijetno iznenadeni, ko smo našli pri Daničarjih toliko smisla za praktičnost. Čestitamo jim k njihovi podjetnosti in upamo, da se gotovo uporaba tega razmnožila prav dobro izplača! Mi radikalci pač v tem ž njimi ne moremo konkurirati. — Sicer pa je akademično društvo »Danica« s tem našlo nov način reševanja gmotnega vprašanja slovenskega dijaštva. Če je pri tem tudi skrbljeno za agitacijo za »Danico«, kaj zato! — Zdaj šele razumemo, kako to, da so se svoj čas Daničarji tako trdovratno branili izpolniti enketne pole o gmotnem stanju slovenskega dijaštva, zatrjajoč, da je to privatna zadeva posameznikov.

Visoki zavezniki „Danice“. Znana ljubljanska nemška grofica je svoj čas povabila abiturijenta k sebi, češ da mu hoče dati nasvetov, kako bi si v gmotnem oziru omogočil bivanje v vseučiliškem mestu. V to svrho mu je nasvetovala, da vstopi v katoliško društvo »Danico«, kjer so tudi sicer »ganz anständige Burschen«. Z neverjetno preciznostjo se je pojavil neki Daničar — isti, ki je svoj čas kot predsednik »Danice« izustil krilate besede, da bodo prej vsa druga akademična društva sprejela katoliško firmo, kot jo bo »Danica« opustila — že par dnij po tem pri omenjenem abiturijentu, da bi izpopolnil agitatorsko delo grofice. — Prebito morajo imeti gospodje svoje vrvi visoko napeljane, da se tako visokorojene dame zavzemajo zanje. Kaj pravi k temu »neomadeževano« daničarsko načelo demokratizma in slovenstva?

Še enkrat o „Smoli“. Zadnjič smo jur. Smoli iz Novega Mesta prav uljudno svetovali, naj si morda prebere našo brošuro. Hudoval se je namreč,

Digitized by Google

da smo priobčili njegovo mnenje o nalogi dolenjskega ferijalnega društva. Črno na belem nam priznava v daljšem »dopisu«, da naj društvo nima zveze z narodom in da naj ne bo narodno-izobraževalno. To priznanje nam je zadoščalo. Mož se je sedaj zatekel nadlegovat »Slov. Narod« z dopisom, v katerem toži, da nismo priobčili njegove klobase, (ki bi jo morali najprej dati absolventu kake normalke, da jo malo popravi, sicer bi delala novomeški gimnaziji preveč nečasti). Poznamo moža akademične »izobrazbe«, ki še danes verjame, da se solnce vrti krog zemlje. Po kakšnih duševnih procesih sta si vstvarila on in g. Smola svoji sumljivo samostojni mnenji, prvi o solncu, drugi o ferijalnih društvih, utegne zanimati koga drugega kot naše čitalce. Samostojnost in neumnost namreč nista isto!

„Cvetje" z vrtov sv. Agitatorja. — V domovini v mestu P. agitira gospod profesor proti Taborjanom na ta le skromen način: Taborjana ni primerjati s Triglavanom, »ker manjkajo prvemu vsi pojmi olikanosti in finese«. — Odrekate nam te neprecenljive lastnosti, gospod profesor; dobro. Veseli nas le, da nam tako potrebne prebrisanosti ne odrekate, ki je sicer v Vaših očeh le hinavska potuhnjenost, ker pripovedujete: V kavarni sedijo pri eni mizi Triglavani pri drugi Taboriti. Prvi pijejo s fineso baterijo za baterijo, drugi pa hinavsko sedijo pri črni kavi, ter kujejo naklepe, štejejo prav nesramno tucate steklenic, ki stojijo na Triglavanski mizi ter se celo norčujejo. Komaj pa so Triglavani zapustili lokal, začnejo se orgije Taboritov, steklenica za steklenico se prazni, mož za možem pada — — —« Odkod imate gospod profesor te »interesantne« vseskozi »resnične« podatke? Iz Gradca, kaj ne? Osramotili ste nas, razkrinkali nas pred domovino — v naših srcih pa ste vzbudili vest — — — — Obljubljamo Vam, da se kaj takšnega ne zgodi nikoli več, ter Vam naznanjamo, da smo 1. v dosego »prave finosti« se vpisali v šolo za oliko in estetično izobrazbo, 2. si naročili »Piščalko« v 70 eksemplarjih. — Oboje priporočamo tudi Vam, gospod profesor.

Zgrevani Taborjani.

Cena brošure „Iz naroda za narod"

je K **1·50**, s poštnino K **1·60**, za dijake **1** K, s poštnino K **1·10**.

Dijaški naročniki dobe za 10 K enajst izvodov.

Naroča se pri upravništvu „Omladine" v Ljubljani.

Dobiva se tudi v knjigarnah Schwentner v Ljubljani in Gaberšček v Gorici.

Digitized by Google

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca sušca 1906. Štev. 12.

VSEBINA:

J. Glonar: Delo v društvu.
Gregor Žerjav: Da se poblizje spoznamo.
Mihajlo Rostohar: »Zorinemu kritiku Ivanu K. v odgovor.
Josip Agneletto: O Slovanih v Istri. Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4·—; za dijake K 2·—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

◇ ◇ ◇

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec.** — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Digitized by Google

Drobiž.

Predpustna veselica akad. tehn. društva „Tabor“ v Gradcu se je vršila 17. februarija animirano in veselo, kakor je bilo to času primerno. *k—*

Prazna profesorska mesta.*) Na kranjskih srednjih šolah je razpisanih 7 učnih mest: 1. na gimnaziji v Novem mestu za skupino nemščina in zgodovina. — 2. Na II. gimnaziji v Ljubljani za skupino prirodopis s postranskimi predmeti matematiko in fiziko. 3.—6. Na realki v Ljubljani: *a*) za skupino nemščina in francoščina 2 mesti, *b*) za skupino nemščina v zvezi s kakim drugim predmetom 1 mesto in *c*) za skupino matematika in deskriptivna geometrija 1 mesto. 7. Na ženskem učiteljišču v Ljubljani za skupino naravoslovje s postranskimi predmeti matematiko in fiziko 1 mesto. — Nemščine se sumljivo mnogo zahteva pri teh razpisih na ljubljanski realki, zlasti če se upošteva, da je že eden nastavljen za nemščino, eden pa za skupino nemščina in francoščina. Seveda za skupine z nemščino kot glavnim predmetom pač ne bo slovenskih kompetentov in namen, ki je dovolj prozoren, je dosežen.

Frekvenca avstrijskih univerz v zimskem tečaju 1905/6. Praga (češka univerza) 3815 slušateljev in sicer: 1703 juristi, 439 medicincev, 1553 filozofov in 120 teologov. — Lvov 3249 slušateljev in sicer: 1650 juristov, 146 medicincev, 1042 filozofov in 411 teologov. — Krakov 2486 slušateljev in sicer: 904 juristov, 298 medicincev, 1210 filozofov in 74 teologov. — Dunaj 7937 slušateljev in sicer: 3425 juristov, 1519 medicincev, 2762 filozofov in 231 teologov. — Gradec 1915 slušateljev in sicer 869 juristov, 320 medicincev, 669 filozofov in 93 teologov. — Praga (nemška univerza) 1550 slušateljev in sicer: 659 juristov, 259 medicincev, 543 filozofov in 89 teologov. — Inomost 1063 slušateljev in sicer: 256 juristov, 152 medicincev, 326 filozofov in 329 teologov. — Černovice 698 slušateljev in sicer: 375 juristov, 229 filozofov in 94 teologov. — Skupaj je vpisanih na avstrijskih univerzah 22.749 slušateljev in slušateljic in sicer: 9841 juristov, 3133 medicincev, 8334 filozofov in 1773 teologov. Število vseh avstrijskih juristov je tedaj le za **1507** večje nego skupno število avstrijskih filozofov!!

Dijaška izobrazba. Tovariše akademike in sosebno tovariše srednješolce opozarjamo na nemško društvo »Kosmos, Gesellschaft der Naturfreunde«, ki nudi svojim članom za razmeroma mali letni znesek 5 K 80 h celo vrsto prekrasnega čtiva v poljudni obliki s polja modernega naravoslovja, geografije, astronomije itd. — Poljudno spisane knjige iz vseh strok človeškega znanja nudi zbirka »Aus Natur und Geisteswelt«, katero toplo priporočamo. Prospekti dobijo se v vsaki knjigarni. *k—*

---

*) Dokler ne prevzamejo poklicanejši faktorji tega dela, bomo vodili to rubriko kot del dijaškega gmotnega vprašanja stalno v svojem listu, da ž njo opozarjamo zlasti absolvirane slovenske filozofe na prazna mesta. Op. uredništva.

Digitized by Google

Hvalisana nemška kultura se je bila pokazala v pravi luči o priliki izgredov, ki so jih aranžirali dunajski Vsenemci pred Kursalonom, kjer je slavila »Slovenija« 70-letnico svojega častnega člana Josipa Stritarja. Slavnost je imela strogo interen značaj, prireditelji niso razobesili niti zastav, niti niso na drug način kazali na zunaj slovanskega značaja slavnosti — o kaki provokaciji govoriti je tedaj a priori izključeno. Slednjič demonstracije niso merilo kulturne stopnje kakega naroda; toda način, kako se je nastopalo pri tej pobalinski demonstraciji, pri kateri so tvorili glavni kontigent dijaki — tedaj cvet bodoče nemške inteligence — pod vodstvom poslancev, kaže njihov besen šovinizem in ne zasluži druzega imena kot barabstvo: slabotne ženske so se insultirale z najpodlejšimi psovkami, ki se jih brani zapisati pero, podivjanci so odpirali vrata dohajajočih vozov in metali na dame v plesnih toaletah snežene kepe in cestno blato, dohajajoče vozove so obkolili in jih obračali, izpred nekega voza so izpregli konje! — To niso sredstva poštenega narodnostnega boja, to so surovosti in barbarstva! — Preponosni smo, da bi o tej priliki pozivljali svoje rojake, da nastopijo z brezobzirnostjo proti izzivajočim nemškim prireditvam v domovini, le eno naj pripomnimo: ako je nemški značaj dunajskega mesta, za katerega obrambo so se baje vršili ti »kulturni« ekscesi, tako slab, da trpi škodo vsled skromne slovenske kulturne prireditve, potem naj bodo vsenemški razgrajači prepričani, da ga tudi taki izgredi ne rešijo več. — Akademično društvo »Slovenija« je na svojem občnem zboru dne 10. svečana t. l. z ozirom na te izgrede soglasno sprejelo sledečo resolucijo: »Občni zbor akademičnega društva »Slovenije« konstatira, da je prišlo o priliki povsem kulturne in družabne prireditve, kakoršna je bila dne 8. svečana v Kursalonu prirejena Stritarjeva slavnost, v državnem stolnem mestu do podivjanih izgredov, ki so bili naperjeni skoro izključno proti damam. Sodbo o nemškonacijonalnih izgrednikih prepušča občni zbor mirno javnosti; protestira pa proti temu, da so prireditelji demonstracije zlorabili akademičua tla in celo učne dvorane v svoje namene«. —*e*—

Klerikalno denuncijantstvo. V zadnjem času je napravila na Češkem mnogo krika in vika afera, ki pač nikakor ni osamljena; tvori samo en članek v dolgi vrsti klerikalnih denuncijacij. Katoliški župnik in pisatelj, znani Dostál-Lutinov je denunciral srednješolskega profesorja Judo. Ta je bil pod psevdonimom Kara Ben Jehuda v nekem članku izrazil mnenje, da je bila vera vedno predmet kramarjenja ter da je služila vedno interesom duhovniške kaste. Takoj na to so prinesli klerikalni listi »poslano« Dostála-Lutinova, naslovljeno ne Kari Ben Jehudi, ampak naravnost profesorju Judi. To ravno je tista nezališana denuncijacija, ki je mogoča samo pri klerikalcih. Ni bilo še dovolj tega, klerikalni poslanec Hruban je podal v tej zadevi celo interpelacijo v moravskem deželnem zboru, da se prof. Juda odstrani. Poznamo klerikalno predrznost, zato nas niti ta afera ne more presenetiti. Vprašati se pa moramo ravno mi, ki bomo v najbližji bodočnosti profesorji, uradniki itd., ali naj se stvar še nadaljuje, ali ga ni pripomočka proti klerikalnim denuncijantom? Denuncijacija ni pri klerikalcih nikakoršna

Digitized by Google

slučajnost; takorekoč zrastla je s klerikalizmom in njegovo vzgojo v eno celoto. Le poglejmo malo okoli sebe, po naših gimnazijah, po naših katehetih in videli bomo, kako klerikalizem vse demoralizira, kako skuša utopiti v blatu vse, kar se mu noče brezpogojno ukloniti. Ne bojuje se s poštenimi sredstvi, proti dokazom s protidokazi, ker ne more, ampak sega k nizkemu denuncijantstvu, ubiti hoče materijelno to, česar ne more moralno. Odpira se nam žalostna perspektiva, če bo šlo tako naprej. Ne sme iti! Naša skrb bodi to. Primimo klerikalizem tam, kjer najbolj boli. Ne dolgih in učenih disputacij! To ne pelje k cilju! Ravnajmo se po izreku Havličkovem: »Nic jim neveřit, nic jim nedávat!« Prvo polovico izpolnujemo, preostaja še druga! *V. M. Z.*

Novi katekizem. Kolikor je nam znano, prepoveduje cerkev veselice v postnem času. Naši dobri slovensko-katoliški kolegi v Gradcu niso tega mnenja. Smatrajo namreč »postne« veselice za dovoljene, pač pa je skrajno pregrešen ples. Zakaj? Ne vprašujte naivneži, vsaj vendar veste, da je moralični čut vaših klerikalnih kolegov mnogo finejši in rahlejši! — Po njihovem mnenju naj se prepoved formulira takole: V postnem času je navadnemu človeku vsako veselje prepovedano; akademikom in drugim izobražencem so veselice v obče dovoljene, ples pa le tedaj, ako drugi tega ne zvejo.

Anti-Goetze.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Cenjene sotrudnike prosimo, da blagovolijo odslej pošiljati članke phil. Jos. Glonarju, Gradec, univerza; tvarino za listek in platnice pa jur. Otonu Fettich-Frankheimu, Dunaj, univerza. — G. Ž. na Dunaju: Tvoj odgovor na »Zorino« kritiko naše brošure smo morali radi pomanjkanja prostora odložiti na prihodnjo številko. Oprosti!

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Po raznih ovinkih prihajajo sempatam na upravništvo reklamacije. Opozarjamo cenjene naročnike, da je naslavljati vse pritožbe edinole na naslov: Upravništvo »Omladine«, Ljubljana.« Sicer pa nujno prosimo čislane dijaške naročnike, da nam naznanijo spremembe stanovanj, Popolnoma nemogoče je namreč, da bi upravništvo vedelo tudi za naslove onih dijakov, ki se vedno selijo kot lastavice. Škodo od tega nereda nimajo le dijaki sami, ampak tudi upravništvo. Po več »Omladin« prihaja pri vsaki pošiljatvi nazaj, češ, da je naslovljenec odšel, da je neznan itd. Prosimo torej, da skrbi tudi dijaštvo za red, ako hoče, da more upravništvo delovati redno. — Prosimo vse prijatelje, da nam v kratkem sporoče imena onih znancev, katerim naj bi poslali prvo številko novega letnika »Omladine«. — Dijake naročnike v Ljubljani prosimo, naj do srede marca pošljejo svoj natančen naslov na **upravništvo.**

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google